

Եվրոպայում անվտանգության և
համագործակցության կազմակերպություն
Երևանյան գրասենյակ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻ

Մաս I

Երևան 2011

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻ

ՄԱՍ I

2011

Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներին վերաբերող փաստաթղթերի սույն ընտրանին լույս է տեսել Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) երևանյան գրասենյակի աջակցությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի ազգային փոքրամասնությունների և կրոնի հարցերի վարչության և Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության միջազգային կազմակերպությունների վարչության հետ սերտ համագործակցությամբ:

Սույն հրապարակման մեջ տեղ են գտել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներին վերաբերող դրույթներ ՀՀ օրենսդրությունից և միջազգային փաստաթղթերից:

Ընտրանին ընդգրկում է փաստաթղթերի՝ ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից տրամադրած պաշտոնական թարգմանություններ, ինչպես նաև ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի և այլ կազմակերպությունների կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություններ: Այս առնչությամբ յուրաքանչյուր փաստաթուղթ համապատասխան նշում է պարունակում:

Խմբագիր՝ Աղավնի Հարությունյան

ISBN: 978-92-9235-877-8

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱՇՈՒԹՅՈՒՆ.....	5
-------------------	---

ՄԱՍ I

ԳԼՈՒԽ 1. ՄԻԱՎՈՐՎԱԾ ԱԶԳԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ.....	9
--	----------

1. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ (քաղվածքներ).....	9
2. Կոնվենցիա ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին.....	9
3. Միջազգային կոնվենցիա ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին.....	14
4. Միջազգային դաշնագիր քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին.....	30
5. Կամբոջիայի արձանագրություն քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրին կից.....	53
6. Միջազգային դաշնագիր տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին.....	58
7. Կոնվենցիա երեխայի իրավունքների մասին (քաղվածքներ).....	70
8. Հռչակագիր ռասայի և ռասայական նախապաշարմունքների մասին.....	73
9. Հռչակագիր կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականության և խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին.....	81
10. Հռչակագիր ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին.....	86
11. Համընդհանուր հռչակագիր մշակութային բազմազանության մասին.....	90
12. Մարդու իրավունքների մասին 2005/79 բանաձև ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները.....	96

ԳԼՈՒԽ 2. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ.....	101
--	------------

1. Կոնվենցիա մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին.....	101
2. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիա և բացատրական զեկույց.....	109
3. Շրջանակային կոնվենցիա ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին և բացատրական զեկույց.....	166

4. Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիա (քաղվածքներ).....	201
5. ԵԽԽՎ 1201 հանձնարարական, Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների լրացուցիչ արձանագրության վերաբերյալ.....	202
6. ԵԽԽՎ 1353 հանձնարարական, Բարձրագույն կրթության մատչելիությունը փոքրամասնությունների համար.....	210
7. ԵԽԽՎ 1383 հանձնարարական, Լեզվական բազմազանեցումը.....	213
8. ԵԽԽՎ 1492 հանձնարարական, Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները.....	216
9. ԵԽԽՎ 1623 հանձնարարական, Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները.....	221
10. ԵԽԽՎ 1735 հանձնարարական, «Ազգ» հասկացությունը.....	226

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներն ամփոփ ներկայացնող սույն ընտրանին պարունակում է ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներին վերաբերող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության դրույթներ և միջազգային փաստաթղթեր (կամ քաղվածքներ): Ժողովածուն ներառում է նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության¹ (այսուհետև՝ ՄԱԿ), Եվրոպայի խորհրդի² (այսուհետև՝ ԵԽ), ինչպես նաև Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության³ (այսուհետև՝ ԵԱՀԿ) կողմից ընդունված դաշնագրերը, կոնվենցիաները, հռչակագրերը, հանձնարարականները և այլ փաստաթղթեր:

Սույն ժողովածուի մեջ ներառվել են այն միջազգային պայմանագրերը, որոնք անկախությունից ի վեր վավերացվել են Հայաստանի Հանրապետության կողմից: Մյուս փաստաթղթերը՝ հռչակագրերը, բանաձևերն ու հանձնարարականները, չլինելով պարտադիր կիրառելիության իրավունքի նորմեր, այդուհանդերձ, որպես չափորոշիչներ են ծառայում վերոհիշյալ միջազգային կազմակերպություններին անդամակցող բոլոր երկրների համար:

Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերը կազմում են ՀՀ օրենսդրության անբաժանելի մասը, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի չորրորդ մասի համաձայն՝ «միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը»:

Սույն ընտրանու մեջ ներառված են ՄԱԿ-ի, Եվրոպայի խորհրդի և ԵԱՀԿ-ի հետևյալ միջազգային փաստաթղթերը՝

ՄԱԿ	<ul style="list-style-type: none"> • Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր, 1948թ., • Կոնվենցիա ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին, 1948թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993թ.-ի հունիսի 23-ից, • Միջազգային կոնվենցիա ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին, 1965թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի
-----	--

¹ Հայաստանի Հանրապետությունը Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամ է 1992 թվականի մարտի 2-ից:

² Հայաստանի Հանրապետությունը Եվրոպայի խորհրդի անդամ է 2001 թվականի հունվարի 25-ից:

³ Մինչև 1995թ. կազմակերպությունը կոչվում էր Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության խորհրդաժողով, ուստի սույն հրատարակության մեջ մինչև 1995թ. վերաբերող հղումներում օգտագործվում է ԵԱՀԽ հապավումը, դրանից հետո՝ ԵԱՀԿ: Հայաստանի Հանրապետությունը ԵԱՀԿ մասնակից պետություն է 1992 թվականի հունվարի 30-ից:

	<p>մեջ է մտել 1993 թ.-ի հուլիսի 23-ից,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Միջազգային դաշնագիր քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին, 1966թ., և դաշնագրին կից կամընտիր արձանագրություն, 1966թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ են մտել 1993 թ.-ի սեպտեմբերի 23-ից, • Միջազգային դաշնագիր տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին, 1966թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ.-ի դեկտեմբերի 13-ից, • Կոնվենցիա երեխայի իրավունքների մասին, 1989թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1993 թ.-ի հուլիսի 22-ից, • Հռչակագիր ռասայի և ռասայական նախապաշարմունքների մասին, 1978թ., • Հռչակագիր կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականության և խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին, 1981թ., • Հռչակագիր ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին, 1992թ., • Համընդհանուր հռչակագիր մշակութային բազմազանության մասին, 2001թ., • Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները, Մարդու իրավունքների մասին 2005/79 բանաձև, 2005թ.:
Եվրոպայի խորհրդ	<ul style="list-style-type: none"> • Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա, 1950թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2002թ.-ի ապրիլի 26-ին, • Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիա և բացատրական գեկույց, 1992թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2002 թ.-ի մայիսի 1-ին, • Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին շրջանակային կոնվենցիա, 1995թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 1998թ. նոյեմբերի 1-ին, • Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիա, 1996թ., Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2004թ. հունվարի 21-ին, • ԵԽԽՎ 1201 հանձնարարական Մարդու

	<p>իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների լրացուցիչ արձանագրության վերաբերյալ, 1993թ.,</p> <ul style="list-style-type: none"> • ԵԽԽՎ 1353 հանձնարարական, 1998թ., Բարձրագույն կրթության մատչելիությունը փոքրամասնությունների համար, • ԵԽԽՎ 1383 հանձնարարական, 1998թ., Լեզվական բազմազանեցումը, • ԵԽԽՎ 1492 հանձնարարական, 2001թ., Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները, • ԵԽԽՎ 1623 հանձնարարական, 2003թ., Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները, • ԵԽԽՎ 1735 հանձնարարական, 2006թ., «Ազգ» հասկացությունը:
ԵԱՀԿ	<ul style="list-style-type: none"> • Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության խորհրդաժողովի եզրափակիչ ակտ, Հելսինկի, 1975թ., Հայաստանը ստորագրել է փաստաթուղթը 1992 թվականի հունվարի 30-ին, • Մադրիդի եզրափակիչ փաստաթուղթ, 1983թ., • Վիեննայի եզրափակիչ փաստաթուղթ, 1989թ., • ԵԱՀԽ մարդկային ուղղությանը նվիրված համաժողովի՝ Կոպենհագենի հանդիպման փաստաթուղթը, 1990թ., • Փարիզի խարտիան նոր Եվրոպայի համար, 1990թ., • ԵԱՀԽ ազգային փոքրամասնությունների հարցերով փորձագետների հանդիպման զեկույց, Ժնև, 1991թ., • ԵԱՀԽ մարդկային ուղղությանը նվիրված համաժողովի՝ Մոսկվայի հանդիպման փաստաթուղթ, 1991թ., • ԵԱՀԽ Հելսինկյան փաստաթուղթ. փոփոխությունների մարտահրավերները, 1992թ., • Բուդապեշտի եզրափակիչ փաստաթուղթ. դեպի իրական գործընկերություն նոր դարաշրջանում, 1994թ., • Լիսաբոնի փոստաթուղթ, 1996թ., • Ստամբուլի փաստաթուղթ, 1999թ., • Նախարարների խորհրդի՝ Մասսոլիխտի փաստաթուղթ, 2003թ., • Հասագայի հանձնարարականներ փոքրամասնությունների կրթական իրավունքների վերաբերյալ և բացատրական փաստաթուղթ, 1996թ., • Օսլոյի հանձնարարականներ

	<p>փոքրամասնությունների լեզվական իրավունքների վերաբերյալ և բացատրական փաստաթուղթ, 1998թ.,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Լուսիի հանձնարարականներ հասարակական կյանքում ազգային փոքրամասնությունների արդյունավետ մասնակցության վերաբերյալ և բացատրական փաստաթուղթ, 1999թ., • Ուղենիշների ընտրական գործընթացներում ազգային փոքրամասնությունների մասնակցությունը խթանելու վերաբերյալ, 2001թ., • Հեռարձակվող լրատվամիջոցներում փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործման ուղենիշներ և բացատրագիր, 2003թ., • Հանձնարարականներ բազմէթնիկ հասարակությունում ոստիկանական գործունեության վերաբերյալ և բացատրական փաստաթուղթ, 2006թ.:
--	---

**ԳԼՈՒԽ 1.
ՄԻԱՎՈՐՎԱԾ ԱԶԳԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ**

1. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ⁴
(քաղվածքներ)

**Ընդունված և հռչակված Գլխավոր ասամբլեայի 1948թ. դեկտեմբերի 10-ի 217
A (III) բանաձևով**

Հոդված 7

Բոլորը հավասար են օրենքի առջև և, առանց որևէ խտրականության, ունեն օրենքով հավասար պաշտպանվածության իրավունք: Բոլորն ունեն սույն Հռչակագիրը խախտող ցանկացած խտրականությունից և նման խտրականության ցանկացած հրահրումից հավասար պաշտպանության իրավունք:

Հոդված 23

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի աշխատանքի ազատ ընտրության, արդար ու նպաստավոր աշխատանքային պայմանների ու գործազրկությունից պաշտպանվածության իրավունք:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վարձատրության իրավունք առանց որևէ խտրականության:
3. Յուրաքանչյուր աշխատող ունի իր և իր ընտանիքի համար մարդկային արժանապատվությանը հարիր գոյություն ապահովող արդար ու նպաստավոր վարձատրության և, անհրաժեշտության դեպքում, այն սոցիալական ապահովության այլ միջոցներով լրացնելու իրավունք:
4. Յուրաքանչյուր ոք ունի արհեստակցական միություններ ստեղծելու և դրանց անդամակցելու իրավունք՝ հանուն իր շահերի պաշտպանության:

2. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱ

Ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին⁵

Պայմանավորվող կողմերը,

հաշվի առնելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեան իր 1946թ. դեկտեմբերի 11-ի 96 (1) բանաձևում հայտարարել է, որ միջազգային իրավունքի համաձայն ցեղասպանությունը հանցա-

⁴ Պաշտոնական թարգմանություն

⁵ Պաշտոնական թարգմանություն

գործություն է և հակասում է Միավորված ազգերի կազմակերպության ոգուն ու նպատակներին, և որ քաղաքակիրթ աշխարհը դատապարտում է այն, ընդունելով, որ պատմության բոլոր ժամանակաշրջաններում ցեղասպանությունը մեծ կորուստներ է պատճառել մարդկությանը, և համոզված լինելով, որ մարդկությունն այդ նողկալի արհավիրքից ազատելու համար անհրաժեշտ է միջազգային համագործակցություն.

սույնով համաձայնում են ներքոհիշյալի շուրջ.

Հոդված 1

Պայմանավորվող կողմերը հաստատում են, որ ցեղասպանությունը, անկախ նրանից՝ կատարվում է խաղաղ, թե պատերազմական պայմաններում, ըստ միջազգային իրավունքի հանցագործություն է, որը նրանք պարտավորվում են կանխարգելել և պատժել այն կատարելու համար:

Հոդված 2

Սույն Կոնվենցիայում ցեղասպանություն նշանակում է հետևյալ գործողություններից ցանկացածը՝ կատարված ազգային, էթնիկական, ցեղական կամ կրոնական որևէ խմբի, որպես այդպիսին, լրիվ կամ մասնակի ոչնչացման մտադրությամբ.

- (ա) այդ խմբի անդամների սպանությունը,
- (բ) այդ խմբի անդամներին մարմնական լուրջ վնասվածքներ կամ մտավոր վնաս պատճառելը,
- (գ) որևէ խմբի համար կյանքի այնպիսի պայմանների միտումնավոր ստեղծումը, որոնք ուղղված են նրա լրիվ կամ մասնակի ֆիզիկական ոչնչացմանը,
- (դ) այդ խմբի միջավայրում մանկածնությունը կանխելուն միտված միջոցների իրականացումը,
- (ե) երեխաների բռնի փոխանցումը մարդկային մի խմբից մյուսին:

Հոդված 3

Պատժելի են հետևյալ արարքները՝

- (ա) ցեղասպանությունը,
- (բ) ցեղասպանություն կատարելու նպատակով դավադրությունը,
- (գ) ցեղասպանության ուղղակի և հրապարակային հրահրումը,
- (դ) ցեղասպանություն կատարելու փորձը,
- (ե) հանցակցությունը ցեղասպանության կատարման մեջ:

Հոդված 4

Ցեղասպանություն կամ 3-րդ հոդվածում թվարկված որևէ արարք կատարած անձինք ենթակա են պատժի՝ անկախ այն բանից, նրանք սահմանադրությամբ պատասխանատու ղեկավարներ են, թե պաշտոնատար կամ մասնավոր անձինք:

Հոդված 5

Պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են սույն Կոնվենցիայի դրույթները գործողության մեջ դնելու համար ընդունել իրենց սահմանադրություններին համապատասխան անհրաժեշտ օրենսդրություն և, մասնավորապես, սահմանել արդյունավետ պատժամիջոցներ ցեղասպանության մեջ կամ 3-րդ հոդվածում նշված մյուս արարքներից որևէ մեկում մեղավոր անձանց համար:

Հոդված 6

Այն անձինք, որոնք մեղադրվում են ցեղասպանություն կամ 3-րդ հոդվածում թվարկված որևէ արարք կատարելու մեջ, դատվում են այն երկրի իրավասու դատարանի կողմից, որի տարածքում կատարվել է այդ հանցագործությունը, կամ այնպիսի միջազգային քրեական դատարանի կողմից, որը կարող է իրավագործություն ունենալ սույն Կոնվենցիայի՝ այդ իրավագործությունը ճանաչած կողմերի նկատմամբ:

Հոդված 7

Ցեղասպանությունը և 3-րդ հոդվածում թվարկված մյուս արարքները հանձնման նպատակների համար չեն դիտվում որպես քաղաքական հանցագործություններ:

Նման դեպքերում Պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են հանձնումն իրականացնել իրենց օրենսդրության և գործող պայմանագրերի համաձայն:

Հոդված 8

Յուրաքանչյուր պայմանավորվող կողմ կարող է դիմել Միավորված ազգերի կազմակերպության իրավասու մարմիններին՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությանը համապատասխան ձեռնարկելու այնպիսի գործողություններ, որոնք նրանք անհրաժեշտ են համարում ցեղասպանությունը և 3-րդ հոդվածում թվարկված որևէ այլ արարք կանխարգելելու և ճնշելու համար:

Հոդված 9

Պայմանավորվող կողմերի միջև վեճերը՝ կապված սույն Կոնվենցիայի մեկնաբանման, կիրառման և կատարման հետ, ներառյալ նաև ցեղասպանություն կամ 3-րդ հոդվածում թվարկված որևէ արարք կատարելու համար այս կամ այն պետության պատասխանատվության վերաբերյալ վեճերը, հանձնվում են Միջազգային դատարանի քննարկմանը՝ վեճի կողմերից յուրաքանչյուրի պահանջով:

Հոդված 10

Սույն Կոնվենցիան, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն տեքստերը հավասարազոր են, թվագրված է 1948թ. դեկտեմբերի 9-ին:

Հոդված 11

Սույն Կոնվենցիան բաց է ստորագրման մինչև 1949թ. դեկտեմբերի 31-ը Միավորված ազգերի կազմակերպության ցանկացած անդամի և Կազմակերպության անդամ չհանդիսացող ցանկացած պետության համար, որն ստացել է Գլխավոր ասամբլեայի հրավերը՝ ստորագրելու Կոնվենցիան:

Սույն Կոնվենցիան ենթակա է վավերացման, և վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

1950թ. հունվարի 1-ից սկսած սույն Կոնվենցիային կարող է միանալ Միավորված ազգերի կազմակերպության ցանկացած անդամ և այդ Կազմակերպության անդամ չհանդիսացող ցանկացած պետություն, որն ստացել է վերոհիշյալ հրավերը: Միանալու մասին փաստաթղթերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 12

Պայմանավորվող կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է ցանկացած ժամանակ, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ծանուցելու միջոցով, սույն Կոնվենցիայի կիրառումը տարածել այն բոլոր տարածքների կամ ցանկացած տարածքի նկատմամբ, որոնց արտաքին հարաբերությունների համար ինքը պատասխանատու է:

Հոդված 13

Այն օրը, երբ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ են հանձնվում վավերացման և միանալու մասին առաջին քսան փաստաթղթերը, Գլխավոր քարտուղարը պատրաստում է արձանագրություն, որի պատճեններն ուղարկում է Միավորված ազգերի կազմա-

կերպության բոլոր անդամ պետություններին և անդամ չհանդիսացող բոլոր այն պետություններին, որոնք նախատեսված են 11-րդ հոդվածում:

Սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտնում իննսուներորդ օրը՝ հաշված վավերացման կամ միանալու քսաներորդ փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից:

Դրանից հետո կատարված ցանկացած վավերացում կամ միանալու ուժի մեջ է մտնում վավերացման և միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո իննսուներորդ օրը:

Հոդված 14

Սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ է 10 տարի՝ սկսած նրա ուժի մեջ մտնելու օրվանից:

Հաջորդ հնգամյակներում Կոնվենցիան ուժի մեջ է մնում այն Պայմանավորվող կողմերի համար, որոնք այն չեղյալ չեն հայտարարում նրա ուժի մեջ լինելու ընթացիկ ժամկետը լրանալուց առնվազն վեց ամիս առաջ: Չեղյալ հայտարարելը կատարվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ուղղված գրավոր ծանուցման միջոցով:

Հոդված 15

Եթե չեղյալ հայտարարելու հետևանքով սույն Կոնվենցիայի մասնակիցների թիվը տասնվեցից նվազի, Կոնվենցիան դադարեցնում է իր գործողությունը վերջին չեղյալ հայտարարման ուժի մեջ մտնելու օրը:

Հոդված 16

Յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ կարող է ցանկացած ժամանակ ներկայացնել սույն Կոնվենցիան վերանայելու պահանջ՝ Գլխավոր քարտուղարին գրավոր ծանուցելու միջոցով:

Գլխավոր ասամբլեան որոշում է, թե ինչ միջոցներ պետք է ձեռնարկել նման պահանջի առնչությամբ, եթե դրանց կիրառումն անհրաժեշտ է համարում:

Հոդված 17

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Միավորված ազգերի կազմակերպության բոլոր անդամներին և Կազմակերպության անդամ չհանդիսացող այն պետություններին, որոնք նախատեսված են 11-րդ հոդվածում, ծանուցում է.

(ա) 11-րդ հոդվածին համապատասխան ստացված ստորագրման, վավերացման և միանալու մասին փաստաթղթերի վերաբերյալ,

(բ) 12-րդ հոդվածին համապատասխան ստացված բոլոր ծանուցումների մասին,

- (գ) սույն Կոնվենցիայի՝ 13-րդ հոդվածին համապատասխան ուժի մեջ մտնելու մասին,
- (դ) 14-րդ հոդվածին համապատասխան ստացված չեղյալ հայտարարումների մասին,
- (ե) Կոնվենցիան 15-րդ հոդվածին համապատասխան չեղյալ հայտարարելու մասին,
- (զ) 16-րդ հոդվածին համապատասխան ստացված ծանուցումների մասին:

Հոդված 18

Սույն Կոնվենցիայի բնօրինակը ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ: Կոնվենցիայի վավերացված պատճեններն ուղարկվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության բոլոր անդամներին և Կազմակերպության անդամ չհանդիսացող այն պետություններին, որոնք նախատեսված են 11-րդ հոդվածով:

Հոդված 19

Սույն Կոնվենցիան գրանցում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը՝ նրա ուժի մեջ մտնելու օրը:

3. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱ Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին⁶ (21 դեկտեմբերի 1965թ.)

Սույն Կոնվենցիայի մասնակից պետությունները,

համարելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությունը հիմնված է բոլոր մարդկանց ներհատուկ արժանապատվության և հավասարության սկզբունքների վրա և որ Կազմակերպության անդամ բոլոր պետությունները պարտավորվել են, համագործակցելով Միավորված ազգերի կազմակերպության հետ, ձեռնարկել համատեղ և առանձին գործողություններ՝ իրականացնելու Միավորված ազգերի կազմակերպության նպատակներից մեկը, այն է՝ բոլորի համար, առանց ռասայի, սեռի, լեզվի ու կրոնի հիմքով տարբերակման խրախուսելու և զարգացնելու մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների նկատմամբ համընդհանուր հարգանքն ու դրանց պահպանումը,

համարելով, որ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրն ազդարարում է, որ բոլոր մարդիկ ծնվում են ազատ և իրենց արժանապատվությամբ ու իրավունքներով հավասար և որ յուրաքանչյուր

⁶ Պաշտոնական թարգմանություն

մարդ օժտված է այդ Հռչակագրում ամրագրված իրավունքներով ու ազատություններով՝ առանց որևէ տարբերակման, մասնավորապես, ռասայի, մաշկի գույնի կամ ազգային ծագման հիմքով,

համարելով, որ բոլորը հավասար են օրենքի առջև և ունեն ամեն խտրականությունից ու խտրականության հրահրումից օրենքով հավասարապես պաշտպանվելու իրավունք,

համարելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպությունը դատապարտել է գաղութատիրությունը և դրա հետ կապված սեգրեգացիայի ու խտրականության պրակտիկան, ինչ ձևով և որտեղ էլ այն դրսևորվելիս լինի, և որ Գաղութային երկրներին ու ժողովուրդներին անկախություն շնորհելու մասին 1960թ. դեկտեմբերի 14-ի հռչակագիրը (Գլխավոր ասամբլեայի 1514 (15) բանաձև) հաստատել և հանդիսավոր կերպով ազդարարել է այդ պրակտիկային անհապաղ ու անվերապահորեն վերջ տալու անհրաժեշտությունը,

համարելով, որ Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերը վերացնելու մասին Միավորված ազգերի կազմակերպության 1963թ. նոյեմբերի 20-ի հռչակագիրը (Գլխավոր ասամբլեայի 1904 (18) բանաձև) հաստատում է ողջ աշխարհում ռասայական խտրականությունն իր բոլոր ձևերով ու դրսևորումներով շուտափույթ վերացնելու և մարդու անձի արժանապատվության գիտակցումն ու հարգանքն ապահովելու անհրաժեշտությունը,

համոզված լինելով, որ ռասայական տարբերության վրա հիմնված գերազանցության ցանկացած տեսություն գիտական առումով կեղծ է, բարոյականության տեսանկյունից՝ դատապարտելի, իսկ սոցիալական առումով՝ անարդարացի ու վտանգավոր, և որ ռասայական խտրականության համար արդարացում լինել չի կարող թե՛ տեսության մեջ, թե՛ պրակտիկայում,

հաստատելով, որ ռասայի, մաշկի գույնի կամ էթնիկական ծագման հատկանիշով մարդկանց միջև խտրականությունը խոչընդոտում է ազգերի միջև բարեկամական ու խաղաղ հարաբերություններին և կարող է հանգեցնել ժողովուրդների միջև խաղաղության ու անվտանգության, ինչպես նաև անգամ նույն պետության ներսում անձանց ներդաշնակ համագործակցության խախտմանը,

համոզված լինելով, որ ռասայական անջրպետների գոյությունը հակասում է մարդկային ցանկացած հասարակության իդեալներին,

անհանգստացած լինելով աշխարհի որոշ շրջաններում դեռևս առկա ռասայական խտրականության դրսևորումներից և ռասայական գերազանցության կամ ատելության վրա հիմնված պետական այնպիսի քաղաքականությունից, ինչպիսին են ապարտեիդը, սեգրեգացիան կամ անջատողականությունը,

լի վճռականությամբ՝ ձեռնարկելու բոլոր անհրաժեշտ միջոցները շուտափույթ վերացնելու համար ռասայական խտրականությունն իր բոլոր ձևերով ու դրսևորումներով և կանխարգելելու ու վերացնելու ռասիստական տեսություններն ու պրակտիկան՝ ռասաների միջև փոխըմբռնմանը նպաստելու և ռասայական սեգրեգացիայի ու ռասայական խտրականության բոլոր ձևերից ազատ միջազգային հանրություն ստեղծելու նպատակով,

ուշադրության առնելով Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության կողմից 1958թ. ընդունված Ջբաղվածության և աշխատանքի բնագավառում խտրականության մասին կոնվենցիան և Միավորված ազգերի՝ կրթության, գիտության և մշակույթի կազմակերպության կողմից 1960թ. ընդունված Կրթության բնագավառում խտրականությունը վերացնելու մասին կոնվենցիան.

ցանկանալով իրականացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերը վերացնելու մասին հռչակագրում ամրագրված սկզբունքները և այդ նպատակով ապահովել գործնական միջոցառումների շուտափույթ իրագործումը.

համաձայնեցին ներքոհիշյալի շուրջ.

Մաս 1

Հոդված 1

1. Սույն Կոնվենցիայում «ռասայական խտրականություն» հասկացությունը նշանակում է ռասայի, մաշկի գույնի, ցեղային, ազգային կամ էթնիկական ծագման հատկանիշների հիմքով ցանկացած տարբերակում, բացառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն, որոնք ունեն քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, մշակութային կամ հասարակական կյանքի ցանկացած այլ բնագավառում մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները չեղյալ հայտարարելու կամ դրանց ճանաչումը, օգտագործումը կամ իրականացումը նվազեցնելու նպատակ կամ հանգեցնում են նման հետևանքների:
2. Սույն Կոնվենցիան չի կիրառվում այն տարբերակումների, բացառությունների կամ նախապատվությունների նկատմամբ, որոնք սույն Կոնվենցիայի մասնակից պետությունները սահմանում են քաղաքացիների և քաղաքացի չհանդիսացող անձանց միջև:
3. Սույն Կոնվենցիայում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել որպես մասնակից պետությունների ազգային պատկանելությանը, քաղաքացիությանը կամ հպատակագրմանը վերաբերող օրենսդրության դրույթների վրա որևէ կերպ ազդեցություն ունեցող, պայմանով, որ նման դրույթները խտրական չեն որևէ որոշակի ազգության նկատմամբ:
4. Հատուկ միջոցառումները, որոնք կիրառվում են, բացառապես, ռասայական կամ էթնիկական այնպիսի որոշակի խմբերի կամ անհատների համապատասխան առաջընթացն ապահովելու նպատակով, որոնք կարիք ունեն նման խմբերի կամ անհատների կողմից մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների հավասար օգտագործումն ու իրականացումն ապահովելու համար անհրաժեշտ պաշտպանության, չեն դիտվում որպես ռասայական խտրականություն, պայմանով, այնուամենայնիվ, որ այդ միջոցառումները չեն հանգեց-

նում ռասայական տարբեր խմբերի համար առանձին իրավունքների պահպանմանը և չեն շարունակվի այն նպատակներին հասնելուց հետո, հանուն որոնց դրանք կիրառվել էին:

Հոդված 2

1. Մասնակից պետությունները դատապարտում են ռասայական խտրականությունն ու պարտավորվում են անհապաղ, բոլոր հնարավոր եղանակներով վարել ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման քաղաքականություն և նպաստել բոլոր ռասաների միջև փոխըմբռնմանը, այդ նպատակով՝
 - (ա) յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պարտավորվում է չներգրավվել ռասայական խտրականության որևէ գործողության կամ պրակտիկայի մեջ՝ ընդդեմ անձանց, անձանց խմբերի կամ հաստատությունների, և երաշխավորել, որ պետական բոլոր մարմիններն ու հաստատությունները, ինչպես ազգային, այնպես էլ տեղական, կգործեն այդ պարտավորությանը համապատասխան,
 - (բ) յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պարտավորվում է չխրախուսել, չպաշտպանել և չաջակցել որևէ անձի կամ կազմակերպության կողմից իրականացվող ռասայական խտրականության,
 - (գ) յուրաքանչյուր մասնակից պետություն ազգային ու տեղական մասշտաբով ձեռնարկում է արդյունավետ միջոցներ՝ կառավարության քաղաքականության վերանայման, ինչպես նաև խտրականության առաջացմանը կամ հավերժացմանը հանգեցնող ցանկացած օրենք և ենթօրենսդրական ակտ փոփոխելու, վերացնելու կամ չեղյալ հայտարարելու համար,
 - (դ) յուրաքանչյուր մասնակից պետություն, օգտագործելով բոլոր համապատասխան, այդ թվում՝ անհրաժեշտության դեպքում, օրենսդրական, միջոցները, արգելում կամ վերացնում է ցանկացած անձի, խմբի կամ կազմակերպության կողմից իրականացվող ռասայական խտրականությունը,
 - (ե) յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պարտավորվում է, համապատասխան դեպքերում, խրախուսել ինտեգրացիոն բազմառասայական կազմակերպություններն ու շարժումները և ռասաների միջև անջրպետների վերացմանն ուղղված այլ միջոցները, և չպաշտպանել ոչինչ, ինչը նպաստում է ռասայական բաժանման խորացմանը:
2. Մասնակից պետությունները սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և այլ բնագավառներում ձեռնարկում են, երբ հանգամանքները պահանջում են, հատուկ ու կոնկրետ միջոցներ՝ ապահովելու համար ռասայական որոշ խմբերի կամ այդ խմբերին պատկանող անձանց պատշաճ զարգացումն ու պաշտպանությունը՝ նրանց կողմից մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների լիարժեք ու հավասար

օգտագործումը երաշխավորելու նպատակով: Այդպիսի միջոցները ոչ մի դեպքում չպետք է հանգեցնեն ռասայական տարբեր խմբերի համար անհավասար կամ հատուկ իրավունքների պահպանմանը այն նպատակների իրագործումից հետո, հանուն որոնց դրանք ձեռնարկված են եղել:

Հոդված 3

Մասնակից պետությունները, մասնավորապես, դատապարտում են ռասայական սեգրեգացիան ու ապարտեիդը և պարտավորվում են իրենց իրավագործության ներքո գտնվող տարածքներում կանխարգելել, արգելել ու վերացնել նման բնույթի ցանկացած պրակտիկա:

Հոդված 4

Մասնակից պետությունները դատապարտում են ցանկացած քարոզչություն և բոլոր այն կազմակերպություններին, որոնք հիմնված են մի ռասայի կամ մաշկի որոշակի գույն կամ էթնիկական ծագում ունեցող անձանց խմբի գերազանցության գաղափարների կամ տեսությունների վրա կամ որոնք փորձում են արդարացնել կամ խրախուսել ռասայական ատելությունն ու խտրականությունը, ինչ ձևով էլ որ դրանք դրսևորվելիս լինեն. նրանք պարտավորվում են ձեռնարկել անհապաղ ու դրական միջոցներ՝ ուղղված նման խտրականության ցանկացած հրահրում կամ իրականացում վերացնելուն և, այդ նպատակով Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում ամրագրված սկզբունքների ու սույն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում շարադրված իրավունքներին համապատասխան, այլ միջոցների թվում՝

- (ա) օրենքով պատժելի հանցանք են համարում ռասայական գերազանցության կամ ռասայական ատելության վրա հիմնված գաղափարների տարածումը, ռասայական խտրականության հրահրումը, ինչպես նաև ցանկացած ռասայի կամ մաշկի այլ գույն կամ էթնիկական այլ ծագում ունեցող անձանց խմբի դեմ ուղղված բռնության գործողությունները կամ դրանց հրահրումը, ինչպես նաև ռասիստական գործունեությանն օգնություն տրամադրելը, ներառյալ՝ նման գործունեության ֆինանսավորումը,
- (բ) հակաօրինական են հայտարարում և արգելում են այն կազմակերպությունները, ինչպես նաև կազմակերպված ու ցանկացած այլ քարոզչական գործունեություն, որոնք խրախուսում ու հրահրում են ռասայական խտրականություն, և մասնակցությունը նման կազմակերպություններին կամ գործունեությանը համարում են օրենքով պատժելի հանցագործություն,
- (գ) պետական իշխանության ազգային կամ տեղական մարմիններին կամ պետական հաստատություններին չեն թույլատրում խրախուսել կամ հրահրել ռասայական խտրականություն:

Հոդված 5

Մույն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածում շարադրված պարտավորություններին համապատասխան, մասնակից պետությունները պարտավորվում են արգելել ու վերացնել ռասայական խտրականությունն իր բոլոր ձևերով և սպահովել յուրաքանչյուրի իրավահավասարությունն օրենքի առջև՝ առանց ռասայի, մշակի գույնի, ազգային կամ էթնիկական ծագման տարբերակման, հատկապես, հետևյալ իրավունքների իրականացման կապակցությամբ.

- (ա) դատարանի և արդարադատություն իրականացնող մյուս բոլոր մարմինների առջև հավասարության իրավունքի,
- (բ) անձնական անվտանգության և բռնությունից կամ մարմնական վնասվածքներից պետության կողմից պաշտպանության իրավունքի՝ անկախ այն բանից, դրանք դրսևորվել են պետական պաշտոնյաների, թե առանձին անձանց կամ հաստատությունների կողմից,
- (գ) քաղաքական իրավունքների կապակցությամբ, մասնավորապես, ընտրությունների մասնակցելու, ընդհանուր և հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա ընտրելու և ընտրվելու իրավունքի, երկրի կառավարմանը, ինչպես նաև հանրային գործերին ցանկացած մակարդակով մասնակցելու իրավունքի և պետական ծառայության անցնելու հավասար հնարավորության իրավունքի,
- (դ) քաղաքացիական այլ իրավունքների կապակցությամբ, մասնավորապես՝
 - (i) պետության սահմանների ներսում տեղաշարժի և բնակության ազատության իրավունքի,
 - (ii) ցանկացած, ներառյալ իր սեփական, երկրից հեռանալու և իր սեփական երկիրը վերադառնալու իրավունքի,
 - (iii) քաղաքացիության իրավունքի,
 - (iv) ամուսնանալու և ամուսին ընտրելու իրավունքի,
 - (v) ինչպես միանձնյա, այնպես էլ ուրիշների հետ համատեղ սեփականության իրավունքի,
 - (vi) ժառանգման իրավունքի,
 - (vii) մտքի, խղճի և կրոնի ազատության իրավունքի,
 - (viii) համոզմունքների ազատության և ազատ արտահայտվելու իրավունքի,
 - (ix) խաղաղ հավաքների և միավորումներ կազմելու ազատության իրավունքի,
- (ե) տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների կապակցությամբ, մասնավորապես՝
 - (i) աշխատանքի, աշխատանքի ազատ ընտրության, աշխատանքի արդար և նպաստավոր պայմանների, գործազրկությունից պաշտպանվածության, հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վարձատրության, արդար և բավարար վարձատրության իրավունքի,

- (ii) արհեստակցական միություններ ստեղծելու և դրանց անդամակցելու իրավունքի,
 - (iii) բնակարանի իրավունքի,
 - (iv) առողջության, բժշկական օգնության, սոցիալական ապահովության և սոցիալական սպասարկման իրավունքի,
 - (v) կրթության և մասնագիտական նախապատրաստման իրավունքի,
 - (vi) մշակութային կյանքին հավասար մասնակցության իրավունքի,
- (գ) ցանկացած վայր կամ հասարակական սպասարկման համար նախատեսված ցանկացած օբյեկտ, ինչպես, օրինակ, տրանսպորտ, հյուրանոցներ, ռեստորաններ, սրճարաններ, թատրոններ ու զբոսայգիներ, մուտք գործելու իրավունքի:

Հոդված 6

Մասնակից պետություններն իրավասու ներպետական դատարանների և պետական այլ հաստատությունների միջոցով իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր անձի համար երաշխավորում են արդյունավետ պաշտպանություն և խախտված իրավունքների վերականգնում ընդդեմ ռասայական խտրականության ցանկացած գործողության, որը սույն Կոնվենցիային հակառակ խախտում է տվյալ անձի իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, ինչպես նաև՝ այդ ատյաններում նման խտրականության հետևանքով պատճառված ցանկացած վնասի արդար և համարժեք հատուցում կամ բավարարում ստանալու իրավունքը:

Հոդված 7

Մասնակից պետությունները պարտավորվում են անհապաղ ու արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկել, մասնավորապես, դասավանդման, կրթության, մշակույթի և տեղեկատվության բնագավառներում ռասայական խտրականության հանգեցնող նախապաշարմունքների դեմ պայքարի, ազգերի և ռասայական կամ էթնիկական խմբերի միջև փոխըմբռնման, հանդուրժողականության ու բարեկամության խրախուսման, ինչպես նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության, Մարդու իրավունքների հանրընդհանուր հռչակագրի, Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին Միավորված ազգերի կազմակերպության հռչակագրի և սույն Կոնվենցիայի նպատակներն ու սկզբունքները հանրամատչելի դարձնելու նպատակով:

Մաս 2

Հոդված 8

1. Ստեղծվում է Ռասայական խտրականության վերացման կոմիտե (այսուհետ՝ Կոմիտե)՝ կազմված քարոյական բարձր նկարագիր ունեցող և ճանաչված անաշառուքամբ օժտված փորձագետներից, որոնց ընտրում են մասնակից պետություններն իրենց քաղաքացիներից և որոնք իրենց պարտականություններն իրականացնում են անձնապես, ընդ որում հաշվի է առնվում արդարացի աշխարհագրական բաշխումն ու քաղաքակրթության տարբեր ձևերի, ինչպես նաև իրավական գլխավոր համակարգերի ներկայացուցչությունը:
2. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են գաղտնի քվեարկությամբ, մասնակից պետությունների առաջադրած անձանց ցուցակից: Յուրաքանչյուր մասնակից իր քաղաքացիներից կարող է առաջադրել մեկ թեկնածու:
3. Սկզբնական ընտրություններն անցկացվում են սույն Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելու օրվանից վեց ամիս անց: Յուրաքանչյուր ընտրության օրվանից առնվազն երեք ամիս առաջ Գլխավոր քարտուղարն անդամ պետություններին հասցեագրած նամակով նրանց հրավիրում է երկու ամսվա ընթացքում առաջադրելու իրենց թեկնածուներին: Գլխավոր քարտուղարը պատրաստում է այդ կարգով առաջադրված բոլոր անձանց այբբենական ցուցակը՝ նշելով նրանց առաջադրած մասնակից պետությունները, և այն ներկայացնում Կոնվենցիայի մասնակից պետություններին:
4. Կոմիտեի անդամների ընտրություններն անցկացվում են Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների նիստում, որ հրավիրում է Գլխավոր քարտուղարը Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում: Այդ նիստում, որում քվորում ձևավորում է մասնակից պետությունների երկու երրորդը, Կոմիտեի ընտրված անդամներ են համարվում այն թեկնածուները, որոնք ստանում են ձայների առավելագույն քանակը և Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների՝ ներկա ու քվեարկությանը մասնակցող ներկայացուցիչների ձայների բացարձակ մեծամասնությունը:
5. (ա) Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են չորս տարով, սակայն առաջին ընտրություններում ընտրված ինն անդամների լիազորություններն ավարտվում են երկամյա ժամկետի ավարտին: Առաջին ընտրություններից անմիջապես հետո այդ ինն անդամների անունները որոշում է Կոմիտեի նախագահը՝ վիճակահանությամբ,
(բ) չնախատեսված թափուր տեղերը լրացնելու համար Կոնվենցիայի անդամ պետությունը, որի փորձագետն այլևս Կոմիտեի անդամ չէ, իր քաղաքացիներից նշանակում է այլ փորձագետի՝ Կոմիտեի հավանությունն ստանալու պայմանով:

6. Մասնակից պետությունները պատասխանատու են Կոմիտեի անդամների ծախսերը ծածկելու համար՝ Կոմիտեում նրանց պարտականությունների կատարման ժամանակահատվածում:

Հոդված 9

1. Մասնակից պետությունները պարտավորվում են Կոմիտեի կողմից քննարկման համար Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ներկայացնել զեկույց իրենց ընդունած օրենսդրական, դատական, վարչական կամ այլ միջոցների մասին, որոնց օգնությամբ կենսագործվում են սույն Կոնվենցիայի դրույթները՝

(ա) տվյալ պետության համար սույն Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, և

(բ) հետագայում յուրաքանչյուր երկու տարին մեկ և ամեն անգամ, երբ դա պահանջում է Կոմիտեն: Կոմիտեն կարող է Կոնվենցիայի մասնակից պետություններից պահանջել լրացուցիչ տեղեկատվություն:

2. Ամեն տարի Կոմիտեն Գլխավոր քարտուղարի միջոցով Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեային զեկույց է ներկայացնում իր գործունեության մասին և կարող է ներկայացնել առաջարկություններ ու ընդհանուր հանձնարարականներ՝ հիմնված մասնակից պետություններից ստացված զեկույցների ու տեղեկատվության ուսումնասիրման վրա: Նման առաջարկություններն ու ընդհանուր հանձնարարականները հաղորդվում են Գլխավոր ասամբլեային Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների դիտողությունների հետ մեկտեղ, եթե այդպիսիները կան:

Հոդված 10

1. Կոմիտեն ընդունում է իր կանոնակարգը:
2. Կոմիտեն ընտրում է իր պաշտոնատար անձանց երկու տարի ժամկետով:
3. Կոմիտեի քարտուղարությունն ապահովվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի կողմից:
4. Կոմիտեի նիստերը, սովորաբար, անցկացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում:

Հոդված 11

1. Եթե որևէ մասնակից պետություն գտնում է, որ մյուս մասնակից պետությունը չի կատարում սույն Կոնվենցիայի դրույթները, ապա այն կարող է այդ մասին տեղյակ պահել Կոմիտեին: Կոմիտեն այնուհետև այդ մասին հաղորդումը հանձնում է շահագրգիռ մասնակից պետությանը: Ծանուցում ստացած պետությունը երեք ամսվա ընթացքում Կոմիտեին է ներկայացնում տվյալ հարցը լուսաբանող գրավոր բացա-

տրություններ կամ հայտարարություն և իր կողմից ձեռնարկվելիք միջոցները:

2. Եթե հարցը երկու կողմերին բավարարող կարգավորում չի ստանում ո՛չ երկկողմ բանակցությունների, ո՛չ նրանց համար մատչելի այլ ճանապարհով, ապա ծանուցումն ստացած պետության կողմից սկզբնական ծանուցումն ստանալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում այդ երկու պետություններից ցանկացածն իրավունք ունի վերստին այդ հարցը հանձնել Կոմիտեի քննությանը՝ Կոմիտեին, ինչպես նաև մյուս պետությանը համապատասխան ծանուցում ներկայացնելու միջոցով:
3. Կոմիտեն սույն հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան իրեն հանձնված հարցը քննարկում է այն բանից հետո, երբ հավաստիանում է, որ, միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչում ունեցող սկզբունքներին համապատասխան, օգտագործվել և սպառվել են իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցները: Այս դրույթը չի կարող կիրառվել, եթե իրավական պաշտպանության տրամադրումն անհիմն կերպով ձգձգվում է:
4. Իր քննարկմանը հանձնված ցանկացած հարցի առթիվ Կոմիտեն կարող է շահագրգիռ մասնակից պետություններից պահանջել գործին առնչվող ցանկացած տեղեկատվություն:
5. Եթե Կոմիտեում քննարկվում է սույն հոդվածի դրույթներից բխող որևէ հարց, ապա շահագրգիռ մասնակից պետություններն իրավունք ունեն հարցի քննարկմանը մասնակցելու համար ուղարկել իրենց ներկայացուցիչներին՝ առանց տվյալ հարցի քննարկման ընթացքում քվեարկելու իրավունք ունենալու:

Հոդված 12

1. (ա) Այն բանից հետո, երբ Կոմիտեն ստանում և մանրամասնորեն ստուգում է իր կողմից անհրաժեշտ համարվող ողջ տեղեկատվությունը, նախագահը նշանակում է Հատուկ հաշտարար հանձնաժողով (այսուհետ՝ Հանձնաժողով)՝ կազմված 5 անդամից, որոնք կարող են լինել կամ չլինել Կոմիտեի անդամներ: Կոմիտեի անդամները նշանակվում են վեճին մասնակից կողմերի միաձայն համաձայնությամբ, և Հանձնաժողովը սույն Կոնվենցիայի դրույթների պահպանման հիման վրա տվյալ հարցի սիրահոժար կարգավորման նպատակով շահագրգիռ պետություններին է տրամադրում իր բարի ծառայությունները:
(բ) Եթե Կոմիտեի ողջ կազմի կամ նրա մի մասի կապակցությամբ վեճի կողմեր հանդիսացող մասնակից պետությունների միջև երեք ամսվա ընթացքում համաձայնություն ձեռք չի բերվում, ապա Հանձնաժողովի այն անդամները, որոնց նշանակման վերաբերյալ համաձայնություն ձեռք չի բերվել վեճի մասնակից պետությունների միջև, ընտր-

վում են Կոմիտեի կողմից՝ նրա անդամներից, փակ քվեարկությամբ, ձայների երկու երրորդի մեծամասնությամբ:

2. Հանձնաժողովի անդամներն իրենց պարտականությունները կատարում են անձնապես: Նրանք չպետք է լինեն վեճի կողմ հանդիսացող մասնակից պետության կամ Կոնվենցիային չմասնակցող պետության քաղաքացիներ:
3. Հանձնաժողովն ընտրում է իր նախագահին և ընդունում է իր կանոնակարգը:
4. Հանձնաժողովի նիստերը սովորաբար անցկացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում և, Հանձնաժողովի որոշմամբ, ցանկացած այլ վայրում:
5. Քարտուղարությունը, որն ապահովում է Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 3-րդ կետին համապատասխան, սպասարկում է նաև Հանձնաժողովին, եթե պետությունների միջև ծագած վեճը հանգեցնում է Հանձնաժողովի ստեղծման:
6. Վեճի կողմեր հանդիսացող մասնակից պետությունները հավասարապես կրում են Հանձնաժողովի անդամների ծախսերը՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի կողմից ներկայացվող նախահաշվին համապատասխան:
7. Գլխավոր քարտուղարն իրավունք ունի վճարել Հանձնաժողովի անդամների ծախսերը, եթե դա անհրաժեշտ է, մինչև վեճի կողմեր հանդիսացող մասնակից պետությունների կողմից այդ ծախսերի փոխհատուցումը սույն հոդվածի 6-րդ կետին համապատասխան:
8. Կոմիտեի ստացած և ուսումնասիրած տեղեկատվությունը տրամադրվում է Հանձնաժողովին, և Հանձնաժողովը կարող է շահագրգիռ պետություններին առաջարկել ներկայացնելու գործին առնչվող ցանկացած տեղեկատվություն:

Հոդված 13

1. Երբ Հանձնաժողովն ամբողջությամբ քննության է առել հարցը, այն նախապատրաստում և Կոմիտեի նախագահին է ներկայացնում կողմերի միջև վեճի փաստին վերաբերող բոլոր հարցերին առնչվող իր եզրակացությունները բովանդակող զեկույց և այնպիսի հանձնարարականներ, որոնք ինքն անհրաժեշտ է համարում վեճի լուծման համար:
2. Կոմիտեի նախագահը Հանձնաժողովի զեկույցն ուղարկում է վեճին մասնակից յուրաքանչյուր պետության: Երեք ամսվա ընթացքում այդ պետությունները Կոմիտեի նախագահին հայտնում են՝ համաձայն են արդյոք իրենք Հանձնաժողովի զեկույցում բովանդակված առաջարկություններին:
3. Սույն հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված ժամանակահատվածից հետո Հանձնաժողովի նախագահը Հանձնաժողովի զեկույցը և շահա-

գրգիռ մասնակից պետությունների հայտարարություններն ուղարկում է Կոնվենցիային մասնակից մյուս պետություններին:

Հոդված 14

1. Մասնակից պետությունը ցանկացած ժամանակ կարող է հայտարարել, որ ինքը ճանաչում է Կոմիտեի իրավասությունը՝ իր իրավագործության սահմաններում ընդունելու և քննության առնելու հաղորդումներ առանձին անձանցից կամ անձանց խմբերից, որոնք պնդում են, թե իրենք տվյալ մասնակից պետության կողմից սույն Կոնվենցիայում ամրագրված որևէ իրավունքի խախտման գոհ են: Կոմիտեն չի ընդունում որևէ հաղորդում, եթե այն վերաբերում է Կոնվենցիայի՝ այդպիսի հայտարարություն չարած մասնակից պետությանը:
2. Սույն հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված հայտարարություն արած ցանկացած մասնակից պետություն կարող է հիմնել կամ նշել իր ներպետական իրավական համակարգի շրջանակներում գործող մարմին, որն իրավասու կլինի ընդունելու և իր իրավագործության սահմաններում քննության առնելու այն առանձին անձանց կամ անձանց խմբերի գանգատները, որոնք հայտարարում են, թե իրենք սույն Կոնվենցիայում ամրագրված իրավունքներից որևէ մեկի խախտման գոհ են, և որոնք սպառել են իրավական պաշտպանության տեղական մյուս մատչելի միջոցները:
3. Սույն հոդվածի առաջին կետին համապատասխան արված հայտարարությունը, ինչպես նաև սույն հոդվածի երկրորդ կետին համապատասխան հիմնված կամ նշված ցանկացած մարմնի անվանումը համապատասխան մասնակից պետության կողմից ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանց պատճեններն առաքում է մյուս մասնակից պետություններին: Հայտարարությունը կարող է ցանկացած ժամանակ չեղյալ հայտարարվել այդ մասին Գլխավոր քարտուղարին ծանուցելու միջոցով, սակայն այդ չեղյալ հայտարարումը չի անդրադառնում այն հաղորդումների վրա, որոնք քննության են առնվում Կոմիտեի կողմից:
4. Գանգատների ցուցակը կազմում է սույն հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան հիմնված կամ նշված մարմինը, իսկ այդ ցուցակի հաստատված պատճեններն ամեն տարի համապատասխան ուղիներով հանձնվում են Գլխավոր քարտուղարին, ընդամին դրանց բովանդակությունը ենթակա չէ հրապարակման:
5. Այն դեպքում, երբ գանգատարկուն բավարարված չէ սույն հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան հիմնված կամ նշված մարմնի գործողություններով, այն իրավունք ունի վեց ամսվա ընթացքում տվյալ հարցը հանձնել Կոմիտեին:
6. (ա) Կոմիտեն իրեն հանձնված ցանկացած հաղորդում խորհրդապահական կարգով ներկայացնում է Կոնվենցիայի որևէ դրույթի խախտման մեջ մեղադրվող մասնակից պետության ուշադրությանը, սակայն

համապատասխան անձի կամ անձանց խմբի ինքնությունը չի բացահայտվում առանց նրա կամ նրանց համաձայնության: Կոմիտեն չի ընդունում անանուն հաղորդումներ:

(բ) Ստացած պետությունը երեք ամսվա ընթացքում Կոմիտե է ներկայացնում այդ հարցը լուսաբանող գրավոր բացատրություններ կամ հայտարարություններ և այն միջոցները, որոնք կարող էին կիրառվել այդ պետության կողմից:

7. (ա) Կոմիտեն հաղորդումները քննության է առնում՝ հաշվի առնելով շահագրգիռ մասնակից պետության և գանգատարկուի կողմից իրեն տրամադրված ողջ տեղեկատվությունը: Կոմիտեն քննության չի առնում որևէ գանգատարկուի հաղորդում, քանի դեռ չի հավաստիանում, որ գանգատարկուն սպառել է իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական մատչելի միջոցները: Այդ կանոնը, սակայն, չի գործում այն դեպքում, երբ այդ միջոցների կիրառումն անհիմն կերպով ձգձգվում է:

(բ) Կոմիտեն իր առաջարկություններն ու հանձնարարականները, եթե այդպիսիք կան, ուղարկում է շահագրգիռ մասնակից պետությանն ու գանգատարկուին:

8. Կոմիտեն իր ամենամյա զեկույցում ընդգրկում է այդ հաղորդումների ամփոփագիրը և, անհրաժեշտության դեպքում, շահագրգիռ մասնակից պետությունների բացատրությունների ու հայտարարությունների համառոտ շարադրանքը, ինչպես նաև իր իսկ առաջարկություններն ու հանձնարարականները:
9. Կոմիտեն իրավասու է սույն հոդվածով նախատեսված գործառույթներն իրականացնելու միայն այն դեպքում, երբ Կոնվենցիայի ամրված տասը մասնակից պետություններ սույն հոդվածի 1-ին կետին համապատասխան հայտարարություններ են արել:

Հոդված 15

1. Մինչև Գլխավոր ասամբլեայի 1960թ. դեկտեմբերի 14-ի 1514 (15) բանաձևում բովանդակվող Գաղութային երկրներին և ժողովուրդներին անկախության շնորհելու մասին հռչակագրի նպատակների իրագործումը, սույն Կոնվենցիայի դրույթները ոչ մի կերպ չեն սահմանափակում գանգատներ ներկայացնելու՝ միջազգային այլ փաստաթղթերով կամ Միավորված ազգերի կազմակերպության և նրա մասնագիտացված հաստատությունների կողմից այդ ժողովուրդներին տրամադրված իրավունքը:
2. (ա) Սույն Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին կետին համապատասխան հիմնված Կոմիտեն գանգատների պատճեններն ստանում է Միավորված ազգերի կազմակերպության այն մարմիններից, որոնք զբաղվում են սույն Կոնվենցիայի սկզբունքներին ու նպատակներին անմիջականորեն առնչվող հարցերով, և նրանց է ներկայացնում այդ գանգատների վերաբերյալ իր կարծիքներն ու հանձնարարականները:

խնամարկյալ և ինքնակառավարում չունեցող տարածքների և բոլոր այն տարածքների բնակիչներից ստացված գանգատները քննության առնելիս, որոնց վերաբերյալ, սույն Կոնվենցիայով նախատեսված հարցերի առնչությամբ, կիրառվում է 1514 (15) բանաձևը և որոնք քննության են առնչվում այդ մարմինների կողմից:

(բ) Կոմիտեն Միավորված ազգերի կազմակերպության իրավասու մարմիններից ստանում է կառավարող տերությունների կողմից սույն կետի (ա) ենթակետում հիշատակված տարածքներում իրագործվող օրենսդրական, դատական, վարչական և սույն Կոնվենցիայի սկզբունքներին ու նպատակներին անմիջականորեն առնչվող այլ միջոցառումների վերաբերող զեկույցների օրինակները, ինչպես նաև այդ առթիվ արտահայտում է իր կարծիքն ու հանձնարարականներ առաջարկում այդ մարմիններին:

3. Կոմիտեն Գլխավոր ասամբլեային ներկայացվող իր զեկույցում ընդգրկում է գանգատների ու Միավորված ազգերի կազմակերպության մարմիններից ստացված զեկույցների ամփոփումները, ինչպես նաև Կոմիտեի՝ նշված գանգատներին և զեկույցներին վերաբերող կարծիքն ու հանձնարարականները:
4. Կոմիտեն Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարից պահանջում է սույն Կոնվենցիայի 2-րդ կետի (ա) ենթակետում հիշատակված տարածքների վերաբերյալ Կոնվենցիայի նպատակներին առնչվող և նրա տրամադրության ներքո գտնվող ողջ տեղեկատվությունը:

Հոդված 16

Սույն Կոնվենցիայի՝ վեճերի կարգավորմանը կամ բողոքների քննարկմանը վերաբերող դրույթները կիրառվում են՝ առանց խոչընդոտելու խտրականության բնագավառում վեճերի կարգավորման կամ բողոքների քննարկման այլ ընթացակարգերի, որոնք սահմանված են Միավորված ազգերի կազմակերպության և նրա մասնագիտացված հաստատությունների հիմնարար փաստաթղթերում կամ նրանց կողմից ընդունված կոնվենցիաներում, և մասնակից պետություններին չեն խանգարում օգտագործելու վեճերի կարգավորման այլ ընթացակարգեր՝ ընդհանուր կամ նրանց միջև գործող հատուկ միջազգային համաձայնագրերին համապատասխան:

Մաս 3

Հոդված 17

1. Սույն Կոնվենցիան բաց է ստորագրման Միավորված ազգերի կազմակերպության ցանկացած անդամ պետության կամ կազմակերպության մասնագիտացված հաստատությունների ցանկացած անդամի, Միջազգային դատարանի ստատուտի ցանկացած

մասնակից պետության և ցանկացած այլ պետության համար, որը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից հրավիրվել է մասնակցելու սույն Կոնվենցիային:

2. Սույն Կոնվենցիան ենթակա է վավերացման: Վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 18

1. Սույն Կոնվենցիան բաց է միանալու սույն Կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված ցանկացած պետության համար:
2. Միանալը կատարվում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու միջոցով:

Հոդված 19

1. Սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտնում քսանյոթերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելուց հետո երեսուններորդ օրը:
2. Քսանյոթերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո սույն Կոնվենցիան վավերացրած կամ դրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտնում այդ պետության վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո երեսուններորդ օրը:

Հոդված 20

1. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարն ստանում և հանձնում է այն բոլոր պետություններին, որոնք են կամ կարող են դառնալ սույն Կոնվենցիայի մասնակիցներ, վավերացման կամ միանալու պահին արված վերապահումները: Վերապահման դեմ առարկող ցանկացած պետություն վերը նշված ծանուցման օրվանից սկսած իննսուն օրվա ընթացքում Գլխավոր քարտուղարին տեղեկացնում է այն մասին, որ ինքը չի ընդունում տվյալ վերապահումը:
2. Սույն Կոնվենցիայի նպատակների և խնդիրների հետ անհամատեղելի վերապահումներն անթույլատրելի են, անթույլատրելի են նաև այն վերապահումները, որոնք կարող են խոչընդոտել սույն Կոնվենցիայի հիման վրա ստեղծված որևէ մարմնի գործունեությանը: Վերապահումն անհամատեղելի կամ գործունեությանը խոչընդոտող է համարվում, եթե Կոնվենցիայի մասնակից պետությունների առնվազն երկու երրորդն առարկում է դրա դեմ:

3. Վերապահումները կարող են չեղյալ հայտարարվել ցանկացած ժամանակ, Գլխավոր քարտուղարին հղված համապատասխան ծանուցման միջոցով: Այդպիսի ծանուցումն ուժի մեջ է մտնում այն ստանալու օրը:

Հոդված 21

Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն սույն Կոնվենցիան կարող է չեղյալ հայտարարել այդ մասին Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ուղղված գրավոր ծանուցման միջոցով: Չեղյալ հայտարարելն ուժի մեջ է մտնում այդ մասին Գլխավոր քարտուղարի կողմից ծանուցումն ստանալու օրվանից մեկ տարի անց:

Հոդված 22

Սույն Կոնվենցիայի մեկնաբանման կամ կիրառման վերաբերյալ երկու կամ մի քանի մասնակիցների միջև ծագած ցանկացած վեճ, որը չի կարգավորվում բանակցությունների կամ սույն Կոնվենցիայում հատուկ նախատեսված ընթացակարգերի միջոցով, վեճի կողմերից յուրաքանչյուրի պահանջով հանձնվում է Միջազգային դատարանի լուծմանը, եթե վիճող կողմերը չեն պայմանավորվել կարգավորման այլ եղանակների շուրջ:

Հոդված 23

1. Սույն Կոնվենցիայի վերանայման մասին պահանջը կարող է ներկայացվել ցանկացած ժամանակ ցանկացած մասնակից պետության կողմից, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին հղված գրավոր ծանուցման միջոցով:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը որոշում է, թե ինչ միջոցներ պետք է ձեռնարկել նման պահանջի կապակցությամբ, եթե այդպիսիներն անհրաժեշտ են:

Հոդված 24

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածի 1-ին կետում հիշատակված բոլոր պետություններին հաղորդում է հետևյալ տեղեկությունները.

- (ա) 17-րդ և 18-րդ հոդվածներին համապատասխան ստորագրման, վավերացման և միանալու մասին,
- (բ) սույն Կոնվենցիայի՝ 19-րդ հոդվածին համապատասխան ուժի մեջ մտնելու մասին,
- (գ) 14, 20 և 23-րդ հոդվածներին համապատասխան ստացված հաղորդումների ու հայտարարությունների մասին,
- (դ) 21-րդ հոդվածին համապատասխան չեղյալ հայտարարելու մասին:

Հոդված 25

1. Սույն Կոնվենցիան, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն տեքստերը հավասարազոր են, պահվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվում:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Կոնվենցիայի հաստատված պատճեններն ուղարկում է Կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածի 1-ին կետում հիշատակված կատեգորիաներից ցանկացածին պատկանող բոլոր պետություններին:

4. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ **Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին**⁷ **(16 դեկտեմբերի 1966թ.)**

Նախաբան

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները,

հաշվի առնելով, որ, Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությամբ հռչակված սկզբունքներին համապատասխան, մարդկային ընտանիքի բոլոր անդամներին ներհատուկ արժանապատվության և նրանց հավասար ու անկապտելի իրավունքների ճանաչումն աշխարհում ազատության, արդարության և համընդհանուր խաղաղության հիմքն է,

ընդունելով, որ այդ իրավունքները բխում են մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվությունից,

ընդունելով, որ, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին համապատասխան, քաղաքացիական և քաղաքական ազատությունից օգտվող և վախից ու կարիքից ձերբազատված մարդկային ազատ անհատի իղեալը կարող է միայն իրականանալ, եթե ստեղծվեն այնպիսի պայմաններ, երբ յուրաքանչյուրը կարող է օգտվել իր քաղաքացիական ու քաղաքական իրավունքներից, ինչպես նաև՝ տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային իրավունքներից,

հաշվի առնելով Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությամբ պետությունների ստանձնած պարտավորությունը՝ խրախուսելու մարդու իրավունքների և ազատությունների նկատմամբ համընդհանուր հարգանքն ու դրանց պահպանումը,

գիտակցելով, որ անհատը, պարտավորություններ ունենալով այլ անձանց և այն հանրության հանդեպ, որին ինքը պատկանում է, պետք է հետամուտ լինի սույն Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների խրախուսմանն ու պահպանմանը,

⁷ Պաշտոնական թարգմանություն

համաձայնում են ներքոհիշյալ հոդվածների շուրջ.

Մաս 1

Հոդված 1

1. Բոլոր ժողովուրդներն ունեն ինքնորոշման իրավունք: Այդ իրավունքի ուժով նրանք ազատորեն սահմանում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը և ազատորեն ապահովում իրենց տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային զարգացումը:
2. Բոլոր ժողովուրդներն իրենց նպատակներին հասնելու համար կարող են ազատորեն տնօրինել իրենց բնական հարստություններն ու ռեսուրսները՝ առանց խոչընդոտելու փոխշահավետության սկզբունքի վրա հիմնված միջազգային տնտեսական համագործակցությունից բխող որևէ պարտավորության և միջազգային իրավունքին: Ոչ մի ժողովուրդ ոչ մի դեպքում չի կարող գրկվել գոյության՝ սեփական միջոցներից:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից բոլոր պետությունները, այդ թվում և նրանք, ովքեր պատասխանատու են ինքնակառավարում չունեցող և խնամարկյալ տարածքների կառավարման համար, Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության դրույթներին համապատասխան, խրախուսում են ինքնորոշման իրավունքի իրականացումը և հարգում այդ իրավունքը:

Մաս 2

Հոդված 2

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է հարգել իր տարածքի սահմաններում և իր իրավագործության ներքո գտնվող բոլոր անձանց՝ սույն Դաշնագրով ճանաչված իրավունքները և ապահովել դրանք առանց որևէ խտրականության, այն է՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքներից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ծննդից, գույքային կամ այլ դրությունից:
2. Եթե դա դեռևս նախատեսված չէ գոյություն ունեցող օրենսդրական կամ այլ միջոցներով, սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է իր սահմանադրական ընթացակարգերին և սույն Դաշնագրի դրույթներին համապատասխան անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկել այնպիսի օրենքներ կամ այլ միջոցառումներ ընդունելու համար, որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացման համար:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է.

- ա) ցանկացած անձի համար, որի՝ սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքները կամ ազատությունները խախտված են, ապահովել արդյունավետ իրավական պաշտպանություն, անգամ եթե այդ խախտումը կատարած լինեն պաշտոնապես գործող անձինք,
- բ) ապահովել, որպեսզի իրավական պաշտպանություն հայցող ցանկացած անձի համար այդպիսի պաշտպանության իրավունք սահմանվի դատական, վարչական կամ օրենսդրական իրավասու իշխանությունների կամ պետության իրավական համակարգով նախատեսված այլ իրավասու մարմնի կողմից, և զարգացնել դատական պաշտպանության հնարավորությունները,
- գ) ապահովել իրավասու իշխանությունների կողմից իրավական պաշտպանության միջոցների կիրառումը՝ դրանք տրամադրելու դեպքում:

Հոդված 3

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են տղամարդկանց ու կանանց համար ապահովել սույն Դաշնագրով նախատեսված քաղաքացիական ու քաղաքական բոլոր իրավունքներից օգտվելու հավասար իրավունք:

Հոդված 4

1. Արտակարգ դրության ժամանակ, որի դեպքում վտանգված է ժողովրդի կյանքը, և որը հայտարարված է պաշտոնապես, սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները կարող են միջոցներ ձեռնարկել ի շեղումն սույն Դաշնագրով ստանձնած իրենց պարտավորությունների՝ միայն այնքանով, որքանով դա պահանջում է իրավիճակի լրջությունը, պայմանով, որ այդ միջոցներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքի համաձայն իրենց մյուս պարտավորությունների հետ և չեն հանդիսանում խտրականություն բացառապես ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի կամ սոցիալական ծագման հիմքով:
2. Այս դրույթը չի կարող հիմք ընդունվել 6, 7, 8 (1-ին և 2-րդ կետեր), 11, 15, 16 և 18-րդ հոդվածներից որևէ շեղում կատարելու համար:
3. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն, որն օգտվում է շեղվելու իրավունքից, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարության միջնորդությամբ սույն Դաշնագրի մասնակից մյուս պետություններին անհապաղ տեղեկացնում է այն դրույթների մասին, որոնցից ինքը շեղվել է, և այդպիսի որոշում կայացնելու դրդապատճառների մասին: Նույն միջնորդի միջոցով հետագայում հաղորդում է նաև այդ շեղումը դադարեցնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 5

1. Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել այն նշանակությամբ, թե որևէ պետություն, խումբ կամ անձ իրավունք ունի զբաղվելու այնպիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնպիսի գործողություն, որն ուղղված լինի սույն Դաշնագրով ճանաչված ցանկացած իրավունքի կամ ազատության վերացմանը կամ սահմանափակմանն ավելի մեծ չափով, քան նախատեսված է սույն Դաշնագրով:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից որևէ պետությունում չի թույլատրվում մարդու՝ օրենքի, կոնվենցիաների, ենթաօրենսդրական ակտերի կամ սովորույթների համաձայն ճանաչվող կամ գոյություն ունեցող որևէ հիմնարար իրավունքի ոչ մի սահմանափակում կամ նվազեցում այն հիմնավորմամբ, թե սույն Դաշնագրում նման իրավունք չի ճանաչվում կամ ճանաչվում է նվազ ծավալով:

Մաս 3

Հոդված 6

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի անօտարելի իրավունք: Այդ իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով: Ոչ ոքի չի կարելի կամայականորեն գրկել կյանքից:
2. Այն երկրներում, որոնք չեն վերացրել մահապատիժը, մահվան դատավճիռները կարող են կայացվել միայն ամենաձանր հանցագործությունների համար, հանցագործության կատարման պահին գործող օրենքին համապատասխան, որը չի հակասում սույն Դաշնագրի և Ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին կոնվենցիայի դրույթներին: Այդ պատիժը կարող է իրականացվել միայն ի կատարումն իրավասու դատարանի կայացրած վերջնական դատավճռի:
3. Այն դեպքում, երբ կյանքից զրկելը ցեղասպանության հանցագործություն է, պետք է նկատի ունենալ, որ սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին սույն հոդվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս որևէ կերպ շեղվել Ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին կոնվենցիայի դրույթների համաձայն ստանձնած ցանկացած պարտավորությունից:
4. Մահապատժի դատապարտված յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի հայցելու ներում կամ դատավճռի մեղմացում: Համաներումը, ներումը կամ դատավճռի մեղմացումը կարող են շնորհվել բոլոր դեպքերում:
5. Մահապատիժ չի նշանակվում տասնութ տարեկանից ցածր անձանց՝ կատարած հանցագործությունների համար և ի կատար չի ածվում հղի կանանց նկատմամբ:

6. Սույն հոդվածում ոչինչ չի կարող հիմք ծառայել սույն Գաշնագրի մասնակից որևէ պետության կողմից մահապատժի վերացումը հետաձգելու կամ թույլ չտալու համար:

Հոդված 7

Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ դաժան, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Մասնավորապես, ոչ ոք չի կարող առանց իր ազատ արտահայտված համաձայնության ենթարկվել բժշկական կամ գիտական փորձերի:

Հոդված 8

1. Ոչ ոք չպետք է պահվի ստրկության մեջ. ստրկությունը և ստրկավաճառությունն արգելվում են բոլոր դրսևորումներով:
2. Ոչ ոք չպետք է պահվի անազատ վիճակում:
3. ա) Մարդուն չի կարելի պարտադրել կատարելու ստիպողական կամ հարկադիր աշխատանք.
բ) այն երկրներում, ուր հանցագործության համար որպես պատիժ կարող է նշանակվել ազատազրկում՝ զուգակցված տաժանակիր աշխատանքի հետ, 3-րդ կետի (ա) ենթակետը խոչընդոտ չի հանդիսանում իրավասու դատարանի կողմից նման պատիժ սահմանող դատավճռի հիման վրա տաժանակիր աշխատանքի իրականացմանը,
գ) սույն կետի նպատակի համար «ստիպողական կամ հարկադիր աշխատանք» հասկացությունը չի ներառում.
(i) (բ) ենթակետում չհիշատակված ցանկացած աշխատանք կամ ծառայություն, որը, որպես կանոն, պետք է կատարի դատարանի օրինական կարգադրության հիման վրա կալանքի տակ գտնվող անձը կամ այդպիսի կալանքից պայմանական ազատված անձը,
(ii) ռազմական բնույթի ցանկացած ծառայություն և այն երկրներում, որտեղ ճանաչվում է զինվորական ծառայությունից քաղաքական ու կրոնական շարժառիթներով հրաժարումը, զինվորական ծառայությունից հրաժարվող անձանց համար օրենքով նախատեսված ցանկացած ծառայություն,
(iii) ցանկացած ծառայություն, որը պարտադիր է բնակչության կյանքին կամ բարեկեցությանն սպառնացող արտակարգ դրության կամ աղետի դեպքում,
(iv) ցանկացած աշխատանք կամ ծառայություն, որը սովորական քաղաքացիական պարտականությունների մաս է կազմում:

Հոդված 9

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել կանայական ձերբակալման կամ

կալանավորման: Ոչ ոք չպետք է գրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այնպիսի հիմքերով և այնպիսի ընթացակարգին համապատասխան, որոնք սահմանված են օրենքով:

2. Յուրաքանչյուր անձի ձերբակալման ժամանակ նրան հայտնում են ձերբակալման պատճառները և շտապ կարգով հաղորդում նրան ներկայացվող ամեն մի մեղադրանք:
3. Քրեական մեղադրանքով ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր անձ շտապ կարգով հասցվում է դատավորի կամ օրենքով՝ դատական իշխանություն իրականացնելու համար լիազորված պաշտոնատար անձի մոտ և ունի ողջամիտ ժամկետում դատական քննության կամ ազատ արձակվելու իրավունք: Դատական քննության սպասող անձին կալանքի տակ պահելն ընդհանուր կանոն չպետք է լինի, բայց ազատ արձակվելը կարող է կախման մեջ դրվել դատարան ներկայանալու, ցանկացած փուլում դատական քննության և, անհրաժեշտության դեպքում, դատավճիռն ի կատար ածելու համար ներկայանալու երաշխիքներ տալուց:
4. Ձերբակալման կամ կալանքի տակ պահվելու հետևանքով իր ազատությունից գրկված յուրաքանչյուր ոք ունի դատարանում իր գործի քննության իրավունք, որպեսզի դատարանն անհապաղ կարողանա որոշել կալանավորման օրինականությունը և կարգադրել նրան ազատ արձակելու, եթե կալանավորումն անօրինական է:
5. Յուրաքանչյուր ոք, ով եղել է անօրինական ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ, իրավունք ունի հայցալին ուժ ունեցող փոխհատուցման:

Հոդված 10

1. Ազատությունից գրկված բոլոր անձինք ունեն մարդասիրական վերաբերմունքի և մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվության հարգման իրավունք:
2. ա) Այն դեպքերում, երբ չկան բացառիկ հանգամանքներ, մեղադրյալները տեղավորվում են դատապարտյալներից առանձին, և նրանց առանձին ռեժիմը համապատասխանում է շրտապարտված անձի կարգավիճակին,
բ) անչափահաս մեղադրյալներն առանձնացվում են չափահասներից և հնարավորինս կարճ ժամկետում հասցվում դատարան՝ որոշում կայացնելու համար:
3. Պատժի համակարգով բանտարկյալների համար նախատեսվում է այնպիսի ռեժիմ, որի էական նպատակը նրանց բարեփոխումն է և սոցիալական վերականգնումը: Անչափահաս օրինախախտներն առանձնացվում են չափահասներից, և նրանց ռեժիմը համապատասխանում է իրենց տարիքին ու իրավական կարգավիճակին:

Հոդված 11

Ոչ ոք չի կարող ազատագրվել միայն այն հիմքով, որ ի վիճակի չէ կատարելու պայմանագրային պարտավորությունը:

Հոդված 12

1. Որևէ պետության տարածքում օրինականորեն գտնվող յուրաքանչյուր ոք ունի այդ տարածքի սահմաններում ազատ տեղաշարժվելու իրավունք և բնակության վայր ընտրելու ազատություն:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի ցանկացած, ներառյալ իր սեփական, երկրից մեկնելու իրավունք:
3. Վերը նշված իրավունքները չեն կարող ենթարկվել որևէ սահմանափակման, բացի օրենքով նախատեսված այն սահմանափակումներից, որոնք անհրաժեշտ են պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության կամ էլ այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար, և համատեղելի են սույն Դաշնագրով ճանաչվող այլ իրավունքների հետ:
4. Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել իր սեփական երկիրը մուտք գործելու իրավունքից:

Հոդված 13

Սույն Դաշնագրի մասնակից որևէ պետության տարածքում օրինականորեն գտնվող օտարերկրացին կարող է արտաքսվել միայն ի կատարումն օրենքին համապատասխան կայացված որոշման, և եթե պետական անվտանգության հրամայական նկատառումները չեն պահանջում այլ բան, ունի իր արտաքսման դեմ փաստարկներ ներկայացնելու, իրավասու իշխանության կամ իրավասու իշխանության նշանակած անձի կամ անձանց կողմից իր գործը վերանայելու իրավունք և այդ նպատակով այդ իշխանության, անձի կամ անձանց առջև ներկայացվելու իրավունք:

Հոդված 14

1. Բոլոր անձինք հավասար են դատարանների և տրիբունալների առջև: Յուրաքանչյուր ոք իր դեմ ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի քննության կամ որևէ քաղաքացիական դատավարությունում իր իրավունքների ու պարտականությունների որոշման ընթացքում ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու, անկախ ու անկողմնակալ դատարանի կողմից գործի արդարացի ու հրապարակային քննության իրավունք: Մամուլին ու հասարակայնությանը կարող է արգելվել մասնակցելու ողջ դատաքննությանը կամ դրա որևէ փուլի՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության,

հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության նկատառումներով, կամ երբ այդ պահանջում են կողմերի մասնավոր կյանքի շահերը, կամ էլ հատուկ հանգամանքների դեպքում, երբ հրապարակայնությունը կխախտի արդարադատության շահերը. նման արգելումը կատարվում է այն չափով, որչափ, դատարանի կարծիքով, այն խիստ անհրաժեշտ է, սակայն քրեական կամ քաղաքացիական գործի վերաբերյալ դատական ցանկացած որոշում պետք է լինի հրապարակային, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ անչափա-հասների շահերը պահանջում են այլ բան, կամ գործը վերաբերում է ամուսնական վեճերին կամ երեխաների խնամակալությանը:

2. Քրեական հանցագործության մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի համարվելու անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքին համապատասխան:
3. Յուրաքանչյուր ոք իրեն ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի քննության ժամանակ ունի առնվազն հետևյալ երաշխիքների իրավունքը՝ լիակատար հավասարության հիման վրա.
 - ա) շտապ կարգով և մանրամասն, այն լեզվով, որը նա հասկանում է, տեղեկացվել իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի ու հիմքի մասին,
 - բ) բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ ունենալ իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու և իր ընտրած պաշտպանի հետ հաղորդակցվելու համար,
 - գ) դատվել առանց չարդարացված հապաղման,
 - դ) դատվել իր ներկայությամբ և իրեն պաշտպանել անձամբ կամ իր ընտրած պաշտպանի միջոցով. պաշտպան չունենալու դեպքում տեղեկացվել այդ իրավունքի մասին և, ցանկացած դեպքում, ելնելով արդարադատության շահերից, ունենալ իր համար նշանակված պաշտպան՝ նրա համար անվճար բոլոր այն դեպքերում, եթե նա բավարար միջոցներ չունի դրա դիմաց վճարելու,
 - ե) հարցաքննել կամ հարցաքննել տալ իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին և ապահովել իր օգտին ցուցմունք տվող վկաների ներկայանալը և հարցաքննումը՝ նույն պայմաններով, ինչով և իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներինը,
 - զ) օգտվել թարգմանչի անվճար օգնությունից, եթե նա չի հասկանում դատարանում օգտագործվող լեզուն կամ չի խոսում այդ լեզվով,
 - է) պարտադրված չլինել իր դեմ ցուցմունքների տալու կամ իրեն մեղավոր ճանաչելու:
4. Անչափահասների դեպքում դատավարությունը պետք է լինի այնպիսին, որպեսզի հաշվի առնվի նրանց տարիքը և նպաստի նրանց վերականգնմանը:
5. Հանցագործության համար դատապարտված յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որ իր դատապարտումը և դատավճիռը վերանայվեն վերադաս դատական ատյանի կողմից, օրենքի համաձայն:

6. Եթե որևէ անձ վերջնական որոշմամբ դատապարտվել է քրեական հանցագործության համար և եթե նրա նկատմամբ կայացված դատավճիռը հետագայում բեկանվել է կամ նրան ներում է շնորհվել այն հիմքով, որ նոր կամ նոր բացահայտված որևէ փաստ անվիճելիորեն ապացուցում է դատական սխալի առկայությունը, ապա նման դատապարտման հետևանքով պատիժ կրած անձն օրենքի համաձայն ստանում է փոխհատուցում, եթե չապացուցվի, որ հիշյալ անհայտ հանգամանքը ժամանակին չի բացահայտվել բացառապես կամ մասամբ նրա մեղքով:
7. Ոչ ոք չպետք է կրկին դատվի կամ պատժվի այն հանցագործության համար, որի համար նա արդեն վերջնականապես դատապարտվել է կամ արդարացվել՝ յուրաքանչյուր երկրի օրենքին և քրեական դատավարությանը համապատասխան:

Հոդված 15

1. Ոչ ոք չի կարող հանցագործության համար մեղավոր ճանաչվել, եթե գործողության կամ անգործության պահին գործող ներպետական կամ միջազգային իրավունքի համաձայն դա հանցագործություն չի համարվել: Նմանապես, չի կարող նշանակվել ավելի ծանր պատիժ, քան այն, որը կիրառման էր ենթակա քրեական հանցագործության կատարման պահին: Եթե հանցագործության կատարվելուց հետո օրենքով ավելի մեղմ պատիժ է սահմանվում, այդ օրենքի գործողությունը տարածվում է տվյալ հանցագործի վրա:
2. Սույն հոդվածում ոչինչ չի խոչընդոտում ցանկացած անձի դատի տալուն և պատժելուն ցանկացած գործողության կամ անգործության համար, որը կատարվելու պահին, ըստ միջազգային հանրության կողմից ճանաչված իրավունքի ընդհանուր սկզբունքների, հանդիսացել է քրեական հանցագործություն:

Հոդված 16

Յուրաքանչյուր ոք, որտեղ էլ գտնվելիս լինի, ունի իր իրավասութեկտության ճանաչման իրավունք:

Հոդված 17

1. Արգելվում է կամայական կամ անօրինական միջամտությունն անձի անձնական, ընտանեկան կյանքին, բնակարանի կամ նամակագրության անձեռնմխելիությանը, ինչպես նաև անօրինական ոտնձգությունը նրա պատվի ու հեղինակության դեմ:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի նման միջամտությունից կամ ոտնձգություններից օրենքով պաշտպանվածության իրավունք:

Հոդված 18

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի և կրոնի ազատության իրավունք: Այդ իրավունքն ընդգրկում է իր ընտրությամբ կրոն կամ համոզմունք ունենալու կամ ընդունելու ազատությունը և միանձնյա կամ այլոց հետ համատեղ և հրապարակավ, կամ մասնավոր կարգով, իր կրոնը կամ համոզմունքը պաշտամունքի, արարողությունների, ծեսերի և քարոզչության միջոցով արտահայտելու ազատությունը:
2. Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի այնպիսի հարկադրանքի, որը նսեմացնում է սեփական ընտրությամբ կրոն կամ համոզմունք ունենալու կամ ընդունելու ազատությունը:
3. Կրոնի կամ համոզմունքի արտահայտման ազատությունը ենթարկվում է միայն օրենքով սահմանված և հասարակական անվտանգության, կարգի, առողջության ու բարոյականության, ինչպես և այլ անձանց հիմնարար իրավունքների ու ազատությունների պահպանման համար անհրաժեշտ սահմանափակումների:
4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են հարգել ծնողների և, համապատասխան դեպքերում, օրինական խնամակալների ազատությունը՝ ապահովելու իրենց երեխաների կրոնական ու բարոյական դաստիարակությունը սեփական համոզմունքներին համապատասխան:

Հոդված 19

1. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի առանց միջամտության սեփական կարծիք ունենալ:
2. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատ արտահայտվելու իրավունք. այդ իրավունքն ընդգրկում է, անկախ պետական սահմաններից, ցանկացած տեսակի տեղեկատվություն և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու և տարածելու ազատությունը, լինեն դրանք բանավոր, գրավոր, թե՛ տպագիր, լինի արվեստի, թե իր ընտրած ցանկացած այլ միջոցով:
3. Սույն հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված իրավունքների իրականացումը հանգեցնում է հատուկ պարտավորությունների և պատասխանատվության: Ուստի այն ենթակա է որոշ սահմանափակումների, որոնք, սակայն, պետք է միայն սահմանվեն օրենքով և լինեն անհրաժեշտ.
 - ա) այլ անձանց իրավունքները կամ հեղինակությունը հարգելու համար,
 - բ) պետական անվտանգության կամ հասարակական կարգի, կամ բնակչության առողջության, կամ բարոյականության պաշտպանության համար:

Հոդված 20

1. Պատերազմի ցանկացած քարոզչություն արգելվում է օրենքով:
2. Ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելության ցանկացած քարոզչություն, որն իրենից ներկայացնում է խտրականության, բռնամանքի կամ բռնության հրահրում, արգելվում է օրենքով:

Հոդված 21

Ճանաչվում է խաղաղ հավաքների իրավունքը: Այդ իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ ոչ մի սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք կիրառվում են օրենքին համապատասխան և որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակության մեջ՝ ի շահ պետական կամ հանրային անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության պահպանության, կամ այլոց իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության:

Հոդված 22

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի այլ անձանց հետ միավորումներ կազմելու ազատության իրավունք, ներառյալ՝ արհմիություններ ստեղծելու և իր շահերի պաշտպանության նպատակով դրանց անդամակցելու իրավունքը:
2. Այդ իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ ոչ մի սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով, և որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակության մեջ՝ ի շահ պետական կամ հանրային անվտանգության, հասարակական կարգի, բնակչության առողջության կամ բարոյականության պահպանության, կամ այլոց իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության: Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում այդ իրավունքի իրականացման օրինական սահմանափակումների կիրառումն այն անձանց համար, ովքեր մտնում են զինված ուժերի և ոստիկանության կազմի մեջ:
3. Սույն հոդվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս միավորումներ կազմելու ազատության և կազմակերպվելու իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության 1948թ. կոնվենցիայի մասնակից պետություններին՝ ընդունելու Կոնվենցիայով նախատեսվող երաշխիքներին ի վնաս օրենսդրական ակտեր կամ օրենքը կիրառելու ի վնաս այդ երաշխիքների:

Հոդված 23

1. Ընտանիքը հասարակության բնական ու հիմնարար խմբային միավորն է և ունի հասարակության ու պետության կողմից պաշտպանվելու իրավունք:
2. Ամուսնության տարիքի հասած տղամարդկանց և կանանց համար ճանաչվում է ամուսնանալու և ընտանիք կազմելու իրավունքը:
3. Ոչ մի ամուսնություն չի կարող կայանալ առանց ամուսնացողների ազատ ու լիակատար համաձայնության:
4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ձեռնարկում են պատշաճ միջոցներ՝ ապահովելու ամուսինների իրավունքների և պարտականությունների հավասարությունն ամուսնության պահին, ամուսնության ընթացքում և ամուսնալուծվելիս: Ամուսնալուծության դեպքում պետք է նախատեսվի երեխայի անհրաժեշտ պաշտպանություն:

Հոդված 24

1. Յուրաքանչյուր երեխա, առանց ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային դրության կամ ծննդի հատկանիշով որևէ խտրականության, իրավունք ունի իր ընտանիքի, հասարակության և պետության կողմից պաշտպանվածության այնպիսի միջոցների, որոնք անհրաժեշտ են նրան որպես անչափահասի:
2. Յուրաքանչյուր երեխա ծնվելուց անմիջապես հետո պետք է գրանցվի և ունենա անուն:
3. Յուրաքանչյուր երեխա ունի քաղաքացիություն ձեռք բերելու իրավունք:

Հոդված 25

Յուրաքանչյուր քաղաքացի, առանց 2-րդ հոդվածում հիշատակվող որևէ խտրականության ու անհիմն սահմանափակումների, իրավունք և հնարավորություն ունի.

ա) մասնակցելու պետական գործերը վարելուն՝ ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով,

բ) ընտրելու և ընտրվելու իրական պարբերական ընտրություններում, որոնք անցկացվում են համընդհանուր ու հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա, գաղտնի քվեարկությամբ և երաշխավորում են ընտրողների կամքի ազատ արտահայտումը,

գ) իր երկրում հավասարության ընդհանուր պայմաններով մտնելու պետական ծառայության:

Հոդված 26

Բոլորը հավասար են օրենքի առջև և, առանց որևէ խտրականության, ունեն օրենքով հավասար պաշտպանվածության իրավունք: Այդ կապակցությամբ օրենքով պետք է արգելվի ցանկացած խտրականություն և բոլորի համար երաշխավորվի հավասար ու արդյունավետ պաշտպանություն խտրականությունից այնպիսի հիմքերով, ինչպիսին են ռասան, մաշկի գույնը, սեռը, լեզուն, կրոնը, քաղաքական կամ այլ համոզմունքը, ազգային կամ սոցիալական ծագումը, գույքային դրությունը, ծնունդը կամ այլ կարգավիճակը:

Հոդված 27

Այն պետություններում, որտեղ գոյություն ունեն ազգային, կրոնական կամ լեզվական փոքրամասնություններ, դրանց պատկանող անձանց չի կարող մերժվել նույն խմբի այլ անդամների հետ համատեղ իրենց մշակույթից օգտվելու, իրենց կրոնը դավանելու և դրա ծեսերը կատարելու, ինչպես նաև մայրենի լեզուն օգտագործելու իրավունքը:

Մաս 4

Հոդված 28

1. Ստեղծվում է Մարդու իրավունքների կոմիտե (այսուհետ սույն Դաշնագրում անվանվում է Կոմիտե): Այն կազմված է տասնութ անդամներից և կատարում է ստորև նախատեսվող գործառույթները:
2. Կոմիտեի կազմի մեջ մտնում են այն անձինք, ովքեր սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների քաղաքացիներ են և օժտված են բարոյական բարձր հատկանիշներով ու մարդու իրավունքների բնագավառում ունեն ճանաչված իրազեկություն, ընդ որում, նկատի է առնվում իրավաբանական փորձ ունեցող մի քանի անձանց մասնակցության օգտակարությունը:
3. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում և աշխատում են անձնապես:

Հոդված 29

1. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են գաղտնի քվեարկությամբ՝ այն անձանց ցուցակից, ովքեր բավարարում են 28-րդ հոդվածում նախատեսված պահանջները և այդ նպատակով առաջադրվել են սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից:
2. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն կարող է առաջադրել երկու թեկնածությունից ոչ ավելի: Այդ անձինք պետք է լինեն իրենց առաջադրող պետության քաղաքացիներ:
3. Յուրաքանչյուր անձ ունի կրկնակի առաջադրման իրավունք:

Հոդված 30

1. Նախնական ընտրություններն անցկացվում են սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու օրվանից ոչ ուշ, քան վեց ամիս անց:
2. Կոմիտեի յուրաքանչյուր ընտրության օրվանից առնվազն չորս ամիս առաջ, բացի 34-րդ հոդվածին համապատասխան թափուր հայտարարված տեղերի համալրման ընտրություններից, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը գրավոր հրավերով դիմում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ երեք ամսվա ընթացքում ներկայացնելու Կոմիտեի անդամության թեկնածություններ:
3. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կազմում է նման ձևով առաջադրված բոլոր անձանց այբբենական ցուցակ՝ նշելով սույն Դաշնագրի մասնակից այն պետությունները, որոնք առաջադրել են այդ անձանց, և հիշյալ ցուցակը ներկայացնում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին ոչ ուշ, քան յուրաքանչյուր ընտրության անցկացման օրվանից մեկ ամիս առաջ:
4. Կոմիտեի անդամների ընտրությունն անցկացվում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների նիստում, որը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում: Այդ նիստում, որի համար քվորում է կազմում սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդը, Կոմիտեի կազմում ընտրված են համարվում այն անձինք, որոնց թեկնածություններն ստանում են առավելագույն թվով ձայներ և մասնակից պետությունների՝ ներկա գտնվող ու քվեարկող ներկայացուցիչների ձայների բացարձակ մեծամասնությունը:

Հոդված 31

1. Կոմիտեի կազմի մեջ չի կարող ընդգրկվել նույն պետության մեկից ավելի քաղաքացի:
2. Կոմիտեի ընտրությունների ժամանակ հաշվի է առնվում անդամության աշխարհագրական հավասար բաշխումը և քաղաքակրթության տարբեր ձևերի ու իրավական հիմնական համակարգերի ներկայացուցչությունը:

Հոդված 32

1. Կոմիտեի անդամներն ընտրվում են չորսամյա ժամկետով: Նրանք իրավունք ունեն վերընտրվելու իրենց թեկնածությունների կրկնակի առաջադրման դեպքում: Սակայն, առաջին ընտրություններում ընտրված անդամներից իննի լիազորության ժամկետն ավարտվում է երկամյա ժամանակահատվածի վերջում. առաջին ընտրություններից անմիջապես հետո այդ ինն անդամների ամուսնները որոշվում են վիճա-

կահանությանը՝ 30-րդ հոդվածի 4-րդ կետում հիշատակված նիստի նախագահողի կողմից:

2. Լիազորությունների լրանալուց հետո ընտրություններն անց են կացվում սույն Դաշնագրի սույն մասի նախորդ հոդվածներին համապատասխան:

Հոդված 33

1. Եթե Կոմիտեի որևէ անդամի լիազորությունները դադարեցվել են մյուս անդամների միաձայն կարծիքով, ժամանակավոր բնույթի բացակայությունից բացի որևէ այլ պատճառով, Կոմիտեի նախագահը տեղյակ է պահում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որն այնուհետև այդ անդամի տեղը հայտարարում է թափուր:
2. Կոմիտեի որևէ անդամի մահվան կամ պաշտոնաթողության դեպքում նախագահն անհապաղ տեղյակ է պահում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որն այդ տեղը հայտարարում է թափուր մահվան կամ այն օրվանից, երբ պաշտոնաթողությունն ուժի մեջ է մտնում:

Հոդված 34

1. Եթե 33-րդ հոդվածին համապատասխան տեղը թափուր է հայտարարվում և եթե փոխարինման ենթակա անդամի լիազորությունների ժամկետը չի լրանում տեղը թափուր հայտարարելուց հետո վեց ամսվա ընթացքում, Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը տեղյակ է պահում սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետության, որը կարող է երկու ամսվա ընթացքում, 29-րդ հոդվածին համապատասխան, թեկնածություն ներկայացնել այդ թափուր տեղի համար:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կազմում է նման ձևով առաջադրված անձանց այբբենական ցուցակ և ներկայացնում սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին: Թափուր տեղի համար ընտրություններն այնուհետև անցկացվում են սույն Դաշնագրի սույն մասի համապատասխան դրույթների համաձայն:
3. Կոմիտեի այն անդամը, որն ընտրվում է 33-րդ հոդվածին համապատասխան հայտարարված թափուր տեղի համար, պաշտոնն զբաղեցնում է այն անդամի լիազորությունների ժամկետի մնացյալ մասի ընթացքում, որի տեղը Կոմիտեում ազատվել է հիշյալ հոդվածի դրույթների համաձայն:

Հոդված 35

Կոմիտեի անդամներն ստանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից հաստատվող վարձատրություն՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության միջոցներից, Գլխավոր ասամբլեայի կողմից սահմանվող կարգով ու պայմաններով՝ հաշվի առնելով Կոմիտեի պարտականությունների կարևորությունը:

Հոդված 36

Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարն անհրաժեշտ անձնակազմ ու նյութական միջոցներ է տրամադրում Կոմիտեի կողմից իր գործառույթներն արդյունավետ, սույն Դաշնագրին համապատասխան իրականացնելու համար:

Հոդված 37

1. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Կոմիտեի առաջին նիստը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում:
2. Իր առաջին նիստից հետո Կոմիտեն հավաքվում է սեփական Ընթացակարգի կանոններով նախատեսված ժամանակ:
3. Կոմիտեն, սովորաբար, հավաքվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում կամ Միավորված ազգերի կազմակերպության՝ Ժնևի գրասենյակում:

Հոդված 38

Կոմիտեի յուրաքանչյուր անդամ, նախքան իր պարտականություններն ստանձնելը, Կոմիտեի դռնբաց նիստում հանդիսավոր հայտարարություն է անում իր գործառույթներն անաչառ ու բարեխիղճ կատարելու վերաբերյալ:

Հոդված 39

1. Կոմիտեն իր պաշտոնատար անձանց ընտրում է երկամյա ժամկետով: Նրանք կարող են վերընտրվել:
2. Կոմիտեն ընդունում է իր Ընթացակարգի կանոնները, սակայն դրանք պետք է, մասնավորապես, նախատեսեն, որ.
 - ա) քվորում կազմում են Կոմիտեի տասներկու անդամները,
 - բ) Կոմիտեի որոշումներն ընդունվում են ներկա անդամների ձայների մեծամասնությամբ:

Հոդված 40

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են զեկույցներ ներկայացնել սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացման ուղղությամբ իրենց ձեռնարկած միջոցների և այդ իրավունքների օգտագործման ասպարեզում ձեռք բերած առաջընթացի մասին.
ա) համապատասխան մասնակից պետության համար սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում,
բ) դրանից հետո՝ բոլոր այն դեպքերում, երբ դա կպահանջի Կոմիտեն:
2. Բոլոր զեկույցները ներկայացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանք ուղարկում է Կոմիտեին՝ քննության առնելու համար: Ձեկույցներում նշվում են, եթե կան այն գործոններն ու դժվարությունները, որոնք ազդում են սույն Դաշնագրի կենսագործման վրա:
3. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը, Կոմիտեի հետ խորհրդակցելուց հետո, կարող է շահագրգիռ մասնագիտացված հաստատություններին ուղարկել զեկույցների այն հատվածների պատճենները, որոնք կարող են վերաբերել նրանց իրավասության ոլորտին:
4. Կոմիտեն ուսումնասիրում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների ներկայացրած զեկույցները: Նա մասնակից պետություններին է ուղարկում իր զեկույցները և ընդհանուր կարգի այնպիսի դիտողություններ, որոնք ինքը նպատակահարմար կհամարի: Կոմիտեն կարող է նաև այդ դիտողությունները, սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններից ստացված զեկույցների պատճենների հետ միասին, ուղարկել Տնտեսական և սոցիալական խորհրդին:
5. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները կարող են Կոմիտեին ներկայացնել իրենց նկատառումները բոլոր այն դիտողությունների վերաբերյալ, որոնք կարող են արվել սույն հոդվածի 4-րդ կետին համապատասխան:

Հոդված 41

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունը, սույն հոդվածին համապատասխան, կարող է ցանկացած ժամանակ հայտարարել, թե ինքը ճանաչում է Կոմիտեի իրավասությունը՝ ստանալու և քննարկելու հաղորդումներ այն մասին, որ որևէ մասնակից պետություն հաստատում է, թե մյուս մասնակից պետությունը չի կատարում սույն Դաշնագրով նախատեսված իր պարտավորությունները: Սույն հոդվածով նախատեսվող հաղորդումները կարող են ընդունվել և քննարկվել միայն այն դեպքում, եթե դրանք ներկայացրել է այն մասնակից պետությունը, որը հայտարարություն է արել, թե ինքը ճանաչում է Կոմի-

տեի այդ իրավասությունը: Կոմիտեն չի ընդունում ոչ մի հաղորդում, եթե այն պատկանում է նման հայտարարություն չարած մասնակից պետությանը: Սույն հոդվածին համապատասխան ստացված հաղորդումները քննության են առնվում հետևյալ ընթացակարգով.

ա) եթե սույն Դաշնագրի մասնակից որևէ պետություն գտնում է, որ մյուս մասնակից պետությունը չի կենսագործում սույն Դաշնագրի դրույթները, ապա նա կարող է գրավոր հաղորդմամբ այդ հարցի մասին տեղեկացնել հիշյալ մասնակից պետությանը: Այդ հաղորդումն ստանալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում հաղորդումն ստացած պետությունը նման հաղորդում հղած պետությանը ներկայացնում է հիշյալ հարցը պարզաբանող գրավոր բացատրություն կամ ցանկացած այլ հայտարարություն, որը պետք է բովանդակի, որքանով դա հնարավոր ու նպատակահարմար է, ներպետական այն ընթացակարգերն ու պաշտպանության միջոցները, որոնք կիրառվել են, կիրառվելու են կամ կարող են կիրառվել տվյալ հարցի առնչությամբ,

բ) եթե ստացող պետության կողմից նախնական հաղորդումն ստանալուց հետո վեց ամսվա ընթացքում հարցը չի լուծվում ի բավարարումն երկու շահագրգիռ մասնակից պետությունների, այդ պետություններից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի հարցը հանձնել Կոմիտեին՝ այդ մասին տեղեկացնելով Կոմիտեին և մյուս պետությանը,

գ) Կոմիտեն իրեն հանձնված հարցը քննության է առնում միայն այն բանից հետո, երբ հավաստիանում է, որ տվյալ դեպքում միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչում գտած սկզբունքներից համապատասխան օգտագործվել և սպառվել են ներպետական պաշտպանության բոլոր մատչելի միջոցները: Տվյալ կանոնը չի գործում, երբ այդ միջոցների կիրառումը չարդարացված կերպով ձգձգվում է,

դ) սույն հոդվածում նախատեսվող հաղորդումները քննության առնելիս Կոմիտեն անցկացնում է դռնփակ նիստեր,

ե) Կոմիտեն, (գ) ենթակետի դրույթները պահպանելով, իր բարի ծառայություններն է մատուցում շահագրգիռ մասնակից պետություններին՝ սույն Դաշնագրով ճանաչվող մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների նկատմամբ հարգանքի հիման վրա հարցը բարեկամաբար լուծելու նպատակով,

զ) իր քննարկմանը հանձնված ցանկացած հարցով Կոմիտեն կարող է դիմել (բ) ենթակետում հիշատակված շահագրգիռ մասնակից պետություններին՝ գործին վերաբերող ցանկացած տեղեկատվություն տրամադրելու խնդրանքով,

է) (բ) ենթակետում հիշատակված շահագրգիռ մասնակից պետություններն իրավունք ունեն ներկա գտնվելու Կոմիտեում հարցի քննարկման ժամանակ և առաջարկություններ անելու բանավոր և (կամ) գրավոր,

ը) Կոմիտեն (բ) ենթակետին համապատասխան ծանուցում ստանալու օրվանից հետո տասներկու ամսվա ընթացքում ներկայացնում է զեկույց՝

(i) եթե (ե) ենթակետի դրույթների շրջանակներում կարգավորում է ձեռք բերվում, ապա Կոմիտեն իր զեկույցում սահմանափակվում է փաստերն ու ձեռք բերված կարգավորումը հակիրճ շարադրելով,

(ii) եթե (ե) ենթակետի դրույթների շրջանակներում կարգավորում ձեռք չի բերվում, ապա Կոմիտեն իր զեկույցում սահմանափակվում է փաստերի հակիրճ շարադրանքով. շահագրգիռ մասնակից պետությունների գրավոր միջնորդությունները և բանավոր միջնորդությունների գրառումը կցվում են զեկույցին: Յուրաքանչյուր հարցի կապակցությամբ զեկույցն ուղարկվում է շահագրգիռ մասնակից պետություններին:

2. Սույն հոդվածի դրույթներն ուժի մեջ են մտնում, երբ սույն Դաշնագրի տասը մասնակից պետություններ հանդես են գալիս հայտարարությամբ՝ սույն հոդվածի առաջին կետին համապատասխան: Այդ հայտարարությունները մասնակից պետություններն ի պահ են հանձնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանց պատճեններն ուղարկում է մնացած մասնակից պետություններին: Հայտարարությունը ցանկացած ժամանակ կարող է հետ վերցվել Գլխավոր քարտուղարին ծանուցելու միջոցով: Նման գործողությունը չի խոչընդոտում ցանկացած հարցի քննարկմանը, որը, սույն հոդվածին համապատասխան, արդեն ուղարկված հարդրման առարկա է. այն բանից հետո, երբ Գլխավոր քարտուղարը ծանուցում է ստացել հայտարարությունը հետ վերցնելու մասին, ցանկացած մասնակից պետության հետագա ոչ մի հարդրում չի ընդունվում, եթե շահագրգիռ մասնակից պետությունը հանդես չի եկել նոր հայտարարությամբ:

Հոդված 42

1. ա) Եթե 41-րդ հոդվածին համապատասխան Կոմիտեին հանձնված որևէ հարց չի լուծվել ի բավարարումն շահագրգիռ մասնակից պետությունների, Կոմիտեն կարող է շահագրգիռ մասնակից պետությունների նախնական համաձայնությամբ նշանակել հատուկ հաշտարար հանձնաժողով (այսուհետ՝ Հանձնաժողով): Հանձնաժողովի բարի ծառայությունները շահագրգիռ մասնակից պետություններին են մատուցվում սույն Դաշնագրի դրույթների պահպանման հիման վրա, տվյալ հարցի փոխհամաձայնեցված լուծման նպատակով,
բ) Հանձնաժողովը կազմվում է շահագրգիռ մասնակից պետությունների համար ընդունելի հինգ անդամից: Եթե շահագրգիռ մասնակից պետությունները երեք ամսվա ընթացքում համաձայնության չեն գալիս Հանձնաժողովի ամբողջ կազմի կամ նրա մի մասի վերաբերյալ, ապա Հանձնաժողովի՝ նշանակման հարցում ընդհանուր

համաձայնության չարժանացած անդամներն ընտրվում են Կոմիտեի կազմից, գաղտնի քվեարկությամբ, Կոմիտեի ձայների երկու երրորդի մեծամասնությամբ:

2. Հանձնաժողովի անդամներն իրենց պարտականությունները կատարում են անձնապես: Նրանք չպետք է լինեն շահագրգիռ մասնակից պետությունների կամ սույն Դաշնագրի ոչ մասնակից պետության կամ այն մասնակից պետության քաղաքացիներ, որը հանդես չի եկել 41-րդ հոդվածին համապատասխան հայտարարությամբ:
3. Հանձնաժողովն ընտրում է իր նախագահին և ընդունում իր Ընթացակարգի կանոնները:
4. Հանձնաժողովի նիստերը սովորաբար գումարվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության կենտրոնակայանում կամ Միավորված ազգերի կազմակերպության Ժնևի գրասենյակում: Սակայն Հանձնաժողովն, իր որոշմամբ, խորհրդակցելով Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի և շահագրգիռ մասնակից պետությունների հետ, դրանք կարող է գումարել այլ հարմար վայրերում:
5. Քարտուղարությունը 36-րդ հոդվածին համապատասխան սպասարկում է նաև սույն հոդվածի հիման վրա նշանակված հանձնաժողովներին:
6. Կոմիտեի ստացած և ուսումնասիրած տեղեկատվությունը հանձնվում է հանձնաժողովի տնօրինությանը, և վերջինս շահագրգիռ մասնակից պետություններին կարող է դիմել գործին առնչվող ցանկացած այլ տեղեկատվություն ներկայացնելու խնդրանքով:
7. Հանձնաժողովի կողմից հարցի ամբողջական քննարկումից հետո, սակայն, համենայն դեպս, ոչ ուշ, քան տվյալ հարցը հանձնաժողովին հանձնելուց 12 ամիս անց, այն Կոմիտեի նախագահին ներկայացնում է զեկույց՝ շահագրգիռ մասնակից պետություններին ուղարկելու համար՝

ա) եթե հանձնաժողովը չի կարող տվյալ հարցի քննարկումն ավարտել տասներկու ամսվա ընթացքում, ապա այն իր զեկույցը սահմանափակում է իր կողմից տվյալ հարցի քննարկման վիճակի հակիրճ շարադրանքով,

բ) եթե տվյալ հարցի փոխհամաձայնեցված կարգավորում ձեռք է բերվում սույն Դաշնագրով ճանաչվող մարդու իրավունքների նկատմամբ հարգանքի հիման վրա, Հանձնաժողովն իր զեկույցը սահմանափակում է փաստերի ու ձեռք բերված կարգավորման հակիրճ շարադրանքով,

գ) եթե (բ) ենթակետի դրույթների շրջանակում կարգավորում ձեռք չի բերվում, Հանձնաժողովի զեկույցը պարունակում է նրա փաստացի եզրակացությունները շահագրգիռ մասնակից պետությունների վեճին առնչվող բոլոր հարցերի վերաբերյալ և Հանձնաժողովի նկատառումները՝ այդ հարցի փոխհամաձայնեցված կարգավորման հնարավորությունների մասին: Այդ զեկույցը պարունակում է նաև շահագրգիռ

հագրգիռ մասնակից պետությունների ներկայացրած գրավոր միջնորդությունները և բանավոր միջնորդությունների գրառումը,
դ) եթե Հանձնաժողովի զեկույցը ներկայացվում է (զ) ենթակետի համաձայն, ապա շահագրգիռ մասնակից պետություններն այդ զեկույցն ստանալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում Կոմիտեի նախագահին տեղեկացնում են այն մասին, թե իրենք համաձայն են արդյոք Հանձնաժողովի զեկույցի բովանդակությանը:

8. Սույն հոդվածի դրույթները չեն նվազեցնում Կոմիտեի՝ 41-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականությունները:
9. Շահագրգիռ մասնակից պետությունները հավասարապես կրում են Հանձնաժողովի անդամների բոլոր ծախսերը՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարի կողմից ներկայացվող նախահաշվին համապատասխան:
10. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը կարող է, անհրաժեշտության դեպքում, վճարել Հանձնաժողովի անդամների ծախսերը՝ մինչև, սույն հոդվածի 9-րդ կետին համապատասխան, դրանց հատուցումը շահագրգիռ մասնակից պետությունների կողմից:

Հոդված 43

Կոմիտեի և հատուկ հաշտարար հանձնաժողովների անդամները, որոնք կարող են նշանակվել 42-րդ հոդվածի համաձայն, օժտված են Միավորված ազգերի կազմակերպության առաքելությունների փորձագետների այն արտոնություններով, առավելություններով և անձեռնմխելիությամբ, որոնք նախատեսված են Միավորված ազգերի կազմակերպության Արտոնությունների և անձեռնմխելիության մասին կոնվենցիայի համապատասխան բաժիններով:

Հոդված 44

Սույն Դաշնագրի իրականացմանը վերաբերող դրույթները կիրառվում են՝ առանց վնասելու մարդու իրավունքների ոլորտում Միավորված ազգերի կազմակերպության և դրա մասնագիտացված հաստատությունների հիմնարար փաստաթղթերով ու կոնվենցիաներով սահմանված կամ դրանց համաձայն գործող ընթացակարգերին, և սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին չեն խոչընդոտում օգտագործելու վեճերի լուծման այլ ընթացակարգեր՝ իրենց միջև գործող ընդհանուր կամ հատուկ միջազգային համաձայնագրերի հիման վրա:

Հոդված 45

Կոմիտեն Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեային Տնտեսական և սոցիալական խորհրդի միջոցով ներկայացնում է իր գործունեության մասին ամենամյա զեկույց:

Մաս 5

Հոդված 46

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի՝ որպես Միավորված ազգերի կազմակերպության և նրա մասնագիտացված հաստատությունների կանոնադրությունների այն դրույթների նշանակության նվազեցում, որոնք սահմանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության և մասնագիտացված հաստատությունների տարբեր մարմինների համապատասխան պարտականություններն այն հարցերի կապակցությամբ, որոնց վերաբերում է սույն Դաշնագիրը:

Հոդված 47

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես իրենց բնական հարստությունից ու ռեսուրսներից լիարժեքորեն և ազատորեն օգտվելու և դրանք օգտագործելու՝ բոլոր ժողովուրդների անկապտելի իրավունքի սահմանափակում:

Մաս 6

Հոդված 48

1. Սույն Դաշնագիրը բաց է ստորագրման Միավորված ազգերի կազմակերպության ցանկացած անդամ պետության կամ նրա ցանկացած մասնագիտացված հաստատության անդամի, Միջազգային դատարանի ստատուտի մասնակից ցանկացած պետության և սույն Դաշնագրին մասնակցելու նպատակով Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հրավիրած ցանկացած այլ պետության համար:

2. Սույն Դաշնագիրը ենթակա է վավերացման: Վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

3. Սույն Դաշնագիրը միանալու համար բաց է սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ցանկացած պետության համար:

4. Միանալը կատարվում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելով:

5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագիրն ստորագրած կամ Դաշնագրին միացած բոլոր պետություններին տեղեկացնում է յուրաքանչյուր վավերագիրը կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու մասին:

Հոդված 49

1. Սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

2. Յուրաքանչյուր պետության համար, որը վավերացնում է սույն Դաշնագիրը կամ միանում նրան երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո, սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

Հոդված 50

Սույն Դաշնագրի դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որևէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 51

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ և դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարն, այնուհետև առաջարկված ցանկացած լրացում ու փոփոխություն ուղարկում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ խնդրելով հայտնել, թե իրենք համաձայն են արդյոք հրավիրելու մասնակից պետությունների խորհրդաժողով՝ այդ առաջարկությունները քննարկելու և դրանց վերաբերյալ քվեարկություն անցկացնելու նպատակով: Եթե մասնակից պետությունների առնվազն մեկ երրորդն արտահայտվում է խորհրդաժողովի անցկացման օգտին, Գլխավոր քարտուղարը հրավիրում է այն Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա գտնված և քվեարկությանը մասնակցած մասնակից պետությունների մեծամասնության ընդունած ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ներկայացվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հաստատմանը:

2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում, երբ հաստատվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից և ընդունվում սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ՝ իրենց սահմանադրական գործընթացների համաձայն:

3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները պարտադիր են դառնում այն մասնակից պետությունների համար, որոնք ընդունել են դրանք, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Դաշնագրի դրույթները և նրանց կողմից նախկինում ընդունված ցանկացած լրացում ու փոփոխություն:

Հոդված 52

48-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն արված ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը նույն հոդվածի 1-ին կետում նշված բոլոր պետություններին ծանուցում է՝

ա) 48-րդ հոդվածի համաձայն կատարված ստորագրումների, վավերացումների և միանալու մասին,

բ) 49-րդ հոդվածի համաձայն՝ սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի և 51-րդ հոդվածի համաձայն կատարված ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 53

1. Սույն Դաշնագիրը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն տեքստերը հավասարազոր են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:
2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագրի վավերացված պատճեններն ուղարկում է 48-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

5. ԿԱՍՐԵՏԻՐ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրին կից⁸ (16 դեկտեմբերի 1966թ.)

Սույն Արձանագրության մասնակից պետությունները,

նկատի ունենալով, որ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին դաշնագրի (այսուհետ՝ Դաշնագիր) հետագա նպատակների իրագործման և նրա դրույթների կատարման համար նպատակահարմար է Դաշնագրի 4-րդ մասի համաձայն հիմնադրված Սարդու իրավունքների կոմիտեին (այսուհետ՝ Կոմիտե) հնարավորություն ընձեռել ընդունելու և քննության առնելու, ինչպես նախատեսված է սույն Արձանագրությամբ, հաղորդումներ առանձին անձանցից, ովքեր հայտարարում են, թե իրենք զոհ են Դաշնագրում շարադրված որևէ իրավունքի խախտման,

⁸ Պաշտոնական քարգմանություն

համաձայնել են ներքոհիշյալի շուրջ.

Հոդված 1

Դաշնագրի մասնակից այն պետությունը, որը դառնում է սույն Արձանագրության մասնակից, ճանաչում է Կոմիտեի իրավասությունը՝ ընդունելու և քննության առնելու առանձին անձանց՝ իր իրավագործությանը ենթակա հաղորդումները, ովքեր հայտարարում են, թե տվյալ մասնակից պետության կողմից՝ Դաշնագրում շարադրված որևէ իրավունքի խախտման գոհ են դարձել: Կոմիտեն չի ընդունում որևէ հաղորդում, եթե այն վերաբերում է Դաշնագրի մասնակից պետությանը, որը, սակայն, մասնակից չէ սույն Արձանագրությանը:

Հոդված 2

1-ին հոդվածի դրույթներին համապատասխան, անձինք, ովքեր հայտարարում են, թե խախտվել է Դաշնագրում ամրագրված իրենց այս կամ այն իրավունքը, և ովքեր սպառել են իրավական պաշտպանության ներպետական բոլոր միջոցները, կարող են գրավոր հաղորդում ներկայացնել Կոմիտեի քննարկմանը:

Հոդված 3

Կոմիտեն կարող է անընդունելի համարել սույն Արձանագրության համաձայն ներկայացվող, բայց անստորագիր կամ, Կոմիտեի կարծիքով, հաղորդումներ ներկայացնելու իրավունքը չարաշահող և կամ Դաշնագրի դրույթներին անհամատեղելի ցանկացած հաղորդում:

Հոդված 4

1. Կոմիտեն, 3-րդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան, սույն Արձանագրության համաձայն ներկայացվող ցանկացած հաղորդման մասին ծանուցում է սույն Արձանագրության մասնակից այն պետությանը, որը, ինչպես պնդում են, խախտում է Դաշնագրի որևէ դրույթ:

2. Ծանուցում ստացած պետությունը վեց ամսվա ընթացքում Կոմիտեին ներկայացնում է գրավոր բացատրություններ կամ հայտարարություններ՝ պարզաբանելով քննության առարկա խնդիրը, և եթե դրանք կան՝ պաշտպանության այն միջոցները, որոնք կարող էին կիրառվել այդ պետության կողմից:

Հոդված 5

1. Կոմիտեն քննության է առնում սույն Արձանագրության համաձայն ստացված հաղորդումները՝ հաշվի առնելով առանձին անձանց և շահագրգիռ մասնակից պետության ներկայացրած ողջ գրավոր տեղեկատվությունը:

2. Կոմիտեն չի քննում անձանցից ստացված ոչ մի հաղորդում, քանի դեռ չի համոզվել, որ.

ա) այդ նույն հարցը չի քննարկվում միջազգային քննության կամ կարգավորման այլ ընթացակարգի համաձայն,

բ) տվյալ անձն սպառել է իրավական պաշտպանության բոլոր մատչելի ներպետական միջոցները: Այս դրույթը չի գործում, եթե նման միջոցների կիրառումն անհիմն կերպով ձգձգվում է:

3. Սույն Արձանագրությամբ նախատեսված հաղորդումները քննելիս Կոմիտեն գումարում է փակ նիստեր:

4. Իր նկատառումները Կոմիտեն հայտնում է համապատասխան մասնակից պետությանը և անձին:

Հոդված 6

Կոմիտեն Դաշնագրի 45-րդ հոդվածով նախատեսված իր ամենամյա զեկուցման մեջ ամփոփ շարադրում է սույն Արձանագրությանը համապատասխան իրականացրած իր գործունեությունը:

Հոդված 7

Մինչև Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի 1960թ. դեկտեմբերի 14-ին ընդունած Գաղութային երկրներին և ժողովուրդներին անկախություն շնորհելու մասին հռչակագրի վերաբերյալ 1514 (XV) բանաձևի նպատակների իրագործումը՝ սույն Արձանագրության դրույթները ոչ մի կերպ չեն սահմանափակում Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ և Միավորված ազգերի կազմակերպության ու նրա մասնագիտացված հաստատությունների միջազգային այլ համաձայնագրերով ու փաստաթղթերով այդ ժողովուրդներին ընձեռված հանրագիր ներկայացնելու իրավունքը:

Հոդված 8

1. Սույն Արձանագրությունը բաց է ստորագրման Դաշնագիրն ստորագրած ցանկացած պետության կողմից:

2. Սույն Արձանագրությունը ենթակա է վավերացման Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած ցանկացած պետության կողմից: Վավերագրերն ի պահ են տրվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

3. Սույն Արձանագրությունը միանալու համար բաց է Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած ցանկացած պետության համար:

4. Միանալն ուժի մեջ մտնում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին հանձնելով:

5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրությունն ստորագրած կամ դրան միացած բոլոր պետություններին հայտնում է յուրաքանչյուր վավերագրի կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթղթի ի պահ հանձնելու մասին:

Հոդված 9

1. Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու դեպքում սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին տասներորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց երեք ամիս անց:

2. Տասներորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո սույն Արձանագրությունը վավերացրած կամ դրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց երեք ամիս անց:

Հոդված 10

Սույն Արձանագրության դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որևէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 11

1. Սույն Արձանագրության մասնակից յուրաքանչյուր պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ և դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Այնուհետև Գլխավոր քարտուղարն առաջարկված յուրաքանչյուր լրացում ու փոփոխություն փոխանցում է սույն Արձանագրության մասնակից պետություններին, խնդրելով հայտնել՝ համաձայն են արդյոք հրավիրելու մասնակից պետությունների խորհրդաժողով՝ այդ առաջարկությունները քննարկելու և քվեարկելու նպատակով: Եթե խորհրդաժողով հրավիրելու օգտին արտահայտվում է մասնակից պետությունների առնվազն մեկ երրորդը, ապա Գլխավոր քարտուղարը հրավիրում է խորհրդաժողովը Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա և քվեարկությանը մասնակցող մասնակից պետությունների մեծամասնությամբ ընդունված ամեն մի լրացում և փոփոխություն հաստատման է ներկայացվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեային:

2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայում հաստատվելուց և սույն Արձանագրության մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ այդ պետությունների սահմանադրական ընթացակարգի համաձայն ընդունվելուց հետո:

3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները դառնում են պարտադիր դրանք ընդունած մասնակից պետությունների համար, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Արձանագրության դրույթները և նախկինում նրանց կողմից ընդունված լրացումներն ու փոփոխությունները:

Հոդված 12

1. Մասնակից յուրաքանչյուր պետություն ցանկացած ժամանակ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ուղղված գրավոր ծանուցումով կարող է չեղյալ հայտարարել սույն Արձանագրությունը: Չեղյալ հայտարարումն ուժի մեջ է մտնում նշված ծանուցումը Գլխավոր քարտուղարի կողմից ստանալուց երեք ամիս անց:

2. Չեղյալ հայտարարումը չի խոչընդոտում մինչև դրա ուժի մեջ մտնելը 2-րդ հոդվածի համաձայն ներկայացված հաղորդումների առնչությամբ սույն Արձանագրության դրույթների կիրառումը շարունակելուն:

Հոդված 13

Սույն Արձանագրության 8-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն արված ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը Դաշնագրի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետում հիշատակված բոլոր պետություններին տեղեկացնում է՝

ա) 8-րդ հոդվածի համաձայն ստորագրումների, վավերացումների և միանալու մասին,

բ) 9-րդ հոդվածի համաձայն՝ սույն Արձանագրության ուժի մեջ մտնելու և 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ժամկետի մասին,

գ) 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ չեղյալ հայտարարելու մասին:

Հոդված 14

1. Սույն Արձանագրությունը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն բնագրերը հավասարազոր են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:

2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Արձանագրության վավերացված պատճեններն ուղարկում է Դաշնագրի 48-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

6. ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ
Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին⁹
(16 դեկտեմբերի 1966թ.)

Նախաբան

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները՝

ուշադրության առնելով, որ, Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությամբ հռչակված սկզբունքներին համապատասխան, մարդկային ընտանիքի բոլոր անդամներին ներհատուկ արժանապատվության և նրանց հավասար ու անկապտելի իրավունքների ճանաչումն ազատության, արդարության և համընդհանուր խաղաղության հիմքն է,

ընդունելով, որ այդ իրավունքները բխում են մարդկային անհատին ներհատուկ արժանապատվությունից,

ընդունելով, որ, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին համապատասխան, վախից ու կարիքից ձերբազատված մարդկային ազատ անհատի իդեալը կարող է իրականացվել, եթե միայն ստեղծվեն այնպիսի պայմաններ, երբ յուրաքանչյուրը կարող է օգտվել ինչպես իր տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներից, այնպես էլ քաղաքացիական ու քաղաքական իրավունքներից,

ուշադրության առնելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությամբ պետությունները պարտավոր են խրախուսել մարդու իրավունքների և ազատությունների հանդեպ համընդհանուր հարգանքն ու դրանց պահպանումը,

գիտակցելով, որ անհատը, պարտավորություններ ունենալով այլ անձանց և այն համայնքի հանդեպ, որին ինքը պատկանում է, պետք է հետամուտ լինի սույն Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների խրախուսմանն ու պահպանմանը,

համաձայնում են ներքոհիշյալ հոդվածների շուրջ.

Մաս 1

Հոդված 1

1. Բոլոր ժողովուրդներն ունեն ինքնորոշման իրավունք: Այդ իրավունքի ուժով նրանք ազատորեն սահմանում են իրենց քաղաքական կարգավիճակը և ազատորեն ապահովում իրենց տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային զարգացումը:

2. Բոլոր ժողովուրդներն իրենց նպատակներին հասնելու համար կարող են ազատորեն տնօրինել իրենց բնական հարստությունները և ռեսուրսները:

⁹ Պաշտոնական քարգմանություն

ընդ՝ առանց խոչընդոտելու որևէ պարտավորություն, որը բխում է փոխշահավետության սկզբունքի վրա հիմնված միջազգային տնտեսական համագործակցությունից և միջազգային իրավունքից: Ոչ մի ժողովուրդ ոչ մի դեպքում չի կարող գրկվել գոյության իրեն պատկանող միջոցներից:

3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները, այդ թվում և նրանք, որոնք պատասխանատու են ինքնակառավարում չունեցող և խնամարկյալ տարածքների կառավարման համար, պետք է Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրության դրույթներին համապատասխան խրախուսեն ինքնորոշման իրավունքի իրականացումը և հարգեն այդ իրավունքը:

Մաս 2

Հոդված 2

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն պարտավորվում է իր ունեցած ռեսուրսների առավելագույն սահմաններում, անհատապես և միջազգային օգնության ու համագործակցության միջոցով, ձեռնարկել միջոցներ, մասնավորապես, տնտեսական և տեխնիկական բնագավառներում, առաջադիմորեն հասնելու համար սույն Դաշնագրում ճանաչվող իրավունքների լիարժեք իրականացմանը՝ բոլոր պատշաճ միջոցներով, ներառյալ, մասնավորապես, օրենսդրական միջոցների ընդունմամբ:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են երաշխավորել, որ սույն Դաշնագրով հռչակված իրավունքները կիրականացվեն առանց որևէ խտրականության, այն է՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ծննդից, գույքային կամ այլ դրությունից:

3. Չարգացող երկրները, պատշաճ կերպով հաշվի առնելով մարդու իրավունքները և իրենց ազգային տնտեսությունը, կարող են որոշել, թե սույն Դաշնագրով ճանաչվող տնտեսական իրավունքներն իրենք ինչ ծավալով պետք է երաշխավորեն իրենց քաղաքացի չհանդիսացող անձանց համար:

Հոդված 3

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են տղամարդկանց և կանանց համար ապահովել սույն Դաշնագրով նախատեսված բոլոր տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներից օգտվելու հավասար իրավունք:

Հոդված 4

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն ընդունում են, որ պետությունը կարող է սույն Դաշնագրին համապատասխան իր սահմանած իրավունքների իրականացումը ենթարկել միայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք սահմանվում են օրենքով և միայն այնքանով, որքանով դա հա-

մատեղելի է նշված իրավունքների բնույթի հետ, և բացառապես ժողովրդավարական հասարակությունում ընդհանուր բարեկեցությանը նպաստելու նպատակով:

Հոդված 5

1. Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել այնպես, որ ենթադրվի որևէ պետության, խմբի կամ անձի իրավունքը՝ զբաղվելու այնպիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնպիսի գործողություն, որն ուղղված է սույն Դաշնագրով ճանաչված իրավունքների կամ ազատությունների վերացմանը կամ դրանց սահմանափակմանն ավելի մեծ ծավալով, քան նախատեսվում է սույն Դաշնագրով:

2. Չի թույլատրվում մարդու՝ օրենքի, կոնվենցիաների, ենթաօրենսդրական ակտերի կամ սովորույթների հիման վրա ցանկացած երկրում ճանաչված կամ գոյություն ունեցող հիմնարար իրավունքների որևէ սահմանափակում կամ նվազեցում այն հիմնավորմամբ, թե սույն Դաշնագիրը նման իրավունքներ չի ճանաչում կամ ճանաչում է նվազ ծավալով:

Մաս 3

Հոդված 6

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են աշխատանքի իրավունքը, որը ներառում է յուրաքանչյուրի՝ իր ապրուստն այնպիսի աշխատանքով վաստակելու հնարավորության իրավունքը, որը նա ազատորեն ընտրում է, կամ որին նա ազատորեն համաձայնում է, և կձեռնարկեն այդ իրավունքի ապահովմանն ուղղված համապատասխան քայլեր:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետության կողմից այս իրավունքի լիարժեք իրականացմանը հասնելու նպատակով ձեռնարկվող քայլերն ընդգրկում են տեխնիկական և մասնագիտական ուսուցման ու վերապատրաստման ծրագրեր, տնտեսական, սոցիալական ու մշակութային անշեղ զարգացման և արտադրական լրիվ զբաղվածության ձեռքբերման ուղիներ ու մեթոդներ այնպիսի պայմաններում, որոնք երաշխավորում են մարդու քաղաքական և տնտեսական հիմնարար ազատությունները:

Հոդված 7

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ աշխատանքի արդարացի և բարենպաստ պայմաններից օգտվելու իրավունքը, մասնավորապես,

ա) վարձատրություն, որը բոլոր աշխատավորների համար նվազագույնն ապահովում է.

(i) արդար աշխատավարձ և հավասարաբեք աշխատանքի դիմաց՝ հավասար վարձատրություն՝ առանց որևէ տարբերակման, մասնավորապես,

կանանց համար պետք է երաշխավորվեն աշխատանքի այնպիսի պայմաններ, որոնցից օգտվում են տղամարդիկ՝ հավասար աշխատանքի դիմաց հավասար վճարում,

(ii) իրենց և իրենց ընտանիքների համար բավարար ապրուստ՝ սույն Գաշնագրի դրույթներին համապատասխան,

բ) անվտանգ և հիգիենիկ աշխատանքային պայմաններ,

գ) յուրաքանչյուրի համար իր աշխատանքում համապատասխան ավելի բարձր աստիճանով առաջխաղացման հավասար հնարավորություն՝ պայմանավորված բացառապես աշխատանքային ստաժով և որակավորմամբ,

դ) հանգստի, ժամանցի հնարավորություն և աշխատանքային ժամանակի ողջամիտ սահմանափակում ու վճարովի պարբերական արձակուրդ, ինչպես նաև՝ վարձատրություն տոնական օրերի դիմաց:

Հոդված 8

1. Սույն Գաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են ապահովել՝

ա) յուրաքանչյուրի՝ իր տնտեսական և սոցիալական շահերի ներկայացման ու պաշտպանության նպատակով արհեստակցական միություններ ստեղծելու և իր ընտրությամբ արհեստակցական միության անդամակցելու իրավունքը՝ համապատասխան կազմակերպության կանոնների պահպանման միակ պայմանով: Նշված իրավունքի իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով, և որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակական կարգի, կամ այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության,

բ) արհեստակցական միությունների՝ ազգային դաշնություններ կամ համադաշնություններ կազմելու իրավունքը և վերջիններիս՝ միջազգային արհեստակցական կազմակերպություններ ստեղծելու ու կամ դրանց միանալու իրավունքը,

գ) արհեստակցական միությունների ազատորեն գործելու իրավունքը՝ առանց որևէ սահմանափակման, բացի այն սահմանափակումներից, որոնք նախատեսվում են օրենքով, և որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակական կարգի, կամ այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության,

դ) գործադուլի իրավունքը՝ այն տվյալ երկրի օրենքներին համապատասխան իրականացնելու պայմանով:

2. Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում այս իրավունքներն իրականացնելու օրինական սահմանափակումների նախատեսում այն անձանց համար, ովքեր մտնում են պետության զինված ուժերի, ոստիկանության կամ վարչակազմի մեջ:

3. Սույն հոդվածում ոչինչ իրավունք չի տալիս Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության՝ Միավորումներ կազմելու ազատության և կազմակերպվելու իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ 1948թ. կոնվենցիայի մասնակից պետություններին՝ ընդունելու նշված Կոնվենցիայով նախատեսվող երաշխիքներին ի վնաս օրենսդրական ակտեր կամ օրենքը կիրառելու ի վնաս այդ երաշխիքների:

Հոդված 9

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ սոցիալական ապահովության, ներառյալ սոցիալական ապահովագրության, իրավունքը:

Հոդված 10

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն ընդունում են, որ.

1. Ընտանիքին, որը հասարակության բնական ու հիմնական խմբային միավորն է, պետք է ըստ հնարավորին տրամադրվեն ամենալայն պաշտպանություն և աջակցություն, մասնավորապես, ընտանիքի կազմավորման ժամանակ և քանի դեռ ընտանիքը պատասխանատու է ոչ ինքնուրույն երեխաների խնամքի ու կրթության համար: Ամուսնությունը պետք է կայանա ամուսնացողների ազատ համաձայնությամբ:

2. Հատուկ պաշտպանություն պետք է տրամադրվի հղի կանանց՝ մինչև ծննդաբերությունը և դրանից հետո ընկած ողջամիտ ժամանակաշրջանի ընթացքում: Այդ ժամանակաշրջանի ընթացքում աշխատող մայրերին պետք է տրամադրվի վճարովի արձակուրդ կամ արձակուրդ՝ սոցիալական ապահովության բավարար նպաստներով:

3. Պաշտպանության և օգնության հատուկ միջոցներ պետք է ձեռնարկվեն բոլոր երեխաների ու դեռահասների համար՝ առանց որևէ խտրականության ընտանեկան ծագման կամ այլ հատկանիշով: Երեխաներն ու դեռահասները պետք է պաշտպանված լինեն տնտեսական և սոցիալական շահագործումից: Նրանց բարոյականության կամ առողջության համար վնասակար կամ կյանքի համար վտանգավոր, կամ բնականոն զարգացման համար հնարավոր վնասակար բնագավառում նրանց աշխատանքի օգտագործումը պետք է պատժելի լինի օրենքով: Պետությունները պետք է նաև սահմանեն տարիքային սահմանափակումներ, որից ցածր տարիքի երեխայի վճարովի աշխատանքն արգելվում է և պատժվում օրենքով:

Հոդված 11

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ իր ու իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի, այդ թվում՝ բավարար սննդի, հագուստի ու բնակարանի, և կենսապայմանների շարունակական բարելավման իրավունքը: Մասնակից պետությունները կձեռ-

նարկեն պատշաճ միջոցներ՝ այդ իրավունքի իրականացումն ապահովելու համար, այս կապակցությամբ ընդունելով ազատ կամքի արտահայտության վրա հիմնված միջազգային համագործակցության կարևոր նշանակությունը:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները, ճանաչելով յուրաքանչյուրի՝ սովի չմատնվելու հիմնարար իրավունքը, անհատապես և միջազգային համագործակցությամբ ձեռնարկում են միջոցներ, ներառյալ՝ հատուկ ծրագրերը, որոնք նպատակ ունեն.

ա) բարելավելու սննդամթերքի արտադրության, պահպանման և բաշխման մեթոդները՝ տեխնիկական և գիտական գիտելիքի սպառիչ օգտագործման, սնման սկզբունքների մասին գիտելիքի տարածման և ազրարային համակարգերի զարգացման կամ բարենորոգման միջոցով այնպես, որպեսզի ապահովվեն բնական ռեսուրսների առավել արդյունավետ զարգացումն ու օգտագործումը,

բ) հաշվի առնելով ինչպես սննդամթերք ներմուծող, այնպես էլ արտահանող երկրների հիմնահարցերը՝ ապահովելու պարենի համաշխարհային պաշարների արդարացի բաշխումը՝ պահանջմունքի հարաբերությամբ:

Հոդված 12

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի՝ ֆիզիկական և հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակից օգտվելու իրավունքը:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից այս իրավունքի լիարժեք իրականացումն ապահովելու նպատակով ձեռնարկվող միջոցներն ընդգրկում են միջոցառումներ, որոնք անհրաժեշտ են.

ա) մեռելածնության ու մանկական մահացության կրճատման ապահովման և երեխայի առողջ զարգացման համար,

բ) շրջակա միջավայրի և արդյունաբերության մեջ աշխատանքի հիգիենայի բոլոր կողմերի բարելավման համար,

գ) համաճարակային, տեղաճարակային, մասնագիտական և այլ հիվանդությունների կանխարգելման, բուժման և վերահսկման համար,

դ) այնպիսի պայմանների ստեղծման համար, որոնք հիվանդության դեպքում բոլորի համար կապահովեն բժշկական օգնություն և բժշկական խնամք:

Հոդված 13

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի կրթության իրավունքը: Նրանք համաձայնում են, որ կրթությունը պետք է ուղղված լինի մարդկային անհատի և նրա արժանապատվության գիտակցման լիակատար զարգացմանը և պետք է ամրապնդի հարգանքը մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների նկատմամբ: Մասնակից պետություններն այնուհետև համաձայնում են, որ կրթությունը բոլորին պետք է հնարավորություն ընձեռնի արդյունավետ մասնակցություն ունենալ ազատ

հասարակությանը, նպաստելու բոլոր ազգերի և ռասայական, էթնիկական կամ կրոնական բոլոր խմբերի միջև փոխըմբռնմանը, հանդուրժողականությանն ու բարեկամությանը և աջակցելու խաղաղության պահպանման ուղղությամբ Միավորված ազգերի կազմակերպության գործունեությանը:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն ընդունում են, որ այդ իրավունքի լիարժեք իրականացման նպատակով.

ա) տարրական կրթությունը պարտադիր է և անվճար բոլորի համար,

բ) միջնակարգ կրթությունը՝ իր տարբեր ձևերով, ներառյալ՝ միջնակարգ տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը, բաց և մատչելի է բոլորի համար՝ բոլոր համապատասխան միջոցներով, մասնավորապես, առաջադիմական անվճար կրթություն մտցնելու միջոցով,

գ) բարձրագույն կրթությունը, ըստ յուրաքանչյուրի ընդունակությունների, հավասարապես մատչելի է բոլորի համար՝ բոլոր համապատասխան միջոցներով, մասնավորապես, առաջադիմական անվճար կրթություն մտցնելու միջոցով,

դ) հիմնական կրթությունը խրախուսվում կամ հնարավորինս ակտիվացվում է այն անձանց համար, ովքեր չեն անցել կամ չեն ավարտել իրենց տարրական կրթության լրիվ դասընթացը,

ե) պետք է ակտիվորեն իրականացնել բոլոր մակարդակների դպրոցների համակարգի զարգացումը, սահմանել կրթաթոշակների բավարար համակարգ և շարունակաբար կատարելագործել ուսուցչական կազմի նյութական պայմանները:

3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են հարգել ծնողների և համապատասխան դեպքերում օրինական խնամակալների՝ իրենց երեխաների համար պետական իշխանության կողմից ստեղծված դպրոցներից բացի այլ դպրոցների ընտրության ազատությունը, որոնք համապատասխանում են պետության կողմից սահմանվող կամ հաստատվող կրթական նվազագույն ստանդարտներին, ինչպես նաև իրենց երեխաների կրոնական և բարոյական դաստիարակությունը սեփական համոզմունքին համապատասխան ապահովելու նրանց ազատությունը:

4. Սույն հոդվածի ոչ մի մաս չպետք է մեկնաբանվի որպես առանձին անձանց և մարմինների՝ ուսումնական հաստատություններ ստեղծելու և դրանք սույն հոդվածի 1-ին կետում շարադրված սկզբունքներին և նման հաստատություններում այնպիսի նվազագույն ստանդարտներին համապատասխան ղեկավարելու ազատության սահմանափակում, որոնք կարող են սահմանվել պետության կողմից:

Հոդված 14

Սույն Դաշնագրի մասնակից յուրաքանչյուր պետություն, որը մասնակից դառնալու ժամանակ իր մետրոպոլիայի տարածքում կամ իր իրավազորության ներքո գտնվող մյուս տարածքներում չի կարողացել ապահովել պարտադիր անվճար տարրական կրթություն, պարտավորվում է երկու տարվա ընթացքում մշակել և ընդունել միջոցառումների մանրամասն ծրագիր, պարտա-

դիր անվճար տարրական կրթության սկզբունքը ողջամիտ ժամկետում, որը պետք է նշված լինի այդ ծրագրում, աստիճանաբար կենսագործելու համար:

Հոդված 15

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են յուրաքանչյուրի իրավունքը՝

ա) մասնակցելու մշակութային կյանքին,

բ) օգտվելու գիտական առաջընթացի և դրա կիրառման բարիքներից,

գ) օգտվելու այն բարոյական և նյութական շահերի պաշտպանությունից, որոնք առաջանում են իր հեղինակած գիտական, գրական կամ գեղարվեստական ցանկացած երկի կապակցությամբ:

2. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների կողմից այդ իրավունքի լիարժեք իրականացման նպատակով ձեռնարկվող միջոցներին դասվում են նրանք, որոնք անհրաժեշտ են կրթության ու մշակույթի նվաճումների պահպանման, զարգացման և տարածման համար:

3. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են հարգել գիտական հետազոտությունների և ստեղծագործական գործունեության համար անհրաժեշտ ազատությունը:

4. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները ճանաչում են գիտական ու մշակութային բնագավառներում միջազգային կապերի և համագործակցության խրախուսումից ու զարգացումից բխող օգուտը:

Մաս 4

Հոդված 16

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են Դաշնագրի սույն մասին համապատասխան ներկայացնել զեկույցներ իրենց ձեռնարկած միջոցառումների և սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների պահպանման ասպարեզում ձեռք բերված առաջընթացի մասին:

2. ա) Բոլոր զեկույցները ներկայացվում են Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին, որը դրանց պատճեններն ուղարկում է Տնտեսական և սոցիալական խորհրդի քննությանը՝ սույն Դաշնագրի դրույթներին համապատասխան:

բ) Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը նաև մասնագիտացված հաստատություններին է ուղարկում սույն Դաշնագրի մասնակից և միաժամանակ այդ հաստատությունների անդամ պետությունների զեկույցների կամ դրանց ցանկացած համապատասխան հատվածների պատճեններն այնքանով, որքանով նման զեկույցները կամ այդ զեկույցների հատվածները վերաբերում են բոլոր այն հարցերին, որոնք մտնում են վերը նշված հաստատությունների պարտականությունների շրջանակների մեջ՝ նրանց հիմնադիր ակտերին համապատասխան:

Հոդված 17

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններն իրենց զեկույցները ներկայացնում են փուլ առ փուլ, այն ծրագրին համապատասխան, որը պետք է սահմանի Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում՝ մասնակից պետությունների և շահագրգիռ մասնագիտացված հաստատությունների հետ խորհրդակցելուց հետո:

2. Չեկույցները կարող են մատնանշել այն գործոններն ու դժվարությունները, որոնք ազդում են սույն Դաշնագրով ստանձնված պարտավորությունների կատարման աստիճանի վրա:

3. Եթե համապատասխան տեղեկատվությունը սույն Դաշնագրի որևէ մասնակից պետություն ավելի վաղ է ներկայացրել Միավորված ազգերի կազմակերպությանը կամ որևէ մասնագիտացված հաստատություն, ապա այդ տեղեկատվությունը վերաշարադրելու անհրաժեշտություն չկա և բավական կլինի ճշգրիտ հղումը ներկայացված տեղեկատվությանը:

Հոդված 18

Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների ասպարեզում Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրությանը նախատեսված իր պարտականությունների համաձայն, կարող է համաձայնության գալ մասնագիտացված հաստատությունների հետ սույն Դաշնագրի՝ իրենց գործունեության ոլորտին վերաբերող դրույթների կատարման ուղղությամբ ձեռք բերված առաջընթացի մասին իրենց զեկույցներ ներկայացնելու վերաբերյալ: Այդ զեկույցները կարող են ներառել տվյալներ՝ հիշյալ դրույթների կատարման մասին իրենց իրավասու մարմինների ընդունած որոշումների և հանձնարարականների վերաբերյալ:

Հոդված 19

Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը կարող է քննության առնելու և ընդհանուր հանձնարարականներ տալու համար կամ համապատասխան դեպքերում, որպես ի գիտություն, Մարդու իրավունքների հանձնաժողովին փոխանցել մարդու իրավունքների վերաբերյալ զեկույցներ, որոնք 16-րդ և 17-րդ հոդվածներին համապատասխան ներկայացրել են պետությունները, և մարդու իրավունքների վերաբերյալ զեկույցներ, որոնք 18-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացրել են մասնագիտացված հաստատությունները:

Հոդված 20

Սույն Դաշնագրի մասնակից շահագրգիռ պետությունները և մասնագիտացված հաստատությունները կարող են Տնտեսական և սոցիալական

խորհրդին ներկայացնել դիտողություններ 19-րդ հոդվածի համաձայն ընդունված ցանկացած ընդհանուր հանձնարարականի կամ նման ընդհանուր հանձնարարականի հղման կապակցությամբ, որը տեղ է գտնում Մարդու իրավունքների հանձնաժողովի ցանկացած զեկույցում կամ ցանկացած փաստաթղթում, որում առկա է այդ հղումը:

Հոդված 21

Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը կարող է ժամանակ առ ժամանակ Գլխավոր ասամբլեային ներկայացնել զեկույցներ՝ ընդհանուր բնույթի հանձնարարականներով և ձեռնարկված միջոցառումների ու սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների ընդհանուր պահպանման ապահովման բնագավառում ձեռք բերված առաջընթացի մասին սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների և մասնագիտացված հաստատությունների ներկայացրած տեղեկատվության համառոտ շարադրանքով:

Հոդված 22

Տնտեսական և սոցիալական խորհուրդը կարող է Միավորված ազգերի կազմակերպության մյուս մարմինների, նրանց օժանդակ մարմինների և տեխնիկական օգնության տրամադրման գործով զբաղվող մասնագիտացված հաստատությունների ուշադրությունը հրավիրել սույն Դաշնագրի այս մասում հիշատակված զեկույցների կապակցությամբ ծագող հիմնահարցերի վրա, որոնք կարող են այդ մարմինների համար օգտակար լինել իրենց իրավասությունների շրջանակներում միջազգային այն միջոցների նպատակահարմարությունը որոշելիս, որոնք կարող էին նպաստել սույն Դաշնագրի աստիճանական արդյունավետ կենսագործմանը:

Հոդված 23

Սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունները համաձայնում են, որ սույն Դաշնագրով ճանաչվող իրավունքների իրականացմանը նպաստող միջազգային միջոցառումները ներառում են այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսին են կոնվենցիաների կնքումը, հանձնարարականների ընդունումը, տեխնիկական օգնության տրամադրումը և խորհրդատվության նպատակով տարածաշրջանային հանդիպումների ու տեխնիկական խորհրդակցությունների անցկացումը, ինչպես նաև շահագրգիռ կառավարությունների հետ համատեղ կազմակերպված հետազոտությունները:

Հոդված 24

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես Միավորված ազգերի կազմակերպության Կանոնադրության և մասնագիտացված հաստատությունների կանոնադրությունների դրույթների նշանակության նվազեցում,

որոնք սահմանում են Միավորված ազգերի կազմակերպության զանազան մարմինների և մասնագիտացված հաստատությունների համապատասխան պարտականություններն այն հարցերի կապակցությամբ, որոնց վերաբերում է սույն Դաշնագիրը:

Հոդված 25

Սույն Դաշնագրում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել որպես բոլոր ժողովուրդների՝ իրենց բնական հարստություններից և ռեսուրսներից լիարժեքորեն ու ազատորեն օգտվելու և դրանք օգտագործելու անկապտելի իրավունքի նվազեցում:

Մաս 5

Հոդված 26

1. Սույն Դաշնագիրը բաց է ստորագրման Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամ պետության կամ այդ Կազմակերպության ցանկացած մասնագիտացված հաստատության անդամ պետության, Միջազգային դատարանի ստատուտի ցանկացած անդամ պետության և Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից սույն Դաշնագրին մասնակից դառնալու հրավիրված ցանկացած այլ պետության համար:

2. Սույն Դաշնագիրը ենթակա է վավերացման: Վավերագրերն ի պահ են հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին:

3. Սույն Դաշնագիրը բաց է միանալու սույն հոդվածի 1-ին կետում նշված ցանկացած պետության համար:

4. Միանալը կատարվում է միանալու մասին փաստաթուղթը Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու միջոցով:

5. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագրին ստորագրած կամ դրան միացած բոլոր պետություններին ծանուցում է յուրաքանչյուր վավերագրի կամ միանալու վերաբերյալ փաստաթղթի ի պահ հանձնելու մասին:

Հոդված 27

1. Սույն Դաշնագիրն ուժի մեջ է մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

2. Երեսունհինգերորդ վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելուց հետո սույն Դաշնագիրը վավերացրած կամ դրան միացած յուրաքանչյուր պետության համար սույն Դաշնագիրն ու-

ժի մեջ է մտնում իր վավերագիրը կամ միանալու մասին փաստաթուղթն ի պահ հանձնելու օրվանից երեք ամիս անց:

Հոդված 28

Սույն Դաշնագրի դրույթները տարածվում են դաշնային պետությունների բոլոր մասերի վրա՝ առանց որևէ սահմանափակման կամ բացառության:

Հոդված 29

1. Սույն Դաշնագրի մասնակից ցանկացած պետություն կարող է առաջարկել լրացումներ ու փոփոխություններ և դրանք ներկայացնել Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարին: Գլխավոր քարտուղարը, այնուհետև, առաջարկված ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ուղարկում է սույն Դաշնագրի մասնակից պետություններին՝ խնդրելով հայտնել, թե նրանք համաձայն են արդյոք այդ առաջարկությունները քննության առնելու և դրանց առթիվ քվեարկություն անցկացնելու նպատակով մասնակից պետությունների խորհրդաժողով հրավիրել: Եթե մասնակից պետությունների առնվազն մեկ երրորդն արտահայտվում է նման խորհրդաժողովի օգտին, ապա Գլխավոր քարտուղարը խորհրդաժողովը հրավիրում է Միավորված ազգերի կազմակերպության հովանու ներքո: Խորհրդաժողովին ներկա և քվեարկությանը մասնակից պետությունների մեծամասնությամբ ընդունված ցանկացած լրացում կամ փոփոխություն ներկայացվում է Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հաստատմանը:

2. Լրացումներն ու փոփոխություններն ուժի մեջ են մտնում Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի կողմից հաստատվելուց և սույն Դաշնագրի մասնակից պետությունների երկու երրորդի մեծամասնությամբ իրենց սահմանադրական ընթացակարգերին համապատասխան ընդունվելուց հետո:

3. Ուժի մեջ մտնելուց հետո լրացումներն ու փոփոխությունները դառնում են պարտադիր դրանք ընդունած մասնակից պետությունների համար, իսկ մյուս մասնակից պետությունների համար պարտադիր են մնում սույն Դաշնագրի դրույթները և նախկինում կատարված ու նրանց կողմից ընդունված լրացումներն ու փոփոխությունները:

Հոդված 30

26-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն կատարվող ծանուցումներից անկախ՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը նույն հոդվածի 1-ին կետում նշված բոլոր պետություններին տեղեկացնում է ներքոհիշյալը.

ա) 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ ստորագրումների, վավերացումների և միանալու մասին,

բ) 27-րդ հոդվածի համաձայն՝ սույն Դաշնագրի ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի, և 29-րդ հոդվածի համաձայն՝ ցանկացած լրացման ու փոփոխության ուժի մեջ մտնելու ամսաթվի մասին:

Հոդված 31

1. Սույն Դաշնագիրը, որի անգլերեն, իսպաներեն, չինարեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն տեքստերը հավասարապես նույնական են, ի պահ է հանձնվում Միավորված ազգերի կազմակերպության արխիվ:

2. Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր քարտուղարը սույն Դաշնագրի հաստատված պատճեններն ուղարկում է 26-րդ հոդվածում նշված բոլոր պետություններին:

7. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱ

Երեխայի իրավունքների մասին¹⁰ (20 նոյեմբերի 1989թ.)

(քաղվածքներ)

Հոդված 1

Սույն Կոնվենցիայի նպատակների համար երեխա է համարվում տասնութ տարին չլրացած յուրաքանչյուր անձ, եթե նրա նկատմամբ կիրառվող օրենքով նա չափահասության չի հասնում ավելի վաղ:

Հոդված 2

1. Մասնակից պետությունները հարգում և ապահովում են սույն Կոնվենցիայով նախատեսված բոլոր իրավունքները՝ իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր երեխայի համար, առանց որևէ խտրականության, անկախ երեխայի կամ նրա ծնողների կամ օրինական խնամակալների ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական և այլ համոզմունքից, ազգային, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գույքային դրուքյունից, առողջական վիճակից և ծննդից կամ այլ կարգավիճակից:

2. Մասնակից պետությունները ձեռնարկում են բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ ապահովելու երեխայի պաշտպանությունը խտրականության բոլոր ձևերից կամ պատժից՝ նրա ծնողների կամ օրինական խնամակալների կամ ընտանիքի այլ անդամների կարգավիճակի, գործունեության, արտահայտած հայացքների կամ համոզմունքի հիմքով:

¹⁰ Պաշտոնական քարգմանություն

Հոդված 17

Մասնակից պետություններն ընդունում են զանգվածային լրատվության միջոցների կարևոր դերը և երեխայի համար ապահովում են ներպետական և միջազգային զանազան աղբյուրների տեղեկատվության ու նյութերի մատչելիությունը, հատկապես՝ այնպիսի տեղեկատվության ու նյութերի, որոնք միտված են երեխայի սոցիալական, հոգևոր և բարոյական բարեկեցությանը, ինչպես նաև նրա ֆիզիկական ու հոգեկան առողջ զարգացմանն աջակցելուն: Այդ նպատակով մասնակից պետությունները.

(ա) խրախուսում են զանգվածային լրատվության միջոցների կողմից այնպիսի տեղեկատվության ու նյութերի տարածումը, որոնք սոցիալական ու մշակութային առումով օգտակար են երեխային և համապատասխանում են 29-րդ հոդվածի ոգուն,

(բ) խրախուսում են միջազգային համագործակցությունը զանազան մշակութային, ներպետական և միջազգային աղբյուրներից այդպիսի տեղեկատվության ու նյութերի նախապատրաստման, փոխանակման ու տարածման գործում,

(գ) խրախուսում են մանկական գրականության լույսընծայումն ու տարածումը,

(դ) խրախուսում են զանգվածային լրատվության միջոցներին՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելու՝ ազգային փոքրամասնություններին կամ բնիկ ազգաբնակչության այս կամ այն խմբին պատկանող երեխաների լեզվական պահանջմունքներին,

(ե) հաշվի առնելով 13 և 18-րդ հոդվածների դրույթները՝ խրախուսում են երեխայի բարեկեցությանը վնասող տեղեկատվությունից և նյութերից երեխային պաշտպանելու համապատասխան ուղենիշների զարգացումը:

Հոդված 18

1. Մասնակից պետությունները գործադրում են բոլոր հնարավոր ջանքերը՝ երեխայի դաստիարակության և զարգացման գործում երկու ծնողների ընդհանուր պատասխանատվության սկզբունքի ճանաչումն ապահովելու համար: Ծնողները կամ համապատասխան դեպքերում օրինական խնամակալները երեխայի դաստիարակության ու զարգացման համար կրում են հիմնական պատասխանատվություն: Երեխայի լավագույն շահերը նրանց հիմնական հոգածության առարկան են:

2. Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքները երաշխավորելու և դրանց իրականացմանը նպաստելու նպատակով մասնակից պետությունները ծնողներին և օրինական խնամակալներին անհրաժեշտ օգնություն են տրամադրում երեխայի դաստիարակության իրենց պարտականությունները կատարելու գործում և ապահովում են երեխաների խնամքի հաստատությունների և ծառայությունների զարգացումը:

3. Մասնակից պետությունները ձեռնարկում են անհրաժեշտ բոլոր միջոցները, որպեսզի ապահովվի աշխատող ծնողների երեխաների իրավունքը՝

օգտվելու նրանց համար նախատեսված երեխաների խնամքի ծառայություններից:

Հոդված 29

1. Մասնակից պետությունները համակարծիք են, որ երեխայի կրթությունը պետք է ուղղված լինի.

(ա) երեխայի անհատականության, տաղանդի և մտավոր ու ֆիզիկական ունակությունների զարգացմանը՝ դրանց լրիվ ծավալով,

(բ) մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների, ինչպես նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության մեջ ամրագրված սկզբունքների նկատմամբ հարգանքի դաստիարակմանը,

(գ) երեխայի ծնողների, նրա մշակութային ինքնատիպության, լեզվի և արժեքների, երեխայի բնակության երկրի ազգային արժեքների, նրա ծագման երկրի և իր սեփական քաղաքակրթությունից տարբեր քաղաքակրթությունների հանդեպ հարգանքի դաստիարակմանը,

(դ) երեխային ազատ հասարակության մեջ, փոխըմբռնման, խաղաղության, հանդուրժողականության, տղամարդու և կնոջ իրավահավասարության և բոլոր ժողովուրդների, էթնիկական, ազգային և կրոնական խմբերի, ինչպես նաև բնիկ ազգաբնակչությանը պատկանող անձանց միջև բարեկամության ոգով պատասխանատու կյանքով ապրելուն նախապատրաստելը,

(ե) շրջապատող բնության նկատմամբ հարգանքի դաստիարակմանը:

2. Սույն հոդվածի կամ 28-րդ հոդվածի որևէ հատված չի կարող մեկնաբանվել որպես առանձին անձանց և մարմինների իրավունքների սահմանափակում՝ ստեղծելու և ղեկավարելու ուսումնական հաստատություններ սույն հոդվածի 1-ին կետում շարադրված սկզբունքները մշտապես պահպանելու և այդպիսի ուսումնական հաստատություններում տարվող կրթությունն այն նվազագույն նորմերին համապատասխանեցնելու պահանջները կատարելու պայմանով, որոնք կարող են սահմանվել պետության կողմից:

Հոդված 30

Այն պետություններում, ուր գոյություն ունեն էթնիկական, կրոնական կամ լեզվական փոքրամասնություններ, կամ բնիկ ազգաբնակչության թվին պատկանող անձինք, այդպիսի փոքրամասնություններին կամ բնիկ ազգաբնակչությանը պատկանող երեխային չի կարող մերժվել իր խմբի մյուս անդամների հետ իր մշակույթից օգտվելու, իր կրոնը դավանելու և նրա ծեսերը կատարելու, ինչպես նաև մայրենի լեզուն գործածելու իրավունքը:

8. ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ

Ռասայի և ռասայական նախապաշարմունքների մասին¹¹

Ընդունված և հռչակված Միավորված ազգերի կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության Գլխավոր խորհրդատուի կողմից՝ իր 1978թ. նոյեմբերի 27-ի քսաներորդ նստաշրջանի ընթացքում

Նախաբան

Միավորված ազգերի կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության Գլխավոր խորհրդատուով, հանդիպելով Փարիզում 1978թ. նոյեմբերի 24-ին իր քսաներորդ նստաշրջանի ընթացքում,

մինչ 1945թ. նոյեմբերի 16-ին ընդունված ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Սահմանադրության նախաբանում նշված է, որ «ահեղ և դաժան պատերազմը, որն այժմ ավարտված է, մի պատերազմ էր, որ հնարավոր դարձավ արժանապատվության, հավասարության և մարդկանց փոխադարձ հարգանքի ժողովրդավարական սկզբունքների մերժման, և, դրա փոխարեն, տգիտության ու նախապաշարմունքի միջոցով մարդկանց և ռասաների անհավասարության դոկտրինայի քարոզչության միջոցով», և մինչ հիշյալ Սահմանադրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի նպատակն է «նպաստել խաղաղությանը և անվտանգությանը՝ խթանելով ազգերի համագործակցությունը կրթության, գիտության և մշակույթի միջոցով, խրախուսելու արդարությունը, իրավունքի գերակայությունը և մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների նկատմամբ համընդհանուր հարգանքը, որոնք աշխարհի ժողովուրդների համար անբաժանելի են Միավորված ազգերի կանոնադրության մեջ՝ առանց ռասայի, սեռի, լեզվի կամ կրոնի խտրականության»,

ճանաչելով, որ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հիմնադրումից ավելի քան երեք տասնամյակ անց այս սկզբունքները նույնքան նշանակալի են, որքան և այն ժամանակ, երբ նրանք տեղ էին գտել հիշյալ Սահմանադրության մեջ,

հաշվի առնելով ապագադրությամբ գործընթացը և պատմական այլ փոփոխությունները, որոնց արդյունքում օտարերկրյա իշխանության տակ գտնվող ժողովուրդների մեծ մասը ետ ստացավ իր ինքնիշխանությունը՝ վերածելով միջազգային հանրությունը համընդհանուր և բազմազան ամբողջության և ստեղծելով ռասիզմի աղետը վերացնելու և հասարակական ու քաղաքական կյանքում դրա զագրելի դրսևորումներից վերջ դնելու նոր հնարավորություններ՝ ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային մակարդակներում,

համոզված լինելով, որ մարդկային ռասայի կարևորագույն միասնությունը և, հետևաբար, փիլիսոփայության, բարոյագիտության և կրոնի ամենաձանրակշիռ արտահայտումներում բոլոր մարդկային էակների ու ժողովուրդների ճանաչված հիմնարար հավասարությունն արտացոլում է այն իդեալը, որին այսօր հանգել են բարոյականությունը և գիտությունը,

¹¹ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

համոզված լինելով, որ բոլոր ժողովուրդները և մարդկային խմբերը, անկախ նրանց կազմից կամ էթնիկ ծագումից, իրենց հանճարի չափով նպաստում են քաղաքակրթությունների և մշակույթների առաջընթացին, որոնք, իրենց թվի և փոխներգործության արդյունքում, կազմում են մարդկության ընդհանուր ժառանգությունը,

հաստատելով իր նվիրվածությունը Միավորված ազգերի կանոնադրությամբ և Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով ճանաչված սկզբունքներին և իր վճռականությունը՝ խթանելու մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերի, ինչպես նաև Նոր միջազգային տնտեսակարգի հաստատման մասին հռչակագրի իրագործումը,

նաև վճռական՝ խթանելու Միավորված ազգերի հռչակագրերի և «Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին» միջազգային կոնվենցիայի իրագործումը,

հաշվի առնելով «Յեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին» կոնվենցիան, «Ապարտեիդի հանցագործության կանխման և պատժելու մասին» միջազգային կոնվենցիան և «Պատերազմական հանցագործությունների և մարդկության դեմ հանցագործությունների պարագայում վաղեմության ժամկետների չկիրառման մասին» կոնվենցիան,

վերհիշելով նաև ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից ընդունված միջազգային փաստաթղթերը, այդ թվում՝ Կրթության հարցում խտրականության դեմ կոնվենցիան և հանճարարականը, Ուսուցիչների կարգավիճակի մասին հանճարարականը, Միջազգային մշակութային համագործակցության սկզբունքների հռչակագիրը, Հանուն միջազգային փոխըմբռնման կրթության մասին հանճարարականը, Համագործակցությունը և խաղաղությունը և կրթությունը մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների ոլորտում, Գիտական հետազոտողների կարգավիճակի մասին հանճարարականը, և Լայն հանրության կողմից մշակութային կյանքին մասնակցելու և դրանում իրենց նպաստն ունենալու մասին հանճարարականը,

հաշվի առնելով ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հրավիրած փորձագետների՝ ռասայի հարցի վերաբերյալ ընդունած չորս հայտարարությունները,

վերահաստատելով Միավորված ազգերի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից իր քսանութերորդ նստաշրջանում ընդունած Ռասիզմի և ռասայական խտրականության դեմ պայքարի տասնամյակի գործողությունների ծրագրի իրագործմանը եռանդուն և կառուցողական մասնակցություն ունենալու իր ցանկությունը,

հաշվի առնելով՝ լրջագույն մտահոգությամբ, որ ռասիզմը, ռասայական խտրականությունը, գաղութարարությունը և ապարտեիդն իրենց հարավոփոխ ձևերով շարունակում են բացասական ազդեցություն ունենալ աշխարհի վրա, ինչն արդյունք է մարդու իրավունքների սկզբունքներին հակասող օրենսդրական դրույթների և կառավարական ու վարչարարական գործելակարգերի, ինչպես նաև անարդարությամբ և մարդկային էակների նկատմամբ արհամարհանքով բնորոշվող քաղաքական ու հասարակական կառույցների հարաբերությունների և մոտեցումների շարունակական

առկայության, որոնք հանգեցնում են խոցելի խմբերի անդամների մեկուսացման, նվաստացման և շահագործման, հարկադիր ուժման, արտահայտելով իրենց վրդովմունքը մարդկային արժանապատվության դեմ հիշյալ հանցագործությունների առնչությամբ, ցավով նշելով այն խոչընդոտները, որոնք նրանց կողմից դրվում են ժողովուրդների փոխըմբռնման ճանապարհին և տագնապած միջազգային խաղաղությունը և անվտանգությունը լրջորեն խաթարելու վտանգով, ընդունում և հանդիսավոր կերպով հռչակում է Ռ-ասայի և ռասայական նախապաշարմունքների մասին սույն հռչակագիրը:

Հոդված 1

1. Բոլոր մարդկային էակները պատկանում են մի տեսակի և ծագել են ընդհանուր ցեղից: Նրանք ծնված են հավասար՝ իրենց արժանապատվությամբ և իրավունքներով, և բոլորն էլ կազմում են մարդկության բաղկացուցիչ մասը:
2. Բոլոր անհատները և խմբերն իրավունք ունեն լինելու տարբեր, համարելու, որ իրենք տարբեր են և համարվելու այդպիսին: Այդուհանդերձ, կենսակերպի բազմազանությունը և տարբեր լինելու իրավունքը որևէ պարագայում չի կարող ծառայել որպես ռասայական նախապաշարմունքների պատրվակ, այն չի կարող, օրենքով կամ փաստացի, արդարացնել խտրական գործելակարգերը կամ էլ հող ստեղծել ապարտեիդի քաղաքականության համար, ինչը ռասիզմի ծայրահեղ դրսևորում է:
3. Ծագման ինքնությունը որևէ կերպ չի կարող ազդել այն փաստի վրա, որ մարդկային էակները կարող են և իրավունք ունեն ապրելու տարբեր կերպ, այն չի բացառում նաև մշակութային, միջավայրային և պատմական բազմազանության վրա հիմնված տարբերությունների գոյությունը և ոչ էլ մշակութային ինքնության պահպանման իրավունքը:
4. Աշխարհի բոլոր մարդիկ ունեն մտավոր, մասնագիտական, սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և քաղաքական զարգացման բարձր մակարդակի հասնելու հավասար ունակություններ:
5. Տարբեր ժողովուրդների նվաճումների տարբերությունները լիովին վերագրելի են աշխարհագրական, պատմական, քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և մշակութային գործոններին: Այդօրինակ տարբերությունները ոչ մի դեպքում չեն կարող ծառայել որպես ազգերի և ժողովուրդների կարգավորված դասակարգման պատրվակ:

Հոդված 2

1. Որևէ տեսություն, որ կանդի, թե ռասայական կամ էթնիկ խմբերն ունեն բնատուր գերաբժեքություն կամ թերաբժեքություն՝ ենթադրությամբ, որ դրանցից ոմանք իրավունք ունեն գերիշխելու մնացածի վրա

կամ վերացնելու թերաբժեք համարվողներին, կամ որը գնահատման դատողություններ կպարունակի ռասայական տարբերակման առնչությամբ, չունի որևէ գիտական հիմք և հակասում է մարդկության բարոյական ու էթիկական սկզբունքներին:

2. Ուսսիզմը ներառում է ռասայական գաղափարախոսություններ, նախապաշարված մոտեցումներ, խտրական վերաբերմունք, կառուցվածքային կարգավորումներ և ինստիտուցիոնալացված գործելակարգեր, որոնք հանգեցնում են ռասայական անհավասարության, ինչպես նաև այն թյուր պատկերացման, թե խմբերի խտրական հարաբերությունները բարոյական և գիտական տեսանկյունից արդարացված են: Այն արտացոլված է օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերի խտրական դրույթներում, խտրական գործելակարգերում, ինչպես նաև հակահասարակական համոզմունքներում և գործողություններում, այն խոչընդոտում է իր գոհերի զարգացմանը, փչացնում դա դավանող անձանց, ներսից բաժանում ազգերին, խաթարում միջազգային համագործակցությունը և հանգեցնում ժողովուրդների քաղաքական լարումների, այն հակառակ է միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքներին և, հետևաբար, լրջորեն խաթարում է միջազգային խաղաղությունն ու անվտանգությունը:
3. Ուսսայական նախապաշարմունքները, որոնք պատմականորեն կապված են իշխանության անհավասարությունների հետ և ամբաստանվել են անհատների ու խմբերի տնտեսական և սոցիալական տարբերություններով, որոնք նույնիսկ այսօր փորձում են արդարացնել նման անհավասարությունները, ընդհանրապես չունեն որևէ արդարացում:

Հոդված 3

Որևէ տարբերակում, բացառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն՝ հիմնված ռասայի, գույնի, էթնիկ կամ ազգային ծագման կամ կրոնական անհանդուրժողականության վրա և պայմանավորված ռասայական նկատառումներով, որոնք ոչնչացնում կամ խաթարում են պետությունների ինքնիշխան հավասարությունը և ժողովուրդների ինքնորոշման իրավունքը, կամ որոնք կամայականորեն կամ խտրական ձևով սահմանափակում են յուրաքանչյուր մարդկային էակի և խմբի՝ լիարժեքորեն զարգանալու իրավունքը, անհամատեղելի են միջազգային պահանջների հետ, որոնք արդարացի են և երաշխավորում են հարգանք մարդու իրավունքների նկատմամբ: Լիարժեքորեն զարգանալու իրավունքը ենթադրում է անհատական և կոլեկտիվ առաջխաղացման և ինքնադրսևորման միջոցների մատչելիություն՝ ինչպես ազգային, այնպես էլ համամարդկային քաղաքակրթությունների և մշակույթների արժեքների նկատմամբ հարգանքի միջավայրում:

Հողված 4

1. Մարդկային էակների լիարժեք ինքնադրսևորման և նրանց ազատ հարողակցության որևէ սահմանափակում, որ հիմնված է ռասայական կամ էթնիկական նկատառումների վրա, հակառակ է արժանապատվության և իրավունքների հավասարության սկզբունքին և անընդունելի:
2. Այս սկզբունքի ամենալուրջ խախտումներից է ապարտեիդը, որը, ցեղասպանության նման մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություն է և լրջորեն խաթարում է միջազգային խաղաղությունը և անվտանգությունը:
3. Ռասայական տարանջատումը և խտրականության այլ քաղաքականություններն ու գործելակարգերը, որպես մարդկության խղճի և արժանապատվության դեմ հանցագործություններ, կարող են հանգեցնել քաղաքական լարվածության ու լրջորեն վտանգել միջազգային խաղաղությունը և անվտանգությունը:

Հողված 5

1. Մշակույթը, որպես բոլոր մարդկային էակների արդյունք և մարդկության ընդհանուր ժառանգություն, և կրթությունը՝ իր ամենալայն իմաստով, տղամարդկանց և կանանց առաջարկում են ադապտացման ավելի ու ավելի արդյունավետ միջոցներ՝ դրանով իսկ նրանց հնարավորություն տալով ոչ միայն հաստատելու, որ իրենք ծնվել են հավասար իրենց արժանապատվությամբ և իրավունքներով, այլև ճանաչելու, որ իրենք պետք է հարգեն բոլոր խմբերի՝ սեփական մշակութային ինքնություն ունենալու և ազգային ու միջազգային համատեքստերում յուրահատուկ մշակութային կյանք ձևավորելու իրավունքը, գիտակցելով, որ յուրաքանչյուր խումբ ինքն է լիարժեք ազատությամբ որոշում այն արժեքների պահպանման և, անհրաժեշտության դեպքում, ադապտացման կամ հարստացման հարցերը, որոնք այդ խումբն էական է համարում իր ինքնության համար:
2. Պետություններն, իրենց սահմանադրական սկզբունքների և ընթացակարգերի համաձայն, ինչպես նաև իրավասու այլ մարմինները և ուսուցչադասախոսական ողջ կազմը պարտավոր են հետևել, որ բոլոր պետությունների կրթական ռեսուրսներն օգտագործվեն ռասիզմի դեմ պայքարի համար, մասնավորապես ապահովելով, որ ուսումնական ծրագրերը և դասագրքերը մարդկության միասնության ու բազմազանության հարցում ելնեն գիտական և էթիկական նկատառումներից, և որ դրանք որևէ ժողովրդի վերաբերյալ վիրավորական տարբերակումներ չպարունակեն, որ ուսուցիչները ուսուցանվեն, թե ինչպես հասնել այս նպատակներին, որ կրթական համակարգի ռեսուրսները հասանելի լինեն բնակչության բոլոր խմբերի համար՝ առանց ռասայական սահմանափակումների կամ խտրականության, և որ պատշաճ քայլեր

ձեռնարկվեն՝ ուղղելու այն բարդությունները, որոնցով տառապում են ռասայական կամ էթնիկ որոշ խմբեր՝ կապված իրենց կրթության և կենսամակարդակի հետ և, հատկապես, կանխելու նման բարդությունների փոխանցումը երեխաներին:

3. Չանգվածային լրատվամիջոցներին և այն անձանց, ովքեր վերահսկում են դրանք կամ ծառայում դրանց, ինչպես նաև ազգային համայնքների կազմակերպված խմբերին կոչ ենք անում պատշաճորեն հաշվի առնել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում ամրագրված սկզբունքները, այդ թվում՝ արտահայտվելու ազատության սկզբունքը, խթանել անհատների և խմբերի փոխըմբռնումը, հանդուրժողականությունն ու բարեկամությունը և նպաստել ռասիզմի, ռասայական խտրականության և ռասայական նախապաշարմունքների վերացմանը, մասնավորապես՝ ձեռնպահ մնալով անհատների և ամենատարբեր մարդկային խմբերի կարծրատիպային, միակողմանի կամ կողմնակալ պատկերներ ներկայացնելուց: Հաղորդակցությունը ռասայական և էթնիկական խմբերի միջև պետք է երկկողմանի գործընթաց լինի՝ թույլ տալով նրանց արտահայտվելու և լիարժեքորեն լսված լինելու առանց որևէ արգելքի կամ խոչընդոտի: Չանգվածային լրատվամիջոցները, հետևաբար, պետք է ազատորեն ընդունեն անհատների և խմբերի գաղափարները, ինչը հնարավոր կդարձնի այդ հաղորդակցությունը:

Հոդված 6

1. Պետությունն առաջնային պարտավորություն ունի, արժանապատվության և իրավունքների հավասարության հիմքերով, ապահովելու մարդու իրավունքները և հիմնարար ազատությունները՝ բոլոր անձանց և խմբերի համար:
2. Իր իրավագրության սահմաններում և իր սահմանադրական սկզբունքներին ու ընթացակարգերին համապատասխան, պետությունը պետք է ձեռնարկի բոլոր համապատասխան քայլերը, այդ թվում՝ օրենսդրական, մասնավորապես՝ կրթության, մշակույթի և հաղորդակցության ոլորտներում, կանխարգելելու, արգելելու և վերացնելու ռասիզմը, ռասիստական քարոզչությունը, ռասայական տարանջատումը և ապարտեիդը և խրախուսելու բնական ու հասարակական գիտությունների ոլորտներում համապատասխան հետազոտությունների արդյունք հանդիսացող գիտելիքներն ու բացահայտումները ռասայական նախապաշարմունքների և ռասիստական մոտեցումների պատճառների ու դրանց կանխարգելման վերաբերյալ՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով և Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրով ամրագրված սկզբունքներին:
3. Քանի որ ռասայական խտրականությունն արգելող օրենքներն ինքնին բավարար չեն, պետությունները նաև պարտավոր են դրանք լրաց-

նել ռասայական խտրականության համակարգային քննություն իրականացնող վարչարարական մեխանիզմներով, ռասայական խտրականության գործողությունների դեմ իրավական արդյունավետ միջոցների համապարփակ շրջանակով, ռասայական նախապաշարմունքների ու ռասայական խտրականության դեմ պայքարի կրթական և հետազոտական ընդգրկուն ծրագրերով, քաղաքական, սոցիալական, կրթական և մշակութային դրական միջոցառումների ծրագրերով՝ միտված խմբերի իրական փոխադարձ հարգանքի խթանմանը: Եթե հանգամանքները թույլ են տալիս, պետք է հատուկ ծրագրեր ձեռնարկել՝ խթանելու խոցելի խմբերի առաջխաղացումը, իսկ քաղաքացիների դեպքում՝ ապահովելու նրանց արդյունավետ մասնակցությունը համայնքի որոշումների ընդունման գործընթացում:

Հոդված 7

Ի լրումն քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական միջոցառումների, օրենքն առաջնային այն միջոցներից է, որով ապահովվում է անհատների միջև արժանապատվության և իրավունքների հավասարությունը ու կանխվում որևէ քարոզչություն, կազմակերպության որևէ ձև կամ գործելակերպ, որը հիմնված է ռասայական կամ էթնիկ խմբերի ենթադրյալ գերարժեքության վրա, կամ որը փորձում է արդարացնել կամ խրախուսել ռասայական ատելության և խտրականության բոլոր ձևերը: Պետությունները պետք է ընդունեն այնպիսի օրենսդրություն, որը համապատասխանում է այս նպատակին և ապահովեն, որպեսզի այն ուժի մեջ մտնի և կիրառվի իրենց բոլոր ծառայությունների կողմից՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի սկզբունքներին: Այդօրինակ օրենսդրությունը պետք է կազմի այն քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական դաշտի մասը, որը կհանգեցնի դրա կիրարկմանը: Անհատները և իրավաբանական անձինք, ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր, պետք է պահպանեն այդօրինակ օրենսդրությունը և օգտագործեն բոլոր համապատասխան միջոցները՝ ողջ բնակչությանն օգնելու հասկանալ և կիրառել այն:

Հոդված 8

1. Անհատները, ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային հարթություններում իրավունք ունենալով ապրել այնպիսի տնտեսական, սոցիալական, մշակութային և իրավական կարգում, որը թույլ կտա նրանց օգտվել իրենց բոլոր կարողություններից՝ իրավունքների և հնարավորությունների բացարձակ հավասարության հիմքի վրա, համապատասխան պարտականություններ ունեն այլ մարդկանց, իրենց հասարակության և միջազգային հանրության նկատմամբ: Նրանք, հետևաբար, պարտավոր են խթանել ներդաշնակությունը ժողովուրդների միջև, պայքարել ռասիզմի և ռասայական նախապաշարմունքների դեմ և ի-

րենց համար հասանելի բոլոր միջոցներով օժանդակել ռասայական խտրականության վերացմանն՝ իր բոլոր ձևերով:

2. Ռասայական նախապաշարմունքների և ռասայական մոտեցումների ու գործելակարգերի ոլորտում բնական, հասարակական և մշակութային գիտությունների ոլորտի մասնագետները, ինչպես նաև գիտական կազմակերպություններն ու ընկերակցությունները խրախուսվում են ձեռնարկել օբյեկտիվ հետազոտություններ լայն միջառարկայական հիմքի վրա. բոլոր պետությունները պետք է քաջալերեն նրանց այդ գործում:
3. Այդպիսի մասնագետները, մասնավորապես, իրենց համար հասանելի բոլոր միջոցներով, պարտավոր են ապահովել, որ իրենց հետազոտությունների բացահայտումները սխալ չմեկնաբանվեն, և որ դրանք նաև աջակցեն հանրությանը՝ հասկանալու իրենց բացահայտումները:

Հոդված 9

1. Մարդկային բոլոր էակների և բոլոր ժողովուրդների արժանապատվությամբ և իրավունքներով հավասար լինելու սկզբունքը, անկախ ռասայից, գույնից և ծագումից, միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ և ընդունված սկզբունք է: Հետևաբար, պետության կողմից կիրառվող ռասայական խտրականության որևէ ձև միջազգային իրավունքի խախտում է և միջազգային պատասխանատվություն է առաջացնում:
2. Պետք է, անհրաժեշտության դեպքում, հատուկ միջոցներ ձեռնարկել անհատների և խմբերի համար արժանապատվության և իրավունքների հավասարություն ապահովելու համար, միևնույն ժամանակ հոգ տանելով, որպեսզի դրանք ռասայի հիմքով չթվան խտրական: Այս առումով հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել ռասայական կամ էթնիկ խմբերին, որոնք սոցիալապես կամ տնտեսապես խոցելի են, նրանց համար միանգամայն հավասար հիմքով և առանց որևէ խտրականության կամ սահմանափակման ապահովելով օրենքների և այլ կանոնների պաշտպանությունը և ուժի մեջ մտած սոցիալական միջոցառումների առավելությունները, մասնավորապես՝ բնակարանի, աշխատանքի և առողջության հետ կապված հարցերում, պետք է հարգել նրանց մշակույթի և արժեքների էությունը, և պետք է նպաստել նրանց սոցիալական և աշխատանքային առաջխաղացմանը, հատկապես՝ կրթության միջոցով:
3. Բնակչության՝ օտար ծագում ունեցող խմբերը, հատկապես՝ միգրանտ աշխատողները և նրանց ընտանիքները, որոնք նպաստում են հյուրընկալող պետության զարգացմանը, պետք է օգտվեն համապատասխան միջոցներից, որոնք նախատեսված են նրանց ապահովության և արժանապատվության ու մշակութային արժեքների նկատմամբ հարգանք ապահովելու և նրանց՝ հյուրընկալող պետության միջավայրին ադապտացմանն ու մասնագիտական առաջխաղացմանը նպաստելու համար, ինչը հնարավոր կդարձնի նրանց հետագա վերաին-

տեգրումն իրենց հայրենի երկրում և վերջինիս զարգացմանը նպաստելը. պետք է միջոցներ ձեռնարկել՝ նրանց երեխաներին հնարավորություն ընձեռելու սովորել իրենց մայրենի լեզուն:

4. Միջազգային տնտեսական հարաբերություններում գոյություն ունեցող անհավասարակշռությունը նպաստում է ռասիզմի և ռասայական նախապաշարմունքների սրմանը. բոլոր պետությունները, հետևաբար, պետք է փորձեն նպաստել առավել արդարացի հիմքերի վրա միջազգային տնտեսության վերակազմակերպմանը:

Հոդված 10

Միջազգային կազմակերպություններին՝ համաշխարհային, թե տարածաշրջանային, կառավարական, թե ոչ կառավարական, համագործակցելու և օժանդակելու կոչ է արվում, իրենց համապատասխան ոլորտների և միջոցների սահմաններում, սույն Հռչակագրում ամրագրված սկզբունքների լիարժեք և վերջնական իրագործման համար՝ դրանով իսկ նպաստելով հավասար արժանապատվությամբ և իրավունքներով ծնված բոլոր մարդկանց օրինական պայքարին՝ ընդդեմ ռասիզմի, բռնատիրության և ճնշման, ռասայական տարանջատման, ապարտեիդի և ցեղասպանության, որպեսզի աշխարհի բոլոր ժողովուրդները մեկընդմիջտ ազատվեն այդ աղետներից:

9. ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ

Կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականության և խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին¹²

Հռչակված է Գլխավոր ասամբլեայի 1981թ. նոյեմբերի 25-ի թիվ 36/55 բանաձևով

Գլխավոր ասամբլեան,

հաշվի առնելով, որ ըստ Միավորված ազգերի կանոնադրության հիմնական սկզբունքներից մեկի՝ մարդկային բոլոր էակներին ներհատուկ է արժանապատվությունն ու հավասարությունը, և որ անդամ պետությունները պարտավորվել են համատեղ և կազմակերպության հետ համագործակցությամբ առանձին գործողություններ ձեռնարկել՝ բոլորի համար խթանելու և խրախուսելու մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների համընդհանուր հարգանքը և դրանց պահպանումը՝ առանց ռասայի, սեռի, լեզվի կամ կրոնի տարբերակման,

հաշվի առնելով, որ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը և մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերը հռչակում են խտրականության բացառման և օրենքի առջև հավասարության սկզբունքները, ինչպես նաև մտքի, խղճի, կրոնի և համոզմունքների ազատության իրավունքը,

¹² ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

հաշվի առնելով, որ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների, մասնավորապես՝ մտքի, խղճի, կրոնի կամ համոզմունքների արհամարհանքը և դրանց խախտումները, ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն, հանգեցրել են պատերազմների և մեծ տառապանք պատճառել մարդկությանը, հատկապես, երբ ծառայել են որպես պետությունների ներքին գործերին արտաքին միջամտության միջոց և հանգեցրել ժողովուրդների և ազգերի միջև ստեղծված սերմանելուն,

հաշվի առնելով, որ կրոնը կամ համոզմունքը՝ դրան դավանող յուրաքանչյուր անձի համար կյանքի մասին այդ անձի պատկերացումների հիմնարար տարրերից մեկն է, և որ կրոնի կամ համոզմունքի ազատությունը պետք է լիովին հարգել և երաշխավորել,

հաշվի առնելով, որ կրոնի կամ համոզմունքի ազատությանն առնչվող հարցերում անհրաժեշտ է խթանել ըմբռնումը, հանդուրժողականությունը և հարգանքը, և ապահովել Միավորված ազգերի կանոնադրության, Միավորված ազգերի համապատասխան այլ փաստաթղթերի և սույն Հռչակագրի նպատակներին և սկզբունքներին հակառակ նպատակների համար կրոնի կամ համոզմունքի օգտագործման անընդունելիությունը,

համոզմունք հայտնելով, որ կրոնի և համոզմունքների ազատությունը պետք է նաև նպաստի աշխարհում խաղաղության, սոցիալական արդարության և ժողովուրդների բարեկամության նպատակների իրագործմանը, ինչպես նաև գաղութարարության և ռասայական խտրականության գաղափարախոսությունների կամ գործելակերպի վերացմանը,

գոհունակությամբ նշելով Միավորված ազգերի և նրա մասնագիտացված կառույցների հովանու ներքո խտրականության տարբեր ձևերի վերացման ոլորտում որոշ կոնվենցիաների ընդունումը և դրանցից մի քանիսի ուժի մեջ մտնելը,

մտահոգված աշխարհի որոշ վայրերում անհանդուրժողականության դեռևս առկա դրսևորումներով և կրոնին կամ համոզմունքներին վերաբերող հարցերում խտրականության գոյությամբ,

վճռական՝ ձեռնարկելու անհրաժեշտ բոլոր միջոցները նման անհանդուրժողականության բոլոր ձևերի և դրսևորումների արագ վերացման ու կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա խտրականության կանխման և դրա դեմ պայքարի համար,

հռչակում է Կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականության և խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին սույն հռչակագիրը.

Հոդված 1

1. Յուրաքանչյուր որ ունի մտքի, խղճի և կրոնի ազատության իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է իր ընտրությամբ կրոն կամ որևէ համոզմունք ունենալու ազատությունը, և ազատություն՝ դրանք ինչպես միայնակ, այնպես էլ այլոց հետ համատեղ, հրապարակային կամ մասնավոր կարգով, պաշտամունքի, արարողությունների, այլ ծիսա-

կատարությունների և քարոզչության միջոցով արտահայտելու համար:

2. Ոչ ոքի չի կարելի ենթարկել այնպիսի հարկադրանքի, որը կխոչընդոտի սեփական ընտրությամբ կրոն կամ համոզմունք ունենալու ազատությունը:
3. Սեփական կրոնը կամ համոզմունքն արտահայտելու ազատությունը ենթակա է միայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են հասարակական անվտանգության, կարգի, առողջության կամ բարոյականության, կամ այլոց հիմնարար իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար:

Հոդված 2

1. Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խտրականության կրոնի կամ այլ համոզմունքի հատկանիշներով՝ որևէ պետության, մարմնի, անձանց խմբի կամ անձի կողմից:
2. Սույն Հռչակագրի նպատակներից ելնելով՝ «կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականություն և խտրականություն» նշանակում է որևէ տարբերակում, բացառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն՝ կախված կրոնից կամ համոզմունքից, որի նպատակը կամ արդյունքը հավասար հիմունքներով մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների ճանաչման, դրանցից օգտվելու կամ իրականացման վերացումը կամ խոչընդոտումն է:

Հոդված 3

Խտրականությունը կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա մարդկային էակների միջև վիրավորում է մարդկային արժանապատվությունը, հակառակ է Միավորված ազգերի կանոնադրության սկզբունքներին և դատապարտվում է որպես Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով ճանաչված և մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերով հռչակված իրավունքների և հիմնարար ազատությունների խախտում ու խոչընդոտ՝ ազգերի բարեկամական և խաղաղ հարաբերությունների համար:

Հոդված 4

1. Բոլոր պետությունները պետք է արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկեն՝ կանխարգելելու և վերացնելու կրոնի կամ համոզմունքների հատկանիշներով խտրականությունը մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների ճանաչման, իրականացման և դրանցից օգտվելու հարցում քաղաքացիական, տնտեսական, քաղաքական, հասարակական և մշակութային կյանքի բոլոր ոլորտներում:
2. Բոլոր պետությունները պետք է գործադրեն բոլոր ջանքերը, որպեսզի, անհրաժեշտության դեպքում, ընդունեն կամ ուժը կորցրած ճանաչեն

օրենսդրությունը՝ արգելելու այդօրինակ որևէ խտրականություն և ձեռնարկելու բոլոր համապատասխան միջոցներն այս հարցերում կրոնի կամ այլ համոզմունքների հատկանիշներով անհանդուրժողականության դեմ պայքարելու համար:

Հոդված 5

1. Ծնողները կամ, որոշ իրավիճակներում, օրինական խնամակալներն իրավունք ունեն իրենց ընտանիքի ներսում կյանքը կազմակերպելու իրենց կրոնին կամ համոզմունքներին համապատասխան՝ հաշվի առնելով բարոյական այն կրթությունը, որն, իրենց կարծիքով, պետք է ստանա երեխան:
2. Յուրաքանչյուր երեխա պետք է օգտվի կրոնի կամ համոզմունքների հարցերում այնպիսի կրթություն ստանալու իրավունքից, որն համապատասխանում է իր ծնողների կամ խնամակալների ցանկություններին և կրոնի և համոզմունքների հարցերում չպետք է պարտադրվի այնպիսի ուսուցում, որը դեմ է նրա ծնողների կամ խնամակալների ցանկություններին՝ առաջնորդվելով, ամեն դեպքում, երեխայի լավագույն շահերից ելնելու սկզբունքով:
3. Երեխան պետք է պաշտպանված լինի կրոնի կամ համոզմունքների հատկանիշներով խտրականության բոլոր ձևերից: Նրան պետք է դաստիարակել փոխըմբռնման, հանդուրժողականության, ժողովուրդների բարեկամության, խաղաղության և համընդհանուր եղբայրության, այլ անձանց կրոնի կամ համոզմունքների ազատության նկատմամբ հարգանքի ոգով և այն լիարժեք գիտակցությամբ, որ իր եռանդն ու տաղանդը նա պետք է նվիրի մարդկությանը ծառայելու նպատակին:
4. Այն երեխաների պարագայում, որոնք չեն գտնվում իրենց ծնողների կամ խնամակալների խնամքի տակ, կրոնին կամ համոզմունքներին վերաբերող հարցերում պետք է հաշվի առնել նրանց արտահայտած ցանկությունները կամ այդ ցանկությունների ինչ-ինչ ապացույցները՝ ամեն դեպքում առաջնորդվելով երեխայի լավագույն շահերից ելնելու սկզբունքով:
5. Կրոնական կամ համոզմունքային այն ծիսակատարությունները, որոնց միջավայրում դաստիարակվում է երեխան, չպետք է վնաս պատճառեն նրա ֆիզիկական և հոգեկան առողջությանը կամ նրա լիարժեք զարգացմանը՝ հաշվի առնելով սույն Հռչակագրի 1-ին հոդվածի 3-րդ մասը:

Հոդված 6

Համաձայն սույն Հռչակագրի 1-ին հոդվածի և պահպանելով 1-ին հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները՝ մտքի, խղճի, կրոնի կամ համոզմունքի ազա-

տության իրավունքը, ի թիվս այլոց, ներառում է նաև հետևյալ ազատությունները.

- ա. տվյալ կրոնի կամ համոզմունքի պաշտամունքային ծիսակատարություններ կամ հավաքներ, և այդ նպատակներով վայրերի ստեղծում և պահպանում,
- բ. համապատասխան բարեգործական կամ մարդասիրական հաստատությունների ստեղծում և պահպանում,
- գ. տվյալ կրոնի կամ համոզմունքի ծիսակատարությունների կամ սովորույթների պարագաների և նյութերի պատշաճ մակարդակով ստեղծում, ձեռքբերում և օգտագործում,
- դ. այս հարցերի շուրջը համապատասխան հրապարակումների մշակում, թողարկում և տարածում,
- ե. այդ նպատակի համար համապատասխան վայրերում կրոնի կամ համոզմունքի ուսուցում,
- զ. անհատներից և հաստատություններից կամավոր ֆինանսական և այլ օգնության հայցում և ստացում,
- է. տվյալ կրոնի կամ համոզմունքի պահանջներին և չափորոշիչներին համապատասխանող առաջնորդների պատրաստում, նշանակում, ընտրություն կամ հաջորդականությամբ նշանակում,
- ը. սեփական կրոնի կամ համոզման կանոններով սահմանված հանգստի օրերի պահպանում և տոների և արարողությունների նշում,
- թ. ազգային և միջազգային մակարդակներում կրոնին կամ համոզմունքին առնչվող հարցերում անհատների և համայնքների հետ հաղորդակցության հաստատում և պահպանում:

Հոդված 7

Սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները պետք է ներառվեն ազգային օրենսդրության մեջ այնպես, որպեսզի յուրաքանչյուր ոք գործնականում կարողանա օգտվել այդ իրավունքներից և ազատություններից:

Հոդված 8

Սույն Հռչակագրում որևէ դրույթ չպետք է մեկնաբանվի որպես սահմանափակում կամ շեղում Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով և մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերով սահմանված իրավունքներից:

10. ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ

Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների և պատկանող անձանց իրավունքների մասին¹³

Ընդունվել է Գլխավոր ասամբլեայի թիվ 47/135 բանաձևով,
1992թ. դեկտեմբերի 18-ին

Գլխավոր ասամբլեան՝

վերահաստատելով, որ Միավորված ազգերի առանցքային նպատակներից մեկը, ինչպես հռչակված է կանոնադրության մեջ, բոլորի իրավունքների և հիմնարար ազատությունների հարգանքի խթանումն ու խրախուսումն է՝ անկախ ռասայից, սեռից, լեզվից կամ կրոնից,

վերահաստատելով հավատը մարդու հիմնարար իրավունքների, մարդ արարածի արժանապատվության և արժեքի, տղամարդկանց և կանանց, ինչպես նաև մեծ ու փոքր ազգերի հավասար իրավունքների հանդեպ,

ցանկանալով խթանել կանոնադրության մեջ, Մարդու իրավունքների հանրնդիսանուր հռչակագրում, Ցեղասպանության հանցագործությունը կանխարգելելու և պատժելու մասին կոնվենցիայում, Ռասայական խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին միջազգային կոնվենցիայում, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրում, Կրոնի կամ համոզմունքների հիման վրա անհանդուրժողականության և խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին հռչակագրում և Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայում, ինչպես նաև հանրնդիսանուր և տարածաշրջանային մակարդակներում ընդունված և Միավորված ազգերի անդամ առանձին պետությունների միջև կնքված այլ համապատասխան փաստաթղթերում արտահայտված սկզբունքները,

ոգեշնչված Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 27-րդ հոդվածի՝ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների իրավունքներին վերաբերող դրույթներից,

հաշվի առնելով, որ ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների խթանումն ու պաշտպանությունը նպաստում է նրանց բնակության պետությունների քաղաքական և սոցիալական կայունությանը,

ընդգծելով, որ ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների հաստատուն խթանումն ու իրականացումը, որպես ողջ հասարակության զարգացման բաղկացուցիչ մաս և իրավունքի գերակայության վրա հիմնված ժողովրդավարական շրջանակ, կնպաստի ժողովուրդների և պետությունների բարեկամության և համագործակցության ամրապնդմանը,

հաշվի առնելով, որ Միավորված ազգերի կազմակերպությունը կարևոր դեր է խաղում փոքրամասնությունների պաշտպանության հարցում,

¹³ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

հաշվի առնելով այն աշխատանքը, որ մինչ այժմ կատարվել է Միավորված ազգերի համակարգում, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների հանձնաժողովի, Խտրականության կանխարգելման և փոքրամասնությունների պաշտպանության հանձնաժողովի և մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերով ու մարդու իրավունքների ոլորտում համապատասխան միջազգային այլ փաստաթղթերով ստեղծված մարմինների կողմից ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների իրավունքների խթանման և պաշտպանության ոլորտում,

հաշվի առնելով այն կարևոր աշխատանքը, որն արվում է միջկառավարական և ոչ կառավարական կազմակերպությունների կողմից՝ փոքրամասնությունների պաշտպանության և ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների խթանման և պաշտպանության ոլորտում,

ճանաչելով ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքներին վերաբերող մարդու իրավունքների միջազգային փաստաթղթերի առավել արդյունավետ կիրառումն ապահովելու անհրաժեշտությունը,

Հռչակում է Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների իրավունքների մասին սույն հռչակագիրը:

Հոդված 1

1. Պետությունները պարտավոր են պաշտպանել փոքրամասնությունների գոյությունը և նրանց ազգային կամ էթնիկ, մշակութային, կրոնական և լեզվական ինքնությունն իրենց համապատասխան տարածքներում և խրախուսել այդ ինքնությունը խթանող պայմանները:
2. Պետությունները պարտավոր են ընդունել համապատասխան օրենսդրական և այլ միջոցառումներ այս նպատակներին հասնելու համար:

Հոդված 2

1. Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձինք (այսուհետև՝ փոքրամասնություններին պատկանող անձինք) իրավունք ունեն տնօրինելու իրենց սեփական մշակույթը, դավանելու և պաշտելու իրենց սեփական կրոնը և օգտվելու իրենց սեփական լեզվից, մասնավոր և հրապարակավ, ազատորեն և առանց միջամտության կամ որևէ տեսակի խտրականության:
2. Փոքրամասնություններին պատկանող անձինք իրավունք ունեն արդյունավետորեն մասնակցելու մշակութային, կրոնական, սոցիալական, տնտեսական և հանրային կյանքին:

3. Փոքրամասնություններին պատկանող անձինք իրավունք ունեն արդյունավետորեն մասնակցելու որոշումների ընդունմանն ազգային և, հարկ եղած դեպքում, իրենց բնակության տարածաշրջանի մակարդակում, ազգային օրենսդրության հետ համատեղելի եղանակով:
4. Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք իրավունք ունեն հիմնելու և պահպանելու իրենց սեփական ընկերակցությունները:
5. Փոքրամասնություններին պատկանող անձինք, առանց որևէ խտրականության, իրավունք ունեն ազատ և խաղաղ շփումներ հիմնելու և պահպանելու իրենց խմբի այլ անդամների և այլ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց, ինչպես նաև սահմաններից անդին այն պետությունների քաղաքացիների հետ, որոնց հետ կապված են ազգային կամ էթնիկ, կրոնական կամ լեզվական կապերով:

Հոդված 3

1. Փոքրամասնություններին պատկանող անձինք կարող են իրականացնել իրենց իրավունքները, այդ թվում՝ նրանք, որոնք ամրագրված են սույն Հռչակագրում, անհատական կարգով կամ իրենց խմբի այլ անդամների հետ համատեղ, առանց որևէ խտրականության:
2. Փոքրամասնությանը պատկանող որևէ անձի համար բացասական հետևանք չի կարող ունենալ սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքների իրականացումը կամ չիրականացումը:

Հոդված 4

1. Պետությունները, անհրաժեշտության դեպքում, ձեռնարկում են միջոցներ՝ ապահովելու, որ փոքրամասնություններին պատկանող անձինք լիարժեքորեն և արդյունավետորեն իրականացնեն իրենց բոլոր իրավունքները և հիմնարար ազատությունները՝ առանց որևէ խտրականության և օրենքի առջև լիարժեք իրավահավասարության պայմաններում:
2. Պետությունները ձեռնարկում են միջոցներ ստեղծելու բարենպաստ պայմաններ, որոնք թույլ կտան փոքրամասնություններին պատկանող անձանց արտահայտել իրենց հատկանիշները և զարգացնել իրենց մշակույթը, լեզուն, կրոնը, ավանդույթները և սովորույթները, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կոնկրետ գործելակարգերը խախտում են ազգային օրենսդրությունը և միջազգային չափորոշիչները:
3. Պետությունները պետք է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկեն, որպեսզի փոքրամասնություններին պատկանող անձինք,

հնարավորության դեպքում, իրենց մայրենի լեզուն սովորելու կամ իրենց մայրենի լեզվով կրթություն ստանալու պատշաճ հնարավորություններ ունենան:

4. Պետությունները պետք է, հարկ եղած դեպքում, կրթության ոլորտում միջոցներ ձեռնարկեն՝ խրախուսելու իրենց տարածքում ապրող փոքրամասնությունների պատմության, ավանդույթների, լեզվի և մշակույթի իմացությունը: Փոքրամասնություններին պատկանող անձինք պետք է պատշաճ հնարավորություններ ունենան գիտելիքներ ստանալու հասարակության մասին՝ որպես ամբողջություն:
5. Պետությունները պետք է մտածեն համապատասխան միջոցների մասին, որոնք թույլ կտան փոքրամասնություններին պատկանող անձանց լիարժեքորեն մասնակցել իրենց պետության տնտեսական առաջընթացին և զարգացմանը:

Հոդված 5

1. Ազգային քաղաքականությունները և ծրագրերը նախատեսվում և իրագործվում են՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով փոքրամասնություններին պատկանող անձանց օրինական շահերին:
2. Պետությունների համագործակցության և օժանդակության ծրագրերը պետք է նախատեսվեն և իրագործվեն՝ պատշաճ ուշադրություն դարձնելով փոքրամասնություններին պատկանող անձանց օրինական շահերին:

Հոդված 6

Պետությունները, փոխըմբռնման ու փոխվստահության խթանման նպատակով, պետք է համագործակցեն փոքրամասնություններին պատկանող անձանց վերաբերող հարցերի շուրջը, այդ թվում՝ տեղեկատվության և փորձի փոխանակման միջոցով:

Հոդված 7

Պետությունները պետք է համագործակցեն՝ խթանելու հարգանքը սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքների նկատմամբ:

Հոդված 8

1. Սույն Հռչակագրում ամրագրված որևէ դրույթ չի կանխում փոքրամասնություններին պատկանող անձանց վերաբերյալ պետությունների միջազգային պարտավորությունների կատարումը: Մասնավորապես, պետությունները բարեխղճորեն կատարում են այն պարտավորությունները և հանձնառությունները, որոնք ստանձնել են

միջազգային պայմանագրերին և համաձայնագրերին իրենց մասնակցությամբ:

2. Սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքների իրականացումը չպետք է բացասաբար անդրադառնա բոլոր անձանց կողմից համընդհանրորեն ճանաչված մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների իրականացման վրա:
3. Սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքների արդյունավետ իրականացումն ապահովելու նպատակով պետությունների ձեռնարկված քայլերը չպետք է, առաջին հայացքից, հակասող համարվեն Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի հավասարության սկզբունքին:
4. Սույն Հռչակագրի որևէ դրույթ չպետք է մեկնաբանել որպես այնպիսի գործողությունների կատարման թույլտվություն, որոնք հակասում են Միավորված ազգերի նպատակներին և սկզբունքներին, այդ թվում՝ ինքնիշխան հավասարությանը, տարածքային ամբողջականությանը և պետությունների քաղաքական անկախությանը:

Հոդված 9

Միավորված ազգերի համակարգի մասնագիտացված գործակալություններն ու այլ կազմակերպությունները պետք է նպաստեն սույն Հռչակագրում ամրագրված իրավունքների և սկզբունքների լիարժեք իրագործմանը՝ իրենց իրավասությունների համապատասխան ոլորտներում:

11. ՀԱՄԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ Մշակութային բազմազանության մասին¹⁴

Ընդունված է Միավորված ազգերի կրթական, գիտական և մշակութային կազմակերպության Գլխավոր խորհրդատուի կողմից 2001թ. նոյեմբերի 2-ին՝ իր երեսունմեկերորդ նստաշրջանում

Գլխավոր ասամբլեան,

պարտավորված լինելով ամբողջապես իրականացնել մարդու իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները, որոնք հռչակված են Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում և համընդհանրորեն ճանաչված այլ միջազգային փաստաթղթերում, ինչպիսիք են քաղաքացիական և քաղաքական, ինչպես նաև տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներին վերաբերող 1966թ. երկու միջազգային դաշնագրերը,

¹⁴ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

հիշեցնելով, որ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Սահմանադրության նախաբանի հաստատումը՝ «մշակույթի լայն տարածումը և մարդկության կրթումն արդարության, ազատության և խաղաղության առումով, կենսական անհրաժեշտություն են մարդու արժանապատվության համար և հանդիսանում են սուրբ պարտականություն, որ բոլոր ազգերը պետք է կատարեն փոխօգնության և փոխադարձ հոգատարության ոգով»,

ի լրումն սրա՝ հիշեցնելով Սահմանադրության 1-ին հոդվածը, որն, ի թիվս այլ նպատակների, հանձնարարում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին առաջարկել «այնպիսի միջազգային համաձայնագրեր, որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել խոսքի և պատկերի միջոցով գաղափարների ազատ տարածումը խթանելու համար»,

հղում կատարելով ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից ընդունված միջազգային փաստաթղթերում ամրագրված մշակութային բազմազանությանը և մշակութային իրավունքների իրականացմանը վերաբերող դրույթներին,

վերահաստատելով, որ մշակույթը պետք է դիտարկել որպես հասարակության կամ հասարակական որևէ խմբի ոգեղեն, նյութական, մտավոր և էնոցիոնալ հատկանիշների յուրահատուկ ամբողջություն, և որ այն ընդգրկում է, ի լրումն արվեստի և գրականության, նաև կենսակերպը, համատեղ ապրելու եղանակները, արժեհամակարգերը, ավանդույթները և հանդգնումները,

նշելով, որ մշակույթն ինքնության, սոցիալական համերաշխության և գիտելիքահենք տնտեսության զարգացման ժամանակակից քննարկումների կիզակետում է,

հաստատելով, որ փոխվստահության և փոխըմբռնման մթնոլորտում մշակույթների բազմազանության հանդեպ հարգանքը, հանդուրժողականությունը, երկխոսությունը և համագործակցությունը միջազգային խաղաղության և անվտանգության լավագույն երաշխիքների շարքում են,

ձգտելով մշակութային բազմազանության ճանաչմամբ հասնել առավել մեծ համերաշխության, մարդկության միասնականության գիտակցման և միջմշակութային փոխանակումների զարգացման,

համարելով, որ գլոբալացման գործընթացը, որին նպաստում է տեղեկատվական և հաղորդակցական նոր տեխնոլոգիաների արագընթաց զարգացումը, մարտահրավեր լինելով մշակութային բազմազանության համար, մշակույթների և քաղաքակրթությունների նոր երկխոսության պայմաններ է ստեղծում,

գիտակցելով Միավորված ազգերի համակարգում ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին, վստահված հատուկ մանդատը՝ ապահովելու մշակույթների արդյունավետ բազմազանության պահպանումը և խթանումը,

Հռչակում է հետևյալ սկզբունքները և ընդունում սույն Հռչակագիրը.

Ինքնություն, բազմազանություն և բազմակարծություն

Հոդված 1. Մշակութային բազմազանություն. մարդկության ընդհանուր ժառանգությունը

Մշակույթը ժամանակի և տարածության մեջ բազում ձևեր է ձեռք բերում: Այս բազմազանությունը մարմնավորվում է մարդկությունը կազմող խմբերի և հասարակությունների ինքնությունների առանձնահատկության և բազմակարծության մեջ: Որպես փոխանակման, նորարարության և ստեղծարարության աղբյուր՝ մշակութային բազմազանությունը նույնքան անհրաժեշտ է մարդկությանը, որքան կենսաբազմազանությունը՝ բնությանը: Այս առումով, այն մարդկության ընդհանուր ժառանգությունն է և պետք է ճանաչվի ու հաստատվի՝ հանուն ներկա և ապագա սերունդների բարօրության:

Հոդված 2. Մշակութային բազմազանությունից դեպի մշակութային բազմակարծություն

Աստիճանաբար ավելի բազմազան դարձող մեր հասարակություններում անհրաժեշտ է ապահովել ներդաշնակ փոխհարաբերություններ բազմաթիվ, բազմազան և դինամիկ մշակութային ինքնություններ ունեցող մարդկանց և խմբերի միջև, ինչպես նաև նպաստել, որ նրանք մասին ապրելու ցանկություն ունենան: Բոլոր քաղաքացիների ներգրավմանն ու մասնակցությանն ուղղված քաղաքականությունները սոցիալական համերաշխության, քաղաքացիական հասարակության կենսունակության և խաղաղության երաշխիքն են: Այս սահմանմամբ՝ մշակութային բազմակարծությունը քաղաքականության արտահայտություն է տալիս մշակութային բազմազանության իրականությանը: Լինելով ժողովրդավարական շրջանակից անքակտելի՝ մշակութային բազմակարծությունը հանգեցնում է հանրային կյանքը սնող մշակութային շփումների և ստեղծագործական կարողությունների ծաղկմանը:

Հոդված 3. Մշակութային բազմազանությունը որպես զարգացման գործոն

Մշակութային բազմազանությունն ընդլայնում է յուրաքանչյուրին հասու տարբերակների շարքը. այն զարգացման հիմքերից մեկն է, զարգացում, որը պետք է հասկանալ ոչ միայն տնտեսական աճի տեսանկյունից, այլև որպես միջոց առավել գոհացուցիչ մտավոր, էմոցիոնալ, բարոյական և ոգեղեն կյանքի հասնելու համար:

Մշակութային բազմազանությունը և մարդու իրավունքները

Հոդված 4. Մարդու իրավունքները որպես մշակութային բազմազանության երաշխիքներ

Մշակութային բազմազանության հանդեպ հարգանքն էթնկայի հրամայական է, որն անբաժանելի է մարդկային արժանապատվության նկատմամբ հարգանքից: Այն ենթադրում է նվիրում մարդու իրավունքներին և հիմնարար ազատություններին, մասնավորապես՝ փոքրամասնություններին և բնիկ ժողովուրդներին պատկանող անձանց իրավունքներին: Ոչ ոք իրավունք չունի վկայակոչել մշակութային բազմազանությունը՝ ոտնահարելու միջազգային իրավունքով երաշխավորված մարդու իրավունքները և ոչ էլ սահմանափակելու դրանց շրջանակը:

Հոդված 5. Մշակութային իրավունքները որպես մշակութային բազմազանությանը նպաստող միջավայր

Մշակութային իրավունքները մարդու իրավունքների բաղկացուցիչ մասն են, որոնք համընդհանուր են, անբաժանելի և փոխկախյալ: Ստեղծագործական բազմազանության ծաղկունը պահանջում է մշակութային իրավունքների լիարժեք իրականացում, ինչպես դրանք սահմանված են Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 27-րդ հոդվածում և Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 13-րդ և 15-րդ հոդվածներում: Բոլոր անձինք, հետևաբար, պետք է կարողանան արտահայտվել և ստեղծագործել ու տարածել իրենց ստեղծագործություններն իրենց ընտրած և, հատկապես, մայրենի լեզվով, բոլոր անձինք պետք է իրավունք ունենան ստանալու որակյալ կրթություն և վերապատրաստում իրենց մշակութային ինքնության հանդեպ հարգանքի մթնոլորտում, և բոլոր անձինք իրավունք ունեն մասնակցելու մշակութային կյանքին՝ իրենց ընտրությամբ և զբաղվելու իրենց սեփական մշակութային գործունեությամբ՝ հարգելով մարդու իրավունքները և հիմնարար ազատությունները:

Հոդված 6. Մշակութային բազմազանության մատչելիությունը բոլորի համար

Խոսքի և պատկերի միջոցով գաղափարների ազատ խոսքի ապահովման ընթացքում պետք է հոգ տանել, որպեսզի բոլոր մշակույթները կարողանան արտահայտվել և ճանաչելի դառնալ: Արտահայտվելու ազատությունը, լրատվամիջոցների բազմակարծությունը, բազմալեզու լինելը, արվեստի և գիտատեխնոլոգիական գիտելիքների հավասար մատչելիությունը, այդ թվում՝ թվայնացված տարբերակով, ինչպես նաև բոլոր մշակույթների արտահայտման և տարածման միջոցների մատչելիության հնարավորությունը մշակութային բազմազանության երաշխիքներն են:

Մշակութային բազմազանությունը և ստեղծարարությունը

Հոդված 7. Մշակութային ժառանգությունը որպես ստեղծարարության աղբյուր

Ստեղծագործելու կարողությունը ներշնչվում է մշակութային ավանդույթներից, սակայն ծաղկում է այլ մշակույթների հետ շփումների միջոցով: Այդ պատճառով, անհրաժեշտ է պահպանել, ավելացնել և ապագա սերունդներին փոխանցել ժառանգությունն իր բոլոր ձևերով, որպես մարդու փորձի և ձգտումների արգասիք՝ նպաստելու ստեղծարարությանն իր ողջ բազմազանությամբ հանդերձ և ոգեշնչելու իրական երկխոսություն մշակույթների միջև:

Հոդված 8. Մշակութային ապրանքները և ծառայությունները՝ որպես յուրահատուկ բարիքներ

Հաշվի առնելով ներկայիս տնտեսական և տեխնոլոգիական փոփոխությունները, ստեղծարարության և նորարարության լայն հորիզոնների հնարավորությունը՝ հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել ստեղծագործ աշխատանքի առաջարկի բազմազանության, հեղինակների և արվեստագետների իրավունքների պատշաճ ճանաչման և մշակութային ապրանքների ու ծառայությունների առանձնահատկությունների վրա, որոնց, որպես ինքնության, արժեքների և իմաստի վեկտորների, չպետք է վերաբերվել ինչպես զուտ կամ լայն սպառման ապրանքների:

Հոդված 9. Մշակութային քաղաքականությունը որպես ստեղծարարության կատալիզատոր

Գաղափարների և ստեղծագործությունների ազատ շրջանառությունն ապահովելիս մշակութային քաղաքականությունները պետք է այնպիսի պայմաններ ստեղծեն, որոնք կհանգեցնեն բազմազան մշակութային ապրանքների և ծառայության արտադրությանն ու տարածմանը մշակութային այնպիսի ճյուղերի միջոցով, որոնք ինքնադրսևորվելու միջոցներ ունեն տեղական և համաշխարհային մակարդակներում: Յուրաքանչյուր պետություն, պատշաճորեն հաշվի առնելով իր միջազգային պարտավորությունները, ինքը պետք սահմանի իր մշակութային քաղաքականությունը և իրագործի այնպիսի միջոցներով, որոնք ինքը տեղին կհամարի՝ գործառնական աջակցությամբ կամ համապատասխան կարգավորմամբ:

Մշակութային բազմազանություն և միջազգային համերաշխություն

Հոդված 10. Ստեղծագործական կարողությունների հզորացումը և տարածումն աշխարհում

Հաշվի առնելով ներկայիս անհամաչափությունները մշակութային ապրանքների և ծառայությունների հոսքերում և փոխանակումներում՝ անհրաժեշտ է ամրապնդել միջազգային այնպիսի համագործակցություն և համերաշխություն, որի նպատակը բոլոր և, հատկապես, զարգացող և անցումային փուլում գտնվող պետություններին հնարավորության ընձեռումն է ստեղծելու մշակույթի ճյուղեր, որոնք կենսունակ և մրցունակ են ազգային և միջազգային մակարդակներում:

Հոդված 11. Գործընկերության ձևավորում պետական, մասնավոր հատվածների և քաղաքացիական հասարակության միջև

Միայն շուկայական ուժերն անկարող են երաշխավորել մշակութային բազմազանության պահպանումը և խթանումը, ինչը մարդկային զարգացումն ապահովելու բանալին է: Այս տեսանկյունից, պետք է վերստին հաստատել մասնավոր հատվածի և քաղաքացիական հասարակության հետ համագործակցությամբ ձևավորված պետական քաղաքականության առաջնային դերը:

Հոդված 12. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի դերը

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, իր մանդատի և գործառույթների ուժով, պատասխանատվություն է կրում.

ա. խթանելու սույն Հռչակագրում ամրագրված սկզբունքների ներառումը տարբեր միջկառավարական մարմինների մշակած զարգացման ռազմավարություններում,

բ. ծառայելու որպես աղբյուր և ֆորում, որտեղ պետությունները, միջազգային կառավարական և ոչ կառավարական կազմակերպությունները, քաղաքացիական հասարակությունը և մասնավոր հատվածը կարող են համատեղել ջանքերը՝ մշակելու հայեցակարգեր, նպատակներ և քաղաքականություններ՝ հանուն մշակութային բազմազանության,

գ. հետամուտ լինելու իր գործունեությանը՝ չափորոշիչների սահմանման, իրազեկության բարձրացման և կարողությունների ձևավորման ուղղությամբ սույն Հռչակագրին առնչվող ոլորտներում և իր իրավասության շրջանակներում,

դ. ապահովելու գործողությունների ծրագրի իրականացումը, որի հիմնական ուղղությունները կցված են սույն Հռչակագրին:

12. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՆՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ 2005/79 ԲԱՆԱԶԵՎ
Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների
պատկանող անձանց իրավունքները¹⁵

Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը,
վկայակոչելով Գլխավոր ասամբլեայի՝ 1992թ. դեկտեմբերի 18-ի 47/135 բանաձևը, որում ասամբլեան կոնսենսուսով ընդունեց Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների հռչակագիրը, ինչպես նաև Գլխավոր ասամբլեայի և Հանձնաժողովի՝ ընդունված հռչակագրից բխող այլ բանաձևերը,

վկայակոչելով նաև 1995թ. մարտի 3-ի 1995/24 իր բանաձևը, ինչպես նաև Տնտեսական և սոցիալական հարցերով խորհրդի՝ 1995թ. հուլիսի 25-ի 1995/31 բանաձևը և 1998թ. հուլիսի 1998/246 որոշումը՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանության և խրախուսման ենթահանձնաժողովի՝ փոքրամասնությունների հարցերով աշխատանքային խմբի մանդատի մասին,

վկայակոչելով ենթահանձնաժողովի՝ 2004թ. օգոստոսի 9-ի 2004/13 բանաձևը՝ փոքրամասնությունների իրավունքների և դրանց առնչությամբ հանձնարարականների մասին,

հաստատելով, որ ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանության և խրախուսման արդյունավետ միջոցներն ու բարենպաստ պայմանների ստեղծումը, բոլորի նկատմամբ անխտրականության և հավասարության, ինչպես նաև նրանց առնչվող հարցերում լիարժեք և արդյունավետ մասնակցության ապահովումը նպաստում են փոքրամասնություններին առնչվող մարդու իրավունքների հիմնախնդիրների ու իրադրությունների կանխմանն ու խաղաղ լուծմանը,

մտահոգված շատ երկրներում փոքրամասնությունների հետ կապված վեճերի և բախումների հաճախականությամբ և լրջությամբ ու հաճախ դրանց ողբերգական հետևանքներով և այն հանգամանքով, որ փոքրամասնություններին պատկանող անձինք անարդարացիորեն կրում են այդ բախումների ծանր հետևանքները, ինչի արդյունքում խախտվում են նրանց իրավունքները, և նրանք առավել խոցելի են դառնում տեղահանումների առումով՝ նաև բնակչության տեղափոխումների, փախստականների հոսքի և բռնի վերաբնակեցման միջոցով,

հաշվի առնելով, որ ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանությունն ու խրախուսումը նպաստում են քաղաքական և սոցիալական կայունությանն ու խաղաղությանը և հարստացնում են հասարակության մշակութային բազմազանությունն ու ժառանգությունը,

¹⁵ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

ընդգծելով ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին առնչվող մարդու իրավունքների հիմնախնդիրներն ու իրադրությունները ժամանակին նախանշելու կարևորությունը,

ընդունելով հասարակություններում հանդուրժողականության տարածման կարևորությունը՝ ի թիվս այլ միջոցների, նաև կրթության, մասնավորապես՝ մարդու իրավունքների ոլորտում կրթության միջոցով,

ողջունելով Միավորված ազգերի՝ Մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն հանձնակատարի գեկույցը (E/CN.4/2005/81) և նշելով դրանում գետեղված առաջարկներն ու եզրակացությունները՝ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների միջազգային պաշտպանության ամրապնդման ուղղությամբ.

1. Վերահաստատում է պետությունների պարտավորությունը՝ ապահովելու, որ ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձինք լիարժեքորեն և արդյունավետ կերպով կարողանան կիրառել մարդու բոլոր իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները՝ առանց խտրականության և օրենքի առջև լիարժեք հավասարության պայմաններում, ինչպես հռչակված է Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին հռչակագրում:
2. Կոչ է անում բոլոր պետություններին՝ պաշտպանել և տարածել ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները, ինչպես սահմանված է հռչակագրում և, հաշվի առնելով գենդերային նկատառումները, անհրաժեշտության դեպքում, ձեռնարկել հռչակագիրը կյանքի կոչելու բոլոր սահմանադրական, օրենսդրական, վարչական և այլ միջոցները՝ ներառյալ կրթության հավասար մատչելիության ապահովումը և տնտեսական գործընթացներին ու զարգացմանը լիարժեք մասնակցության խթանումը:
3. Կոչ է անում պետություններին հատուկ ուշադրություն դարձնել ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավիճակի վրա ռասիզմի, ռասայական խտրականության, այլատյացության և անհանդուրժողականության այլ ձևերի բացասական հետևանքներին, և պետությունների ուշադրությունը հրավիրում է 2001թ. սեպտեմբերին Ռ-ասիզմի, ռասայական խտրականության, այլատյացության և անհանդուրժողականության համանման ձևերի վերաբերյալ համաշխարհային խորհրդատուական ընդունված Դուրբանի հռչակագրի և գործողությունների ծրագրի համապատասխան դրույթներին (A/CONF.189/12 և Corr.1)՝ ներառյալ բազմակի խտրականության ձևերի մասին դրույթները:
4. Հորդորում է պետություններին հատուկ ուշադրություն դարձնել փոքրամասնություններին պատկանող երեխաների իրավունքների

պաշտպանությանն ու տարածմանը, հաշվի առնելով, որ աղջիկներն ու տղաները կարող են ենթարկվել ռիսկերի տարբեր տեսակների:

5. Նաև հորդորում է պետություններին՝ ձեռնարկել բոլոր համապատասխան միջոցները ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնությունների մշակութային և կրոնական վայրերի պաշտպանության համար:
6. Խնդրում է Միավորված ազգերի՝ Մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն հանձնակատարին՝ երկու տարով փոքրամասնությունների հարցերով անկախ փորձագետ նշանակել հետևյալ մանդատով.
 - (ա) խթանել Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին հռչակագրի կատարումը, ի թիվս այլ միջոցների, նաև կառավարությունների հետ խորհրդակցությունների միջոցով՝ հաշվի առնելով գոյություն ունեցող միջազգային չափանիշները և փոքրամասնությունների մասին տեղական օրենսդրությունը,
 - (բ) որոշել կառավարությունների խնդրանքով Մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն հանձնակատարի գրասենյակի և կառավարությունների համագործակցության լավագույն փորձի օրինակներն ու տեխնիկական համագործակցության հնարավորությունները,
 - (գ) հաշվի առնել գեներային մոտեցումն աշխատանքում,
 - (դ) սերտ համագործակցել՝ խուսափելով գործառույթների կրկնումից, ՄԱԿ-ի համապատասխան մարմինների, մանդատների, մեխանիզմների, ինչպես նաև տարածաշրջանային կազմակերպությունների հետ,
 - (ե) հաշվի առնել հասարակական կազմակերպությունների տեսակետները՝ իր մանդատին առնչվող հարցերի վերաբերյալ:
7. Հատուկ ներկայացուցչին խնդրում է իր գործունեության տարեկան զեկույց ներկայացնել Հանձնաժողովին՝ ներառյալ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների ավելի լավ կիրառման արդյունավետ ռազմավարության մասին հանձնարարականները:
8. Գլխավոր քարտուղարին խնդրում է առկա բյուջետային միջոցներից տրամադրել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ անկախ փորձագետի մանդատի արդյունավետ կատարման համար:
9. Ողջունում է Մարդու իրավունքների պաշտպանության և խրախուսման ենթահանձնաժողովի փոքրամասնությունների հարցերով աշխատանքային խմբի դերը՝ որպես հասարակական կազմակերպությունների հետ երկխոսության և փոքրամասնությունների խնդիրների լուծումներ փնտրելու կարևոր ֆորում, և սույն բանաձևի լույսի ներքո որոշում է աշխատանքային խմբի մանդատում լրացում կատարել՝ սահմանելով, որ այն

ենթահանձնաժողովի տարեկան նստաշրջանում երեք աշխատանքային օր տևողությամբ նիստ անցկացնի՝ իր աշխատանքը կենտրոնացնելով համապատասխան հասարակական կազմակերպությունների ինտերակտիվ երկխոսության և անկախ փորձագետին (կմասնակցի որպես դիտորդ) ցուցաբերած հայեցակարգային աջակցության ու նրա հետ երկխոսության վրա:

10. Հրավիրում է բոլոր պետություններին, մասնագիտացված մարմիններին, հասարակական կազմակերպություններին և գիտնականներին՝ շարունակելու ակտիվ մասնակցությունն աշխատանքային խմբի աշխատանքին:
11. Հրավիրում է մարդու իրավունքների դաշնագրի կատարման մոնիտորինգի մարմիններին՝ անդամ պետությունների տրամադրած զեկույցներն, ինչպես նաև Հանձնաժողովի և Միավորված ազգերի համապատասխան մարմինների ու ծրագրերի հատուկ ընթացակարգերը դիտարկելիս իրենց մանդատների շրջանակներում շարունակաբար ուշադրություն դարձնել ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրադրություններին և իրավունքներին:
12. Գերագույն հանձնակատարին հրավիրում է շարունակելու ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանության ոլորտում ակտիվորեն գործող ՄԱԿ-ի կառույցների և ծրագրերի, այդ թվում՝ Խաղաղության և անվտանգության գործադիր կոմիտեի, Միավորված ազգերի զարգացման խմբի, Տնտեսական և սոցիալական հարցերի գործադիր կոմիտեի և Մարդասիրական հարցերի գործադիր կոմիտեի շրջանակներում համակարգումն ու համագործակցությունը բարելավելու ջանքերը, հատկապես միջազգայնորեն համաձայնեցված զարգացման նպատակների համատեքստում, ներառյալ նրանք, որոնք ընդգրկված են Միավորված ազգերի Հազարամյակի հռչակագրում, և համապատասխան կառավարությունների հետ ներգրավվել երկխոսության մեջ՝ այս ոլորտում նրանց տեխնիկական ծրագրերն ամրապնդելու նպատակով:
13. Գերագույն հանձնակատարին խնդրում է ամրապնդել իր գրասենյակի՝ փոքրամասնություններին առնչվող տեխնիկական համագործակցության ծրագիրը և խրախուսել աշխատանքային խմբի աշխատանքներում հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների և փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կամավոր մասնակցությունը:
14. Գլխավոր քարտուղարին խնդրում է երկու տարի անց ուսումնասիրել գործող մեխանիզմների կիրառման արդյունավետությունը և Հանձնաժողովի 63-րդ նստաշրջանին զեկույց ներկայացնել՝ մեխանիզմների մանրամասների ներառմամբ:

15. Որոշում է շարունակել սույն հարցի դիտարկումն իր 62-րդ նստաշրջանում՝ օրակարգի միևնույն կետի ներքո:

16. Առաջարկվում է, որպեսզի Տնտեսական և սոցիալական հարցերով խորհրդի կողմից ընդունվի հետևյալ որոշման նախագիծը.

«Տնտեսական և սոցիալական հարցերի խորհուրդը, հաշվի առնելով Մարդու իրավունքների հանձնաժողովի 2005թ. ապրիլի 21-ի 2005/79 բանաձևը, հաստատում է Միավորված ազգերի՝ Մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն հանձնակատարին ուղղված Հանձնաժողովի խնդրանքը՝ երկու տարով նշանակել փոքրամասնությունների հարցերով անկախ փորձագետ, հետևյալ մանդատով.

(ա) խթանել Ազգային կամ էթնիկ, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին հռչակագրի կատարումը, ի թիվս այլ միջոցների, նաև կառավարությունների հետ խորհրդակցությունների միջոցով՝ հաշվի առնելով գոյություն ունեցող միջազգային չափանիշները և փոքրամասնությունների մասին տեղական օրենսդրությունը,

(բ) որոշել կառավարությունների խնդրանքով Մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն հանձնակատարի գրասենյակի և կառավարությունների համագործակցության լավագույն փորձի օրինակներն ու տեխնիկական համագործակցության հնարավորությունները,

(գ) հաշվի առնել գեներալին մոտեցումն աշխատանքում,

(դ) սերտ համագործակցել՝ խուսափելով գործառույթների կրկնումից, ՄԱԿ-ի համապատասխան մարմինների, մանդատների, մեխանիզմների, ինչպես նաև տարածաշրջանային կազմակերպությունների հետ,

(ե) հաշվի առնել հասարակական կազմակերպությունների տեսակետները՝ իր մանդատին առնչվող հարցերի վերաբերյալ:

«Խորհուրդը հաստատում է նաև Հատուկ ներկայացուցչին ուղղված խնդրանքը՝ Հանձնաժողովին ներկայացնելու իր գործունեության վերաբերյալ տարեկան զեկույց՝ ներառյալ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների ավելի լավ կիրառման արդյունավետ ռազմավարության վերաբերյալ առաջարկություններ, ինչպես նաև Գլխավոր քարտուղարին ուղղված խնդրանքը՝ առկա բյուջետային միջոցներից տրամադրել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները հատուկ ներկայացուցչի մանդատի արդյունավետ կատարման համար»:

60-րդ հանդիպում

21 ապրիլի, 2005թ.

[Ընդունվել է առանց քվեարկության. տես՝ գլ. XIV, E/CN.4/2005/L.10/Add.14]

ԳԼՈՒԽ 2. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱ

**Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության
մասին**¹⁶

փոփոխված 11-րդ արձանագրությամբ¹⁷
1950թ., նոյեմբերի 4-ը

Սույն Կոնվենցիան ստորագրած կառավարությունները, լինելով Եվրոպայի խորհրդի անդամներ,

նկատի ունենալով 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ին Միավորված ազգերի կազմակերպության Գլխավոր ասամբլեայի հռչակած Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը,

նկատի ունենալով, որ սույն Հռչակագիրը նպատակ ունի ապահովելու այնտեղ հռչակված իրավունքների համընդհանուր և արդյունավետ ճանաչումն ու պահպանումը,

նկատի ունենալով, որ Եվրոպայի խորհրդի նպատակն իր անդամների միջև առավել միասնություն ձեռք բերելն է, և որ այդ նպատակին հասնելու միջոցներից մեկը մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների պահպանումը և հետագա իրականացումն է,

կրկին հավաստելով իրենց խորին հավատը այդ հիմնարար ազատությունների նկատմամբ, որոնք արդարության ու խաղաղության հիմքն են աշխարհում, և որոնց լավագույն պահպանումը կախված է, մի կողմից, քաղաքական արդյունավետ ժողովրդավարությունից և, մյուս կողմից, մարդու՝ դրանց վերաբերող իրավունքների ընդհանուր ըմբռումից ու պահպանումից,

համակված վճռականությամբ՝ որպես միասնական հայացքներ և քաղաքական ավանդույթների, իդեալների, ազատության և իրավական պետության ընդհանուր ժառանգություն ունեցող եվրոպական երկրների կառավարություններ՝ առաջին քայլերն անել Համընդհանուր հռչակագրում սմբագրված որոշ իրավունքների հավաքական իրականացման ճանապարհին,

համաձայնեցին ներքոհիշյալի շուրջ.

¹⁶ Կոնվենցիայի տեքստը փոփոխված է համաձայն 1970թ. սեպտեմբերի 21-ին ուժի մեջ մտած 3-րդ Արձանագրության, 1971թ. դեկտեմբերի 20-ին ուժի մեջ մտած 5-րդ Արձանագրության և 1990թ. հունվարի 1-ին ուժի մեջ մտած 8-րդ Արձանագրության, որն ընդգրկում է նաև 2-րդ Արձանագրության տեքստը, դրույթները, որը 1970թ. սեպտեմբերի 21-ին ուժի մեջ մտնելուց հետո նրա 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն Կոնվենցիայի բաղկացուցիչ մասն է: Բոլոր դրույթները, որոնք լրացվել կամ փոփոխվել են այս Արձանագրություններով, փոխարինված են 1998թ. նոյեմբերի 1-ին ուժի մեջ մտած 11-րդ Արձանագրությամբ: Վերջինիս ուժի մեջ մտնելուց հետո դադարում են գործել 1994թ. հոկտեմբերի 1-ին ուժի մեջ մտած 9-րդ Արձանագրությունը և 10-րդ Արձանագրությունը կորցնում է իր նպատակը:

¹⁷ Պաշտոնական բարձրագույնություն

Հոդված 1¹⁸

Մարդու իրավունքները հարգելու պարտականությունը

Բարձր պայմանավորվող կողմերն իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար ապահովում են այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք սահմանված են սույն Կոնվենցիայի I բաժնում:

Բաժին 1¹⁹

Իրավունքներ և ազատություններ

Հոդված 2²⁰

Կյանքի իրավունք

1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ գրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը:

2. Կյանքից գրկելը չի համարվում սույն հոդվածի խախտում, եթե այն հետևանք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է՝

ա) ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար,

բ) օրինական ձերբակալում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար,

գ) խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություն ձեռնարկելու համար:

Հոդված 3²¹

Խոշտանգումների արգելում

Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի:

Հոդված 4²²

Ստրկության և հարկադիր աշխատանքի արգելում

1. Ոչ ոք չպետք է պահվի ստրկության մեջ կամ անազատ վիճակում:

2. Ոչ ոք չպետք է պարտադրվի կատարելու պարտադիր կամ հարկադիր աշխատանք:

¹⁸ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

¹⁹ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

²⁰ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

²¹ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

²² Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

3. Սույն հոդվածի նպատակների համար «պարտադիր կամ հարկադիր աշխատանք» հասկացությունը չի ներառում՝

ա) ցանկացած աշխատանք, որը սովորաբար պահանջվում է կատարել սույն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն կալանքի տակ գտնվելու կամ նման կալանքից պայմանականորեն ազատված լինելու ընթացքում,

բ) զինվորական բնույթի ցանկացած ծառայություն, իսկ այն երկրներում, որտեղ օրինական է ճանաչվում զինվորական ծառայությունից հրաժարվելը՝ համոզմունքներից ելնելով՝ պարտադիր զինվորական ծառայության փոխարեն նշանակված ծառայությունը,

գ) ցանկացած ծառայություն, որը պարտադիր է բնակչության կյանքին կամ բարեկեցությանն սպառնացող արտակարգ դրության կամ աղետի դեպքում,

դ) սովորական քաղաքացիական պարտականությունների մաս կազմող ցանկացած աշխատանք կամ ծառայություն:

Հոդված 5²³

Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

ա) անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելը իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո,

բ) անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը դատարանի օրինական կարգադրությանը չենթարկվելու համար կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով,

գ) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար,

դ) անչափահասին կալանքի վերցնելը օրինական կարգադրության հիման վրա՝ դատախարակչական հսկողության համար, կամ նրա օրինական կալանավորումը՝ նրան իրավասու իրավական մարմնին ներկայացնելու նպատակով,

ե) անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, զինենտլներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը,

²³ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

զ) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով:

2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:

3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով գրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

5. Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման:

Հոդված 6²⁴

Արդար դատաքննության իրավունք

1. Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները կամ նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք: Դատավճիռը հրապարակվում է դռնբաց նիստում, սակայն մասնույի ներկայացուցիչների և հանրության ներկայությունը կարող է չթույլատրվել ամբողջ դատաքննության կամ նրա մի մասի ընթացքում՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության, հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության շահերից ելնելով, երբ դա են պահանջում անչափահասների շահերը կամ կողմերի մասնավոր կյանքի պաշտպանությունը, կամ՝ այնքանով, որքանով դա, դատարանի կարծիքով, հատուկ հանգամանքների բերումով խիստ անհրաժեշտ է, եթե հրապարակայնությունը կխախտեր արդարադատության շահերը:

²⁴ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

2. Յուրաքանչյուր ոք, ով մեղադրվում է քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ, համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքին համապատասխան:

3. Քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր ոք ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները.

ա) իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ ու հանգամանորեն տեղեկացվելու իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին,

բ) բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ՝ իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար,

գ) պաշտպանելու իրեն անձամբ կամ իր ընտրած դատապաշտպանների միջոցով կամ, եթե նա բավարար միջոցներ չունի դատապաշտպանի ծառայության դիմաց վճարելու համար, ունենալու անվճար նշանակված դատապաշտպան, երբ դա պահանջում են արդարադատության շահերը,

դ) հարցաքննելու իր դեմ ցուցմունք տվող վկաներին կամ իրավունք ունենալու, որ այդ վկաները ենթարկվեն հարցաքննության, և իրավունք ունենալու՝ իր վկաներին կանչելու ու հարցաքննելու միևնույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տված վկաները,

ե) օգտվելու թարգմանչի անվճար օգնությունից, եթե ինքը չի հասկանում դատարանում գործածվող լեզուն կամ չի խոսում այդ լեզվով:

Հոդված 7²⁵

Պատիժ՝ բացառապես օրենքի հիման վրա

1. Ոչ ոք չպետք է մեղավոր ճանաչվի որևէ գործողության կամ անգործության համար, որը, կատարման պահին գործող ներպետական կամ միջազգային իրավունքի համաձայն, քրեական հանցագործություն չի համարվել: Չի կարող նաև նշանակվել ավելի ծանր պատիժ, քան այն, որը կիրառելի է եղել քրեական հանցագործության կատարման պահին:

2. Մույն հոդվածը չի խոչընդոտում ցանկացած անձի դատի տալ և պատժել որևէ գործողության կամ անգործության համար, որը կատարվելու պահին, քաղաքակիրթ ազգերի կողմից ճանաչված իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին համապատասխան, համարվել է քրեական հանցագործություն:

Հոդված 8²⁶

Անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունք

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախա-

²⁵ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

²⁶ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

տեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

Հոդված 9²⁷

Մտքի, խղճի և կրոնի ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի մտքի, խղճի և կրոնի ազատության իրավունք. այս իրավունքը ներառում է իր կրոնը կամ համոզմունքը փոխելու ազատությունը և դրանք ինչպես միանձնյա, այնպես էլ այլոց հետ համատեղ և հրապարակավ կամ մասնավոր կարգով, քարոզչության, արարողությունների, պաշտամունքի և ծեսերի միջոցով արտահայտելու ազատություն:

2. Սեփական կրոնը կամ համոզմունքները դավանելու ազատությունը ենթակա է միայն այնպիսի սահմանափակումների, որոնք սահմանված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի պաշտպանություն հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, առողջության կամ բարոյականության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների:

Հոդված 10²⁸

Արտահայտվելու ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից: Այս հոդվածը չի խոչընդոտում պետություններին՝ սահմանելու ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունների լիցենզավորում:

2. Այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների և պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես և այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության

²⁷ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

²⁸ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով:

Հոդված 11²⁹

Հավաքների և միավորման ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ հավաքների ազատության և այլոց հետ միավորվելու ազատության իրավունք՝ ներառյալ իր շահերի պաշտպանության համար արհմիությունների ստեղծելու և դրանց անդամակցելու իրավունքը:

2. Այս իրավունքների իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի նրանցից, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը կամ այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու նպատակով: Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում օրինական սահմանափակումներ նախատեսել զինված ուժերի, ոստիկանության և պետական վարչակազմի մեջ մտնող անձանց կողմից այդ իրավունքների իրականացման նկատմամբ:

Հոդված 12³⁰

Ամուսնության իրավունք

Ամուսնական տարիքի հասած տղամարդիկ ու կանայք ունեն ամուսնանալու և ընտանիք կազմելու իրավունք՝ այդ իրավունքի իրականացումը կարգավորող ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան:

Հոդված 13³¹

Իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք

Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք:

²⁹ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³⁰ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³¹ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

Հոդված 14³² **Խտրականության արգելում**

Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելը ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից:

Հոդված 15³³ **Արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղում**

1. Պատերազմի կամ ազգի կյանքին սպառնացող այլ արտակարգ դրության ժամանակ ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ կարող է ձեռնարկել միջոցառումներ՝ ի շեղումն սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իր պարտավորությունների՝ բացառապես այնքանով, որքանով դա պահանջում է դրության լրջությունը՝ պայմանով, որ մնան միջոցառումներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքով ստանձնած նրա մյուս պարտավորությունների հետ:

2. Այս դրույթը չի կարող հիմք ծառայել՝ շեղվելու 2-րդ հոդվածից, բացառությամբ պատերազմական օրինական գործողությունների հետևանքով մարդկային զոհերի կապակցությամբ, կամ 3-րդ հոդվածի, 4-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 7-րդ հոդվածի դրույթներից:

3. Ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ, օգտագործելով շեղվելու այդ իրավունքը, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ամբողջությամբ իրազեկում է իր կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրդապատճառների մասին: Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը ծանուցվում է մաս այդ միջոցառումների գործողությունը դադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների լիակատար իրագործումը վերսկսելու մասին:

Հոդված 16³⁴ **Օտարերկրացիների քաղաքական գործունեության սահմանափակում**

10-րդ, 11-րդ և 14-րդ հոդվածներում ոչինչ չի կարող խոչընդոտել Բարձր պայմանավորվող կողմերին՝ սահմանափակումներ նախատեսելու օտարերկրացիների քաղաքական գործունեության համար:

³² Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³³ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³⁴ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

Հոդված 17³⁵
Իրավունքների չարաշահման արգելում

Սույն Կոնվենցիայի ոչ մի դրույթ չի կարող մեկնաբանվել այն իմաստով, թե որևէ պետություն, անձանց խումբ կամ որևէ անձ իրավունք ունեն զբաղվելու այնպիսի գործունեությամբ կամ կատարելու այնպիսի գործողություն, որն ուղղված է սույն Կոնվենցիայում շարադրված ցանկացած իրավունքի և ազատության վերացմանը կամ դրանց սահմանափակմանը ավելի մեծ չափով, քան նախատեսված է Կոնվենցիայով:

Հոդված 18³⁶
Իրավունքների նկատմամբ սահմանափակումների կիրառման սահմանները

Նշված իրավունքների և ազատությունների՝ սույն Կոնվենցիայով քույլատրվող սահմանափակումները չեն կիրառվում որևէ այլ նպատակով, բացի այն, որի համար դրանք նախատեսվել են:

**2. ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿԱՄ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻՍ³⁷**

Ներածություն

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները, ստորագրելով սույն Խարտիան,

համարելով, որ Եվրոպայի խորհրդի նպատակն է հասնել առավել սերտ միասնության իր անդամների միջև, հատկապես ընդհանուր ժառանգություն հանդիսացող իդեալների և սկզբունքների գիտակցման և պահպանման նպատակով,

համարելով, որ Եվրոպայի պատմական տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումը, որոնցից մի քանիսը վերջնական ոչնչացման վտանգի տակ են, նպաստում է Եվրոպայի մշակութային հարստության և ավանդույթների պահպանմանը և զարգացմանը,

համարելով, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի գործածումը անձնական և հասարակական կյանքում մարդու անօտարելի իրավունքն է, համաձայն քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների վերաբերյալ Միավորված ազգերի կազմակերպության միջազգային դաշնագրում ամրագրված սկզբունքներին և համաձայն Եվրոպայի խորհրդի՝ Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության վերաբերյալ կոնվենցիայի ոգուն,

³⁵ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³⁶ Վերնագիրը ավելացվել է 11-րդ Արձանագրության (ETS No. 155) դրույթների համաձայն:

³⁷ Պաշտոնական թարգմանություն

հաշվի առնելով ԵԱՀԽ շրջանակներում իրականացված աշխատանքը, մասնավորապես 1975 թվականի Հելսինկիի Վերջնական ակտն ու 1990 թվականին Կոպենհագենի հանդիպման փաստաթուղթը,

շեշտելով մշակութային կապերի, ինչպես նաև բազմալեզվության կարևորությունը և համարելով, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումն ու նրանց ցուցաբերվող աջակցությունը պետք է չվնասեն պաշտոնական լեզուներին և չխոչընդոտեն դրանք սովորելու անհրաժեշտությանը,

գիտակցելով, որ Եվրոպայի տարբեր երկրներում և շրջաններում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանումն ու զարգացումը կարևոր ավանդ են հանդիսանում Եվրոպայի կառուցման գործում, որն իր հերթին հիմնված է ժողովրդավարության սկզբունքների և մշակութային բազմազանության վրա՝ ազգային ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության շրջանակներում,

հաշվի առնելով եվրոպական պետությունների տարբեր շրջաններում առկա առանձնահատուկ պայմանները և համապատասխան սովորույթները,

համաձայնեցին հետևյալի մասին.

Մաս 1 Ընդհանուր դրույթներ

Հոդված 1 Սահմանումներ

Սույն Խարտիայի նպատակների համար՝

ա/ «տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ» հասկացությունը վերաբերում է այն լեզուներին, որոնք՝

i. ավանդական ձևով գործածվում են պետության տվյալ տարածքում այդ պետության քաղաքացիների կողմից, որոնք քանակապես ավելի փոքր խումբ են կազմում, քան տվյալ պետության բնակչության մնացած մասը, և

ii. տարբերվում են այդ պետության պաշտոնական լեզվից (լեզուներից) և չեն ընդգրկում ո՛չ պետության պաշտոնական լեզվի (լեզուների) բարբառները, ո՛չ էլ՝ միգրանտների լեզուները,

բ/ «տարածք, որտեղ գործածվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն» նշանակում է՝ այն աշխարհագրական շրջանը, որտեղ տվյալ լեզուն հանդես է գալիս իբրև արտահայտման միջոց մի շարք անձանց այնպիսի քանակի համար, որն արդարացնում է սույն Խարտիայում նախատեսված տարբեր պաշտպանողական և աջակցող միջոցների ընդունումը,

գ/ «ուչ տարածքային լեզուներ» նշանակում է՝ այն լեզուները, որոնք գործածվում են պետության քաղաքացիների կողմից և տարբերվում են տվյալ պետության բնակչության մնացած մասի կողմից գործածվող լեզվից կամ լեզուներից, բայց որոնք, չնայած գործածվում են այդ պետության

տարածքում ավանդականորեն, չեն կարող նույնացվել այդ երկրի որևէ տարածքի հետ:

Հոդված 2 Պարտավորություններ

1. Յուրաքանչյուր Կողմ պարտավորվում է կիրառել 2-րդ մասի կետերը իր տարածքում գործող բոլոր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ, որոնք համապատասխանում են 1-ին հոդվածի սահմանմանը:

2. 3-րդ հոդվածի համաձայն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման ժամանակ սահմանված յուրաքանչյուր լեզվի առնչությամբ յուրաքանչյուր Կողմ պարտավորվում է կիրառել Խարտիայի III մասի կետերից ընտրված ամենաքիչը 35 կետեր կամ ենթակետեր՝ ներառյալ առնվազն 3-ը, ընտրված 8-րդ և 12-րդ հոդվածներից, և 1-ական՝ յուրաքանչյուր 9-րդ, 10-րդ, 11-րդ, 13-րդ հոդվածներից:

Հոդված 3 Գործնական պայմանավորվածություններ

1. Յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթղթում նշում է յուրաքանչյուր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուն, կամ պաշտոնական լեզուն, որն ավելի քիչ է գործածվում իր տարածքի ամբողջ կամ որևէ մի մասում, որի նկատմամբ կկիրառվեն 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն ընտրված կետերը:

2. Ցանկացած Կողմ հետագայում կարող է ծանուցել գլխավոր քարտուղարին, որ ինքը ընդունում է Խարտիայի որևէ այլ կետի դրույթներից բխող պարտավորությունները, որոնք դեռ նշված չեն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման իր փաստաթղթում, կամ՝ որ ինքը կկիրառի սույն հոդվածի 1-ին կետը այլ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կամ այլ պաշտոնական լեզուների նկատմամբ, որոնք ավելի քիչ են գործածվում իր տարածքի ամբողջ կամ որևէ մի մասում:

3. Վերոհիշյալ կետում սահմանված պարտավորությունները կկազմեն վավերացման, ընդունման կամ հաստատման անբաժանելի մասը և, ծանուցման ժամկետից սկսած, կունենան միևնույն ուժը:

Հոդված 4 Պահպանության գոյություն ունեցող ռեժիմները

1. Սույն Խարտիայում ոչինչ չպետք է մեկնաբանվի որպես Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի կողմից երաշխավորված որևէ իրավունքի սահմանափակում կամ ոտնահարում:

2. Սույն Խարտիայի կետերը չպետք է վնասեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կարգավիճակին վերաբերող ավելի բարենպաստ կետերին կամ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց

իրավական ռեժիմին, որը կարող է գոյություն ունենալ Կողմերից որևէ մեկում կամ էլ առկա է երկկողմանի կամ բազմակողմանի միջազգային համաձայնագրերով:

Հոդված 5 Առկա պարտավորություններ

Սույն Խարտիայում ոչինչ չի կարող մեկնաբանվել որպես այնպիսի գործունեությամբ զբաղվելու կամ այնպիսի գործունեություն ծավալելու իրավունք, որը հակասում է ՄԱԿ-ի կանոնադրության նպատակներին կամ, միջազգային իրավունքի համաձայն, այլ պարտավորությունների՝ ներառյալ պետությունների ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության սկզբունքը:

Հոդված 6 Տեղեկատվություն

Կողմերը պարտավորվում են հետևել, որ շահագրգիռ մարմինները, կազմակերպությունները և անձինք տեղեկացվեն Խարտիայով սահմանված իրավունքների և պարտավորությունների մասին:

Մաս 2

2-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն հետապնդվող նպատակներն ու սկզբունքները

Հոդված 7 Նպատակներ և սկզբունքներ

1. Որոշակի տարածքներում գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ և յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակին համաձայն՝ Կողմերը կհիմնեն իրենց քաղաքականությունը, օրենսդրությունը և փորձառությունը հետևյալ նպատակների և սկզբունքների վրա.

ա/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ճանաչումը որպես մշակութային հարստության արտահայտություն,

բ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության յուրաքանչյուր լեզվի աշխարհագրական տարածքի ընդունումը՝ երաշխավորելու համար, որ առկա կամ նոր վարչական բաժանումները չեն խոչընդոտում տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզվի զարգացմանը,

գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին աջակցելու համար վճռական գործողություններին դիմելու անհրաժեշտությունը՝ դրանք պաշտպանելու համար,

դ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածման հեշտացումը և/կամ խրախուսումը բանավոր և գրավոր խոսքի մեջ, հասարակական կամ անձնական կյանքում,

ե/ սույն Խարտիայում ընդգրկված բնագավառներում կապերի պահպանումն ու զարգացումը տարածաշրջանային կամ

փոքրամասնությունների լեզուներ գործածող խմբերի և միանման կամ նույնանման ձևով լեզուն գործածող պետության այլ խմբերի միջև, ինչպես նաև մշակութային կապերի հաստատումը այդ պետության մյուս խմբերի միջև, որոնք գործածում են տարբեր լեզուներ,

զ/ համապատասխան մեթոդների և միջոցների ապահովումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների դասավանդման և ուսուցման համար՝ բոլոր համապատասխան փուլերում,

է/ պայմանների ապահովում, որոնք հնարավորություն կտան տվյալ տարածքում ապրող՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով չխոսողներին (որտեղ այդ լեզուն գործածվում է) ցանկության դեպքում սովորել այն,

ը/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսումնասիրման և հետազոտման խթանումը համալսարաններում կամ համարժեք ուսումնական հաստատություններում,

թ/ սույն Խարտիայում ընդգրկված բնագավառներում ազգամիջյան համապատասխան ձևերի փոխանակման խթանում՝ երկու կամ ավելի պետություններում միանման կամ նույնանման ձևով գործածվող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների համար:

2. Կողմերը պարտավորվում են վերացնել (եթե դեռ չի արվել) ցանկացած չարդարացված տարբերություն, բացառում, սահմանափակում կամ նախապատվություն, որոնք վերաբերում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի գործածմանը և ուղղված են տվյալ լեզվի պահպանումն ու զարգացումը վնասելուն կամ վտանգելուն: Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առնչությամբ հատուկ միջոցառումների ընդունումը, որը նպատակաուղղված է՝ աջակցելու իրավահավասարությանը այս լեզուները գործածողների և մնացած բնակչության միջև, կամ որը պատշաճորեն հաշվի է առնում նրանց հատուկ պայմանները, չի համարվի խտրականության ակտ ավելի լայնորեն գործածվող լեզուներ գործածողների նկատմամբ:

3. Կողմերը պարտավորվում են համապատասխան միջոցներով աջակցել փոխադարձ ըմբռնմանը երկրի բոլոր լեզվական խմբերի միջև և, մասնավորապես, իրենց երկրներում կրթության և ուսուցման նպատակների մեջ ներառել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ հարգանքը, փոխըմբռնումը և հանդուրժողականությունը, ինչպես նաև խրախուսել զանգվածային լրատվամիջոցներին՝ հետապնդելու միևնույն նպատակները:

4. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ իրենց քաղաքականությունը որոշելիս Կողմերը պետք է հաշվի առնեն այդ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները: Անհրաժեշտության դեպքում նրանք խրախուսվում են՝ ստեղծելու մարմիններ՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին առնչվող բոլոր խնդիրների մասին իշխանություններին խորհուրդ տալու նպատակով:

5. Կողմերը պարտավորվում են, *mutatis mutandis*, կիրառել վերոհիշյալ 1-4-րդ կետերում թվարկված սկզբունքները ոչ տարածքային լեզուների նկատմամբ: Սակայն, քանի որ խոսքը այս լեզուների մասին է, սույն Խարտիան ուժի մեջ մտցնելու համար ձեռնարկվող միջոցառումների բնույթն ու գործունեության շրջանակը պետք է որոշվի ճկուն ձևով՝ հաշվի առնելով նաև տվյալ լեզուները գործածող խմբերի կարիքներն ու ցանկությունները և հարգելով նրանց սովորություններն ու առանձնահատկությունները:

Մաս 3

Հասարակական կյանքում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածմանը ուղղված միջոցառումները՝ համաձայն 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետում ընդգրկված պարտավորությունների

Հոդված 8 Կրթություն

1. Կրթության կապակցությամբ այն տարածքներում, որտեղ այսպիսի լեզուները գործածվում են՝ համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի կարգավիճակին և առանց վնասելու պետության պաշտոնական լեզվի կամ լեզուների ուսուցմանը, Կողմերը պարտավորվում են.

ա/ i. մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթությունը՝ համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել նախադպրոցական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուներով,

iii. կիրառել վերոհիշյալ i և ii կետերում նշված նախաձեռնված միջոցառումներից որևէ մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է բավարար, կամ

iv. եթե պետական մարմինները նախադպրոցական կրթության բնագավառում չունեն անմիջական իրավասություն՝ աջակցելու i-iii կետերում նշված միջոցառումների կիրառմանը և/կամ խրախուսելու այն,

բ/ i. մատչելի դարձնել տարրական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ii. մատչելի դարձնել տարրական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

iii. տարրական կրթության շրջանակներում ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնց ընտանիքները այդպիսի խնդրանք են ներկայացրել, և որոնց քանակը համարվում է բավարար,

զ/ i. մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել միջնակարգ կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. միջնակարգ կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է բավարար,

դ/ i. մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. մատչելի դարձնել տեխնիկական և մասնագիտական կրթության հիմնական մասը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. տեխնիկական և մասնագիտական կրթության շրջանակներում ապահովել համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցանումը որպես ուսումնական պլանի անբաժանելի մաս, կամ

iv. կիրառել վերոնշյալ i-ից մինչև iii միջոցներից մեկը առնվազն այն աշակերտների նկատմամբ, որոնք (կամ, հնարավորության դեպքում, որոնց ընտանիքները) այդպես են ցանկանում, և որոնց թիվը համարվում է բավարար,

ե/ i. մատչելի դարձնել համալսարանական կամ այլ բարձրագույն կրթությունը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. ստեղծել հնարավորություններ՝ ուսուցանելու այդ լեզուները որպես համալսարանական և այլ բարձրագույն կրթական հաստատությունների ուսուցանվող առարկաներ, կամ

iii. բարձրագույն կրթական հաստատությունների կապակցությամբ, եթե պետության ստանձնած դերի պատճառով i և ii ենթակետերը չեն կարող կիրառվել, ապա աջակցել և/կամ թույլ տալ համալսարանի կամ բարձրագույն կրթական այլ ձևերի տրամադրումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով կամ հնարավորությունների տրամադրումը այս լեզուների ուսուցման համար՝ որպես համալսարանական կամ բարձրագույն կրթական հաստատությունների առարկաներ,

զ/ i. կազմակերպել չափահասների կամ շարունակական կրթության դասընթացներ, որոնք հիմնականում կամ ամբողջովին

ուսուցանվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. առաջարկել նման լեզուներ՝ որպես չափահասների կամ շարունակական կրթության առարկաներ, կամ

iii. եթե պետական մարմինները չունենան անմիջական իրավասություն չափահասների կրթության ոլորտում, ապա աջակցել նշված լեզուների առաջարկմանը կամ խրախուսել դրանց՝ որպես շարունակական կրթության առարկաների,

է/ ձեռնարկել միջոցառումներ՝ երաշխավորելու համար պատմության և մշակույթի ուսուցումը տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուներով,

ը/ ապահովել ուսուցիչների հիմնական և հետագա վերապատրաստումը՝ Կողմի կողմից ընդունված «ա»-ից մինչև «է» կետերը իրականացնելու նպատակով,

ի. հիմնել վերահսկող մարմին կամ մարմիններ, որոնք պատասխանատու կլինեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ուսուցման հաստատմանը կամ զարգացմանը ուղղված՝ ձեռնարկված միջոցների և ձեռք բերված առաջընթացի վերահսկման համար և իրենց հայտնաբերումների մասին պարբերական հաշվետվությունների պատրաստման համար, որոնք կներկայացվեն հասարակությանը:

2. Կրթության կապակցությամբ և տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները ավանդաբար օգտագործող տարածքներից բացի այլ տարածքների առնչությամբ Կողմերը պարտավորվում են (եթե տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների թիվը արդարացված է) թույլ տալ, աջակցել կամ ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի կամ լեզվով ուսուցանումը կրթության բոլոր համապատասխան փուլերում:

Հոդված 9 Դատական մարմիններ

1. Այն դատական տարածքների առնչությամբ, որտեղ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակիչների թիվը համապատասխանում է ներքոնշյալ միջոցառումներին՝ համաձայն այս լեզուներից յուրաքանչյուրի դերի, և այն պայմանով, որ սույն կետով տրամադրված հնարավորությունների օգտագործումը դատավորի կողմից չի համարվում պատշաճ արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտող, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ քրեական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատարանները վարեն գործը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և/կամ

ii. երաշխավորել մեղադրյալին, որ նա իրավունք կունենա գործածելու իր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնության լեզուն, և/կամ

iii. ապահովել, որ հարցումները և ապացույցները (գրավոր թե բանավոր) չպետք է բացառապես անընդունելի համարվեն, որովհետև դրանք ձևակերպվել են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և/կամ

iv. հարցման հիման վրա՝ իրավական գործերի հետ կապված փաստաթղթեր տրամադրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, եթե անհրաժեշտ է, թարգմանիչների և թարգմանությունների միջոցով՝ չներառելով լրացուցիչ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար,

բ/ քաղաքացիական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատարանները գործը վարեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, կամ

ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ

iii. թույլատրել, որ փաստաթղթերը և վկայությունները տպվեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանիչների և թարգմանությունների օգնությամբ,

գ/ դատարաններում վարչական գործերի վերաբերյալ դատական գործերում՝

i. ապահովել, որ Կողմերից մեկի հարցման դեպքում դատավորները դատը վարեն տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

ii. թույլատրել, որ դատարանի առաջ կանգնելու դեպքում կողմը խոսի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով՝ առանց դրա համար լրացուցիչ ծախսեր կրելու, և/կամ

iii. թույլատրել, որ փաստաթղթերը և վկայությունները տրամադրվեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, անհրաժեշտության դեպքում՝ թարգմանիչների և թարգմանությունների օգնությամբ,

դ/ քայլեր ձեռնարկել՝ երաշխավորելու, որ վերոհիշյալ «բ» և «գ» կետերի i և iii ենթակետերի կիրառումը և անհրաժեշտության դեպքում թարգմանությունների ու թարգմանիչների օգնության դիմելը չի ներառի հավելյալ ծախսեր շահագրգիռ անձանց համար:

2. Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ չմերժել իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով,

բ/ չմերժել կողմերի միջև իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն

պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվով, և ապահովել, որ նրանք ի վիճակի լինեն շահագրգիռ 3-րդ կողմերի օգնությամբ դիմելու, որոնք չեն հանդիսանում տվյալ լեզուն օգտագործողներ, այն պայմանով, որ փաստաթղթերի բովանդակությունը նրանց կմեկնաբանվի դրանք վկայակոչող անձի (անձանց) կողմից, կամ

գ/ չմերժել կողմերի միջև իրավական փաստաթղթերի վավերականությունը (որոնք կազմվել են տվյալ երկրում) միայն այն պատճառով, որ դրանք կազմված են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

3. Կողմերը պարտավորվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով մատչելի դարձնել ազգային օրենքով սահմանված ամենակարևոր տեքստերը. հատկապես այն տեքստերը, որոնք վերաբերում են այս լեզուներով խոսողներին (եթե նրանք այլ կերպ չեն սահմանում):

Հոդված 10 Վարչական մարմիններ և հասարակական ծառայություններ

1. Պետության վարչական տարածքների ներսում, որտեղ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները, և, համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի վիճակի, Կողմերը հնարավորության սահմաններում պարտավորվում են.

ա/ i. երաշխավորել, որ վարչական մարմինները կգործածեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, կամ

ii. երաշխավորել, որ հասարակության հետ հարաբերություն ունեցող պետական ծառայողները, իրենց դիմող տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող անձանց հետ փոխհարաբերության մեջ մտնելով, կխոսեն նույն լեզվով, կամ

iii. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները կկարողանան բանավոր կամ գրավոր հայտեր ներկայացնել և ստանալ պատասխանը այդ լեզուներով, կամ

iv. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները կկարողանան գրավոր կամ բանավոր հայտեր ներկայացնել այդ լեզուներով, կամ

v. երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները իրավասու կլինեն փաստաթղթեր ներկայացնել այդ լեզուներով,

բ/ լայնորեն կիրառվող վարչական տեքստերը և ձևերը մատչելի դարձնել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության համար կամ ներկայացնել դրանք երկլեզու տարբերակներով,

գ/ թույլատրել վարչական մարմիններին՝ փաստաթղթեր կազմել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

2. Տեղական և մարզային մարմինների առնչությամբ, որոնց տարածքում բնակվող՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող բնակչության քանակը արդարացնում է ներքոնշյալ միջոցները, Կողմերը պարտավորվում են թույլատրել և/կամ խրախուսել.

ա/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը մարզային կամ տեղական իշխանությունների սահմաններում,

բ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հնարավորություն տալ գրավոր կամ բանավոր կերպով հայտ ներկայացնել այդ լեզուներով,

գ/ մարզային իշխանությունների կողմից իրենց պաշտոնական փաստաթղթերի հրատարակումը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

դ/ տեղական իշխանությունների կողմից իրենց պաշտոնական փաստաթղթերի հրատարակումը համապատասխան տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ե/ մարզային իշխանությունների կողմից տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը իրենց ժողովների ընթացքում (քննարկումների ժամանակ), սակայն առանց բացառելու պետության պաշտոնապես ընդունված լեզվի (լեզուների) գործածումը,

զ/ տեղական իշխանությունների կողմից տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածումը իրենց ժողովների ընթացքում (քննարկումների ժամանակ), սակայն առանց բացառելու պետության պաշտոնապես ընդունված լեզվի (լեզուների) գործածումը,

է/ անհրաժեշտության դեպքում՝ տեղաճյուղների ճշգրիտ կամ ավանդական ձևերի կիրառումը կամ ընդունումը տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուներով՝ պաշտոնական լեզվով (լեզուներով) ընդունված անունների հետ միասին:

3. Վարչական մարմինների կամ նրանց անունից գործող այլ անձանց պետական ծառայությունների առնչությամբ այն տարածքում, որտեղ գործածվում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և համաձայն յուրաքանչյուր լեզվի դիրքի, Կողմերը հնարավորության սահմաններում պարտավորվում են.

ա/ երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները կօգտագործվեն ծառայությունների մատուցման ժամանակ, կամ

բ/ թույլատրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին՝ հարցում ներկայացնել և ստանալ պատասխանը այդ լեզուներով, կամ

գ/ թույլատրել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին հարցում ներկայացնել այդ լեզուներով:

4. Կողմերի կողմից ընդունված 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերի դրույթներն ուժի մեջ մտցնելու համար նրանք պարտավորվում են ձեռնարկել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը.

ա/ գրավոր կամ բանավոր թարգմանություններ՝ ըստ պահանջի,
բ/ հավաքագրել և անհրաժեշտության դեպքում ուսուցանել պահանջվող պաշտոնյաներին և այլ պետական ծառայողներին,
գ/ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին տիրապետող պետական ծառայողների կողմից հնարավորության սահմաններում բավարարել հարցումներն այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուն գործածվում է:

5. Համապատասխան հարցում ստանալու դեպքում Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ ազգանունների ընդունումը կամ օգտագործումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

Հոդված 11 Լրատվամիջոցներ

1. Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների համար այն տարածքում, որտեղ տվյալ լեզուները գործածվում են, յուրաքանչյուր լեզվի դիրքին համաձայն և այնքանով, որքանով պետական մարմինները ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այս ոլորտում, և հարգելով լրատվամիջոցների անկախության և ինքնավարության սկզբունքը, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ այնքանով, որքանով ռադիոն և հեռուստատեսությունը կատարում են հասարակական ծառայության առաքելություն՝

i. երաշխավորել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի և մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի և մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

iii. ապահովել համապատասխան որոշումներ, որպեսզի հաղորդավարները առաջարկեն ծրագրեր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

բ/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ ռադիոկայանի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել ռադիոծրագրերի կանոնավոր հեռարձակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

գ/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ հեռուստաալիքի ստեղծումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել կանոնավոր հեռուստածրագրերի հեռարձակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

դ/ աջակցել և/կամ հեշտացնել տեսողական և տեսալսողական աշխատանքների արտադրությունը և տարածումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

ե/ i. աջակցել և/կամ հեշտացնել ամենաքիչը մեկ թերթի ստեղծումը և/կամ պահպանումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով, կամ

ii. աջակցել և/կամ հեշտացնել թերթերի հոդվածների կանոնավոր հրատարակումը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով,

զ/ i. ծածկել այն լրատվամիջոցների հավելյալ ծախսերը, որոնք օգտագործում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն, չնայած որ օրենքը սովորաբար ապահովում է ֆինանսական աջակցություն տվյալ լրատվամիջոցներին, կամ

ii. կիրառել գոյություն ունեցող միջոցները տեսալսողական արտադրանքների ֆինանսական աջակցության համար տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով.

է/ աջակցել այն լրագրողների և լրատվամիջոցների այլ անձնակազմերի ուսուցմանը, որոնք գործածում են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները:

2. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել ռադիոյի և հեռուստատեսության հեռարձակումների անմիջական ստացման ազատությունը հարևան երկրներից այն լեզվով, որը օգտագործվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական լեզվով, և չհակառակվել տվյալ լեզվով ռադիո և հեռուստատեսային հաղորդումների վերահաղորդումներին հարևան երկրներից:

Այսուհետև նրանք պարտավորվում են երաշխավորել, որ ոչ մի սահմանափակում չի լինի գրավոր մամուլում խոսքի ազատության և տեղեկատվության ազատ շրջանառության հետ կապված՝ այն լեզվով, որը գործածվում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվին համարժեք կամ նույնական ձևով:

Վերոհիշյալ ազատությունների իրականացումը (երբ այն իրականացվում է պատասխանատվությամբ և պարտավորություններով) կարող է ենթակա լինել նման ձևականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ տուգանքների, որոնք սահմանված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անվտանգության, անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության և բարքերի պաշտպանության, այլոց համբավի կամ իրավունքների պաշտպանության, գաղտնի տեղեկության արտահոսքի կանխման կամ դատավորների հեղինակության և անկողմնակալության պահպանման նպատակով:

3. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների

շահերը ներկայացված են կամ հաշվի են առնվում օրենքի համաձայն ստեղծված մարմինների կողմից, որոնք պատասխանատվություն են կրում լրատվամիջոցների ազատության և բազմակարծության երաշխավորման համար:

Հոդված 12 Մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ

1. Այն տարածքում, որտեղ նման լեզուները գործածվում են, և այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, լիազորություն ունեն կամ որևէ դեր են խաղում այդ բնագավառում, հատկապես գրադարանների, տեսագրադարանների, մշակութային կենտրոնների, թանգարանների, արխիվների, ակադեմիաների, թատրոնների և կինոթատրոնների, ինչպես նաև գրական աշխատությունների և կինոկարների արտադրության, մայրենի լեզվով մշակութային գործունեության, փառատոների և մշակութային արդյունաբերությունների, ներառյալ, *inter alia*, նոր տեխնոլոգիաների կիրառման առնչությամբ, Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ խրախուսել արտահայտման ձևերին և նախաձեռնություններին, որոնք բնորոշ են տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին, ինչպես նաև զարգացնել տարբեր միջոցներ՝ այդ լեզուներով արտադրվող աշխատանքները մատչելի դարձնելու համար,

բ/ զարգացնել այլ լեզուներով տարբեր միջոցներ՝ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ստեղծագործությունները մատչելի դարձնելու համար՝ աջակցելով և զարգացնելով թարգմանչական գործը, ֆիլմերի կրկնօրինակումը, հետհամաժամանակացումը և ենթավերնագրերի հետ կապված գործունեությունը,

գ/ խթանել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ստեղծագործությունների մատչելիությունը՝ աջակցելով և զարգացնելով թարգմանչական գործը, ֆիլմերի կրկնօրինակումները, հետհամաժամանակացումը և ենթավերնագրերի հետ կապված գործունեությունը,

դ/ երաշխավորել, որ տարբեր տեսակի մշակութային գործունեության կազմակերպման և աջակցման համար պատասխանատու մարմինները համապատասխան թույլտվություն կտան, որպեսզի տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների և մշակույթի զիտենալը և գործածումը միավորվեն այն նախաձեռնություններին, որոնք ձեռնարկվում են նրանց կողմից, կամ որոնց համար նրանք աջակցություն են տրամադրում,

ե/ ձեռնարկել միջոցներ՝ երաշխավորելու, որ մշակութային գործունեությունների կազմակերպման համար պատասխանատու կամ նրանց աջակցող մարմինները իրենց տրամադրության տակ կունենան

տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին, ինչպես նաև մնացած բնակչության լեզվին (լեզուներին) տիրապետող անձնակազմ,

զ/ աջակցել տվյալ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների ներկայացուցիչների ուղղակի մասնակցությունը մշակութային գործունեության իրականացման և պլանավորման գործում,

է/ խթանել և/կամ հեշտացնել այն մարմնի կամ մարմինների ստեղծումը, որոնք պատասխանատու կլինեն տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով արտադրված աշխատանքների հավաքման, կրկնօրինակման, ներկայացման կամ հրատարակման համար,

ը/ անհրաժեշտության դեպքում ստեղծել և/կամ խթանել ու ֆինանսավորել թարգմանչական և տերմինաբանական հետազոտական ծառայությունները, մասնավորապես, յուրաքանչյուր տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվում վարչական, առևտրական, տնտեսական, հասարակական, տեխնիկական կամ իրավական տերմինաբանության պահպանման և զարգացման նկատառումով:

2. Տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուները ավանդականորեն գործածող տարածքներից տարբեր տարածքների առնչությամբ Կողմերը պարտավորվում են թույլ տալ, աջակցել և/կամ ապահովել համապատասխան մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ, նախորդ կետի համաձայն, եթե տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուն գործածողների թիվը բավարար է:

3. Իրենց մշակութային քաղաքականությունը արտասահմանում վարելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են ապահովել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և նրանցով արտահայտված մշակութայինները:

Հոդված 13 Տնտեսական և հասարակական կյանք

1. Տնտեսական և հասարակական գործունեության բնագավառում ամբողջ երկրի տարածքում Կողմերը պարտավորվում են.

ա/ իրենց օրենսդրությունից հանել որևէ կետ, որն առանց արդարացվող պատճառների արգելում կամ սահմանափակում է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզվի օգտագործումը տնտեսական կամ հասարակական կյանքին վերաբերող փաստաթղթերում, մասնավորապես՝ աշխատանքի ընդունման պայմանագրերում և տեխնիկական փաստաթղթերում, ինչպիսիք են հրահանգները ապրանքների կամ սարքավորումների օգտագործման համար,

բ/ արգելել ընկերությունների ներքին կանոնակարգերում և մասնավոր փաստաթղթերում տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը (առնվազն նույն լեզուն գործածողների մոտ) չընդունող կամ սահմանափակող որևէ կետ մտցնելը,

գ/ ընդդիմանալ տնտեսական կամ հասարակական գործունեության հետ կապված՝ տարածաշրջանային կամ

փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը խոչընդոտող պրակտիկային,

դ/ հեշտացնել և/կամ աջակցել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործմանը վերոնշյալ ենթակետերում սահմանված միջոցներից բացի այլ միջոցներով:

2. Տնտեսական և հասարակական գործունեության առնչությամբ, այնքանով, որքանով պետական մարմինները իրավասու են, տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուները օգտագործող տարածքում հնարավորության դեպքում Կողմերը պարտավորվում են.

ա/ իրենց ֆինանսական և բանկային կանոնակարգերում ներառել այնպիսի դրույթներ, որոնք առևտրական աշխատանքի հետ համատեղելի ընթացակարգային մեթոդներով թույլ են տալիս տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը վճարման ձևերի (չեկեր) կամ այլ ֆինանսական փաստաթղթերի կազմման ժամանակ, կամ, հնարավորության դեպքում, երաշխավորել նման դրույթների իրականացումը,

բ/ տնտեսական և հասարակական հատվածներում իրենց անմիջական (պետական հատված) հսկողության տակ կազմակերպել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների օգտագործումը խթանող գործունեությունները,

գ/ երաշխավորել, որ հասարակական խնամքի հիմնարկությունները (ինչպիսիք են հիվանդանոցները, ծերանոցները, հանրակացարանները) հնարավորություն կտան ընդունել և խնամել տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսող անձանց, որոնք խնամքի կարիք ունեն վատառողջության, ծերության կամ այլ պատճառներով,

դ/ համապատասխան միջոցներով երաշխավորել, որ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով նույնպես կկազմվեն անվտանգության հրահանգներ,

ե/ մատչելի դարձնել իրավասու պետական մարմինների կողմից սպառողների իրավունքների վերաբերյալ տրված տեղեկությունը տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով:

Հոդված 14 Միջահմանային փոխանակումներ

Կողմերը պարտավորվում են՝

ա/ կիրառել գոյություն ունեցող երկկողմանի և բազմակողմանի համաձայնագրեր, որոնք իրենց կկապեն այն պետությունների հետ, որտեղ այդ լեզուն գործածվում է նույնատիպ և նույնական ձևով, կամ, եթե անհրաժեշտ է, կնքել նման համաձայնագրեր՝ այդ պետություններում միևնույն լեզվով խոսողների միջև կապերի հաստատմանը նպաստելու նպատակով՝ մշակութային, կրթական, տեղեկատվական, մասնագիտական ուսուցման և մշտական կրթության բնագավառներում,

բ/ ի շահ տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների՝ հեշտացնել և/կամ խթանել միջսահմանային համագործակցությունը, մասնավորապես, մարզային կամ տեղական իշխանությունների միջև, որոնց տարածքում գործում է միևնույն լեզուն նմանատիպ կամ նույնական ձևով:

Մաս 4 Խարտիայի կիրառությունը

Հոդված 15 Պարբերական գեկույցներ

1. Կողմերը պետք է Նախարարների կոմիտեի կողմից սահմանված կարգով Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին պարբերաբար գեկույցներ ներկայացնեն սույն Խարտիայի II մասի համաձայն իրենց վարած քաղաքականության և այն միջոցառումների մասին, որոնք ձեռնարկվել են նրանց կողմից ընդունված III մասի դրույթների կիրառման համար: Առաջին գեկույցը պետք է ներկայացվի շահագրգիռ Կողմի նկատմամբ Խարտիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում, մյուս գեկույցները՝ առաջին գեկույցից հետո՝ 3 տարի մեկ:

2. Կողմերը պետք է հրապարակեն իրենց գեկույցները:

Հոդված 16 Ձեկույցների քննում

1. 15-րդ հոդվածի համաձայն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ներկայացված գեկույցները պետք է քննվեն 17-րդ հոդվածի համաձայն հաստատված փորձագետների կոմիտեի կողմից:

2. Որևէ Կողմում օրինականորեն հաստատված մարմինները կամ ընկերակցությունները կարող են փորձագետների կոմիտեի ուշադրությունը հրավիրել սույն Խարտիայի III մասի համաձայն տվյալ Կողմի նախաձեռնած պարտավորությունների հետ կապված հարցերի վրա: Շահագրգիռ Կողմի հետ խորհրդակցելուց հետո փորձագետների կոմիտեն կարող է ներքոնշյալ երրորդ կետում սահմանված գեկույցը կազմելիս հաշվի առնել այդ տեղեկությունները: Այս մարմինները կամ ընկերակցությունները կարող են հաշվետվություններ ներկայացնել II մասի համաձայն Կողմի վարած քաղաքականության վերաբերյալ:

3. Առաջին կետում նշված գեկույցների և 2-րդ կետում նշված տեղեկատվության հիման վրա փորձագետների կոմիտեն պետք է պատրաստի հաշվետվություն Նախարարների կոմիտեի համար: Ձեկույցը կուղեկցվի մեկնաբանություններով, որոնք պետք է կատարեն Կողմերը, և որոնք կարող են հրապարակվել Նախարարների կոմիտեի կողմից:

4. 3-րդ կետում նշված գեկույցը պետք է մանրամասնորեն պարունակի փորձագետների կոմիտեի կողմից Նախարարների կոմիտեին ուղղված առաջարկությունները՝ վերջինիս կողմից մեկ կամ մի քանի Կողմերին տրվող հանձնարարականների պատրաստման համար:

5. Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը երկամյա մանրամասն հաշվետվություն պետք է ներկայացնի Խորհրդարանական ասամբլեային Խարտիայի կիրառման վերաբերյալ:

Հոդված 17 Փորձագետների կոմիտե

1. Փորձագետների կոմիտեն պետք է ընդգրկի յուրաքանչյուր Կողմից մեկ անդամ, որը պետք է նշանակվի Նախարարների կոմիտեի կողմից, Խարտիայի հետ կապված գործերում նկատելի իրազեկություն և գերազանց ազնվություն ունեցող անդամների ցանկից, որոնց առաջադրում է շահագրգիռ Կողմը:

2. Կոմիտեի անդամները պետք է նշանակվեն վեց տարի ժամկետով և պետք է ունենան վերանշանակվելու իրավունք: Այն անդամը, որն ի վիճակի չէ աշխատելու մինչև իր պաշտոնի ժամկետի ավարտը, կփոխարինվի առաջին կետում նշված ընթացակարգին համապատասխան, իսկ փոխարինող անդամը պետք է ավարտի իր նախորդի պաշտոնի սահմանված ժամկետը:

3. Փորձագետների կոմիտեն պետք է ընդունի ընթացակարգային կանոններ: Կոմիտեի քարտուղարությունը պետք է ապահովվի Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարի կողմից:

Մաս 5 Եզրափակիչ դրույթներ

Հոդված 18

Խարտիան բաց է Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների ստորագրման համար: Այն ենթակա է վավերացման, ընդունման կամ հաստատման: Վավերագրերը, ընդունման կամ հաստատման մասին փաստաթղթերը պետք է ի պահ տրվեն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 19

1. Սույն Խարտիան ուժի մեջ է մտնում Եվրոպայի խորհրդի հինգ անդամ պետությունների՝ 18-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն Խարտիային հետևելու մասին համաձայնություն տալուց հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

2. Ցանկացած անդամ պետության համար, որը համաձայնություն է տվել միանալու Խարտիային հետագայում, Խարտիան ուժի մեջ է մտնում վավերագիրը, ընդունման կամ հաստատման մասին փաստաթուղթը ի պահ տալուց հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

Հոդված 20

1. Սույն Խարտիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն կարող է հրավիրել Եվրոպայի խորհրդի ցանկացած ոչ անդամ պետության՝ միանալու սույն Խարտիային:

2. Յուրաքանչյուր միացող պետության նկատմամբ Խարտիան ուժի մեջ է մտնում Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին միանալու մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու օրվանից հետո եռամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրվանից:

Հոդված 21

1. Յուրաքանչյուր պետություն կարող է ստորագրման ժամանակ կամ վավերագիրը, ընդունման, հաստատման կամ միանալու մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու ժամանակ կատարել մեկ կամ ավել վերապահում սույն Խարտիայի 7-րդ հոդվածի 2-ից 5-րդ կետերի կապակցությամբ: Այլ վերապահումներ չեն կարող կատարվել:

2. Նախորդ կետի համաձայն վերապահում կատարած յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն կարող է ամբողջովին կամ մասամբ հետ վերցնել այն Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցման միջոցով: Հետ վերցնելը ուժի մեջ է մտնում նման ծանուցումը գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրվանից:

Հոդված 22

1. Յուրաքանչյուր Կողմ ցանկացած ժամանակ կարող է չեղյալ համարել սույն Խարտիան Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին հասցեագրված ծանուցման միջոցով:

2. Նման չեղյալ հայտարարումը ուժի մեջ կմտնի ծանուցումը գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրվանից վեցամսյա ժամկետին հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 23

Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը ծանուցում է Խորհրդի անդամ պետություններին և Խարտիային միացած յուրաքանչյուր պետության՝

ա/ ցանկացած ստորագրության մասին,

բ/ վավերագրի, ընդունման, հաստատման կամ միացման մասին փաստաթուղթը ի պահ տալու մասին,

գ/ 19-րդ և 20-րդ հոդվածների համաձայն սույն Խարտիան ուժի մեջ մտնելու յուրաքանչյուր ամսաթվի մասին,

դ/ 3-րդ հոդվածի, 2-րդ կետի դրույթների համաձայն յուրաքանչյուր ծանուցման մասին,

ե/ սույն Խարտիային առնչվող այլ ակտի, ծանուցման կամ հաղորդման մասին:

Ի վկայումս վերոհիշյալի՝ ներքոստորագրյալները, պատշաճ կերպով լիազորված լինելով, ստորագրեցին սույն Խարտիան:

Կատարված է 1992 թվականի նոյեմբերի 5-ին՝ Ստրասբուրգում, մեկ օրինակով, անգլերեն և ֆրանսերեն, ընդ որում երկու տեքստերն էլ հավասարազոր են, որոնք ի պահ կտրվեն Եվրոպայի խորհրդի արխիվներին: Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը հաստատված պատճենները ուղարկում է Եվրոպայի խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ պետության և յուրաքանչյուր պետության, որը հրավիրվել է՝ միանալու սույն Խարտիային:

Համաձայն Խարտիայի 3-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ Հայաստանի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ «Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի» իմաստով Հայաստանի Հանրապետության փոքրամասնությունների լեզուներ են ասորերենը, եզդիերենը, հունարենը, ռուսերենը և քրդերենը:

Համաձայն «Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի» 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ Հայաստանի Հանրապետությունը հայտարարում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան կիրառել ասորերենի, եզդիերենի, հունարենի, ռուսերենի և քրդերենի նկատմամբ՝

Հոդված 8

Կրթություն

1-ին կետի ա-ի iv ենթակետ

1-ին կետի բ-ի iv ենթակետ

1-ին կետի գ-ի iv ենթակետ

1-ին կետի դ-ի iv ենթակետ

1-ին կետի ե-ի iii ենթակետ

1-ին կետի գ-ի iii ենթակետ

Հոդված 9

Դատական մարմիններ

1-ին կետի ա-ի ii, iii, iv ենթակետեր

1-ին կետի բ-ի ii ենթակետ

1-ին կետի գ-ի ii և iii ենթակետեր

1-ի կետի «դ» ենթակետ

3-րդ կետ

Հողված 10

Վարչական մարմիններ և հասարակական ծառայություններ

1-ին կետի ա-ի iv և v ենթակետեր

1-ին կետի «բ» ենթակետ

2-րդ կետի «բ» ենթակետ

2-րդ կետի «գ» ենթակետ

2-րդ կետի «է» ենթակետ

3-րդ կետի «գ» ենթակետ

4-րդ կետի «գ» ենթակետ

5-րդ կետ

Հողված 11

Լրատվամիջոցներ

1-ին կետի ա-ի iii ենթակետ

1-ին կետի բ-ի ii ենթակետ

1-ին կետի գ-ի ii ենթակետ

1-ին կետի ե-ի i ենթակետ

2-րդ կետ

3-րդ կետ

Հողված 12

Մշակութային գործունեություն և հնարավորություններ

1-ին կետի ա, դ, գ ենթակետեր

2-րդ կետ

3-րդ կետ

Հողված 13

Տնտեսական և հասարակական կյանք

1-ին կետի «բ» ենթակետ

1-ին կետի «գ» ենթակետ

1-ին կետի «դ» ենթակետ

2-րդ կետի «բ» ենթակետ

2-րդ կետի «գ» ենթակետ

Հողված 14

Միջսահմանային փոխանակումներ

«ա» կետ

«բ» կետ»

Ներածություն

1. Եվրոպական շատ երկրներ իրենց տարածքներում ունեն տեղայնացված բնիկ խմբեր, որոնք խոսում են բնակչության մեծամասնությունից տարբեր լեզվով: Սա հետևանք է պատմական գործընթացների, որոնց պատճառով պետությունների կազմավորումը տեղի չի ունեցել սոսկ լեզուների հիման վրա, և փոքր հանրությունները կլանվել են ավելի մեծերի կողմից:

2. Այդ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ժողովրդագրական իրավիճակը միմյանցից մեծապես զանազանվում է՝ մի քանի հազար խոսողներից մինչև մի քանի միլիոն, և այդպիսին է նաև նրանց վերաբերյալ յուրաքանչյուր պետության օրենսդրությունն ու պրակտիկան: Այնուամենայնիվ, ընդհանուրը նրանցից շատերի համար այն է, որ նրանք գտնվում են քիչ թե շատ անապահով վիճակում: Ավելին, ինչպիսին էլ եղած լինի վիճակը անցյալում, ներկայումս այս տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների վրա կախված վտանգը հաճախ պայմանավորված է գրեթե նույնքան ժամանակակից քաղաքակրթության և մանավանդ գանգվածային լրատվամիջոցների անխուսափելի համահարթեցնող ազդեցությամբ, որքան և ձուլման պետական քաղաքականությամբ ու անբարեկամական միջավայրով:

3. Երկար տարիներ Եվրոպայի խորհրդի զանազան մարմիններ մտահոգություն են հայտնել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների իրավիճակի վերաբերյալ: Ճիշտ է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան իր 14-րդ հոդվածում ձևակերպել է ոչ խտրականության սկզբունքը, մասնավորապես, անօրինական համարելով, գոնե Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքներից ու ազատություններից օգտվելու առումով, որևէ խտրականություն լեզվի կամ ազգային փոքրամասնության պատկանելու հիմունքով: Որքան էլ դա կարևոր լինի, այնուամենայնիվ, դա միայն իրավունք է տալիս անհատներին չենթարկվել խտրականության, բայց չի ստեղծում դրական պաշտպանության համակարգ փոքրամասնությունների լեզուների և դրանք գործածող հանրությունների համար, ինչպես նշել է Խորհրդակցական վեհաժողովը դեռևս 1957 թվականին իր 136 որոշման մեջ: 1961 թվականին 285 Հանձնարարականի մեջ Խորհրդարանական վեհաժողովը պահանջել է ի լրացում Եվրոպական կոնվենցիայի մշակել մի պաշտպանական միջոց, որի նպատակն էր երաշխավորել փոքրամասնություններին օգտվելու իրենց մշակույթից, գործածելու իրենց լեզուն, հիմնելու իրենց դպրոցները և այլն:

³⁸ Ոչ պաշտոնական թարգմանություն, տես՝ http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charterexpl_hy.pdf

4. Այնուհետև, 1981 թվականին Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովը ընդունել է 928 Հանձնարարականը Եվրոպայի փոքրամասնությունների լեզուների և բարբառների կրթական և մշակութային խնդիրների վերաբերյալ, և նույն տարում Եվրոպական խորհրդարանը որոշում է կայացրել նույն հարցերի վերաբերյալ: Երկու փաստաթուղթն էլ եզրակացնում են, որ անհրաժեշտ է խարտիա կազմել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների և մշակույթների մասին:

5. Հիմնվելով այս հանձնարարականների և որոշումների վրա, Եվրոպայի տեղական և տարածքային իշխանությունների մշտական կոնֆերանսը (ԵՏՏԻԿ) որոշել է ձեռնարկել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների մասին Եվրոպական խարտիայի պատրաստումը այն նկատառումով, որ տեղական և տարածքային իշխանությունները պետք է դեր ունենան լեզուների և մշակույթների հարցում տեղական կամ տարածքային մակարդակով:

6. Խարտիայի իրական կազմումից առաջ նախնական աշխատանքը ներառում էր Եվրոպայում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առկա վիճակի դիտարկումը և 1984 թ. հրապարակային լսումները, որոնց մասնակցել են ավելի քան 40 լեզուների 250 ներկայացուցիչներ: Սկզբնական նախագիծը կազմվել է փորձագետների խմբի օգնությամբ: Ելնելով Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի և Եվրոպական խորհրդարանի չթուլացող և տևական հետաքրքրությունից այս թեմայի վերաբերյալ՝ սրանցից առաջինը մասնակցել է նախնական նախագծի կազմմանը, և կապ է պահպանվել երկրորդի գիտակ անդամների հետ:

7. Վերջապես, Մշտական կոնֆերանսը իր 192 որոշման մեջ (1988) առաջադրել է խարտիայի տեքստը, որը նախատեսված էր կոնվենցիայի կարգավիճակ ունենալ:

8. Հետևելով այս նախաձեռնությանը, որին աջակցում էր Խորհրդարանական վեհաժողովը իր հ. 142 Կարծիքով (1988)՝ Նախարարների կոմիտեն հիմնեց Եվրոպայի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների փորձագետների հատուկ կոմիտե (CAHLR)՝ նրա վրա դնելով խարտիայի նախագծի պատրաստման պատասխանատվությունը, նկատի ունենալով Մշտական կոնֆերանսի կազմած տեքստը: Միջկառավարական այս կոմիտեն սկսեց աշխատել 1989 թ. վերջերից: Նկատի ունենալով նրանց կարևոր դերը նախագծին աջակցելու գործում՝ թե՛ ԵՏՏԻԿ-ն, թե՛ Խորհրդարանական վեհաժողովը ներկայացուցիչներ ունեին նրա հանդիպումներում: Խարտիայի նախագծի վերջնական տեքստը Նախարարների խորհրդին 1992 թ. քննարկման ներկայացնելուց առաջ CAHLR-ն խորհրդակցել և հաշվի էր առել Եվրոպական խորհրդի մի շարք մասնագիտական կոմիտեների (մշակութային, կրթական, մարդու իրավունքների, իրավական

համագործակցության, հանցագործության խնդիրների, տեղական և տարածքային իշխանությունների, լրատվամիջոցների), ինչպես նաև ժողովրդավարությունը օրենքի միջոցով եվրոպական հանձնաժողովի կարծիքները:

9. Խարտիան ընդունվեց որպես կոնվենցիա Նախարարների կոմիտեի կողմից Նախարարների պատգամավորների 478-րդ նիստում 1992 թ. հունիսի 25-ին և բացվեց ստորագրման համար 1992 թ. նոյեմբերի 5-ին Ստրասբուրգում:

Ընդհանուր նկատառումներ Խարտիայի նպատակները

10. Ինչպես նշված է նախաբանում, խարտիայի գերադաս նպատակը մշակութային է: Այն նախատեսված է պաշտպանելու և զարգացնելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները որպես Եվրոպայի մշակութային ժառանգության վտանգի տակ գտնվող բնագավառ: Այս պատճառով այն ոչ միայն պարունակում է դրույթ այդ լեզուների գործածությանը վերաբերող ոչ խտրականության մասին, այլև նախատեսում է նրանց գործունե աջակցություն ցույց տալու միջոցառումներ, դրա նպատակն է, որքանով այդ բանականորեն հնարավոր է, երաշխավորել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կիրառումը կրթության և լրատվության բնագավառում և թույլատրել նրանց գործածությունը իրավական և վարչական համակարգերում, տնտեսական ու սոցիալական կյանքում և մշակութային գործունեության մեջ: Միայն այս ճանապարհով այս լեզուների համար կարելի է, որտեղ անհրաժեշտ է, փոխհատուցել անցյալի անբարենպաստ պայմանները և պահպանել ու զարգացնել դրանք որպես Եվրոպայի մշակութային ինքնատիպության կենդանի կողմ:

11. Խարտիան առաջադրում է պաշտպանել և զարգացնել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները և ոչ լեզվական փոքրամասնություններին: Այս պատճառով շեշտը դրվում է մշակութային կողմի և տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածության վրա՝ նրանցով խոսողների կյանքի բոլոր բնագավառներում: Խարտիան չի սահմանում որևէ անհատական կամ կոլեկտիվ իրավունքներ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողների համար: Սակայն կողմերի պարտավորությունները այդ լեզուների կարգավիճակի վերաբերյալ և ներքին օրենսդրությունը, որը պետք է ընդունվի խարտիայի համապատասխան, սկնհայտ ազդեցություն կունենան նշված հանրությունների իրավիճակի և նրանց անհատ անդամների վրա:

12. ԵՏՏԻԿ-ն մշակել և ներկայացրել էր խարտիայի իր նախագիծը նախքան Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի դրամատիկ փոփոխությունները և այդ ժամանակ արդեն Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների կարիքների լույսի տակ: Չնայած դրան, խարտիայի տեղին լինելը և նրա մոտեցումը

Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի երկրների իրավիճակին այնուհետև ապացուցվել է այս բնագավառում եվրոպական չափորոշիչների հաստատման նկատմամբ այդ երկրներից մի քանիսի ներկայացուցիչների արտահայտած նշանակալից հետաքրքրությամբ:

13. Թեև խարտիայի նախագիծը չի անդրադառնում ազգությունների խնդրին, որոնք ձգտում են անկախության կամ սահմանների փոփոխության, պետք է հուսալ, որ նա օգնելու է չափավոր և իրագործելի ձևերով մեղմելու փոքրամասնությունների պրոբլեմը, որոնց լեզուն նրանց տարբերակիչ հատկանիշն է՝ հնարավորություն տալով նրանց լավ զգալ այն երկրում, որտեղ պատմությունը նրանց տեղադրել է: Հեռու լինելով ապահովագրացող միտումներն ուժեղացնելուց՝ կյանքի տարբեր ոլորտներում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածման հնարավորության մեծացումը կարող է միայն քաջալերել դրանցով խոսող խմբերին մոռանալու անցյալի վրդովմունքները, որոնք խանգարում էին նրանց իրենց տեղը գտնել այն երկրում, որտեղ նրանք ապրում են, և ընդհանրապես Եվրոպայում:

14. Այս առումով պետք է ընդգծել, որ խարտիան չի վերաբերում պաշտոնական լեզուների և տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների փոխհարաբերությանը մրցակցության կամ հակամարտության տեսանկյունից: Ավելի ճիշտ, նա միտումնավոր որդեգրում է մշակույթների փոխազդեցության և բազմալեզվության մոտեցումը, որտեղ ամեն մի կարգի լեզու ունի իր ուրույն տեղը: Այս մոտեցումը լիակատար կերպով համապատասխանում է Եվրոպայի խորհրդի կողմից ավանդաբար պաշտպանվող արժեքներին, և մարդկանց միջև ավելի սերտ հարաբերություններ, Եվրոպայում հարաճուն համագործակցություն և մշակույթների փոխազդեցության հիմքի վրա երկրի բնակչության տարբեր խմբերի միջև ավելի խոր փոխըմբռնում ստեղծելու նրա ջանքերին:

15. Խարտիան չի առնչվում նոր, հաճախ ոչ եվրոպական լեզուների իրավիճակին, որոնք կարող են հայտնվել Խարտիան ստորագրած երկրներում որպես արդյունք գաղթի նոր հոսքերի, որոնք հաճախ ծագում են տնտեսական դրդապատճառներից: Այդպիսի լեզուներով խոսող բնակչության դեպքում ծագում են ինտեգրացիայի առանձնահատուկ հիմնախնդիրներ: CAHLR-ն այն տեսակետին է, որ այս հիմնախնդիրներն արժանի են առանձին մոտեցման, եթե անհրաժեշտ է, հատուկ իրավական փաստաթղթում:

16. Վերջապես, պետք է նշել, որ Եվրոպայի խորհրդի մի քանի անդամ պետություններ արդեն վարում են այնպիսի քաղաքականություն, որն ավելի հեռուն է գնում, քան խարտիայի որոշ պահանջները: Դա ոչ մի դեպքում չի նշանակում, թե խարտիայի դրույթները պետք է նվազեցնեն այդ անելու իրենց իրավունքը:

Հիմնական հասկացություններն ու մոտեցումը

Լեզվի հասկացությունը

17. Լեզվի հասկացությունը, ինչպես այն գործածվում է խարտիայում, կենտրոնանում է գլխավորապես լեզվի մշակութային գործառույթի վրա: Այդ պատճառով այն չի բնորոշվում սուբյեկտիվորեն այնպես, որ սրբագործվի անհատական իրավունքը, այսինքն «սեփական լեզվով» խոսելու իրավունքը, թողնելով, որ յուրաքանչյուր անհատ ինքը սահմանի այդ լեզուն: Ոչ էլ կարելի է հենվել սոցիալ-քաղաքական կամ էթնիկական բնորոշման վրա՝ լեզուն ներկայացնելով որպես առանձնահատուկ սոցիալական կամ էթնիկական խմբի արտահայտման միջոց: Հետևաբար, խարտիան կարող է ձեռնպահ մնալ լեզվական փոքրամասնության հասկացությունը սահմանելուց, քանի որ նրա նպատակը էթնիկական և/կամ մշակութային փոքր խմբերի իրավունքները նախատեսելը չէ, այլ պաշտպանելն ու զարգացնելը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները որպես այդպիսիք:

Կիրառվող տերմինաբանությունը

18. Գերադասելով այլ արտահայտություններից, ինչպես «նվազ տարածված լեզուներ», CAHLR-ն նախընտրել է «տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ» տերմինը: «Տարածքային» ածականը նշանակում է որևէ պետության տարածքի սահմանափակ մասում խոսվող լեզուները, ընդ որում, նրա ներսում դրանով կարող է խոսել քաղաքացիների մեծ մասը: «Փոքրամասնություն» տերմինը վերաբերում է այն իրավիճակներին, որտեղ կան այդ լեզվով խոսում են անձինք, որոնք կենտրոնացած չեն պետության տարածքի որևէ հատուկ մասում, կան նրանով խոսում են մի խումբ մարդիկ, որոնք թեև կենտրոնացած են պետության տարածքի մի մասում, բայց քանակապես ավելի փոքր են, քան այդ շրջանի բնակչությունը, որը խոսում է պետության մեծամասնության լեզվով: Երկու ածականն էլ հետևաբար վերաբերում են փաստական չափանիշների և ոչ իրավաբանական հասկացությունների և ամեն դեպքում վերաբերում են տվյալ պետության առկա իրավիճակին (օրինակ՝ մի պետության փոքրամասնության լեզուն կարող է լինել մի այլ պետության մեծամասնության լեզու):

Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների զանազան «կարգերի» միջև տարբերության բացակայությունը

19. Խարտիայի հեղինակները բախվել են Եվրոպայում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների իրավիճակում առկա մեծ տարբերությունների հիմնախնդրին: Որոշ լեզուներ գրավում են համեմատաբար ընդարձակ տարածաշրջան, դրանցով խոսում է զգալի թվով բնակչություն, և դրանք ունեն զարգացման որոշակի կարողություն և

մշակութային կայունություն, մյուսներով խոսում է միայն բնակչության շատ փոքր տոկոսը սահմանափակ տարածքում կամ բացահայտ փոքրամասնության շրջանակներում և արդեն գոյատևելու ու զարգանալու խիստ թուլացած ներուժով:

20. Այնուամենայնիվ, որոշվեց փորձ չանել սահմանելու լեզուների տարբեր կարգեր՝ նրանց օբյեկտիվ իրավիճակի համապատասխան: Այդպիսի մոտեցումը իրավացի չէր լինի Եվրոպայում լեզվական իրադրության բազմազանության նկատմամբ: Իրականում ամեն մի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզու հատուկ դեպք է ներկայացնում, և անհնաստ է փորձել դրանք բռնի կերպով մտցնել որոշակի խմբերի մեջ: Ընդունված լուծումն էր պահել միայն տարածքային կամ փոքրամասնության լեզու հասկացությունը, հնարավորություն տալով պետություններին հարմարեցնել իրենց պարտավորությունները ամեն մի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի իրադրությանը:

Եվրոպայի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ցուցակի բացակայությունը

21. Խարտիան հատուկ չի նշում, թե որ եվրոպական լեզուներն են համապատասխանում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ հասկացությանը, ինչպես դա բնորոշված է խարտիայի առաջին հոդվածում: Փաստորեն Եվրոպայի տեղական և տարածքային իշխանությունների մշտական կոնֆերանսի կատարած՝ Եվրոպայի լեզվական իրադրության նախնական դիտարկումը խարտիայի հեղինակներին դրդեց ձեռնպահ մնալ կցելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ցուցակը: Որքան էլ փորձառու լինեն նրա կազմողները, այդպիսի ցուցակը անկասկած լայն բանավեճեր կհարուցեր լեզվաբանական և այլ առումներով: Բացի այդ, նրա արժեքը սահմանափակ կլիներ, քանի որ բոլոր դեպքերում խարտիայի III մասի հատուկ միջոցառումների վերաբերյալ մեծ չափով կողմերին է թողնված սահմանելու՝ որ լեզվի նկատմամբ ինչ դրույթ պետք է կիրառվի: Խարտիան առաջադրում է համապատասխան լուծումներ տարածքային կամ փոքրամասնությունների առանձին լեզուների տարբեր իրավիճակների համար, բայց չի կանխորոշում՝ որն է կոնկրետ դեպքի համար հատուկ իրավիճակը:

Խարտիայի կառուցվածքը

22. Մի կողմից՝ խարտիան սահմանում է II մասում շարադրված սկզբունքների ընդհանուր առանցքը, որը վերաբերում է բոլոր տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին: Մյուս կողմից՝ խարտիայի III մասը պարունակում է հատուկ դրույթների մի շարք, որը վերաբերում է հանրության կյանքի տարբեր ոլորտներում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների դիրքին, առանձին պետությունները ազատ են, որոշակի

սահմաններում, որոշելու՝ այդ դրույթներից ո՞րը կարելի է կիրառել իրենց սահմանների ներսում գործածվող լեզուների նկատմամբ: Բացի այդ, դրույթների մի զգալի քանակ ներառում է խստության տարբեր աստիճանների մի քանի այլընտրանք, որոնցից մեկը կարող է կիրառվել «յուրաքանչյուր լեզվի իրադրության համապատասխան»:

23. Այս ճկունությունը հաշվի է առնում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների փաստացի իրադրությունների մեծ տարբերությունները (խոսողների թիվը, մասնատվածության աստիճանը և այլն): Այն նաև ուշադրություն է դարձնում շատ դրույթների պահանջած ծախսերի և Եվրոպայի երկրների տարբեր վարչական ու ֆինանսական հնարավորությունների վրա: Այս առումով կարևոր է, որ կողմերը իրավունք ունենան ընդլայնել իրենց պարտավորությունները որոշ ժամանակ անց, երբ այդ թույլ կտան իրենց ֆինանսական հանգամանքները կամ ավելի կատարյալ կդառնա օրենսդրական դաշտը:

24. Վերջապես, խարտիայի IV մասը պարունակում է իրականացումն ապահովող դրույթներ, մասնավորապես, ներառյալ փորձագետների եվրոպական կոմիտեի ստեղծումը՝ հետևելու համար խարտիայի կիրառմանը:

Խարտիայի դրույթների մեկնաբանությունը Նախաբան

25. Նախաբանը շարադրում է խարտիայի ստեղծման պատճառները և բացատրում նրա հիմնական փիլիսոփայական մոտեցումը:

26. Եվրոպայի խորհրդի նպատակը նրա անդամների միջև ավելի սերտ միասնություն ստեղծելն է՝ նրանց ընդհանուր ժառանգության և իդեալների առաջընթացի համար: Լեզվական տարբերակվածությունը Եվրոպայի մշակութային ժառանգության առավել արժեքավոր տարրերից մեկն է: Եվրոպայի մշակութային ինքնատիպությունը չի կարող կառուցվել լեզվական համահարթեցման հիմքի վրա: Ընդհակառակը, նրա ավանդական տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պաշտպանությունն ու ուժեղացումը նպաստում է այն Եվրոպայի կառուցմանը, որը Եվրոպայի խորհրդի անդամների իդեալներին համապատասխան կարող է հիմնվել միայն բազմակարծության սկզբունքի վրա:

27. Նախաբանը հղում է անում Միավորված ազգերի կազմակերպության Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրին և Եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիային: Բացի այդ, նա մեջբերում է Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կոնֆերանսի շրջանակներում ընդունված քաղաքական բնույթի պարտավորությունները: Ուշադրության առնելով Եվրոպայի պատմական

տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներից մի քանիսի ներկայիս թուլությունը՝ նրանց կրողների նկատմամբ խտրականության արգելումը բավարար պաշտպանություն չէ: Այդ լեզուների կրողների շահերին ու ցանկություններին վերաբերող հատուկ աջակցությունը կարևոր է դրանց պահպանության ու զարգացման համար:

28. Խարտիայի մոտեցումը հարգում է ազգային ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության սկզբունքները: Յուրաքանչյուր երկրից պահանջվում է հաշվի առնել մշակութային և սոցիալական իրականությունը և հարց չի կարող լինել մերժելու որևէ քաղաքական կամ հաստատադրական կարգ: Ընդհակառակն, անդամ պետությունները ընդունում են տարածքային և պետական կառուցվածքներն այնպես, ինչպես նրանք կան, ուստի և անհրաժեշտ են համարում ամեն պետության ներսում, բայց համաձայնեցված ձևով միջոցներ ձեռնարկել առաջ մղելու տարածքային կամ փոքրամասնական բնույթ ունեցող լեզուները:

29. Մշակույթների փոխազդեցության և բազմալեզվության սկզբունքների հաստատումը ծառայում է խարտիայի նպատակների ամեն մի թյուրլմբռնման վերացմանը. խարտիան ոչ մի դեպքում չի ձգտում նպաստելու լեզվական խմբերի որևէ կարգի սահմանազատման: Ընդհակառակն, ընդունվում է, որ յուրաքանչյուր երկրում անհրաժեշտ է իմանալ պաշտոնական լեզուն (կամ պաշտոնական լեզուներից մեկը), հետևաբար, խարտիայի դրույթներից ոչ մեկը չպետք է մեկնաբանվի որպես պաշտոնական լեզուներն իմանալու դեմ խոչընդոտ հարուցելու մտադրություն:

Մաս I. Ընդհանուր դրույթներ

Հոդված 1 - Սահմանումներ

«Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների» սահմանումը (հոդված 1, կետ ա)

30. Խարտիայում կիրառված սահմանումը շեշտում է երեք տեսանկյուն.

Պետության քաղաքացիների կողմից ավանդաբար գործածվող լեզուներ

31. Խարտիայի նպատակը չէ լուծել նոր ներգաղթերի երևույթի հետևանքով ծառայած խնդիրները, որի արդյունքում առաջացել են օտար լեզվով խոսող խմբեր ներգաղթի երկրում, իսկ երբեմն հայրենի երկրում՝ այնտեղ վերադառնալու դեպքում: Մասնավորապես, խարտիան չի անդրադառնում ոչ եվրոպացի խմբերի փաստին, որոնք վերջերս ներգաղթել են Եվրոպա և եվրոպական որևէ երկրի քաղաքացիություն ստացել: «Եվրոպայի պատմական տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ» (տես

նախաբանի երկրորդ պարբերությունը) և պետության մեջ «ավանդաբար գործածվող» լեզուներ (հողված 1., կետ ա) արտահայտությունները պարզ ցույց են տալիս, որ խարտիան վերաբերում է միայն պատմական լեզուներին, այսինքն՝ այն լեզուներին, որոնք երկար ժամանակից ի վեր խոսվել են տվյալ երկրում:

Տարբեր լեզուներ

32. Այդ լեզուները պետք է հստակորեն տարբերվեն այլ լեզուներից կամ երկրի մնացյալ բնակչության լեզուներից: Խարտիան չի ներառում միևնույն լեզվի տեղական տարբերակները կամ տարբեր բարբառները: Սակայն այն չի արտահայտվում հաճախ քննարկվող այն հարցի վերաբերյալ, թե որ պահից են արտահայտվելու տարբեր ձևերը առանձին լեզու կազմում: Այս հարցը կախված է ոչ միայն ճշգրիտ լեզվաբանական նկատառումներից, այլև սոցիալ-հոգեբանական և քաղաքական երևույթներից, որոնք կարող են ամեն դեպքի համար տարբեր պատասխաններ ունենալ: Ուստի պետք է թողնել յուրաքանչյուր երկրի շահագրգիռ իշխանություններին՝ իրենց սեփական ժողովրդավարական գործընթացների համապատասխան սահմանելու՝ որ դեպքում է արտահայտվելու ձևը առանձին լեզու կազմում:

Տարածքային հիմքը

33. Խարտիայի ներառած լեզուները առաջին հերթին տարածք ունեցող լեզուներն են, այսինքն՝ այն լեզուները, որոնք ավանդաբար գործածվում են որոշակի աշխարհագրական շրջանում: Այդ պատճառով խարտիան ձգտում է սահմանել «այն տարածքը, որտեղ գործածվում է տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն»: Դա միայն այն տարածքը չէ, որի ներսում այդ լեզուն գերակշռում է կամ խոսվում մեծամասնության կողմից, քանի որ շատ լեզուներ դարձել են փոքրամասնության լեզու նույնիսկ այն շրջաններում, որտեղ նրանք ունեցել են իրենց ավանդական տարածքային հիմքը: Խարտիան գլխավորապես անդրադառնում է ավանդական տարածքային հիմք ունեցող լեզուներին այն պատճառով, որ միջոցառումների մեծ մասը, որ նա առաջադրում է, անհրաժեշտություն են առաջացնում սահմանելու կիրառման աշխարհագրական տարածքը, որ ամբողջ երկիրը չէ: Ակնհայտ է, որ կան իրավիճակներ, երբ տվյալ տարածքում գործածվում են մեկից ավելի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուներ, խարտիան ներառում է և այս իրավիճակները:

Տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի տարածքի սահմանումը (հողված 1, կետ բ)

34. Նկատի առնվող տարածքը այն է, որտեղ նշանակալից չափով գործածվում է տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն թեկուզ և միայն փոքրամասնության կողմից, և որը համապատասխանում է նրա պատմական

հիմքին: Քանի որ խարտիայում գործածված տերմինները այս տեսակետից անխուսափելիորեն բավականին ճկուն են, ամեն երկրի թողնվում է ավելի ճշգրիտ սահմանելու, խարտիայի ոգով, տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների տարածք հասկացությունը՝ հաշվի առնելով 7-րդ հոդվածի 1.բ կետի դրույթները, որը վերաբերում է տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուների տարածքի պահպանմանը:

35. Այս դրույթի հիմնական արտահայտությունն է՝ «զանազան պաշտպանական և զարգացման միջոցառումների ձեռնարկումն արդարացնող մարդկանց քանակը»: Խարտիայի հեղինակները խուսափել են տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողների որոշակի տոկոսաչափ սահմանելուց, որի դեպքում, կամ որից ավելի լինելու դեպքում պետք է կիրառվեն խարտիայում նշված միջոցառումները: Նրանք գերադասել են թողնել պետություններին խարտիայի ոգով, յուրաքանչյուր նախատեսված միջոցառման բնույթից ելնելով, սահմանել տվյալ միջոցառումն ընդունելու համար պահանջվող լեզվակիրների թիվը:

36. «Տարածք չունեցող լեզուները» դուրս են մնում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներից, քանի որ նրանք տարածքային հիմք չունեն: Այլ տեսակետներից, սակայն, նրանք համապատասխանում են 1-ին հոդվածի ա կետում պարունակվող սահմանմանը, քանի որ ավանդաբար գործածվել են տվյալ պետության տարածքում այդ պետության քաղաքացիների կողմից: Տարածք չունեցող լեզուների օրինակ են իդիշը և գնչուերենը:

37. Տարածքային հիմքի բացակայության դեպքում խարտիայի միայն սահմանափակ մասը կարող է կիրառվել այդ լեզուների նկատմամբ: Մասնավորապես, III մասի դրույթների մեծ մասը նպատակ ունի պահպանելու կամ զարգացնելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները այն տարածքների հարաբերմամբ, որտեղ դրանք գործածվում են: II մասը ավելի հեշտությամբ կարող է կիրառվել տարածք չունեցող լեզուների նկատմամբ, բայց միայն *Mutatis Mutandis* (համապատասխան փոփոխություններով) և 7-րդ հոդվածի 5-րդ կետում շարադրված իմաստով:

Հոդված 2. Պարտավորություններ

38. 2-րդ հոդվածը սահմանազատում է խարտիայի երկու գլխավոր մասերը, այն է՝ II և III մասերը:

II մասի իրագործումը (հոդված 2, կետ 1)

39. II մասը ընդհանուր ընդգրկում ունի և ամողջությամբ վերցրած վերաբերում է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին որևէ մասնակից պետության մեջ: Պետք է սակայն նշել, որ «յուրաքանչյուր լեզվի իրավիճակի

համապատասխան» արտահայտության կիրառումը ցույց է տալիս, որ այդ մասը կազմված է այնպես, որ ծառայի լեզվական իրադրությունների այն հսկայական տարբերակվածությանը, որին կարելի է հանդիպել Եվրոպայի տարբեր երկրներում և յուրաքանչյուր երկրի ներսում: Մասնավորապես, 1-ին կետը մասնակից պետություններից պահանջում է պարտավորվել համապատասխանեցնել իրենց քաղաքականությունը, օրենսդրությունը և պրակտիկ գործունեությունը մի շարք սկզբունքների և նպատակների: Դրանք բավականին ընդհանուր են ձևակերպված և համապատասխան պետություններին մեկնաբանության և կիրառման հարցում ընձեռում են գործողությունների լայն ազատություն (տես ստորև II մասին վերաբերող բացատրությունը):

40. Թեև մասնակից պետությունները ազատ չեն ընդունելու կամ մերժելու տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի կարգավիճակը, որը երաշխավորվում է խարտիայի II մասով, նրանք՝ որպես խարտիան իրականացնող իշխանություններ, պատասխանատու են որոշելու՝ իրենց տարածքի որոշակի շրջանում քաղաքացիների առանձին խմբի կողմից կիրառվող արտահայտվելու ձևը կազմում է արդյոք տարածքային կամ փոքրամասնության լեզու՝ խարտիայում նշված իմաստով:

III մասի իրագործումը (հոդված 2, կետ 2)

41. III մասի նպատակն է II մասում հաստատված ընդհանուր սկզբունքները վերածել ճշգրիտ կանոնների: Դա պարտադիր է այն պայմանավորվող երկրների համար, որոնք ի հավելում II մասի դրույթների, պարտավորվում են կիրառել III մասի իրենց ընտրած դրույթները: Հնարավորություն տալու համար խարտիան հարմարեցնելու Եվրոպայի տարբեր երկրներում հանդիպող լեզվական բազմազան իրավիճակներին՝ խարտիայի հեղինակները նախատեսել են երկու կարգի ձևավոխություն. նախ՝ պետություններն ազատ են նշելու այն լեզուները, որոնց նկատմամբ նրանք համաձայն են կիրառելու խարտիայի III մասը, և երկրորդ՝ յուրաքանչյուր լեզվի համար, որի նկատմամբ նրանք համաձայն են կիրառել խարտիան, նրանք կարող են որոշել, թե III մասի որ դրույթներին են միանում:

42. Պայմանավորվող պետության համար հնարավոր է, առանց խարտիայի տառը խախտելու, ճանաչել, որ իր տարածքում գոյություն ունի տարածքային կամ փոքրամասնության առանձին լեզու, բայց իր հայեցողությունից ելնող պատճառներով գերադասելի է համարում այդ լեզվի վրա չտարածել խարտիայի III մասի դրույթների արտոնությունները: Սակայն պարզ է, որ այն պատճառները, որոնք դրդում են պետությանը տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն ամբողջությամբ դուրս թողնել III մասի արտոնություններից, պետք է համատեղելի լինեն խարտիայի ոգու, նպատակների և սկզբունքների հետ:

43. Եթե պետությունը համաձայնել է կիրառել III մասը իր տարածքում խոսվող տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի նկատմամբ, նա պետք է նաև սահմանի՝ III մասի որ կետերը պետք է կիրառվեն այդ որոշակի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի նկատմամբ: 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետով Կողմերը պարտավորվում են կիրառել III մասի դրույթների միջից ընտրված առնվազն 35 կետ կամ ենթակետ: Այդ տարբեր կետերից ընտրություն կատարելու մեջ պետության դերը պետք է լինի խարտիան որքան հնարավոր է ավելի համապատասխանեցնել յուրաքանչյուր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի առանձնահատուկ իրավիճակին:

44. Այս նպատակով 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետով վերապահված պայմանները պետք է պահվեն նվազագույնի սահմաններում՝ կանխորոշելով կողմերի ընտրած պարտավորությունները խարտիայի տարբեր հոդվածներում տրամաբանորեն բաշխելու ապահովումը, և այսպիսով երաշխավորել, որ նրանք չեն անտեսի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պաշտպանության որևէ խոշոր բնագավառ (կրթություն, դատական իշխանություններ, վարչական իշխանություններ ու պետական ծառայություններ, լրատվություն, մշակութային գործունեություն ու մշակութային հիմնարկներ, տնտեսական ու սոցիալական կյանք):

45. «Կետեր կամ ենթակետեր» արտահայտությունը վերաբերում է խարտիայի առանձին դրույթներին, որոնք ինքնուրույն տեղ ունեն: Այսպես՝ եթե պետությունն ընտրում է 9-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, այն պետք է համարվի մեկ միավոր՝ 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համար, նույնը կիրառվում է, եթե պետությունն ընտրում է 8-րդ հոդվածի 1-ին կետի է ենթակետը: Որտեղ տվյալ կետը կամ ենթակետը պարունակում է մի քանի տարբերակ, մեկ տարբերակի ընտրությունը կազմում է մեկ ենթակետ՝ 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համար: Օրինակ, եթե 8-րդ հոդվածից պետությունն ընտրում է 1-ին կետի ա. տարբերակը, այդ տեքստը կհամարվի մեկ «ենթակետ»: Դրությունն այլ է, երբ տարբերակները չեն հանդիսանում այլընտրանք և կարող են ընդունվել միասին: Այսպիսով, 9-րդ հոդվածում, եթե պետությունը ընտրում է 1-ին կետում ա.iii և ա.iv տարբերակները, ապա այս տեքստերը կհամարվեն երկու ենթակետեր 2-րդ հոդվածի իմաստով:

46. Այդ տարբերակների նպատակն է լրացուցիչ ճկունություն հաղորդել խարտիային՝ հաշվի առնելու համար տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների դե ֆակտո իրադրության մեծ տարբերությունները: Պարզ է, որ որոշակի դրույթներ, որոնք կատարելապես հարմարվում են մեծ թվով խոսողներ ունեցող որևէ տարածքային լեզվի, հարմար չեն որևէ փոքրամասնության լեզվի համար, որ գործածվում է միայն մարդկանց փոքր խմբի կողմից: Պետությունների դերը պետք է լինի ոչ թե կամայականորեն ընտրություն անել այս տարբերակների միջև, այլ յուրաքանչյուր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի համար որոնել

նրա զարգացման աստիճանին և առանձնահատկություններին առավել հարմարվող ձևակերպում: Այս տարբերակային ձևակերպումների նպատակը հստակ արտահայտված է III մասի համապատասխան հոդվածների և կետերի բուն տեքստում, որը նախատեսում է, որ դրանք կիրառելի են «յուրաքանչյուր լեզվի իրավիճակին համապատասխան»: Լայն իմաստով և այլ կարևոր գործոնների բացակայության դեպքում սա կարող է նշանակել, որ, օրինակ, որքան ավելի մեծ է տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողների թիվը և որքան ավելի համասեռ է այդ տարածքի բնակչությունը, այնքան ավելի «ուժեղ» կարող է լինել ընդունվող տարբերակը, ավելի թույլ տարբերակ կարելի է ընդունել, միայն երբ ավելի ուժեղ տարբերակը չի կարող կիրառվել խնդրո առարկա լեզվավիճակի նկատմամբ:

47. Հետևաբար, պետությունների համար III մասի դրույթների ընտրությունը պետք է կազմի կապակցված շրջանակ՝ հարմարեցված յուրաքանչյուր լեզվի առանձնահատուկ իրավիճակին: Նրանք նաև կարող են, ցանկության դեպքում, ընդունել բոլոր լեզուների կամ լեզուների մի խմբի նկատմամբ կիրառելի ընդհանուր շրջանակը:

Հոդված 3. Իրագործման եղանակները

48. 3-րդ հոդվածը նկարագրում է 2-րդ հոդվածում սուկ ուրվագծված սկզբունքների իրագործման ընթացակարգը, յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն իր վավերացման, ընդունման, հավանության կամ միանալու փաստաթղթում նախ սահմանում է այն տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, որոնց նկատմամբ կիրառվում է III մասը, և երկրորդ՝ յուրաքանչյուր լեզվի նկատմամբ III մասից ընտրված կիրառելիք կետերը, հասկանալի է, որ ընտրված կետերը կարող են բոլոր լեզուների համար նույնը չլինել:

49. Խարտիան իր 2-րդ հոդվածով չի ստիպում II և III մասերն էլ ընդունել, քանի որ պետությունը ինքը կարող է որոշել իր շրջանակները՝ կոնվենցիան վավերացնել առանց որևէ լեզու ընտրելու III մասի կիրառման համար: Այդպիսի դեպքում կարող է կիրառվել միայն II մասը: Ընդհանրապես, խարտիայի ոգին պահանջում է, որ պետություններն օգտվեն III մասի առաջարկված հնարավորություններից, որը կազմում է խարտիայի ընձեռած պաշտպանության էությունը:

50. Պարզ է նաև, որ ամեն պահի կողմը կարող է ընդունել նոր պարտավորություններ, օրինակ, լրացուցիչ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի վրա տարածելով խարտիայի III մասի արտոնությունները կամ ընդունելով իր տարածքում խոսվող տարածքային կամ փոքրամասնության որևէ լեզվի կամ բոլոր լեզուների վերաբերյալ խարտիայի սկզբնապես իր շրջանում կետերը:

51. 3-րդ հոդվածի ձևակերպումը հաշվի է առնում իրավիճակը որոշ անդամ պետություններում, որտեղ ամբողջապես կամ նրա տարածքի մի մասում պետության պաշտոնական լեզվի կարգավիճակ ունեցող որևէ ազգային լեզու կարող է այլ տեսակետներից համենատեղի իրավիճակում լինել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների հետ, ինչպես բնորոշված է 1-ին հոդվածի ա կետում, եթե այն գործածվում է քանակապես ավելի փոքր խմբի կողմից, քան այլ պաշտոնական լեզու(ներ) գործածող բնակչությունը: Եթե պետությունը ցանկանում է նման նվազ տարածում ունեցող պաշտոնական լեզվին օժանդակել խարտիայում նախատեսված՝ պաշտպանության և զարգացման միջոցառումներով, ապա նրան հետևաբար հնարավորություն է տրվում որոշելու, որ խարտիան պետք է կիրառվի դրա նկատմամբ: Խարտիայի կիրառության այդպիսի տարածումը պաշտոնական լեզվի վրա լավ է հարմարվում խարտիայի բոլոր հոդվածներին՝ ներառյալ 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետը:

Հոդված 4. Պաշտպանության առկա մեխանիզմները

52. Այս հոդվածը վերաբերում է խարտիայի զուգակցմանը ներքին օրենսդրության կամ միջազգային համաձայնագրերին, որոնք հաստատում են լեզվական փոքրամասնությունների կարգավիճակը:

53. Որտեղ կոնկրետ լեզուները կամ դրանք գործածող փոքրամասնությունները արդեն ունեն ներքին օրենսդրությամբ կամ միջազգային համաձայնագրերով սահմանված կարգավիճակ, խարտիան անշուշտ չպետք է նվազեցնի այդ դրույթներով ճանաչված իրավունքներն ու երաշխիքները: Այնուամենայնիվ, խարտիայի ընձեռած պաշտպանությունը լրացնում է այլ փաստաթղթերով արդեն շնորհված իրավունքներն ու երաշխիքները: Բոլոր այդ պարտավորությունների կիրառման համար այնտեղ, ուր կան նույն առարկայի վերաբերյալ մրցակցող դրույթներ, համապատասխան փոքրամասնությունների կամ լեզուների նկատմամբ պետք է կիրառվեն առավել նպաստավոր դրույթները: Այդպես էլ, ներքին օրենսդրությամբ կամ այլ միջազգային պարտավորություններով ստանձնած ավելի սահմանափակող դրույթները չպետք է խոչընդոտեն խարտիայի կիրառմանը:

54. Այս հոդվածի 1-ին կետը առնչվում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների հատուկ դեպքին: Այն ձգտում է բացառել խարտիայի որևէ դրույթը այնպես մեկնաբանելու հնարավորությունը, որը կվտանգի անհատներին՝ խարտիայով տրամադրվող մարդու իրավունքների պաշտպանությունը:

Հոդված 5. Առկա պարտավորությունները

55. Ինչպես արդեն նշված է նախաբանում, տարածքային և փոքրամասնությունների լեզուների պաշտպանությունն ու զարգացումը, որը խարտիայի նպատակն է, պետք է կատարվի ազգային ինքնիշխանության և տարածքային ամբողջականության շրջանակներում: Այս հոդվածը այդ առումով ակնհայտ է դարձնում, որ կողմերի գոյություն ունեցող պարտավորությունները անփոփոխ են մնում: Մասնավորապես, այն փաստը, որ խարտիան վավերացնելիս պետությունը ստանձնել է պարտավորություններ որևէ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի վերաբերյալ, չի կարող այդ լեզվի նկատմամբ հատուկ շահագրգռություն ունեցող մի այլ պետության կամ լեզուն գործածողների կողմից օգտագործվել որպես այդ պետության ինքնիշխանությանը և տարածքային ամբողջականությանը վնասող որևէ գործողություն ձեռնարկելու պատրվակ:

Հոդված 6. Տեղեկատվությունը

56. Այս հոդվածով սահմանված տեղեկատվությունը ապահովելու պարտավորության շարժառիթը ընկած է այն իրողության հիմքում, որ խարտիան երբեք չի կարող լիակատար կերպով արդյունավետ լինել, եթե իրավասու իշխանությունները և շահագրգիռ կազմակերպություններն ու անհատները տեղեկացված չեն այն պարտավորությունների մասին, որոնք բխում են նրանից:

Մաս II. Նպատակներն ու սկզբունքները

Հոդված 7

Խարտիայի ներառած նպատակների ու սկզբունքների ցանկը (հոդված 7, կետ 1)

57. Այս դրույթները ըստ էության վերաբերում են նպատակներին ու սկզբունքներին և ոչ թե իրականացման ճշգրիտ կանոններին: Այդ նպատակներն ու սկզբունքները կոչված են հիմնելու տարածքային և փոքրամասնությունների լեզուների պահպանության անհրաժեշտ շրջանակները: Դրանք բաշխված են վեց գլխավոր վերնագրերի:

Տարածքային և փոքրամասնությունների լեզուների ճանաչումը (հոդված 7, կետ 1.ա)

58. Սա այս լեզուների գոյության և նրանց գործածման օրինականության ճանաչման հարցն է: Այդպիսի ճանաչումը չպետք է շփոթել որևէ լեզու որպես պաշտոնական լեզու ճանաչելու հետ: Որևէ լեզվի գոյության ընդունումը նրա առանձնահատկություններն ու կարիքները հաշվի առնելու և նրա անունից գործելու նախապայմանն է:

Յորաքանչյուր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի աշխարհագրական տարածքի պահպանումը (հոդված 7, կետ 1.բ)

59. Թեև խարտիան ցանկալի է համարում ապահովել տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի տարածքի և համապատասխան վարչատարածքային կազմավորման համընկնումը, պարզ է, որ այս նպատակին չի կարելի հասնել բոլոր դեպքերում, քանի որ բնակեցվածության ձևերն ու բնույթը կարող են խիստ բարդ լինել, և վարչատարածքային կազմավորումների որոշումը տրամաբանորեն կարող է կախված լինել այլ նկատառումներից, քան որևէ լեզվի գործածությունն է: Ուստի խարտիան չի պահանջում, որ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի տարածքը բոլոր դեպքերում համընկնի վարչական միավորի հետ:

60. Մյուս կողմից՝ խարտիան դատապարտում է այն պրակտիկան, երբ վարչական բաժանումները կատարվում են այնպես, որ դժվարացնեն որևէ լեզվի գործածումն ու հարատևումը կամ մասնատեն լեզվական հանրությունը մի քանի վարչական կամ տարածքային միավորների միջև: Եթե վարչական միավորները անհնարին է հարմարեցնել տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվին, ապա նրանք պետք է առնվազն մնան չեզոք և չունենան բացասական ազդեցություն լեզվի վրա: Տեղական կամ տարածքային իշխանությունները պետք է, մասնավորապես, ի վիճակի լինեն կատարել իրենց պարտավորությունները այդ լեզուների նկատմամբ:

գ) տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների զարգացման համար դրական գործունեության անհրաժեշտությունը (հոդված 7, կետեր 1. գ և դ)

61. Այսօր պարզ է, որ շատ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների թուլության պատճառով միայն խտրականության արգելումը բավարար չէ նրանց գոյատևումը ապահովելու համար: Նրանք դրական աջակցության կարիք ունեն: Այս գաղափարն է արտահայտված 1.գ կետում: Այս կետում պետություններին է թողնված որոշելու այն եղանակը, որով նրանք մտադիր են գործել՝ սատարելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները՝ դրանք պահպանելու նպատակով, բայց խարտիան շեշտում է, որ այդպիսի գործունեությունը պետք է հաստատական լինի:

62. Բացի այդ, ինչպես նշվում է 1.դ կետում, աջակցության ջանքերը պետք է ներառեն գործողություններ հոգուտ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների թե՛ բանավոր, թե՛ գրավոր ազատ գործածության հնարավորության ոչ միայն անհատական կյանքում և անձնական հարաբերությունների մեջ, այլև հանրային կյանքում, այսինքն՝ հաստատությունների, սոցիալական գործունեության և տնտեսական կյանքի շրջանակում: Այն տեղը, որ կարող է զբաղեցնել տարածքային կամ

փոքրամասնության լեզուն հասարակական տեսակետից, ակնհայտորեն կախված կլինի նրա անհատական առանձնահատկություններից և կտարբերվի լեզվից լեզու: Խարտիան այս առումով հստակ խնդիրներ չի դնում, այլ բավարարվում է կոչ անելով աջակցության ջանքեր գործ դնել:

Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցման և ուսումնասիրության երաշխիքները (հոդված 7, կետ 1.գ և ը)

63. Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների խնամքի և պահպանության վճռորոշ գործոն է կրթական համակարգում նրանց հատկացվող տեղը: Խարտիան II մասում բավարարվում է հաստատելով այն սկզբունքը, որ պետություններին է թողնվում որոշելու իրագործվող միջոցառումները: Սակայն նա պահանջում է, որ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները ներկայացված լինեն կրթական համակարգի «բոլոր համապատասխան փուլերում»: Որևէ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի ուսուցման միջոցառումները ակնհայտորեն կտարբերվեն՝ կախված համապատասխան կրթական մակարդակից: Մասնավորապես, որոշ դեպքերում հարկ կլինի դրույթ սահմանել տարածքային կամ փոքրամասնության «լեզվով» դասավանդելու, իսկ այլ դեպքերում՝ միայն «լեզուն» սովորեցնելու մասին: Տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի ուսուցումը կարող է ուշադրության չառնվել միայն այն մակարդակներում, որոնց չի համապատասխանի տվյալ լեզուն իր սեփական առանձնահատկությունների պատճառով:

64. Եթե 1.գ կետը վերաբերում է լեզվի ուսուցումը կամ նրանով դասավանդումը հիմնելուն կամ պաշտպանելուն՝ որպես լեզուն փոխանցելու միջոցի, 1.ը կետը նախատեսում է խթանել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ուսուցումը և հետազոտությունը համալսարանում կամ համարժեք հաստատությունում, քանի որ այսպիսի աշխատանքը կարևոր է այդ լեզուների բառապաշարի, քերականության և շարահյուսության զարգացման տեսակետից: Այդպիսի աշխատանքների խթանումը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների զարգացման ընդհանուր ջանքերի մի մասն է՝ խրախուսելու համար նրանց ներքին առաջընթացը:

Միջոցների տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով չխոսողների համար՝ ձեռք բերելու դրանց իմացությունը (հոդված 7, կետ 1.1)

65. Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողները գիտեն, որ իրենց անձնական կատարելության համար նրանք պետք է իմանան պաշտոնական լեզուն: Սակայն, նախաբանում մշակույթների փոխազդեցության և բազմալեզվության արժեքի շեշտման համապատասխան ցանկալի է, որ մի քանի լեզուների ընկալունակության ոգին չսահմանափակվի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներով:

Լեզվակիրների խմբերի միջև հաղորդակցումն ու ըմբռնումը դյուրացնելու նպատակով կողմերին կոչ է արվում՝ այն տարածքներում, որտեղ գոյություն ունի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզու, միջոցներ տրամադրել այն անձանց, որոնց համար դա մայրենի լեզու չէ՝ ցանկության դեպքում սովորել այդ լեզուն:

66. Քաջ հայտնի է, որ որոշ պետություններում համապատասխան իշխանությունների նպատակն է, որ տարածքային լեզուն լինի այդ տարածքում սովորական և ընդհանուր լեզու, և միջոցներ ձեռք առնվեն, որ լեզուն իմանան նույնիսկ այն մարդիկ, որոնց համար դա մայրենի լեզու չէ: Այդպիսի քաղաքականությունը հակառակ չէ խարտիային, բայց չի կազմում 1.է կետի նպատակը: Այս կետը միայն ձգտում է լեզվական խմբերի միջև ավելի մեծ փոխադարձ թափանցելիության:

Հարաբերությունները տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողների միջև (հոդված 7, կետ 1 ե և թ)

67. Անհրաժեշտ է, որ միևնույն տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսող խմբերը հնարավորություն ունենան մշակութային փոխանակումների մեջ մտնելու և ընդհանրապես զարգացնելու իրենց հարաբերությունները՝ միասին նպաստելու համար իրենց լեզվի պահպանմանն ու հարստացմանը: Այս նպատակով խարտիան ձգտում է զգուշացնել, որ մասնատված ձևով բնակեցումները, պետության մեջ վարչական բաժանումները կամ այն փաստը, որ այդ խմբերը բնակվում են տարբեր պետություններում, խոչընդոտներ չառաջացնեն նրանց հարաբերությունների համար:

68. Հասկանալի է, տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողների կողմից իրենց նույնության այդպիսի գիտակցումը չպետք է կրի սոցիալական այլ խմբերի նկատմամբ բացառիկության կամ հեռացվածության բացասական անդրադարձը: Հետևաբար, տարբեր տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողների հետ մշակութային հարաբերությունների զարգացման ձգտումը ծառայում է միաժամանակ մշակութային հարստացման և պետության բոլոր խմբերի միջև փոխըմբռնման աճի նպատակին:

69. 1.թ կետն ավելացնում է մի նոր կողմ՝ զաղափար, որ այդպիսի հարաբերությունները կարող են զարգանալ նաև ազգային սահմաններից դուրս, եթե նույն կամ մնան տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսող խմբերը ցրված են մի քանի երկրներում: Ըստ բնորոշման տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով համապատասխան պետություններում խոսում է մարդկանց համեմատաբար փոքր քանակ, մշակութային ոլորտում փոխադարձ հարստացման նպատակով նրանք կարող են կարիք ունենալ ապավինելու մշակութային արժեքներին, որոնք մատչելի են սահմանից այն կողմ նույն կամ մնան լեզվով խոսող այլ խմբերի:

Սա հատկապես կարևոր է այնտեղ, որտեղ մի երկրի տարածքային լեզուն համապատասխանում է մի այլ պետության ավելի մեծ մշակութային լեզվի կամ նույնիսկ ազգային լեզվին, և որտեղ անդրսահմանային համագործակցությունը կարող է հնարավորություն տալ տարածքային հանրությանը օգտվելու այդ ավելի լայն տարածված լեզվի մշակութային գործունեությունից: Կարևոր է, որ պետությունները ճանաչեն այդպիսի հարաբերությունների օրինականությունը և դրանց չվերաբերվեն կասկածով հավատարմության տեսակետից, որ ամեն մի պետություն սպասում է իր քաղաքացիներից, կամ դրանք չդիտեն որպես իրենց ազգային ամբողջականության սպառնալիք: Լեզվական խումբը կարող է ավելի ներգրավված զգալ իրեն պետության մեջ, որի մասն է կազմում, եթե այն ճանաչված է որպես այդպիսին և եթե մշակութային կապերը հարևան հանրությունների հետ արգելված չեն:

70. Այնուամենայնիվ, պետություններն ազատ են մշակելու առավել հարմար միջոցառումներ՝ իրականացնելու համար այդպիսի անդրսահմանային փոխանակումները՝ հատկապես նկատի ունենալով ներքին և միջազգային հարկադրանքները, որոնց կարող են նրանք բախվել: Ավելի մասնավոր պարտավորությունները շարադրված են III մասի 14-րդ հոդվածում:

Խտրականության բացառումը (հոդված 7, կետ 2)

71. Խտրականության արգելումը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածման առումով նվազագույն երաշխիք է ստեղծում այդպիսի լեզուներով խոսողների համար: Այս պատճառով կողմերը պարտավորվում են բացառել այնպիսի միջոցառումները, որոնք չեն խրախուսում տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի գործածությունը կամ վտանգում են նրա պահպանումը կամ զարգացումը:

72. Սակայն այս կետի նպատակը չէ հաստատել կատարյալ հավասարություն լեզուների իրավունքների միջև: Ինչպես ցույց է տալիս նրա ձևակերպումը, և հատկապես «անարդար» տերմինի ներմուծումը, խարտիայի ոգուն լիովին համատեղելի է, որ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ տարվող քաղաքականության մեջ որոշ տարբերակում մտցվի լեզուների միջև: Մասնավորապես, յուրաքանչյուր երկրում ի նպաստ ազգային կամ պաշտոնական լեզվի ձեռնարկված միջոցները խտրականություն չեն նշանակում տարածքային լեզուների նկատմամբ սոսկ այն հիմքով, որ նույն այդ միջոցները ձեռնարկված չեն հոգուտ վերջինների: Սակայն այդ միջոցները խոչընդոտ չպետք է ստեղծեն տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանության ու զարգացման համար:

73. Միևնույն ժամանակ, քանի որ գոյություն ունեն անհամամասնություններ պաշտոնական լեզուների և տարածքային կամ փոքրամասնությունների

լեզուների իրադրությունների միջև, և քանի որ վերջիններիս գործածողները հաճախ անշահավետ վիճակում են, խարտիան ընդունում է, որ անհրաժեշտ կլինեն դրական միջոցառումներ այդ լեզուները պահպանելու և զարգացնելու նպատակով: Նկատի ունենալով, որ այդ միջոցառումներն այդպիսի նպատակ կունենան և կձգտեն անել ոչ ավելին, քան մեծացնել հավասարությունը լեզուների միջև, դրանք չեն կարող դիտվել որպես խտրական:

Լեզվական խմբերի միջև փոխադարձ հարգանքի և ըմբռնման խթանումը (հոդված 7, կետ 3)

74. Հարգանքը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների նկատմամբ և նրանց վերաբերյալ հանդուրժողականության ոգու զարգացումը պետության մեջ բազմալեզվության իրադրության ըմբռնումը զարգացնելու ընդհանուր մտահոգության մի մասն են: Հանդուրժողականության և ընկալունակության այս ոգու զարգացումը կրթական համակարգի և լրատվության միջոցով կարևոր գործոն է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործնական պահպանության համար: Չանգվածային լրատվամիջոցների խրախուսումը՝ հետապնդելու այդ նպատակները, չի նշանակում ստեղծել անօրինական պետական ազդեցություն, իսկապես, մարդու իրավունքների հարգանքը, հանդուրժողականությունը փոքրամասնությունների նկատմամբ և ատելություն հարուցելու մերժումը ձգտումներ են, որ եվրոպական պետությունների մեծ մասը չի վարանում պարտավորեցնել լրատվամիջոցներին: Նույն ոգով տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողների համար այս սկզբունքը կարևոր գործոն է դառնում ստիպելու նրանց ըմբռնող լինել մեծամասնությունների լեզուների և մշակույթների նկատմամբ:

Տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների շահերը ներկայացնող մարմինների հիմնումը (հոդված 7, կետ 4)

75. CAHLR-ն կարևոր է համարում, որ յուրաքանչյուր պետության մեջ գոյություն ունենան մեխանիզմներ, որոնց միջոցով պետական իշխանությունները հաշվի են առնում իրենց՝ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողների հայտնած կարիքներն ու ցանկությունները: Հետևաբար, խորհուրդ է տրվում, որ այնտեղ յուրաքանչյուր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի համար լինի գործուն մարմին, որը պատասխանատու է այդ լեզվի շահերը ազգային մակարդակով ներկայացնելու համար՝ անցկացնելու դրանց զարգացման գործնական միջոցառումներ և հետևելու խարտիայի իրագործմանը այդ առանձին լեզվի նկատմամբ: «Անհրաժեշտության դեպքում» արտահայտությունը ցույց է տալիս, իմիջիայլոց, որ որտեղ արդեն գոյություն ունեն այդպիսի հաստատություններ այս կամ այն տեսքով, նկատի չի

առնվում խրախուսել պետություններին՝ ստեղծելու նորերը, որոնք կերկնորդեն եղածները:

Խարտիայի սկզբունքների կիրառումը տարածք չունեցող լեզուների նկատմամբ (հոդված 7, կետ 5)

76. Թեև խարտիան հիմնականում վերաբերում է պատմականորեն պետության որևէ հատուկ աշխարհագրական շրջանի հետ նույնացվող լեզուներին՝ CAHLR-ն չի ուզում անտեսել պետության մեջ ավանդաբար խոսվող լեզուները, որոնք հստակ տարածքային հիմք չունեն:

77. Սակայն, հասկանալի է, որ II մասում շարադրված մի շարք սկզբունքների և նպատակների կիրառման տարածքային ոլորտի հետևանքով և առանց աշխարհագրական ընդգրկումը սահմանելու դրանց իրագործման միջոցների ձեռնարկման դժվարությունների պատճառով այդ սկզբունքները չեն կարող առանց որոշակի ճշգրտումների կիրառվել տարածք չունեցող լեզուների նկատմամբ: 5-րդ կետը համապատասխանաբար ճշգրտում է, որ դրանք պետք է կիրառվեն այդ լեզուների նկատմամբ միայն հնարավորության սահմաններում:

78. 1-ից 4-րդ կետերում պարունակված դրույթներից մի քանիսը առանց դժվարության կարող են կիրառվել նաև տարածք չունեցող լեզուների նկատմամբ, սա այն դեպքն է, որ վերաբերում է այդ լեզուների ճանաչմանը, դրանց նկատմամբ հարգանքի, ընթրման և հանդուրժողականության ոգու զարգացմանը, խորականության արգելմանը և նրանց դրական աջակցություն ցույց տալու գործունեությանը, այդ լեզուներով խոսողների խմբերի միջև պետության մեջ և արտասահմանում կապեր հաստատելու հնարավորությունը և լեզվի հետազոտության և սովորելու խթանումը: Մյուս կողմից, հնարավոր չի լինի տարածք չունեցող լեզուների նկատմամբ կիրառել վարչական բաժանումներին վերաբերող դրույթները և այդ լեզուներով չխոսողներին դրանց որոշ իմացությունը ձեռք բերելու համար նախատեսվող միջոցները, քանի որ այդպիսի միջոցառումները կարելի է ձեռնարկել միայն ճշգրիտ որոշված տարածքում: Վերջապես, տարածք չունեցող լեզուների ուսուցման և ուսումնասիրման և հասարակական կյանքում նրանց գործածությունը խթանելու ապահովման նպատակները, հավանաբար, գործնական պատճառներով կարող են իրագործվել միայն որոշակի ճշգրտումներով:

Մաս III. Հասարակական կյանքում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածությունը խթանելու միջոցառումները՝ 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետով ընդունված պարտավորությունների համապատասխան

Հողված 8. Կրթությունը

79. Այս հողվածի 1-ին կետի դրույթները վերաբերում են միայն այն տարածքին, որում գործածվում է տվյալ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն: Դրանք պետք է կիրառվեն նաև «այդ լեզուներից յուրաքանչյուրի իրավիճակի հաշվառմամբ»: Ինչպես վերը ցույց տրվեց 2-րդ հողվածի 2-րդ կետի վերաբերյալ, այս պայմանը հատկապես կարևոր է, թե որ լեզվի համար ա-ից գ ենթակետերից որ տարբերակը պետք է ընտրել:

80. «Առանց պետության պաշտոնական լեզու(ներ)ի դասավանդմանը վնասելու» արտահայտությունը դիտավորություն ունի կանխելու 8-րդ հողվածի 1-ին կետի և հատկապես ա-ից գ ենթակետերից յուրաքանչյուրի առաջին տարբերակի մեկնաբանումը որպես մեծամասնության կողմից գործածվող լեզուների դասավանդման բացառում: Լեզվական գետտոներ ստեղծելու այդպիսի միտումը դեռ կլինեք մշակույթների փոխազդեցության և բազմալեզվության՝ նախաբանում ընդգծված սկզբունքներին և անբարենպաստ՝ բնակիչների համապատասխան խմբերի շահերի տեսակետից: Այն երկրների հատուկ հանգամանքներում, որտեղ խարտիան կիրառվում է նվազ տարածում ունեցող պաշտոնական լեզուների նկատմամբ, այս արտահայտությունը պետք է մեկնաբանել այն իմաստով, որ 1-ին կետի դրույթները չպետք է վնասեն մյուս պաշտոնական լեզուների դասավանդմանը:

81. 8-րդ հողվածը գործ ունի կրթության մի քանի մակարդակների հետ՝ նախադպրոցական, տարրական, միջնակարգ, տեխնիկական և մասնագիտական, համալսարանական և մեծահասակների: Այս մակարդակներից յուրաքանչյուրի համար ներկայացված է տարբերակների ընտրություն՝ ըստ ամեն մի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի իրավիճակի:

82. Մի շարք ենթակետերում գործածված է «որոնց թիվը բավարար կհամարվի» արտահայտությունը: Սրանով ընդունվում է, որ պետական իշխանություններից չի կարելի պահանջել համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկել այնտեղ, ուր լեզվական խմբի իրավիճակը դժվարություն է հարուցում հասնելու դասարան կազմելու համար պահանջվող աշակերտների նվազագույն քանակին: Մյուս կողմից, ելնելով տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առանձնահատուկ հանգամանքներից, ենթադրվում է, որ դասարան կազմելու համար պահանջվող սովորական սահմանաքանակը կարող է ճկուն կիրառվել և կարող է «բավարար համարվել» աշակերտների ավելի փոքր քանակը:

83. Գ և դ ենթակետերի IV տարբերակի ձևակերպումը հաշվի է առնում այն փաստը, որ ազգային իրավիճակները տարբերվում են թե՛ չափահասության տարիքի, թե՛ այն տարիքի առումով, երբ կարող է ավարտված լինել այդ

կրթությունը: Այս հանգամանքներից կախված՝ կարող են հաշվի առնվել կամ իրենց՝ աշակերտների, կամ նրանց ընտանիքների ցանկությունները:

84. Հայտնի է, որ ոչ բոլոր կրթական համակարգերն են առանձնացնում միջնակարգ և մասնագիտական կրթությունը՝ վերջինս համարելով միայն միջնակարգ կրթության մի տեսակ: Այնուամենայնիվ, ինչպես արված է գ և դ ենթակետերում, այդ տարբերակումը հաշվի է առնում մասնագիտական պատրաստման համակարգերի զանազանությունը: Մասնավորապես այն երկրների դեպքում, որտեղ մասնագիտական պատրաստումը մեծ չափով կատարվում է աշակերտության միջոցով և հետևաբար դժվար է կիրառել միջոցառումներ հոգուտ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների, այն հնարավորություն է տալիս առնվազն ընդունել ավելի խիստ պահանջներ ընդհանուր մասնագիտական կրթության բնագավառում:

85. Համալսարանական և մեծահասակների կրթությանը վերաբերող դրույթները համեմատելի են կրթության մյուս մակարդակների համար նախատեսված դրույթների հետ այնքանով, որ նրանք այլընտրանք են առաջարկում տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով դասավանդելու և այն որպես կրթական առարկա ուսուցանելու միջև: Բացի այդ, ինչպես նախադպրոցական կրթության դեպքում, նոր լուծում է առաջարկվում այն դեպքերի համար, երբ պետական իշխանությունները ուղղակի իրավասություն չունեն համապատասխան կրթության տիպի համար: Որոշ պետություններում, տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողների թիվը կարող է բավարար չհամարվել տվյալ լեզվի կամ տվյալ լեզվով համալսարանական կրթություն ապահովելու համար: Այս կապակցությամբ բերված է այն երկրների օրինակը, որոնք դիպլոմների ճանաչման հատուկ կամ ընդհանուր համաձայնագրի հիման վրա ճանաչում են տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողի համալսարանական աստիճանը, որ նա ստացել է մի այլ պետությունում, որտեղ գործածվում է նույն լեզուն:

86. 1.է կետը պատճառաբանված է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցումը նրանց մշակութային շրջապատից չկտրելու մտահոգությամբ: Այս լեզուները հաճախ կապված են առանձնակի պատմության և յուրահատուկ ավանդույթների հետ: Այդ պատմությունը և տարածքային կամ փոքրամասնության մշակույթը կազմում է Եվրոպայի ժառանգության բաղադրամասը: Համապատասխանաբար, ցանկալի է, որ այդ լեզուներով չխոսողները նույնպես կարողանան դրանք յուրացնել:

87. Եթե պետությունը պարտավորվում է երաշխավորել, որ կղասավանդվի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն, նա պետք է հետևի, որ մատչելի լինեն ֆինանսական, անձնակազմի և ուսուցման օժանդակության հարկ եղած միջոցները: Այս անհրաժեշտ հետևությունը կարիք չունի հատուկ

սահմանվելու խարտիայում: Սակայն, եթե հոգ է տարվում անձնակազմի մասին, ծառանում է նաև նրանց ձեռնհասության և հետևաբար նրանց պատրաստման հարցը: Սա հիմնարար հարց է, ուստի և հատուկ դրույթ է նշված դրա համար 1.ը կետում:

88. Նկատի ունենալով ուսուցման և, մասնավորապես, դպրոցական համակարգի հիմնարար կարևորությունը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պահպանության գործում, CAHLR-ն անհրաժեշտ է համարում նախատեսել, որ հատուկ մարմին կամ մարմիններ հետևեն՝ ինչ է արվում այս բնագավառում: Այդպիսի վերահսկիչ հաստատության բնութագրերը չեն ճշգրտված 1.թ կետում: Դա համապատասխանաբար կարող է լինել կրթական իշխանության մարմին կամ անկախ հաստատություն: Այդ գործառույթը կարող է դրվել և խարտիայի 7-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված մարմնի վրա: Բոլոր դեպքերում, խարտիան պահանջում է վերահսկողության հայտնաբերումները հրապարակել:

89. Խարտիան սովորաբար տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների պաշտպանությունը սահմանափակում է այն տարածքով, որտեղ նրանցով ավանդաբար խոսում են: Բայց 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետը այս կանոնից բացառություն է կազմում: Դա պատճառաբանված է այն գիտակցումով, որ ժամանակակից շարժունակության պայմաններում տարածքի սկզբունքը այլևս չի կարող բավարար լինել տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի արդյունավետ պաշտպանության պրակտիկայում: Մասնավորապես, այդպիսի լեզուներով խոսողների մի զգալի քանակ տեղափոխվել են ավելի մեծ քաղաքներ: Սակայն, նկատի ունենալով իրենց ավանդական տարածքային հիմքից դուրս գտնվող տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների վրա կրթական դրույթը տարածելու դժվարությունները՝ 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետը կազմված է ճկուն կերպով, դրան առնչվող պարտավորությունների սահմաններում և բոլոր դեպքերում կիրառվում է միայն այնտեղ, ուր այդ միջոցառումներն արդարացված են համապատասխան լեզուն գործածողների քանակով:

Հոդված 9. Դատական իշխանություններ

90. Այս հոդվածի 1-ին կետը վերաբերում է այն դատական շրջաններին, որտեղ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ գործածող մշտական բնակիչների թիվը արդարացնում է նշված միջոցառումները: Այս պայմանը մասամբ համապատասխանում է խարտիայի դրույթների մեծ մասի ընդհանուր կանոնին, որը կոչված է պաշտպանելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները այն տարածքում, որտեղ նրանք ավանդաբար գործածվում են: Ինչ վերաբերում է ավելի բարձր դատական ատյաններին, որոնք տեղադրված են տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածության տարածքից դուրս,

համապատասխան պետությունները պետք է հաշվի առնեն դատական համակարգի հատուկ բնույթը և նրա առյանների ստորակարգությունը:

91. 9-րդ հոդվածի 1-ին կետի ներածական մախադասության ձևակերպումը նույնպես անդրադառնում է CAHLR-ի մտահոգությանը պաշտպանելու դատական համակարգի հիմնարար սկզբունքները, ինչպես օրինակ՝ կողմերի հավասարությունը և դատավարության ժամանակ անօրինական ձգձգումների արգելումը, տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին դիմելու արտոնությունների դեմ հնարավոր չարաշահումները: Այս օրինական մտահոգությունը, սակայն, չի արդարացնում ըստ այս կետի կողմերի պարտավորությունների որևէ ընդհանուր սահմանափակում, ավելի ճիշտ, առաջարկված հնարավորությունների չարաշահումը պետք է սահմանվի դատավորի կողմից կոնկրետ դեպքի համար:

92. Տարբերակված են քրեական, քաղաքացիական և վարչական դատավարությունները և նախատեսված այլընտրանքները հարմարեցված են յուրաքանչյուրի առանձնահատկություններին: Ինչպես ցույց են տալիս «և/կամ» բառերը, այս այլընտրանքներից մի քանիսը կարող են ընդունվել միասնաբար:

93. 9-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթները վերաբերում են դատավարությանը դատական առյաններում: Յուրաքանչյուր պետության մեջ ընդունված արդարադատության իրագործման կոնկրետ մեխանիզմից կախված «դատարաններ» տերմինը, որտեղ համապատասխան է, պետք է հասկացվի որպես դատական գործառույթ ունեցող այլ մարմիններ ներառող: Սա հատկապես տեղին է գ ենթակետի դեպքում:

94. 9-րդ հոդվածի 1-ին կետի ա, բ և գ ենթակետերի առաջին տարբերակում գործածված է «քննությունը վարեն տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով» արտահայտությունը: Արտահայտությունը նշանակում է, համենայնդեպս, որ տվյալ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն գործածվում է դատարանի դահլիճում և այն դատավարությունների ընթացքում, որին մասնակցում է այս լեզվով խոսող կողմը: Սակայն ամեն պետություն իր դատական համակարգի առանձնահատկությունների լույսի տակ ինքը կարող է սահմանել «քննությունը վարել» արտահայտության ճշգրիտ ընդգրկումը:

95. Պետք է նշել, որ 1.ա.ii կետը, որով կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել մեղադրյալին գործածելու իր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն, գերազանցում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի Յ.ե կետում նշված՝ մեղադրյալի իրավունքը ազատորեն դիմելու թարգմանչի օգնությանը, եթե նա չի կարող հասկանալ կամ խոսել դատարանում գործածվող լեզվով: Ինչպես բ.ii և գ.ii ենթակետերը, նա հիմնված է այն նկատառման վրա, որ եթե նույնիսկ

տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով խոսողները ի վիճակի են խոսելու պաշտոնական լեզվով, բայց երբ գործը հասնում է դատական ատյանի առաջ իրենց արդարացնելուն, նրանք կարող են կարիք զգալ արտահայտվելու այն լեզվով, որը հոգեբանորեն առավել մոտ է իրենց, կամ որով նրանք ավելի սահուն են խոսում: Հետևաբար, խարտիայի նպատակին դեմ կլինեն նրա կիրառման համար սահմանափակված լինել գործնական անհրաժեշտության իրադրությամբ: Մյուս կողմից, քանի որ այս դրույթը գերազանցում է մարդու իրավունքների նկատառումը՝ իրականում մեղադրյալին տալով ազատ ընտրություն, և պահանջում է նրա որոշման համաձայն նախատեսվող հնարավորություններ, բանական համարվեց թույլ տալ պետություններին որոշ ազատություն՝ այն ընդունելու կամ չընդունելու և սահմանափակել նրա կիրառությունը որոշակի դատական շրջաններով:

96. 1-րդ կետի նպատակն է նախատեսել, որ գրավոր կամ բանավոր քարգմանությունը, որի անհրաժեշտությունը կզգացվի 9-րդ հոդվածի 1-բ և գ կետերի կիրառման համաձայն, անվճար լինի: Այն պետությունների դեպքում, որոնք չեն ընտրում այս ենթակետը, նրանք ազատ են այս հարցը լուծելու կամ ըստ գոյություն ունեցող իրավական դրույթների կամ ընդունելով նոր հատուկ դրույթներ, որոնք հաշվի կառնեն տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները զարգացնելու անհրաժեշտությունը: Հետևաբար, ծախսերը կարող են ամբողջությամբ կամ մասամբ դրվել այն անձի վրա, որը պահանջում է տվյալ գործողությունը, կամ բաշխվել կողմերի միջև և այլն:

97. 2-րդ կետը վերաբերում է տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով կազմված փաստաթղթերի օրինականությանը: Նրա ընդգրկումը փաստորեն սահմանափակված է այնքանով, որքանով չի մատնանշում իրավական փաստաթղթի օրինականության բոլոր պայմանները, այլ բավարարվում է պայման դնելով, որ փաստաթղթի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով գրված լինելը միայն ինքնին չի կարող նրա օրինականությունը մերժելու հիմք ծառայել: Բացի այդ, այն չի խանգարում պետությանը լրացուցիչ ձևականություններ սահմանել օրինակ այնպիսի դեպքի համար, ինչպիսին է պաշտոնական լեզվով հատուկ հաստատագրի ձևակերպման կարիքը: 2-րդ կետը ենթադրում է, որ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզու գործածող կողմի ներկայացրած փաստաթղթի բովանդակությունը ուղղակի կամ անուղղակի ճանապարհով (հայտարարություն, պետական լրատվական ծառայություն և այլն) պետք է հայտնի դարձվի մյուս կողմին կամ շահագրգռված երրորդ անձին, որոնք չեն խոսում տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով, այնպես, որ դա հասկանալի լինի:

98. 9-րդ հոդվածի 2-րդ կետի կիրառումը չի վնասում իրավական հարցերում փոխադարձ օգնության պայմանագրերի և կոնվենցիաների կիրառմանը, որոնցից յուրաքանչյուրում գործածվող լեզուների հարցը բացահայտորեն արժարժվում է:

99. 3-րդ կետը վերաբերում է օրենսդրական տեքստերի քարգմանությանը տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով: «Եթե դրանք նրանց տրամադրության տակ չեն դրվել այլ եղանակով» բառակապակցությունը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ տեքստը արդեն գոյություն ունի տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով, քանի որ այն արդեն քարգմանված է նման կամ նույնական լեզվով, որը մի այլ պետության պաշտոնական լեզուն է:

Հոդված 10. Վարչական իշխանությունները և պետական ծառայությունները

100. Այս հոդվածի նպատակն է թույլ տալ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողներին իրագործել իրենց իրավունքները որպես քաղաքացիներ և կատարել իրենց քաղաքացիական պարտականությունները այն պայմաններում, որոնք հարգում են նրանց արտահայտվելու ձևը:

101. Դրույթների հիմնական նպատակն է բարելավել հաղորդակցումը պետական իշխանությունների և տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով խոսողների միջև: Ճիշտ է, սոցիալական և մշակութային իրադրությունները այնպես են զարգացել, որ այդ լեզուներով խոսող մարդկանց ճնշող մեծամասնությունը երկլեզու է և ի վիճակի է գործածել պաշտոնական լեզուն հաղորդակցվելու համար պետական իշխանությունների հետ: Սակայն, թույլատրելով գործածել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները այդ իշխանությունների հետ ունեցած հարաբերություններում հիմնարար է այդ լեզուների կարգավիճակի և զարգացման համար, ինչպես նաև սուբյեկտիվ տեսակետից: Պարզ է, որ եթե մի լեզու լիակատար կերպով մեկուսացած լինի իշխանությունների հետ կապված հարաբերություններից, այն փաստորեն կմերժվի որպես այդպիսին, քանի որ լեզուն հասարակական հաղորդակցման միջոց է և չի կարող սահմանափակվել միայն մասնավոր հարաբերությունների ոլորտով: Բացի այդ, եթե լեզուն մերձեցում չունի քաղաքական, իրավական կամ վարչական ոլորտներին, այն աստիճանաբար կորցնում է իր տերմինաբանական կարողությունը այդ ասպարեզում և դառնում «պակասավոր» լեզու՝ անկարող արտահայտելու հանրության կյանքի բոլոր կողմերը:

102. 10-րդ հոդվածը պետական իշխանությունների գործունեության տեսակների մեջ տարբերակում է երեք կարգ.

- պետության վարչական իշխանությունների գործունեությունը, այսինքն՝ պետական իշխանությունների ավանդական գործողությունները հատկապես որպես պետական առանձնաշնորհների և լիազորությունների իրագործում ըստ ընդհանուր իրավունքի (կետ 1),
- տեղական և տարածքային իշխանությունների գործունեությունը, այսինքն՝ ընդհանուր ենթապետական տարածքային

իշխանություններ, որոնք ունեն ինքնակառավարման լիազորություններ (կետ 2),

- պետական ծառայություններ մատուցող մարմինների գործունեություն՝ ըստ պետական կամ մասնավոր իրավունքի, այնտեղ, որտեղ նրանք մնում են պետական հսկողության տակ՝ փոստային ծառայություններ, հիվանդանոցներ, էլեկտրականություն, տրանսպորտ և այլն (կետ 3):

103. Յուրաքանչյուր բնագավառում՝ հարկ եղած հարմարեցումներով համապատասխան իշխանությունների կամ մարմինների առանձնահատկություններին, պետք է հաշվի առնել լեզվական իրադրության բազմազանությանը: Որոշ դեպքերում տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի բնույթը թույլ է տալիս այն ճանաչել որպես «պաշտոնականակերպ» լեզու, այսպիսով այն դարձնելով իր տարածքում պետական իշխանությունների աշխատանքային լեզուն կամ հաղորդակցման սովորական միջոցը: (Պաշտոնական կամ ավելի տարածված լեզվին դիմելը մնում է որպես կանոն այն մարդկանց հետ հաղորդակցվելիս, ովքեր չեն խոսում տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով): Կամ լեզուն կարող է գործածվել առնվազն իշխանությունների հարաբերություններում այն անձանց հետ, ովքեր դիմում են նրանց այդ լեզվով: Սակայն որտեղ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի օբյեկտիվ իրադրությունը անհրաժեշտ է դարձնում այդպիսի լուծումները, նախատեսվում են նվազագույն պարտավորություններ պաշտպանելու համար տվյալ լեզվով խոսողների դիրքերը՝ բանավոր կամ գրավոր դիմումներն ու փաստաթղթերը օրինականորեն կարող են ներկայացվել տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվով, բայց առանց որևէ պարտավորություն վերցնելու դրանց պատասխանելու նույն լեզվով:

104. Կողմերի պարտավորությունները ըստ 1-ին և 3-րդ կետերի բնորոշված են «որքանով դա բանականորեն հնարավոր է» բառակապակցությամբ: Այս վերապահությունը չի նախատեսվում որպես փոխարինում այն իրավունքի իրականացման, որ տրված է կողմերին 2-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ հոդվածի 1-ին կետերով՝ յուրաքանչյուր առանձին լեզվի վերաբերմամբ իրենց պարտավորություններից դուրս թողնելու խարտիայի III մասի որոշ դրույթներ: Սակայն նա ձգտում է հաշվի առնել այն փաստը, որ մի շարք նախատեսվող միջոցառումներ զգալի հետևանքներ ունեն ֆինանսների, անձնակազմի կամ ուսուցման առումով: Տվյալ լեզվի վերաբերյալ առանձին դրույթի ընդունումը անհրաժեշտորեն հանգեցնում է պարտավորվելու՝ այն արդյունավետ դարձնելու համար նախատեսել միջոցներ և անել վարչական կարգադրանքներ: Այնուամենայնիվ, ընդունվում է, որ կարող են լինել որոշ հանգամանքներ, երբ այս դրույթի համընդհանուր և անվերապահ կիրառումը իրագործելի չէ, կամ դեռևս իրագործելի չէ: «Որքանով դա բանականորեն հնարավոր է» բառակապակցությունը թույլ է տալիս կողմերին

համապատասխան դրույթները իրագործելիս առանձին դեպքերում որոշել, արդյոք կա՞ն այդպիսի հանգամանքներ:

105. 2-րդ կետի դրույթները և մասնավորապես կողմերի պարտավորությունը՝ «Քույլատրել և/կամ խրախուսել» կազմված են այնպես, որ նկատի առնվի տեղական կամ տարածքային ինքնավարությունը: Դրանք չեն նշանակում, թե նվազ կարևորություն պիտի տրվի այնտեղ շարադրված դրույթների կիրառմանը, որոնք վերաբերում են քաղաքացիներին առավել մոտ պետական իշխանություններին: Ավելի ընդհանուր ասած՝ CAHLR-ն գիտակցում է, որ խարտիայի որոշ դրույթների կիրառումը ընկնում է տեղական կամ տարածքային իշխանությունների իրավասության տակ և կարող է հանգեցնել համապատասխան իշխանությունների համար էական ծախսերի: Կողմերը պետք է ապահովեն, որ խարտիան իրագործվելիս հարգվի տեղական ինքնավարության սկզբունքը՝ ինչպես այն սահմանված է Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայում, և հատկապես նրա 9-րդ հոդվածի 1-ին կետը, որը պայման է դնում, որ «Տեղական իշխանություններին պետք է իրավունք տրվի ազգային տնտեսական քաղաքականության սահմաններում ունենալու իրենց սեփական ֆինանսական միջոցները, որոնք կարող են ազատորեն տնօրինել իրենց իրավասությունների շրջանակներում»:

106. 2.ա կետը նախատեսում է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների գործածությունը տարածքային կամ տեղական իշխանության «շրջանակներում»: Այս ձևակերպումը նպատակ ունի ցույց տալու, որ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն կարող է կիրառվել որպես աշխատանքային լեզու համապատասխան իշխանության կողմից, սակայն դա չպետք է նշանակի, որ տարածքային կամ փոքրամասնության լեզուն կարող է կիրառվել կենտրոնական կառավարության հետ հաղորդակցվելիս:

Հոդված 11. Լրատվամիջոցները

107. Այն ժամանակն ու տեղը, որ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները կարող են գրավել լրատվամիջոցների մեջ, կենսական է նրանց պաշտպանության համար: Այսօր ոչ մի լեզու չի կարող պահպանել իր ազդեցությունը, եթե մերձեցում չունի զանգվածային հաղորդակցման նոր ձևերին: Մրանց զարգացումը ամբողջ աշխարհում և տեխնոլոգիայի առաջընթացը տանում են դեպի նվազ տարածում ունեցող լեզուների մշակութային ազդեցության թուլացում: Մեծ լրատվամիջոցների, հատկապես հեռուստատեսության համար լսարանի մեծությունը ընդհանրապես վճռական գործոն է: Բայց տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները մշակութային փոքր շուկա են ներկայացնում: Չնայած հեռարձակման տեխնոլոգիայի առաջընթացով նրանց տրվող նոր հնարավորություններին, ճիշտ է և այն, որ լրատվամիջոցներին մասնակցելու համար նրանք պետք է ունենան պետական աջակցություն: Սակայն, լրատվամիջոցները այնպիսի

բնագավառ են կազմում, որտեղ պետական միջամտությունը սահմանափակված է, և կարգավորման իմաստով արվող գործողությունները շատ արդյունավետ չեն: Պետական իշխանությունները այս բնագավառում գործում են ըստ էության խրախուսման և օգնություն տրամադրելու միջոցով: Նպատակ ունենալով երաշխավորել, որ այդպիսի խրախուսանքն ու օգնությունը տրամադրվում են աջակցելու համար տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին՝ խարտիան պետություններին խնդրում է պարտավորություններ վերցնել տարբեր մակարդակներով:

108. Այս հոդվածում նախատեսվող միջոցառումները գործում են ի նպաստ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները գործածողների՝ այդ լեզուների համապատասխան աշխարհագրական տարածքների շրջանակներում: Սակայն այս առումով 1-ին կետի ձևակերպումը, որ տարբերվում է մյուս հոդվածների ձևակերպումներից, հաշվի է առնում հատկապես տեսալսողական լրատվամիջոցների հատուկ բնույթը: Այսպիսով, եթե նույնիսկ միջոցները ձեռնարկվեն առանձին տարածքի նկատմամբ, նրանց ազդեցությունը կարող է մեծ չափով տարածվել դրանից դուրս, մյուս կողմից՝ միջոցները կարիք չունեն ձեռնարկվելու բուն խնդրո առարկա տարածքում, նախատեսելով, որ դրանք նպաստում են այնտեղ ապրողներին:

109. Հայտնի է, որ պետական իշխանությունները տարբեր երկրներում ունեն լրատվամիջոցներին հսկելու տարբեր աստիճաններ: Այս պատճառով 1-ին և 3-րդ կետերում ճշգրտվում է, որ նրանց պարտավորության չափը որոշվում է ըստ այս բնագավառում նրանց ունեցած իրավասության, լիազորությունների կամ օրինական դերի աստիճանի: Բացի այդ, ընդգծվում է, որ ամեն երկրում պետության օրինական դերը՝ ստեղծելու իրավական շրջանակներ և պայմաններ, որոնցում կարելի է հասնել այս հոդվածի նպատակին, սահմանափակվում է լրատվամիջոցների ինքնավարության սկզբունքով:

110.11-րդ հոդվածի 1-ին կետը տարբերություն է դնում հոգուտ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների առաջադրված պարտավորությունների միջև ռադիոյի և հեռուստատեսության բնագավառներում ըստ այնմ, թե վերջինս կատարում է արդյոք հասարակական ծառայության առաքելություն: Այս առաքելությունը, որը կարող է իրագործվել պետական կամ մասնավոր հեռարձակման մարմնի կողմից, ընդգրկում է ծրագրերի լայն շրջանակի ապահովումը, ներառյալ փոքրամասնության ճաշակի և հետաքրքրությունների նկատառումը: Այս առումով պետությունը կարող է նախատեսել (օրինակ՝ օրենսդրության մեջ կամ հեռարձակողների հանար մասնագրերում) հաղորդումներ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով: Այս իրադրությանն է վերաբերում ա ենթակետը: Մյուս կողմից, որտեղ հեռարձակումը դիտվում է որպես գուտ մասնավոր սեկտորի գործառույթ, պետությունը չի կարող անել ավելին, քան «խրախուսել և/կամ աջակցել» (բ և գ ենթակետեր): Միայն վերջին իրադրությունը վերաբերում է գրավոր մամուլին (ե ենթակետ): Որտեղ տեղին

է, կողմերի ստանձնած պարտավորությունը ներառում է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով հեռարձակողներին անհրաժեշտ հաճախականությունների տրամադրումը:

111. Որքան էլ նվազագույն լինի պետության դերը լրատվամիջոցների վերաբերմամբ, սովորաբար նա առնվազն պահպանում է հաղորդակցման ազատությունը երաշխավորելու կամ այդ ազատության արգելքների բացառումը ներառող միջոցներ ձեռնարկելու լիազորությունը: Այս պատճառով, 2-րդ կետը չի պարունակում նույն վերապահությունը, ինչ 1-ին կետը, որը վերաբերում է պետական իշխանությունների իրավասության աստիճանին: Ընդունման ազատությունը երաշխավորող պարտավորությունը վերաբերում է ոչ միայն հարևան երկրների հեռարձակած ծրագրերի ընդունման ճանապարհին դիտավորյալ կերպով դրված արգելքներին, այլև պասիվ արգելքներին, որոնք արդյունք են այդ ընդունումները հնարավոր դարձնելու համար իրավասու իշխանությունների՝ որևէ գործողություն կատարելու անկարողության:

112. Նկատի ունենալով, որ հեռարձակումները հարևան երկրներից կարող են չենթարկվել միևնույն օրինական պայմաններին, որոնք ստեղծված են տվյալ կողմի սեփական տարածքում, այս կետի երրորդ նախադասությունը առաջադրում է երաշխիք, որը ձևակերպված է նույն իմաստով, ինչ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, որը վերաբերում է խոսքի ազատությանը: Սակայն հեռուստատեսության վերաբերյալ պետք է նշել, որ այն երկրների համար, որոնք Անդրսահմանային հեռուստատեսության մասին եվրոպական կոնվենցիայի մասնակից կողմերից են, այն հանգամանքներն ու պայմանները, որոնցում կարող են սահմանափակվել խարտիայի 11-րդ հոդվածի 2-րդ կետով երաշխավորված ազատությունները, պետք է որոշված լինեն այդ կոնվենցիայով, մասնավորապես, իրենց տարածքները ծրագրային սպասարկումների վերահեռարձակումները չսահմանափակելու սկզբունքով, որը համապատասխանում է Անդրսահմանային հեռուստատեսության մասին կոնվենցիայի պայմաններին:

113. 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է ներկայացնել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներ գործածողների շահերը լրատվամիջոցների բազմակարծության համար պատասխանատու մարմիններում: Այդպիսի կառուցվածքներ կան Եվրոպայի երկրների մեծ մասում: «Կամ հաշվի առնվեն» բառերը մտցված են ի պատասխան այն հարցի որոշման հետ կապված հնարավոր դժվարությունների, թե ովքեր են այդ լեզուները գործածողների ներկայացուցիչները: Սակայն, CAHLR-ն գտնում է, որ բավարար է, եթե լեզվական խմբերը ներկայացված լինեն բնակչության մյուս կարգերի նման պայմաններով: Սա կարելի է կարգավորել, օրինակ, տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները

ներկայացնող մարմինների միջոցով, որոնք նախատեսված են խարտիայի 7-րդ հոդվածի 4-րդ կետով:

Հոդված 12. Մշակութային գործունեությունը և մշակութային հիմնարկները

114. Այս բնագավառում, ինչպես և 11-րդ հոդվածի դեպքում, երկրներից խնդրվում է պարտավորվել արդյունավետ գործելու հնարավորություն տալ պետական իշխանություններին, որքանով նրանք իրավասություններ, լիազորություններ կամ օրինական դեր ունեն: Սակայն, քանի որ պետական իշխանությունները անկասկած ազդեցություն ունեն այն պայմանների վրա, որոնցում օգտագործվում են մշակութային հիմնարկները, խարտիան նրանցից պահանջում է հետևել, որ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները պատշաճ տեղ ունենան այդ հիմնարկների գործունեության մեջ:

115.1.ա կետով պետություններից խնդրվում է ընդհանրապես խրախուսել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներին յուրահատուկ մշակութային արտահայտչաձևերի համար բնորոշ նախաձեռնությունները: Այդ աջակցության միջոցներն են նրանք, որոնք սովորաբար օգտագործվում են մշակութային զարգացման նպատակների համար: «Գործերը մատչելի դարձնելու բազմազան հնարավորություններ» արտահայտությունը, կախված մշակութային գործունեության համապատասխան ձևից, նշանակում է հրատարակում, ստեղծում, շնորհանդես, տարածում, հեռարձակում և այլն:

116. Բնակչության մեջ այդ լեզուներով խոսողների սահմանափակ թվի պատճառով տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները չունեն նույն մշակութային արտադրողականությունը, ինչ ավելի լայն տարածում ունեցող լեզուները: Հետևաբար, նրանց գործածությունը խթանելու, այլև նրանցով խոսողներին լայնածավալ մշակութային ժառանգությանը մերձեցման հնարավորություն տալու համար անհրաժեշտ է դիմել քարզմանության, կրկնօրինակման, հետ-համաժամանակյա քարզմանության և ենթազրման օգնությանը (կետ 1.գ): Մշակութային պատմեշների վերացումը, սակայն, երկկողմանի գործընթաց է: Ուստի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների կենսունակության և կարգավիճակի համար էական է, որ նրանցով ստեղծված կարևոր գործերը հայտնի դառնան ավելի լայն հասարակայնությանը: Սա է 1.բ կետի նպատակը:

117. Նկատի ունենալով մշակութային հաստատությունների, այսինքն՝ այն մարմինների գործունեությունը, որոնք պարտավոր են բազմազան ձևերով աջակցել մշակութային գործունեությանը, երկրներից խնդրվում է հետևել, որ այդ հաստատությունները իրենց ծրագրերում բավարար կարևորություն տան տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների իմացությանն ու գործածությանը և նրանց հետ կապված մշակույթներին (հոդված 12, կետ 1. դ և գ): Խարտիան չի կարող անշուշտ սահմանել, թե ինչպես պետք է

տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները ներգրավվեն այդ հաստատությունների գործունեության մեջ: Այն պարզապես խոսում է նրանց համար «համապատասխան պայմաններ» ստեղծելու մասին: Այս ոլորտում պետությունները ընդհանուր առմամբ առաջնորդող և վերահսկող դեր ունեն, նրանցից չի պահանջվում անձամբ իրագործել այդ խնդիրը, այլ միայն «երաշխավորել», որ դա արվի:

118. Խարտիան նաև նախատեսում է յուրաքանչյուր տարածքային կամ փոքրամասնության լեզվի համար ստեղծել այդ լեզվով եղած գործերը հավաքող, օրինակը պահպանող և տարածող մարմին (հոդված 12, կետ 1. է): Նկատի ունենալով այն թույլ իրավիճակը, որում գտնվում են տարածքային կամ փոքրամասնությունների շատ լեզուներ, այս տիպի աշխատանքը անհրաժեշտ է կազմակերպել սխտեմատիկաբար՝ թողնելով, որ նրանց կազմակերպման ձևը որոշի պետությունը: Այս է կետի իրագործման նպատակի համար որոշ երկրների համար կարող է հարկ լինել հարմարեցնել իրավական գրապահոցների և արխիվների վերաբերյալ իրենց օրենսդրությունը այնպես, որ դրա համար նախատեսված մարմինները կարողանան մասնակցել տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներով ստեղծված աշխատությունների պահպանմանը:

119. 12-րդ հոդվածի 1-ին կետի կիրառումը վերաբերում է այն տարածքին, որտեղ գործածվում են տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, եթե նույնիսկ ընդունվում է, որ իրականում նրա դրույթներից շատերի հետևանքները առկա են նաև այդ տարածքից դուրս: Սակայն, նկատի ունենալով մշակութային զարգացման բնույթը և լեզուների գործածության ավանդական սահմաններից դուրս ծագող կարիքները (մասնավորապես՝ որպես արդյունք ներքին վերաբնակեցման) 12-րդ հոդվածի 2-րդ կետը սահմանում է դրույթներ, որոնք համապատասխանում են 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետին:

120. Բոլոր երկրները ձգտում են իրենց մշակույթը տարածել արտասահմանում: Այդ մշակույթի լիակատար և հավաստի պատկերը տալու համար այդպիսի տարածումը չպետք է անտեսի տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուներն ու մշակույթը: Այս պարտավորությունը, որ նախատեսվում է 12-րդ հոդվածի 3-րդ կետով, ներկայացնում է տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների ճանաչման՝ խարտիայի II մասի 7-րդ հոդվածի 1.ա կետում արտահայտված սկզբունքի կիրառման մի ուղին:

Հոդված 13. Տնտեսական և սոցիալական կյանքը

121. Տնտեսական և սոցիալական համակարգերում, որոնցով բնութագրվում են Եվրոպայի խորհրդի երկրները, պետական իշխանությունների միջամտությունը տնտեսական և սոցիալական կյանքին հիմնականում սահմանափակվում է օրենքների և ենթօրենսդրական ակտերի

հրապարակմամբ: Նշված հանգամանքներից ելնելով՝ սահմանափակված է իշխանությունների գործունեության հնարավորությունը՝ վերահսկելու համար, ստանո՞ւմ են արդյոք տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները հարկ եղած ուշադրությունը այս ոլորտներում: Այնուամենայնիվ, խարտիան նախատեսում է մի շարք միջոցառումներ այս բնագավառում: Այն մի կողմից ձգտում է վերացնել այդ լեզուների գործածությունը տնտեսական կամ սոցիալական կյանքում արգելող կամ չխրախուսող միջոցառումները, մյուս կողմից՝ առաջադրում է մի շարք դրական միջոցառումներ:

122. 13-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթները կոնկրետ կիրառություն է տալիս ոչ խտրականության սկզբունքին: Ահա թե ինչու նախատեսվում է դրանք կիրառել պայմանավորվող պետությունների ամբողջ տարածքում և ոչ թե միայն տարածքի այն մասում, որտեղ գործածվում են տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները:

123. Խարտիայի 13-րդ հոդվածի 2-րդ կետը թվարկում է զանազան կոնկրետ միջոցառումներ ի նպաստ այս ոլորտներում տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների: Գործնական պատճառներից ելնելով, դրանք սահմանափակված են այն աշխարհագրական տարածքներով, որտեղ գործածվում են այդ լեզուները: «Որքանով դա բանականորեն հնարավոր է» վերապահության կապակցությամբ պետք է հղում անել վերը տրված 10-րդ հոդվածի բացատրություններին (տես կետ 104): Վերջապես, կողմերի պարտավորությունները տարածվում են միայն պետական իշխանությունների իրավասության սահմաններում, մի վերապահություն, որը, սակայն, տեղին է միայն գ ենթակետի վերաբերյալ:

Հոդված 14. Անդրսահմանային փոխանակումներ

124. Այս հոդվածը ընդլայնում և զարգացնում է 7-րդ հոդվածի 1.թ կետում շարադրված գաղափարը և հետևաբար հղում է արվում վերը տրված բացատրություններին (տես 69 և 70 կետերը):

125. Շատ բնագավառներում անդրսահմանային համագործակցությունը զարգանում է տարբեր երկրների հարևան շրջանների միջև: Նշվում է, որ որոշ դեպքերում այդպիսի իրադրությունը դեռևս կարող է դիտվել որպես պրոբլեմ տարածքային ամբողջականության տեսակետից: Ներկայումս տեղի ունեցող եվրոպական երկրների մերձեցումը, այնուամենայնիվ, համապատասխան պետությունների համար այժմ ստեղծում է հնարավորություն օգտագործելու «մշակութային գործոնը» իրենց փոխըմբռնումը խորացնելու համար: Եվրոպայի խորհուրդը պատրաստել է շրջանակային կոնվենցիա անդրսահմանային համագործակցության մասին տեղական և տարածքային մակարդակներում: Քանի որ ցանկալի է, որ այդպիսի համագործակցությունը զարգանա ընդհանուր ձևով, բ կետն ընդգծում է, որ սա մասնավորապես այն

դեպքն է, երբ միևնույն տարածքային լեզուն խոսվում է սահմանի երկու կողմերում:

126. Քննարկվող համագործակցությունը կարող է տարածվել այնպիսի հարցերի վրա, ինչպիսիք են դպրոցների եղբայրացումը, ուսուցիչների փոխանակումը, դիպլոմների և որակավորման փոխադարձ ճանաչումը, մշակութային միջոցառումների համատեղ կազմակերպումը, մշակութային արժեքների շրջանառության զարգացումը (գրքեր, ֆիլմեր, ցուցահանդեսներ և այլն) և մշակութային գործակալությունների (թատերախմբերի, դասախոսների և այլն) անդրսահմանային գործունեությունը: Որոշ պարագաներում բավարար (և նվազ ծախսատար) միջոց կլինի նաև խարտիայի այլ հոդվածների տակ ընկնող պարտավորությունների իրագործումը, օրինակ՝ համաձայն բարձրագույն կրթության հաստատությունների վերաբերյալ դրույթի, ինչպես շարադրված է 8-րդ հոդվածի 1.ե կետում, երկկողմանի համաձայնությամբ կարելի է նախատեսել, որ ուսանողները հաճախեն հարևան երկրի համապատասխան հաստատությունները:

Մաս IV. Խարտիայի կիրառումը Հոդվածներ 15 - 17

127. Խարտիայի կիրառումը Եվրոպայի խորհրդի, նրա անդամ պետությունների, ընդհանրապես հասարակության կողմից վերահսկելի դարձնելու համար խարտիան ընտրել է իր նպատակների հետապնդման ուղղությամբ կատարված գործողությունների մասին կողմերի պարբերական զեկույցների համակարգը: Չեկույցները ներկայացվում են երեք տարին մեկ. սակայն առաջին զեկույցը, որը նախատեսված է նկարագրելու տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների իրավիճակը խարտիան համապատասխան երկրի համար ուժի մեջ մտնելու ժամանակ, պետք է ներկայացվի այդ պահից հետո մեկ տարվա ընթացքում:

128. Ապահովելու համար խարտիայի իրագործումը վերահսկելու այս համակարգի արդյունավետությունը, խարտիան նախատեսում է ստեղծել փորձագետների կոմիտե, որը քննելու է տարբեր կողմերի ներկայացրած զեկույցները: Փորձագետների կոմիտեն նաև հնարավորություն կունենա մերձենալու այն մարմիններին կամ միավորումներին, որոնք կցանկանան լրացուցիչ տեղեկություններ տրամադրել կամ ներկայացնել խարտիայի, հատկապես նրա III մասի (հոդված 16, կետ 2) կիրառման հետ առնչվող յուրահատուկ իրադրությունները: Միայն որևէ կողմում օրինակաճորեն հիմնված մարմինները կարող են առնչվել փորձագետների այս կոմիտեի հետ այդ կողմին վերաբերող հարցերով: Այս կանոնի նպատակն է արգելել այն խմբերին, որոնց ղեկավար կենտրոնը գտնվում է խարտիայի կիրառման հետ կապված երկրից դուրս, օգտագործել նրա սահմանած վերահսկողության համակարգը կողմերի միջև երկպառակություն սերմանելու համար:

129. Պետք է շեշտել, որ սա դատական գանգատարկման նմանվող ընթացակարգ չէ: Փորձագետների կոմիտեին միայն հրահանգված է հետևելու խարտիայի իրագործմանը և տեղեկատվություն ստանալու այդ նպատակով: 16-րդ հոդվածում հիշատակված մարմինները չեն կարող նրան խնդրել գործելու որպես այս կամ այն չափով դատական բողոքարկման մարմին:

130. Փորձագետների կոմիտեն կարող է ստուգել իր կողմից ստացված՝ համապատասխան երկրներին վերաբերող ցանկացած տեղեկատվություն և կարող է խնդրել նրանց տալ լրացուցիչ բացատրություններ կամ տեղեկատվություն՝ հետազոտություններ կատարելու նպատակով: Արդյունքները պետք է հայտնվեն Նախարարների կոմիտեին՝ փորձագետների գեկույցների ներկայացման առիթով տրված՝ համապատասխան պետությունների մեկնաբանությունների հետ միասին: Թեև կարող է թվալ, թե բացախսության շահերից ելնելով այս գեկույցները պետք է ինքնաբերաբար հրատարակվեն, համարվել է, որ քանի որ դրանք կարող են պարունակել առաջարկություններ հանձնարարականների համար, որ Նախարարների կոմիտեն կարող է տալ մեկ կամ մի քանի երկրի, պետք է թողնել Նախարարների կոմիտեին՝ ամեն դեպքի համար մեկ առ մեկ վճռել՝ ինչ չափով պետք է գեկույցները հրատարակվեն:

131. Փորձագետների կոմիտեի անդամների թիվը պետք է լինի նույնը, ինչ որ խարտիայի կողմերի թիվն է: Նրանք պետք է լինեն ճանաչված գիտակներ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների բնագավառում: Միաժամանակ, շեշտելով «ամենաբարձր բարոյականության» ներքին անձնական հատկանիշը, խարտիան հստակեցնում է, որ կոմիտեում նշանակված փորձագետները իրենց պարտականությունը կատարելիս պետք է անկախ գործելու ազատություն ունենան և ենթակա չլինեն համապատասխան կառավարությունների հրահանգներին:

132. Փորձագետների կոմիտեի կողմից խարտիայի կիրառմանը հետևելու այս մեխանիզմը հնարավոր կդարձնի տրամադրության տակ ունենալ տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուների մասին օբյեկտիվ տեղեկատվություն՝ միաժամանակ լիովին հաշվի առնելով պետությունների հատուկ պատասխանատվությունը:

Մաս V. Եզրափակիչ դրույթներ

133. 18-ից 23-րդ հոդվածներում պարունակվող եզրափակիչ դրույթները հիմնված են Եվրոպայի խորհրդի շրջանակներում կնքվող կոնվենցիաների և համաձայնագրերի համար կիրառվող եզրափակիչ դրույթների նմուշօրինակի վրա:

134. Որոշվել է այս եզրափակիչ դրույթների մեջ չներառել դրույթ տարածքների վերաբերյալ, որ հնարավորություն կտար պետություններին

բացառելու իրենց տարածքների մի մասը խարտիայի կիրառման ոլորտից: Սրա պատճառն այն է, որ սույն խարտիայի ներքին առանձնահատկությունը արդեն այն է, որ նա հատկապես վերաբերում է առանձին տարածքների, այսինքն այն տարածքներին՝ որտեղ գործածվում են տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, բացի այդ, պայմանավորվող պետությունները 3-րդ հոդվածի 1-ին կետով արդեն իրավունք ունեն ճշգրտելու այն տարածքային կամ փոքրամասնությունների լեզուները, որոնց նկատմամբ կիրառվելու են նրանց մանրամասն պարտավորությունները:

135. 21-րդ հոդվածով կողմերը իրավունք ունեն վերապահություններ անելու խարտիայի միայն 7-րդ հոդվածի 2-ից 5-րդ կետերի վերաբերյալ: CAHLR-ն գտնում է, որ պայմանավորվող պետությունները պետք է հնարավորություն չունենան վերապահություններ անելու 7-րդ հոդվածի 1-ին կետի վերաբերյալ, քանի որ այդ կետը պարունակում է նպատակներն ու սկզբունքները: Ինչ վերաբերում է III մասին, ապա այն գտնում է, որ տեքստում, որն արդեն կողմերին թույլ է տալիս այդպիսի մեծ ընտրություն կատարել ստանձնած պարտավորությունների նկատմամբ, վերապահությունները տեղին չէին լինի:

136. Խարտիայի խնդրո առարկայի կարևորության պատճառով շատ երկրների համար, որոնք Եվրոպայի խորհրդի անդամ չեն, կամ դեռևս նրա անդամ չեն, որոշվել է, որ խարտիան պետք է լինի բաց կոնվենցիա, որին կարող են հրավիրվել միանալու ոչ անդամ պետությունները (հոդված 20):

3. ՇՐՋԱՆԱԿԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱ

Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին³⁹

Սույն Շրջանակային Կոնվենցիան ստորագրած Եվրոպայի Խորհրդի անդամ պետությունները և այլ պետությունները,

հաշվի առնելով, որ Եվրոպայի Խորհրդի նպատակն է իր անդամ պետությունների ավելի սերտ միության հասնելը՝ նրանց ընդհանուր հարստություն համարվող իդեալների և սկզբունքների պաշտպանության և զարգացման նպատակով,

հաշվի առնելով, որ այդ նպատակին հասնելու միջոցներից մեկը՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պահպանումը և հետագա իրականացումն է,

ցանկանալով զարգացնել և կյանքի կոչել Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների՝ Պետությունների և Կառավարությունների ղեկավարների՝ 1993 թվականի հոկտեմբերի 9-ին ընդունված Վիեննայի Հռչակագրի դրույթները,

³⁹ Պաշտոնական թարգմանություն

իրենց համապատասխան տարածքներում ազգային փոքրամասնությունների գոյությունը պաշտպանելու վճռականությամբ լեցուն,

հաշվի առնելով, որ Եվրոպայի պատմության մեջ եղած ցնցումները ցույց են տվել, որ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը անհրաժեշտ է եվրոպական մայրցամաքում կայունության, ժողովրդավարական անվտանգության և խաղաղության համար,

հաշվի առնելով, որ բազմակարծիք և իսկապես ժողովրդավարական հասարակությունը պարտավոր է ոչ միայն հարգել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի էթնիկական, մշակութային, լեզվական և կրոնական ինքնությունը, այլև ստեղծել համապատասխան պայմաններ, որոնք թույլ կտան արտահայտել, պահպանել և զարգացնել այդ ինքնությունը,

հաշվի առնելով, որ հանդուրժողականության և երկխոսության մթնոլորտի ստեղծումն անհրաժեշտ է, որպեսզի մշակութային բազմազանությունը լինի յուրաքանչյուր հասարակության հարստացման և ոչ թե պառակտման աղբյուր և գործոն,

հաշվի առնելով, որ հանդուրժող և բարգավաճող Եվրոպայի զարգացումը կախված է ոչ միայն երկրների միջև համագործակցությունից, այլև պահանջում է տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների միջսահմանային համագործակցություն՝ յուրաքանչյուր պետության սահմանադրությունն ու տարածքային ամբողջականությունը հարգելու պայմանով,

ելնելով «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Կոնվենցիայից և դրա Արձանագրություններից,

ելնելով Միավորված ազգերի կազմակերպության կոնվենցիաներում և հռչակագրերում, ինչպես նաև Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության խորհրդատվի փաստաթղթերում, մասնավորապես, 1990 թվականի հունիսի 29-ի Կոպենհագենի փաստաթղթում, ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության բնագավառում ստանձնած պարտավորություններից,

վճռականությամբ լեցուն՝ որոշելու այն սկզբունքները, որոնց պետք է հետևել, և դրանցից բխող պարտականությունները անդամ պետություններում և այլ պետություններում, որոնք կարող են դառնալ սույն փաստաթղթի մասնակիցներ, ազգային փառամասնությունների և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար, հարգելով օրենքի զերակայությունը, պետությունների տարածքային ամբողջականությունը և ինքնիշխանությունը,

սույն Շրջանակային կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքները ազգային օրենսդրության և համապատասխան պետական քաղաքականության հիման վրա կյանքի կոչելու վճռականությամբ լի,

համաձայնեցին հետևյալի շուրջ.

Բաժին 1

Հոդված 1

Ազգային փոքրամասնությունների և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության անբաժան մասն է և, որպես այդպիսին, հանդիսանում է միջազգային համագործակցության բնագավառ:

Հոդված 2

Սույն Շրջանակային կոնվենցիայի դրույթները պետք է կիրառվեն բարեխիղճ կերպով, ըմբռնման և հանդուրժողականության ոգով և բարի-դրացիության, պետությունների միջև բարեկամական հարաբերությունների և համագործակցության սկզբունքներին համապատասխան:

Հոդված 3

1. Ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ պետք է ունենա այդպիսին համարվելու կամ չհամարվելու ազատ ընտրության իրավունք, և այդ ընտրությունը կամ այն իրավունքների իրականացումը, որոնք կապված են այդ ընտրության հետ, չպետք է տվյալ անձին դնեն անբարենպաստ պայմաններում:

2. Ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձինք անհատապես, ինչպես նաև մյուսների հետ խմբերով կարող են իրականացնել իրավունքներ և օգտվել ազատություններից, որոնք բխում են սույն Շրջանակային կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքներից:

Բաժին 2

Հոդված 4

1. Կողմերը պարտավորվում են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար երաշխավորել օրենքի առջև հավասարություն և օրենքով հավասար պաշտպանություն: Այդ առումով արգելվում է ազգային փոքրամասնության պատկանելության վրա հիմնված ցանկացած խտրականություն:

2. Կողմերը պարտավորվում են անհրաժեշտ դեպքերում ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որպեսզի տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական և մշակութային կյանքի բոլոր բնագավառներում աջակցեն ազգային փոքրամասնությանը և բնակչության մեծամասնությանը

պատկանող անձանց միջև լիակատար և իրական հավասարությունը: Այս նպատակով Կողմերը, ըստ պատշաճի, պետք է հաշվի առնեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց առանձնահատուկ պայմանները:

3. Երկրորդ կետի դրույթներին համապատասխան ընդունված միջոցները չպետք է համարվեն խտրականություն:

Հոդված 5

1. Կողմերը պարտավորվում են նպաստել ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար այնպիսի պայմանների ստեղծմանը, որոնք նրանց անհրաժեշտ են իրենց մշակույթը պահպանելու և զարգացնելու, ինչպես նաև ինքնության հիմնական տարրերը՝ կրոնը, լեզուն, ավանդույթները և մշակութային ժառանգությունը պահպանելու համար:

2. Իրենց ընդհանուր ինտեգրացիոն քաղաքականության իրականացման համար ձեռնարկվող միջոցներին ոչ ի վնաս Կողմերը պետք է ձեռնպահ մնան ցանկացած քաղաքական կամ գործնական գործողությունից, որը հետապնդում է ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց, հակառակ նրանց կամքի, միաձուլելու նպատակ, և պետք է այդ անձանց պաշտպանեն ցանկացած գործողությունից, որը ուղղված է այդպիսի միաձուլման:

Հոդված 6

1. Կողմերը պետք է խրախուսեն հանդուրժողականության և մշակույթների միջև երկխոսության մթնոլորտը և պետք է արդյունավետ քայլեր ձեռնարկեն իրենց տարածքներում բնակվող բոլոր անձանց միջև, անկախ նրանց էթնիկական, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելությունից, փոխադարձ հարգանքը, փոխըմբռնումը և համագործակցությունը խթանելու համար, մասնավորապես, կրթության, մշակույթի և լրատվական միջոցների բնագավառներում:

2. Կողմերը պարտավորվում են ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ այն անձանց պաշտպանելու համար, ովքեր կարող են իրենց էթնիկական, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական պատկանելության պատճառով դառնալ սպառնալիքների, խտրականության, թշնամական կամ բռնի գործողությունների զոհ:

Հոդված 7

Կողմերը պետք է ապահովեն ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի՝ խաղաղ հանրահավաքների, միությունների մեջ ընդգրկվելու, խոսքի, մտքի, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունքների հարգումը:

Հոդված 8

Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի՝ սեփական կրոնը կամ հավատը բացահայտ դավանելու, ինչպես նաև կրոնական հաստատություններ, կազմակերպություններ և ընկերություններ ստեղծելու իրավունքը:

Հոդված 9

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի՝ իր կարծիքն արտահայտելու իրավունքը ներառում է կարծիքներ ունենալու և փոքրամասնության լեզվով տեղեկատվություն և գաղափարներ ստանալու և հաղորդելու ազատությունը՝ անկախ պետական իշխանությունների միջամտությունից և սահմաններից: Իրենց իրավական համակարգի շրջանակներում Կողմերը պետք է ապահովեն, որ լրատվական միջոցների մատչելիության հարցում ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձինք չենթարկվեն խտրականության:

2. Առաջին կետը չի արգելում, որ Կողմերը ռադիոյի և հեռուստահեռարձակման կամ կինեմատոգրաֆիայի ձեռնարկությունների համար արտոնագրում պահանջեն՝ առանց որևէ խտրականության և օբյեկտիվ չափանիշների հիման վրա:

3. Կողմերը չպետք է արգելեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց կողմից տպագիր մամուլի միջոցների ստեղծումն ու օգտագործումը: Ռադիոյի և հեռուստահեռարձակման իրավական դաշտի շրջանակներում, որքանով դա հնարավոր է, և հաշվի առնելով 1-ին կետի դրույթները՝ Կողմերը ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար պետք է երաշխավորեն լրատվական սեփական միջոցների ստեղծման և օգտագործման հնարավորություն:

4. Իրենց իրավական համակարգերի շրջանակներում Կողմերը պետք է համապատասխան /համարժեք/ միջոցներ ձեռնարկեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար լրատվական միջոցների մատչելիությունը դյուրացնելու, ինչպես նաև հանդուրժողականությունը խրախուսելու և մշակութային բազմակարծությունը ապահովելու համար:

Հոդված 10

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ անձնական կյանքում և հասարակական վայրերում իր փոքրամասնության լեզվից բանավոր և գրավոր անարգել օգտվելու իրավունք ունի:

2. Ավանդապես կամ զգալի քանակությամբ ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանցով բնակեցված վայրերում, եթե այդ անձինք խնդրել են, և այնտեղ, որտեղ այդպիսի խնդրանքը

համապատասխանում է իրական կարիքներին, Կողմերը, որքանով հնարավոր է, պետք է ձգտեն ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք հնարավորություն կտան այդ անձանց և վարչական իշխանությունների միջև հարաբերություններում օգտագործել փոքրամասնության լեզուն:

3. Կողմերը պարտավորվում են երաշխավորել ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի իրավունքը՝ ամենասեղմ ժամկետներում իրեն հասկանալի լեզվով տեղեկություն ստանալ իր ձեռքակալության պատճառների, իր դեմ հարուցված մեղադրանքների բնույթի և պատճառների մասին, ինչպես նաև իր պաշտպանությունը իրականացնել այդ լեզվով՝ դրա համար անհրաժեշտության դեպքում ստանալով թարգմանչի անվճար ծառայություն:

Հոդված 11

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ ունի իր անունը, ազգանունը և հայրանունը փոքրամասնության լեզվով օգտագործելու, ինչպես նաև դրանց պաշտոնական ճանաչման իրավունք՝ տվյալ երկրի իրավական պահանջներին համապատասխան:

2. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձ իր փոքրամասնության լեզվով հասարակության համար տեսանելի մասնավոր բնույթի նշումներ, գրություններ և այլ տեղեկատվություն տեղադրելու իրավունք ունի:

3. Ազգային փոքրամասնության պատկանող անձանց զգալի թվաքանակով ավանդաբար բնակեցված տարածքներում Կողմերը իրենց իրավական համակարգերի շրջանակներում, անհրաժեշտության դեպքում ներառյալ նաև այլ պետությունների հետ կնքված համաձայնագրերը, ինչպես նաև հաշվի առնելով կոնկրետ պայմանները, պետք է ապահովեն ավանդական տեղական անվանումների, փողոցների անվանումների, ինչպես նաև բնակչության համար նախատեսված տեղագրական այլ նշումների, փոքրամասնության լեզվով ցուցանակների տեղադրումը, երբ այդպիսի նշումների բավարար կարիք կա:

Հոդված 12

1. Կողմերը անհրաժեշտության դեպքում կրթության և գիտական ուսումնասիրությունների բնագավառում պետք է միջոցներ ձեռնարկեն իրենց ազգային փոքրամասնությունների և բնակչության մեծամասնության մշակույթի, պատմության, լեզվի և կրոնի վերաբերյալ գիտելիքներն ամրապնդելու համար:

2. Այս ենթատեքստում Կողմերը, մասնավորապես, պետք է համարժեք հնարավորություններ տրամադրեն ուսուցիչների պատրաստման, դպրոցական դասագրքերով ապահովման համար և դյուրացնեն շփումները տարբեր համայնքների ուսանողների և ուսուցիչների միջև:

3. Կողմերը պարտավորվում են ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար բոլոր մակարդակներով ապահովել կրթության մատչելիության հավասար հնարավորություններ:

Հոդված 13

1. Իրենց կրթական համակարգերի շրջանակներում Կողմերը պետք է ճանաչեն, որ ազգային փոքրամասնության պատկանող անձինք իրավունք ունեն ստեղծելու և ղեկավարելու իրենց սեփական մասնավոր կրթական և վերապատրաստման հաստատությունները:

2. Այս իրավունքի իրագործումը Կողմերի վրա ոչ մի ֆինանսական պարտավորություն չի դնում:

Հոդված 14

1. Կողմերը պարտավորվում են ճանաչել ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձի իրավունքը՝ սովորել իր փոքրամասնության լեզուն:

2. Ավանդաբար կամ զգալի քանակությամբ ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանցով բնակեցված տարածքներում բավարար կարիքի դեպքում Կողմերը հնարավորությունների սահմաններում և իրենց կրթական համակարգերի շրջանակներում պետք է ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար երաշխավորեն իրենց լեզուն ուսումնասիրելու կամ այդ լեզվով կրթություն ստանալու համարժեք հնարավորություններ:

3. Սույն հոդվածի 2-րդ պարբերության դրույթները չպետք է իրագործվեն ի վնաս պաշտոնական լեզվի ուսուցման և դասավանդման:

Հոդված 15

Կողմերը պետք է անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծեն ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց արդյունավետ մասնակցությունը մշակութային, հասարակական և տնտեսական կյանքում, ինչպես նաև պետական գործունեության մեջ, մասնավորապես, իրենց առնչվող հարցերում ապահովելու համար:

Հոդված 16

Կողմերը պետք է ձեռնպահ մնան այնպիսի միջոցներից, որոնք փոխում են բնակչության կառուցվածքային կազմը այն տարածքներում, որոնք բնակեցված են ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանցով, և նպատակ ունեն սահմանափակելու սույն Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքներից բխող իրավունքները և ազատությունները:

Հոդված 17

1. Կողմերը պարտավորվում են չխոչընդոտել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքը՝ հաստատել և պահպանել ազատ և խաղաղ միջսահմանային շփումներ այլ պետություններում օրինական կերպով գտնվող անձանց հետ, մասնավորապես, նրանց հետ, ովքեր ունեն ընդհանուր էթնիկական ինքնություն, լեզվական, կրոնական կամ մշակութային ընդհանուր ժառանգություն:

2. Կողմերը պարտավորվում են չխոչընդոտել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց՝ ոչ կառավարական կազմակերպությունների գործունեությանը ազգային և միջազգային մակարդակներով մասնակցելու իրավունքը:

Հոդված 18

1. Համապատասխան ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց պաշտպանությունն ապահովելու համար Կողմերը անհրաժեշտության դեպքում պետք է ջանք գործադրեն այլ պետությունների, մասնավորապես, հարևան երկրների հետ երկկողմ և բազմակողմ համաձայնագրեր կնքելու համար:

2. Կողմերը անհրաժեշտության դեպքում պետք է միջոցներ ձեռնարկեն միջսահմանային համագործակցությունը խրախուսելու համար:

Հոդված 19

Կողմերը պարտավորվում են հարգել և կիրառել սույն Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքները՝ անհրաժեշտության դեպքում կատարելով միայն այնպիսի սահմանափակումներ և բացառություններ, որոնք նախատեսված են միջազգային իրավական փաստաթղթերում, մասնավորապես, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Կոնվենցիայում, այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են նշված սկզբունքներից բխող իրավունքներին և ազատություններին:

Բաժին 3

Հոդված 20

Սույն Շրջանակային կոնվենցիայի սկզբունքներից բխող իրավունքների և ազատությունների իրագործման ժամանակ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ պետք է հարգի ազգային օրենսդրությունը և մյուսների իրավունքները, մասնավորապես, բնակչության մեծամասնության և այլ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները:

Հոդված 21

Ոչինչ սույն Շրջանակային կոնվենցիայում չի կարող մեկնաբանվել որպես ցանկացած անհատի որևէ ենթադրվող գործունեությամբ զբաղվելու կամ ինչ-որ գործողություններ կատարելու իրավունք, որը հակասում է միջազգային իրավունքի, մասնավորապես, ինքնիշխան հավասարության, տարածքային ամբողջականության և պետությունների քաղաքական անկախության սկզբունքների:

Հոդված 22

Ոչինչ սույն Շրջանակային կոնվենցիայում չի կարող մեկնաբանվել որպես Պայմանավորվող կողմերից յուրաքանչյուրի օրենքներով կամ որևէ այլ համաձայնագրով, որին այդ Կողմը մասնակից է, երաշխավորվող մարդու իրավունքների կամ հիմնարար ազատությունների սահմանափակում կամ նվազեցում:

Հոդված 23

Սույն Շրջանակային կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքներից բխող ազատությունները և իրավունքները, այնքանով, որքանով հանդիսանում են «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Կոնվենցիայի կամ դրա Արձանագրությունների առարկա, պետք է հասկացվեն որպես վերջինիս համապատասխան դրույթներ:

Բաժին 4

Հոդված 24

1. Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն լիազորված է հետևելու Պայմանավորվող պետությունների կողմից սույն Շրջանակային կոնվենցիայի իրագործմանը:

2. Կողմերը, որոնք չեն հանդիսանում Եվրոպայի խորհրդի անդամ, Կոնվենցիայի իրագործման մեխանիզմին կմասնակցեն համաձայն այն պայմանների, որոնք պետք է սահմանվեն:

Հոդված 25

1. Որևէ Պայմանավորվող կողմի նկատմամբ սույն Շրջանակային կոնվենցիան ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, վերջինս Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին պետք է փոխանցի օրենսդրական և այլ միջոցառումների մասին համալիր տեղեկատվություն,

որոնք ընդունվել և ձեռնարկվել են սույն Շրջանակային կոնվենցիայից բխող սկզբունքները իրականացնելու համար:

2. Հետագայում յուրաքանչյուր Կողմ պարբերաբար և ամեն անգամ, երբ Նախարարների կոմիտեի կողմից կատանա համապատասխան խնդրանք, Գլխավոր քարտուղարին պետք է ներկայացնի ցանկացած այլ տեղեկատվություն՝ կապված սույն Շրջանակային կոնվենցիայի իրագործման հետ:

3. Սույն հոդվածի դրույթների համաձայն ստացված ամբողջ տեղեկատվությունը Գլխավոր քարտուղարը պետք է փոխանցի Նախարարների կոմիտեին:

Հոդված 26

1. Սույն Շրջանակային կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքների իրականացման համար Կողմերից որևէ մեկի ընդունած միջոցառումների նույնականության գնահատման ժամանակ Նախարարների կոմիտեին պետք է օժանդակի Խորհրդակցական կոմիտեն, որի անդամները պետք է ճանաչված իրազեկություն ունենան ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության բնագավառում:

2. Խորհրդակցական կոմիտեի կազմավորման կարգը, ինչպես նաև աշխատանքային ընթացակարգը պետք է սահմանվեն Նախարարների կոմիտեի կողմից սույն Շրջանակային կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում:

Բաժին 5

Հոդված 27

Սույն Շրջանակային կոնվենցիան բաց է Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների ստորագրման համար: Մինչև Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելը այն բաց է նաև ցանկացած այն պետության ստորագրման համար, ում կիրավիրի ստորագրել Նախարարների կոմիտեն: Կոնվենցիան ենթակա է վավերացման, ընդունման կամ հավանության: Վավերացման, ընդունման կամ հավանության վերաբերյալ փաստաթղթերը պետք է ի պահ տրվեն Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 28

1. Սույն Շրջանակային կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի այն օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը, երբ, սույն Շրջանակային կոնվենցիայի 27-րդ հոդվածի դրույթներին համաձայն, Եվրոպայի խորհրդի տասներկու անդամ պետություններ կարտահայտեն իրենց համաձայնությունը սույն Կոնվենցիան իրենց համար պարտադիր լինելու մասին:

2. Յուրաքանչյուր անդամ պետության համար, որը հետագայում կարտահայտի իր համաձայնությունը սույն Շրջանակային կոնվենցիան իր համար պարտադիր լինելու մասին, Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթուղթը ի պահ հանձնելու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 29

1. Սույն Շրջանակային կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց և Պայմանավորվող պետությունների հետ անցկացված խորհրդակցություններից հետո, Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի որոշմամբ, որը համաձայն Եվրոպայի խորհրդի Կանոնադրության 20-րդ հոդվածի «դ» կետի՝ ընդունվում է մեծամասնությամբ, Նախարարների կոմիտեն Եվրոպայի խորհրդի անդամ չհանդիսացող յուրաքանչյուր պետության կարող է առաջարկել միանալ սույն Շրջանակային կոնվենցիային, որը, համաձայն 27-րդ հոդվածի դրույթների, հրավիրվել է՝ ստորագրելու այն, բայց չի ստորագրել, ինչպես նաև որևէ այլ անդամ չհանդիսացող պետության:

2. Յուրաքանչյուր միացած պետության համար սույն Շրջանակային կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի միացման փաստաթուղթը Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ի պահ հանձնելու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հոդված 30

1. Յուրաքանչյուր պետություն ստորագրման կամ վավերացման պահին, ինչպես նաև ընդունման և միանալու փաստաթուղթը ի պահ հանձնելու ժամանակ կարող է նշել այն տարածքը կամ տարածքները, որոնց սահմաններում ինքը պատասխանատվություն է կրում միջազգային հարաբերությունների և սույն Կոնվենցիայի կիրառման համար:

2. Յուրաքանչյուր պետություն կարող է հետագայում՝ ցանկացած պահի, Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին ուղղված հայտարարությամբ տարածել սույն Շրջանակային կոնվենցիայի կիրառումը որևէ ուրիշ՝ հայտարարության մեջ նշված տարածքի վրա: Այդ տարածքների վերաբերյալ սույն Կոնվենցիան ուժի մեջ կմտնի այդ հայտարարությունը Գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

3. Նախորդ երկու կետերի դրույթների հիման վրա արված ցանկացած հայտարարություն կարող է հետ վերցվել Գլխավոր քարտուղարին ուղղված ծանուցագրի միջոցով՝ այդպիսի հայտարարության մեջ նշված ցանկացած տարածքի վերաբերյալ: Այդպիսի հետ վերցնելը ուժի մեջ կմտնի ծանուցագրի Գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրից եռամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հողված 31

1. Յուրաքանչյուր կողմ ցանկացած պահի կարող է չեղյալ հայտարարել սույն Շրջանակային կոնվենցիան՝ ծանուցագիր հղելով Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին:

2. Այդպիսի չեղյալ հայտարարումը ուժի մեջ կմտնի ծանուցագիրը Գլխավոր քարտուղարի ստանալու օրից վեցամսյա ժամկետը լրանալուն հաջորդող ամսվա առաջին օրը:

Հողված 32

Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը պետք է տեղեկացնի Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին, սույն Շրջանակային կոնվենցիան ստորագրած մյուս պետություններին և սույն Կոնվենցիային միացած յուրաքանչյուր պետության՝

ա/ ցանկացած ստորագրման մասին,

բ/ վավերացման, ընդունման, հավանության կամ միանալու վերաբերյալ յուրաքանչյուր փաստաթուղթ ի պահ հանձնելու մասին,

գ/ Շրջանակային կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելու ցանկացած օրվա մասին՝ համաձայն Կոնվենցիայի 28-րդ, 29-րդ և 30-րդ հոդվածների,

դ/ սույն Շրջանակային կոնվենցիային վերաբերող ցանկացած այլ ակտի, ծանուցագրի կամ հաղորդագրության մասին:

Ի վկայություն վերոհիշյալի՝ ներքոստորագրյալները, լինելով պատշաճ կերպով լիազորված, ստորագրեցին սույն Շրջանակային կոնվենցիան:

Կատարված է Ստրասբուրգում 1995 թվականի փետրվարի 1-ին, անգլերեն և ֆրանսերեն. երկու տեքստներն էլ հավասարազոր են և մեկական տարբերակով հանձնվում են ի պահ Եվրոպայի խորհրդի արխիվին: Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը հաստատված պատճենները պետք է փոխանցի Եվրոպայի խորհրդի յուրաքանչյուր անդամ պետության, ինչպես նաև յուրաքանչյուր պետության, որին կառաջարկվի ստորագրել կամ միանալ սույն Շրջանակային կոնվենցիային:

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՁԵԿՈՒՅՑ⁴⁰

Նախապատմություն

1. Ավելի քան քառասուն տարիների ընթացքում, Եվրոպայի Խորհուրդը, բազմաթիվ առիթներով, ուսումնասիրել է ազգային փոքրամասնությունների

⁴⁰ Ոչ պաշտոնական քարզմանություն, տես՝ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/I_atglance/PDF_Text_FCNM_hy.pdf

իրավիճակը: Խորհրդարանական Վեհաժողովը, իր գոյության առաջին տարվա ընթացքում (1949թ.), Իրավական և Վարչական Հարցերի Կոմիտեի զեկույցով, ճանաչեց «ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների ընդլայնված պաշտպանության խնդրի» կարևորությունը: «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայում չընդգրկված ազգային փոքրամասնությունների որոշ իրավունքները երաշխավորելու համար, Վեհաժողովը 1961 թվականին առաջարկեց Կոնվենցիայի երկրորդ լրացուցիչ արձանագրության մեջ նոր հոդված ավելացնել: Կոնվենցիան 14-րդ հոդվածում պարզապես հղում էր կատարում «ազգային փոքրամասնության պատկերացումներին» խտրականությունների չկիրառման տեսանկյունից: 285 Հանձնարարականը (1961թ.) ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին հոդվածի նախագծի համար առաջարկեց հետևյալ ձևակերպումը.

«Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք, իրենց խմբի մյուս անդամների հետ միասին, և հասարակական կարգին համապատասխան, չպետք է զրկվեն իրենց սեփական մշակույթից օգտվելու, իրենց լեզուն գործածելու, իրենց դպրոցները ստեղծելու և իրենց ընտրած լեզվով կրթություն ստանալու կամ իրենց կրոնը դավանելու և կիրառելու իրավունքից»:

2. Այդպիսի արձանագրություն կազմելու հնարավորությունը և նպատակահարմարությունը որոշելու նպատակով լիազորված փորձագետների կոմիտեն հետաձգեց իր աշխատանքները մինչև Բելգիական լեզվաբանական գործերում, (Մարդու իրավունքների Եվրոպական Դատարան. 1968թ. հուլիսի 27-ի դատավճիռը, Սերիա A #6) կրթության բնագավառում կիրառվող լեզուների վերաբերյալ վերջնական վճռի կայացումը: 1973թ. կոմիտեն եզրահանգեց այն կարծիքին, որ իրավական տեսակետից չկա հատուկ անհրաժեշտություն ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության առարկա դարձնելու համար: Այնուամենայնիվ, փորձագետները գտնում էին, որ իրավական առումով չկան մեծ խոչընդոտներ այդպիսի արձանագրության ընդունման համար, եթե դրա ընդունումը այլ պատճառներով կհամարվի նպատակահարմար:

3. Այնուհետև Խորհրդարանական Վեհաժողովը Նախարարների Կոմիտեին առաջարկեց մի շարք քաղաքական և իրավական միջոցառումներ, մասնավորապես, ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների մասին արձանագրություն կամ կոնվենցիա կազմելու համար: 1134 հանձնարարականը (1990թ.) ներառում է այն սկզբունքները, որոնք Վեհաժողովի կողմից համարվել են անհրաժեշտ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության համար: 1991թ. հոկտեմբերին Մարդու Իրավունքների Կոմիտեին հանձնարարվեց, Եվրոպայի Անվտանգության և Համագործակցության Խորհրդաժողովի (ԵԱՀԽ) և

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության կողմից իրականացված աշխատանքները, ինչպես նաև Եվրոպայի Խորհրդում առկա մտորումները հաշվի առնելու պայմանով, իրավական և քաղաքական առումներով, որոշել այն պայմանները, համաձայն որի Եվրոպայի Խորհուրդը կարող է գործունեություն ծավալել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության համար:

4. 1992թ. մայիսին Նախարարների Կոմիտեն լիազորեց Մարդու Իրավունքների Կոմիտեին ուսումնասիրել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությանը վերաբերող առանձնահատուկ իրավական նորմերի ձևակերպման հնարավորությունները: Այդ նպատակի համար, Մարդու Իրավունքների Կոմիտեն ստեղծեց փորձագետների կոմիտե (DH-MIN), որին 1993թ. մարտին տրված նոր մանդատի ներքո հանձնարարվեց առաջարկել այս բնագավառում հատուկ իրավական նորմեր Եվրոպայի Խորհրդի և ԵԱՀԽ միջև իրականացված աշխատանքը լրացնելու սկզբունքով: Մարդու Իրավունքների Կոմիտեն և DH-MIN-ը հաշվի առան բազմաթիվ տեքստեր, մասնավորապես, Ժողովրդավարություն Իրավունքի Միջոցով Հանձնաժողովի (այսպես կոչված՝ Վենետիկի հանձնաժողով) կողմից կազմված «Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի մասին առաջարկը, «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության մասին ավստրիական առաջարկը, Վեհաժողովի 1201 (1993թ.) հանձնարարականում ընդգրկված «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության նախագիծը և այլ առաջարկներ: Այս ուսումնասիրությունները հանգեցրին 1993թ. սեպտեմբերի 8-ին Նախարարների Կոմիտեին ուղղված Մարդու Իրավունքների Կոմիտեի զեկույցի պատրաստմանը, որն ընդգրկում էր բազմաթիվ իրավական նորմեր, որոնք կարող են ընդունվել այդ բնագավառում, ինչպես նաև իրավական փաստաթղթեր, որոնցում այդ նորմերը կարող են շարադրվել: Այդ առիթով, Մարդու Իրավունքների Կոմիտեն նշեց, որ «ազգային փոքրամասնություններ» տերմինի մեկնաբանության հարցում չի հաջողվել համաձայնություն ձեռք բերել (հանգել կոնսենսուսի):

5. Որոշիչ քայլը կատարվեց 1993թ. հոկտեմբերի 8-ի և 9-ի Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների Պետությունների և Կառավարությունների Ղեկավարների Վիեննայի Գագաթաժողովում: Այդտեղ համաձայնություն ձեռք բերվեց, որ Եվրոպայի պատմության մեջ եղած ցնցումների արդյունքում առաջացած ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները պետք է պաշտպանվեն և հարգվեն հոգուտ խաղաղության և կայունության: Մասնավորապես, Պետությունների և Կառավարությունների Ղեկավարները որոշեցին ձեռնամուխ լինել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների

պաշտպանության համար իրավական ձեռնարկումների: Վիեննայի հռչակագրի II Հավելվածը Նախարարների Կոմիտեին հանձնարարում էր.

- Առանց հապաղելու մշակել շրջանակային կոնվենցիա, որը պետք է սահմանի այն սկզբունքները, որոնք Պայմանավորվող պետությունները կպարտավորվեն հարգել ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորելու համար: Այս փաստաթուղթը բաց կլինի նաև անդամ չհանդիսացող պետությունների ստորագրման համար:
- Աշխատանքներ սկսել «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիան մշակույթի բնագավառում լրացնող արձանագրություն մշակելու համար, որը կներառի անհատական իրավունքները, մասնավորապես, ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները երաշխավորող դրույթներ:

6. 1993թ. նոյեմբերի 4-ին Նախարարների Կոմիտեն ստեղծեց Ազգային Փոքրամասնությունների Իրավունքների Պաշտպանության Հատուկ Կոմիտե: Կոմիտեին տրված մանդատը արտացոլում էր Վիեննայում ընդունված որոշումները: Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրներից բաղկացած սույն Կոմիտեն՝ Մարդու Իրավունքների Կոմիտեի, Մշակութային Համագործակցության Խորհրդի, Չանգվածային Լրատվական Միջոցների Կոմիտեի և Ժողովրդավարություն Իրավունքի միջոցով Հանձնաժողովի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ, սկսեց իր աշխատանքները 1994թ. հունվարի վերջերին: Դիտորդի կարգավիճակով մասնակցում էին նաև ԵԱՀԽ Ազգային Փոքրամասնությունների Հարցերով Գերագույն Հանձնակատարը և Եվրոպական Համայնքների Հանձնաժողովը:

7. 1994թ. ապրիլի 15-ին Ազգային Փոքրամասնությունների Իրավունքների Պաշտպանության Հատուկ Կոմիտեն Նախարարների Կոմիտեին ներկայացրեց ժամանակավոր զեկույց, որը հետագայում փոխանցվեց Խորհրդարանական Վեհաժողովին /փաստաթուղթ 7109/: Նախարարների Կոմիտեն 1994թ. մայիսին, 94-րդ նստաշրջանի ընթացքում, իր գոհունակությունը հայտնեց Վիեննայի հռչակագրից բխող մանդատի ներքո ձեռք բերված առաջընթացի վերաբերյալ:

8. Շրջանակային Կոնվենցիայի որոշ դրույթներ, որոնք պահանջում են քաղաքական իրավարարություն (արբիտրաժ), ինչպես նաև այն դրույթները, որոնք վերաբերում են Կոնվենցիայի իրագործման վերահսկմանը, մշակվել են Նախարարների Կոմիտեի կողմից (1994թ. հոկտեմբերի 7-ի Նախարարների Պատվիրակների 517bis հանդիպում):

9. Ազգային Փոքրամասնությունների Իրավունքների Պաշտպանության Հատուկ Կոմիտեն 1994թ. հոկտեմբերի 10-ից 14-ը տեղի ունեցած հանդիպման ժամանակ որոշեց Նախարարների Կոմիտեին ներկայացնել շրջանակային կոնվենցիայի նախագիծը: Նախարարների Կոմիտեն ընդունեց ներկայացված նախագիծը 1994թ. նոյեմբերի 10-ին՝ 95-րդ նստաշրջանի ընթացքում:

1995թ. փետրվարի 1-ին Շրջանակային Կոնվենցիան բաց էր Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների ստորագրման համար:

Ընդհանուր նկատառումներ

Շրջանակային Կոնվենցիայի նպատակները

10. Շրջանակային Կոնվենցիան հանդիսանում է առաջին իրավաբանորեն պարտավորեցնող բազմակողմ փաստաթուղթը, որն ընդհանուր առմամբ նվիրված է ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությանը: Կոնվենցիայի նպատակն է սահմանել այն իրավական սկզբունքները, որ պետությունները կպարտավորվեն հարգել՝ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորելու համար: Սույնով Եվրոպայի Խորհուրդը կյանքի կոչեց Վիեննայի հռչակագրի կոչը (Հավելված II)՝ Եվրոպայի Անվտանգության և Համագործակցության Խորհրդաժողովի (ԵԱՀԽ) կողմից ընդունված քաղաքական սկզբունքները, առավել հնարավոր չափով իրավական պարտավորությունների վերափոխելու մասին:

Մտտեցումներ և հիմնական կոնցեպցիաներ

11. Լուծում պահանջող տարբեր իրավիճակներն ու խնդիրները դասակարգելու համար որոշվեց, որ Շրջանակային Կոնվենցիան հիմնականում պետք է ներառի ծրագրային բնույթի դրույթներ, որոնք պետք է սահմանեն այն նպատակները, որ պետք է երաշխավորեն Կողմերը: Այս ծրագրային բնույթի դրույթները, որոնք ենթակա չեն ուղղակի կիրառման, համապատասխան պետությունների հայեցողությանն են թողնում իրենց առջև դրված նպատակների իրագործումը, դրանով նրանց հնարավորություն տալով հաշվի առնել իրենց յուրահատուկ հանգամանքները:

12. Պետք է նշել նաև, որ Շրջանակային Կոնվենցիան չի ներառում «ազգային փոքրամասնություն» հասկացության բնորոշումը: Որոշվել էր գործնական (պրագմատիկ) մտտեցում ցուցաբերել, որը հիմնված էր այն համոզման վրա, որ այդ փուլում անհնար է սահմանել Եվրոպայի Խորհրդի բոլոր անդամ-երկրների առաջարկությունները համախմբող բնորոշում:

13. Շրջանակային Կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքների կիրառումը պետք է իրականացվի ազգային օրենսդրության և համապատասխան

պետական քաղաքականության միջոցով: Դա չի առնչվում կոլեկտիվ իրավունքների ճանաչմանը: Շեշտը դրված է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանության վրա, ովքեր կարող են անհատապես կամ խմբերով իրականացնել իրենց իրավունքները (տես, Հոդված 3, կետ 2): Այդ առումով Շրջանակային Կոնվենցիան հետևում է այլ միջազգային կազմակերպությունների կողմից ընդունված փաստաթղթերի մոտեցմանը:

Շրջանակային Կոնվենցիայի կառուցվածքը

14. Նախաբանից բացի, Շրջանակային Կոնվենցիան բաղկացած է հինգ մասերի բաժանված գործուն մասից:

15. I Բաժինը, ընդհանուր ձևով, ներառում է որոշ հիմնական սկզբունքներ սահմանող դրույթներ, որոնք կարող են նպաստել Շրջանակային Կոնվենցիայի մյուս անկախ դրույթների մեկնաբանմանը:

16. II Բաժինը ներառում է առանձնահատուկ սկզբունքներ:

17. III Բաժինը ընդգրկում է Շրջանակային Կոնվենցիայի մեկնաբանմանն ու իրագործմանն առնչվող մի շարք դրույթներ:

18. IV Բաժինը ներառում է Շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործման վերահսկմանը վերաբերող դրույթներ:

19. V Բաժինը ընդգրկում է Եվրոպայի Խորհրդի շրջանակներում ընդունված կոնվենցիաների և համաձայնագրերի տիպային եզրափակիչ դրույթների վրա հիմնված վերջնադրույթներ:

Շրջանակային կոնվենցիայի դրույթների մեկնաբանությունը Նախաբան

20. Նախաբանում շարադրված են Շրջանակային Կոնվենցիան կազմելու պատճառները և բացատրված են Կոնվենցիան մշակողների մտահոգությունները: Բացման խոսքերն արդեն մատնանշում են, որ սույն փաստաթուղթը կարող են ստորագրել և վավերացնել Եվրոպայի Խորհրդի անդամ չհանդիսացող պետությունները (տես, 27-րդ և 29-րդ հոդվածները):

21. Նախաբանը հղում է կատարում Եվրոպայի Խորհրդի Կանոնադրության նպատակի և այդ նպատակը երաշխավորելու միջոցներից մեկի՝ մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պահպանման և հետագա իրագործման վրա:

22. Հղում է կատարվում նաև Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների Պետությունների և Կառավարությունների Ղեկավարների Վիեննայի հռչակագրի վրա, մի փաստաթղթի, որը հանդիսացել է սույն Շրջանակային Կոնվենցիայի հիմքը (տես նաև, վերևից հինգերորդ պարբերությունը): Փաստորեն, Նախաբանի տեքստը մեծապես ոգեշնչված է այդ հռչակագրով, մասնավորապես, հռչակագրի Հավելված II-ով: Նույնը վերաբերում է նաև Շրջանակային Կոնվենցիայի I և II Բաժիններում ընդգրկված ձեռնարկումների ընտրությանը:

23. Նախաբանը, ոչ սպառնիչ կերպով, նշում է Շրջանակային Կոնվենցիայի բովանդակության ոգեշնչման երեք այլ աղբյուրները. «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիան և ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ պարտականություններ ներառող ՄԱԿ-ի և ԵԱՀԽ փաստաթղթերը:

24. Նախաբանն արտացոլում է Եվրոպայի Խորհրդի և նրա անդամ-երկրների մտահոգությունը՝ ազգային փոքրամասնություններին սպառնացող վտանգի վերաբերյալ: Նախաբանը ոգեշնչված է ՄԱԿ-ի «Ազգային կամ էթնիկական, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների մասին» հռչակագրի I-ին հոդվածի I-ին պարբերությամբ (1992թ. դեկտեմբերի 18-ի Գլխավոր Ասամբլեայի կողմից ընդունված 47/135 Բանաձև):

25. Ելնելով այն հանգամանքից, որ Շրջանակային Կոնվենցիան բաց է նաև Եվրոպայի Խորհրդի անդամ չհանդիսացող պետությունների ստորագրման համար և, առավել սպառնիչ մոտեցում ցուցաբերելու նպատակով, որոշվել էր ներառել որոշ սկզբունքներ, որոնցից բխող իրավունքներն ու ազատությունները արդեն իսկ երաշխավորված են «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայում և դրա Արձանագրություններում (այդ կապակցությամբ, տես Շրջանակային Կոնվենցիայի 23-րդ հոդվածը):

26. ՄԱԿ-ի կոնվենցիաներին և հռչակագրերին կատարված հղումը հիշեցնում է համաշխարհային մակարդակով կատարված աշխատանք, ինչպես օրինակ «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային պայմանագրում (հոդված 2) և «Ազգային կամ էթնիկական, կրոնական և լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքները մասին» հռչակագրում: Այնուամենայնիվ, այս հղումը չի տարածվում ազգային փոքրամասնության որևէ բնորոշման վրա, որը կարող է ներառված լինել այդ տեքստերում:

27. ԵԱՀԽ համապատասխան սկզբունքների վրա կատարված հղումը արտացոլում է Վիեննայի Հռչակագրի II Հավելվածում արտահայտված

ձգտումն այն մասին, որ Եվրոպայի Խորհուրդը, հնարավորությունների սահմաններում, պետք է ձեռնամուխ լինի այդ քաղաքական սկզբունքները իրավական պարտավորությունների վերափոխմանը:

28. Նախաբանի նախավերջին պարբերությունը սահմանում է Շրջանակային Կոնվենցիայի հիմնական նպատակը, այն է՝ երաշխավորել ազգային փոքրամասնությունների և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությունը: Միաժամանակ Նախաբանում ընդգծվում է, որ այդ արդյունավետ պաշտպանությունը պետք է երաշխավորվի օրենքի գերակայության շրջանակներում և պետությունների տարածքային ամբողջականությունը և ինքնիշխանությունը հարգելու պայմանով:

29. Վերջին տողի նպատակն է նշել, որ Շրջանակային Կոնվենցիայի դրույթները չեն կարող ուղղակիորեն կիրառվել: Խոսքը չի վերաբերվում միջազգային պայմանագրերը ներպետական իրավական համակարգում ընդգրկելու Կողմերի օրենքներին ու պրակտիկային:

Բաժին I

Հոդված 1

30. Հոդված 1-ի հիմնական նպատակն է նշել, որ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը, որը հանդիսանում է մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության անբաժան մասը, չի ներառվում պետությունների սահմանափակ իշխանության մեջ: Այն փաստը, որ այդ պաշտպանությունը «կազմում է մարդու իրավունքների պաշտպանության անբաժան մասը», «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայով ստեղծված մարմիններին, սույն Շրջանակային Կոնվենցիայի մեկնաբանման իրավունք չի վերապահում:

31. Հոդվածը հղում է կատարում ազգային փոքրամասնությունների, որպես այդպիսին, և այդ փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը: Այս տարբերակումը և ձևակերպման տարբերությունը պարզ է դարձնում, որ չեն շոշափվում ազգային փոքրամասնությունների կոլեկտիվ իրավունքները (տես նաև 3-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը): Կողմերն, այնուամենայնիվ, ճանաչում են, որ ազգային փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանությունը կարող է ձեռք բերվել այդ փոքրամասնություններին պատկանող անհատների իրավունքների պաշտպանությամբ:

Հոդված 2

32. Սույն հոդվածը ներառում է Շրջանակային Կոնվենցիայի կիրառումը կարգավորող սկզբունքների ամբողջությունը: Այն համաշունչ և ոգեշնչված է ՄԱԿ-ի Կանոնադրության համաձայն ընդունված, ՄԱԿ-ի Պետությունների միջև բարեկամական հարաբերությունների և համագործակցության վերաբերյալ միջազգային իրավունքի սկզբունքների մասին հռչակագրով (Գլխավոր Ասամբլեա, 2625 (XXV) բանաձև, 24 հոկտեմբերի 1970թ.): Սույն դրույթում նշված սկզբունքները ընդհանուր բնույթ ունեն, սակայն հատուկ կարևորություն են ներկայացնում Շրջանակային Կոնվենցիայով կարգավորվող բնագավառի համար:

Հոդված 3

33. Սույն հոդվածը ներառում է երկու տարբեր, սակայն փոխկապակցված սկզբունքներ, որոնք շարադրված են երկու առանձին կետերով:

Կետ 1

34. Կետ 1-ը նախևառաջ երաշխավորում է ազգային փոքրամասնության պատկանող յուրաքանչյուր անձի՝ այդպիսին համարվելու կամ չհամարվելու ազատ ընտրությունը: Այս դրույթը այդ անձանց հայեցողությանն է թողնում այն հարցի որոշումը, թե տվյալ անձն արդյոք ցանկանում է կամ չի ցանկանում ընդունել Շրջանակային Կոնվենցիայի սկզբունքներից բխող պաշտպանությունը:

35. Սույն կետը չի վերաբերում ազգային փոքրամասնության պատկանելությունը իրավարարությանը (արբիտրաժով) ընտրելու անհատի իրավունքին: Անհատի սուբյեկտիվ ընտրությունը անբաժան կերպով կապակցված է անձի ինքնությանն առնչվող օբյեկտիվ չափանիշի հետ:

36. Այնուհետև 1-ին կետը սահմանում է, որ իր կողմից երաշխավորվող ազատ ընտրությունը կամ այն իրավունքների իրականացումը, որ կապված են այդ ընտրության հետ, չպետք է տվյալ անձին դնեն անբարենպաստ պայմաններում: Դրույթի այս մասը հաստատում է, որ այդ ընտրության ազատությունից օգտվելը, չի դառնա անուղղակի ոտնձգումների առարկա:

Կետ 2

37. Կետ 2-ը սահմանում է, որ Շրջանակային Կոնվենցիայի սկզբունքներից բխող իրավունքներն ու ազատությունները կարող են իրականացվել անհատապես և մյուսների հետ խմբերով: Այդպիսով ճանաչվում է այդ իրավունքների և ազատությունների միացյալ իրականացման հնարավորությունը, որը տարբերվում է կոլեկտիվ իրավունքների

հասկացությունից: «Մյուսների հետ» տերմինը պետք է մեկնաբանվի հնարավոր լայն իմաստով և պետք է ներառի միևնույն ազգային փոքրամասնությանը, այլ ազգային փոքրամասնությանը կամ բնակչության մեծամասնությանը պատկանող անձանց:

Բաժին II

Հոդված 4

38. Սույն հոդվածի նպատակն է ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար հավասարության և խտրականության արգելման սկզբունքների կիրառման ապահովումը: Այս հոդվածի դրույթները պետք է մեկնաբանվեն սույն Շրջանակային Կոնվենցիայի կոնտեքստում:

1-ին և 2-րդ կետեր

39. Կետ 1-ը դասական մոտեցում է ցուցաբերում այս սկզբունքների հանդեպ: 2-րդ կետը ընդգծում է, որ ազգային փոքրամասնություններին և բնակչության մեծամասնությանը պատկանող անձանց լիակատար և արդյունավետ հավասարության երաշխավորումը, Կողմերից պահանջում է ընդունել այդ անձանց առանձնահատկությունները հաշվի առնող հատուկ միջոցառումներ: Այդպիսի միջոցառումները պետք է «ադեկվատ» լինեն, այսինքն՝ համապատասխանեն համաչափության սկզբունքին, մյուսների իրավունքների ոտնահարումից, ինչպես նաև մյուսների նկատմամբ խտրականությունից խուսափելու համար: Սույն սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է, որպեսզի այդպիսի միջոցառումները, ժամանակի կամ գործունեության շրջանակի առումով, չանցնեն լիակատար և արդյունավետ հավասարության նպատակին հասնելու անհրաժեշտության սահմանները:

40. Շրջանակային Կոնվենցիայում ընդգրկված չէ հավասար հնարավորությունների սկզբունքին հատուկ կերպով առնչվող առանձին դրույթ: Դրա ընդգրկումը համարվել էր ավելորդ, քանի որ այդ սկզբունքն արդեն ընդգրկված էր սույն հոդվածի 2-րդ կետում: 1-ին կետում խտրականության արգելման մասին սկզբունքի շարադրման ժամանակ, նույնը որոշվեց նաև տեղաշարժի ազատության վերաբերյալ:

Կետ 3

41. 3-րդ կետի նպատակն է պարզաբանել, որ 2-րդ կետում նշված միջոցառումները չպետք է հակասեն հավասարության և խտրականության արգելման սկզբունքներին: Դրա նպատակն է ապահովել ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց, բնակչության մեծամասնությանը պատկանող անձանց հետ միասին, արդյունավետ հավասարության երաշխավորումը:

Հոդված 5

42. Սույն հոդվածը նպատակաուղղված է ազգային փոքրամասնությունների և պատկանող անձանց կողմից իրենց մշակույթի պահպանման և զարգացման, ինչպես նաև իրենց ինքնությունը պահպանելու իրավունքի երաշխավորմանը:

Կետ 1

43. Կետ 1-ը ներառում է պարտավորություն, այդ առումով անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման մասին: Այն թվարկում է ազգային փոքրամասնության ինքնության չորս կարևոր տարրերը: Սույն հոդվածը չի մեկնաբանվում այնպես, որ բոլոր էթնիկական, մշակութային, լեզվական կամ կրոնական տարբերությունները անհրաժեշտաբար հանգեցնում են ազգային փոքրամասնությունների ստեղծմանը (այս կապակցությամբ, տես 1991թ. Ժնևում տեղի ունեցած ԵԱՀԽ փորձագետների հանդիպման զեկույցը, Բաժին II, կետ 4):

44. «Ավանդույթների» կատարված հղումը չի հանդիսանում ազգային օրենքի կամ միջազգային չափանիշներին հակասող պրակտիկաների հաստատում կամ ընդունում: Ավանդույթների պրակտիկան հանդիսանում է հասարակական կարգի պահանջներից բխող սահմանափակումների առարկա:

Կետ 2

45. 2-րդ կետի նպատակն է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց պաշտպանել, հակառակ նրանց կամքի, միաձուլումից: Դրանով չի արգելվում կամավոր միաձուլումը:

46. 2-րդ կետը չի արգելում Կողմերին ձեռնարկել միջոցառումներ իրենց ընդհանուր ինտեգրացիոն քաղաքականությունը իրականացնելու համար: Դրանով ճանաչվում է սոցիալական համախմբվածության կարևորությունը և արտացոլվում է Նախաբանում արտահայտված ձգտումը, համաձայն որի մշակութային բազմազանությունը պետք է լինի յուրաքանչյուր հասարակության հարստացման և ոչ թե պառակտման աղբյուր և գործոն:

Հոդված 6

47. Սույն հոդվածը հանդիսանում է Վիեննայի Հռչակագրի III Հավելվածում շարադրված մտահոգությունների արտահայտությունը («Ռասիզմի, քսենոֆոբիայի, հակասեմիտիզմի և անհանդուրժողականության դեմ պայքարի մասին» հռչակագրի և գործողության ծրագիր):

Կետ 1

48. 1-ին կետը հատուկ նշանակություն է տալիս հանդուրժողականության և մշակույթների միջև երկխոսության մթնոլորտին և նշում է Կողմերի տարածքում բնակվող բոլոր անձանց միջև փոխադարձ հարգանքի, փոխըմբռնման և համագործակցության խրախուսման կարևորությունը: Կրթության, մշակույթի և լրատվական միջոցների բնագավառները նշված են առանձնահատուկ ձևով, որովհետև դրանք համարվում են չափազանց կարևոր այդ նպատակներին հասնելու համար:

49. Սոցիալական համախմբվածությունն ուժեղացնելու համար, սույն կետը խրախուսում է հանդուրժողականության և մշակույթների միջև երկխոսությունը, էթնիկական, մշակութային, լեզվական և կրոնական խմբերին պատկանող անձանց միջև վերացնելով անջրպետները՝ փոխադարձ հարգանք և փոխըմբռնում խրախուսող, ինչպես նաև այդ անձանց, նրանց ինքնությունը պահպանելով, հասարակությունում ինտեգրացնելու նպատակ հետապնդող միջմշակութային կազմակերպությունների և շարժումների միջոցով:

Կետ 2

50. Սույն դրույթը ոգեշնչված է ԵԱՀԽ Կոպենհագենի փաստաթղթի 40.2 կետով: Սույն պարտավորության նպատակն է բոլոր այն անձանց պաշտպանությունը, ովքեր կարող են դառնալ սպառնալիքների կամ խտրականության գործողությունների, թշնամության կամ բռնի գործողությունների զոհ՝ անկախ այդպիսի սպառնալիքների կամ գործողությունների սկզբնապատճառներից:

Հոդված 7

51. Սույն հոդվածի նպատակն է երաշխավորել ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձի՝ հողվածում նշված հիմնական ազատությունների և իրավունքների հարգումը: Այդ ազատություններն, իհարկե, ընդհանուր բնույթ ունեն, այդ իսկ պատճառով կիրառվում են բոլորի նկատմամբ, անկախ նրանց ազգային փոքրամասնության պատկանելու կամ չպատկանելու հանգամանքից (օրինակ, տես «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 9, 10 և 11 հոդվածները), և դրանից բացի հատկապես կարևոր են ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության համար: Նախաբանի վերը նշված մեկնաբանության մեջ սահմանված նպատակների համար որոշվել էր ընդգրկել «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայում արդեն ընդգրկված որոշ ձեռնարկումներ:

52. Սույն հոդվածը կարող է Կողմերի համար կիրառվել որպես որոշակի պոզիտիվ պարտավորություն նշված ազատությունները այն բռնի գործողություններից պաշտպանելու համար, որոնց համար պետությունը պատասխանատվություն չի կրում: «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայով այդպիսի պոզիտիվ պարտավորությունների հնարավորությունը ճանաչվել է Մարդու Իրավունքների Եվրոպական Դատարանի կողմից:

53. 7-րդ հոդվածում շարադրված որոշ ազատություններ զարգացվել են 8-րդ և 9-րդ հոդվածներում:

Հոդված 8

54. Սույն հոդվածում շարադրված են կրոնի ազատության պաշտպանության առավել մանրամասն կանոններ, քան 7-րդ հոդվածում: Այն համախմբում է ԵԱՀԽ Կոպենհագենի փաստաթղթի 32.2, 32.3 և 32.6 կետերի մի շարք տարրերը մեկ դրույթի մեջ: Այս ազատությունները, իհարկե, վերաբերում են բոլորին, ինչպես նաև, համաձայն 4-րդ հոդվածի՝ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց: Սույն կոնտեքստում, այս ազատությանը տրված կարևորությունը պայմանավորված է նրանով, որ դրան հատուկ ուշադրություն դարձնելը համարվել է հատկապես կարևոր:

Հոդված 9

55. Սույն հոդվածում ընդգրկված են կարծիք արտահայտելու ազատությունը պաշտպանելու մասին առավել մանրամասն կանոններ, քան 7-րդ հոդվածում:

Կետ 1

56. Սույն կետի առաջին նախադասությունը կազմվել է համաձայն «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի երկրորդ նախադասության մոդելի: Թեև նախադասությունը անդրադառնում է հատկապես փոքրամասնության լեզվով տեղեկատվություն և գաղափարներ ստանալու և հաղորդելու ազատությանը, այն նաև վերաբերում է բնակչության մեծամասնության լեզվով կամ այլ լեզուներով տեղեկատվություն և գաղափարներ ստանալու իրավունքին:

57. Սույն կետի երկրորդ նախադասությունը նախատեսում է ձեռնարկումներ, որոնք երաշխավորում են լրատվական միջոցների մատչելիությունը՝ առանց որևէ խտրականության: «Իրենց իրավական համակարգի շրջանակներում» բառերը գետեղված են Կողմերի այն սահմանադրական դրույթները հարգելու նպատակով, որոնք կարող են սահմանափակել լրատվական միջոցների մատչելիության աստիճանը՝ այն կարգավորելու նպատակով:

Կետ 2

58. Սույն կետը կազմվել է «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի օրինակով:

59. Հնչուն ռադիոյի, հեռուստահեռարձակման ու կինեմատոգրաֆի ձեռնարկությունների արտոնագրումը պետք է իրականացվի առանց որևէ խտրականության և օբյեկտիվ չափանիշների հիման վրա: Այս պահանջները, որոնք առանձնահատուկ կերպով չեն նշված «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի երրորդ նախադասությունում, համարվել են կարևոր ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանության համար կազմված փաստաթղթի համար:

60. «Հնչուն ռադիո» բառը, որն ընդգրկված է սույն հոդվածի 3-րդ կետում, ներառված չէ «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի համապատասխան նախադասության մեջ: Այն կիրառվում է ժամանակակից տերմինաբանությունն արտացոլելու համար և իմաստային առումով չունի ոչ մի էական տարբերություն «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածից:

Կետ 3

61. Սույն կետի առաջին նախադասությունը, որը վերաբերում է տպագիր մամուլի միջոցների ստեղծմանն ու օգտագործմանը, պարունակում է էապես նեգատիվ ձեռնարկում, մինչդեռ առավել ճկուն կերպով ձևակերպված երկրորդ նախադասությունը ընդգծում է ռադիոյի և հեռուստահեռարձակման բնագավառում դրական պարտավորություն (օրինակ՝ հաճախականությունների բաշխումը): Այս տարբերակումը արտացոլում է հաճախականությունների սակավությունը և այդ ոլորտում կարգավորումների անհրաժեշտությունը: Ոչ մի հատուկ հղում չի կատարվել ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց կողմից լրատվական միջոցների ստեղծման համար ֆոնդեր որոնելու իրավունքին, քանի որ այդ իրավունքն ինքնին համարվել է ակներև:

Կետ 4

62. Սույն կետը շեշտում է ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար լրատվության միջոցների մատչելիությունը դյուրացնելու և հանդուրժողականության ու մշակութային բազմակարծությունը խրախուսելու համար երկակի նպատակ հետապնդող միջոցառումների

անհրաժեշտությունը: «Համապատասխան միջոցներ» արտահայտությունը կիրառված է 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետի մեկնաբանությունում տրված նպատակների համար (տես 39-րդ կետը), որտեղ օգտագործված են միևնույն բառերը: Սույն կետը լրացնում է 9-րդ Հոդվածի 1-ին կետում շարադրված միջոցառումները: Սույն կետով նախատեսված միջոցառումները, օրինակ, կարող են բաղկացած լինել ֆոնդերից, որոնք անհրաժեշտ են փոքրամասնության ռադիոհաղորդման կամ փոքրամասնությունների հարցերով ծրագրերի պատրաստման և/կամ խմբերի միջև երկխոսությունն աջակցելու համար, կամ խմբագիրներին և հաղորդավարներին խրախուսելու համար, խմբագրական անկախության առումով՝ թույլատրելու ազգային փոքրամասնություններին իրենց լրատվական միջոցներից օգտվումը:

Հոդված 10

Կետ 1

63. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձի կողմից իր փոքրամասնության լեզուն ազատ և անարգել գործածելու իրավունքի ճանաչումը առանձնապես կարևոր է: Փոքրամասնության լեզվի օգտագործումը ներկայանում է այդ անձանց կողմից իրենց ինքնությունը պահպանելու և պաշտպանելու սկզբունքային միջոցներից մեկը: Այն նաև հնարավորություն է ընձեռնում նրանց իրականացնել կարծիք արտահայտելու ազատությունը: «Հասարակական վայր»-ը նշանակում է հասարակական վայրերում, դրսում, այլ մարդկանց ներկայությամբ, սակայն ոչ մի կերպ չի առնչվում հասարակական իշխանությունների հետ հարաբերություններին, ինչը հանդիսանում է սույն հոդվածի 2-րդ կետի առարկան:

Կետ 2

64. Սույն դրույթը չի անդրադառնում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անհատների և հասարակական իշխանությունների միջև բոլոր հարաբերություններին: Այն առնչվում է միայն վարչական իշխանություններին: Սակայն վերջինս պետք է մեկնաբանվի լայն առումով, որպեսզի, օրինակ, ընդգրկի նաև մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտը (Օմբուդսմանը): Հաշվի առնելով ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց և վարչական իշխանությունների հարաբերություններում հնարավոր ֆինանսական, վարչական, հատկապես զինվորական և տեխնիկական դժվարությունները՝ կապված փոքրամասնության լեզվի օգտագործման հետ, սույն դրույթը ձևակերպվել է շատ ճկուն ձևով՝ Կողմերին թողնելով գործողությունների ազատության լայն հնարավորություն:

65. 2-րդ կետում նշված երկու պայմանների բավարարման դեպքում, Կողմերը, հնարավորությունների սահմաններում, պետք է ապահովեն վարչական իշխանությունների հետ հարաբերություններում փոքրամասնության լեզվի օգտագործումը: «Իրական կարիքի» գոյությունը պետք է որոշվի Պետության կողմից՝ օբյեկտիվ չափանիշի հիման վրա: Այնուամենայնիվ, Պայմանավորվող Պետությունները պետք է ամեն ջանք գործադրեն սույն սկզբունքը կիրառելու համար: «Հնարավորությունների սահմաններում» ձևակերպումը մատնանշում է, որ պետք է հաշվի առնվեն բազմաթիվ գործոններ, մասնավորապես, տվյալ պետության ֆինանսական ռեսուրսները:

66. Փոքրամասնության լեզվի օգտագործման վերաբերյալ Կողմերի պարտավորությունը ոչ մի կերպ չի առնչվում համապատասխան երկրի պաշտոնական լեզվի կամ լեզուների կարգավիճակին: Դեռ ավելին, Շրջանակային Կոնվենցիան, մտադրված կերպով, ձեռնպահ է մնում «ավանդապես կամ զգալի քանակությամբ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կողմից բնակեցված վայրերի» սահմանումից: Նախընտրելի է համարվել ընդունել ճկուն ձևակերպում, որը հնարավորություն կընձեռնի հաշվի առնել յուրաքանչյուր Կողմի առանձնահատուկ պայմանները: «Ավանդապես բնակեցված» տերմինը չի վերաբերում պատմական փոքրամասնություններին, այլ միայն նրանց, ովքեր դեռևս բնակվում են միևնույն աշխարհագրական շրջաններում (տես նաև 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետը և 14-րդ հոդվածի 2-րդ կետը):

Կետ 3

67. Սույն կետը հիմնվում է «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կողմվենցիայի 5-րդ և 6-րդ հոդվածներում ընդգրկված որոշ դրույթների վրա: Դա չի անցնում այդ հոդվածներում ներառված երաշխիքների սահմանները:

Հոդված 11

Կետ 1

68. Սույն պարտավորության գործնական կիրառման առումով, դրույթը ձևակերպվել է այնպես, որպեսզի հնարավորություն ընձեռնի Կողմերին կիրառել այն՝ իրենց առանձնահատուկ պայմանների համաձայն: Օրինակ՝ Կողմերը կարող են օգտագործել իրենց պաշտոնական լեզվի այբուբենը, ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց անուն/ներ/ը իր/իրենց հնչունաբանական ձևով գրելու համար: Անձինք, որոնց հարկադրել են հրաժարվել իրենց իսկական անունից կամ որոնց անուն/ներ/ը փոխվել են ուժի գործադրմամբ, պետք է իրենց անուն/ներ/ը վերականգնելու իրավունք ունենան, բացառությամբ, խարդախությամբ իրավունքների չարաշահման և անվան/անունների փոխման դեպքերի: Սույնով ենթադրվում է, որ Կողմերի

իրավական համակարգերը, այդ իմաստով, պետք է համապատասխանեցվեն ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ միջազգային սկզբունքներին:

Կետ 2

69. Սույն կետում առկա պարտավորությունները վերաբերում են անհատի «իր փոքրամասնության լեզվով հասարակության համար տեսանելի, մասնավոր բնույթի նշումների, գրությունների և այլ տեղեկատվություն» տեղադրելու իրավունքին: Դրանով, իհարկե, չի բացառվում այն հանգամանքը, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանցից, ի լրումն վերոհիշյալի, կարող է պահանջվել օգտագործել պաշտոնական և/կամ այլ փոքրամասնությունների լեզուները: «Մասնավոր բնույթի» արտահայտությունը վերաբերում է այն ամենին, ինչը պաշտոնական չէ:

Կետ 3

70. Սույն հոդվածը խրախուսում է տեղական անվանումները, փողոցների անվանումները և հասարակության համար նախատեսված այլ տեղագրական նշումները փոքրամասնության լեզվով ունենալու հնարավորությունները: Սույն սկզբունքը կիրառելու համար, պետությունները լիազորված են հաշվի առնելու առանձնահատուկ պայմանները և իրենց իրավական համակարգերի շրջանակը, ներառյալ, որտեղ անհրաժեշտ է, այլ պետությունների հետ համաձայնագրերը: Սույն դրույթի շրջանակներում պետությունները չեն ստանձնում այլ պետությունների հետ համաձայնագրեր կնքելու որևէ պարտավորություն: Սակայն այդպիսի համաձայնագրերի կնքման հնարավորությունը չի բացառվում: Միաժամանակ, սույն դրույթը չի առնչվում զոյություն ունեցող համաձայնագրերի իրավաբանորեն պարտավորեցնող բնույթին: Սույն դրույթից չի հետևում փոքրամասնության լեզվով գրված տեղական անվանումների պաշտոնական ճանաչում:

Հոդված 12

71. Սույն հոդվածով խրախուսվում են մշակույթի, պատմության, լեզվի և կրոնի վերաբերյալ, ինչպես ազգային փոքրամասնությունների, այնպես էլ բնակչության մեծամասնության գիտելիքները՝ միջմշակութային հեռանկարով (տես Հոդված 6-ի 1-ի կետը): Նպատակը հանդիսանում է Շրջանակային Կոնվենցիայի Նախաբանում և Պետությունների և Կառավարությունների Ղեկավարների Վիեննայի հռչակագրի II Հավելվածում նշված հանդուրժողականության և երկխոսության մթնոլորտի ստեղծումը: 2-րդ կետի ցանկը սպառնիչ չէ, քանի դեռ «դասագրքերով ապահովման» բառերը չեն մեկնաբանվի այնպես, որպեսզի ներառեն մասնադասագրքերի հրատարակումը և այլ երկրներից դրանց գնումը: Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց կրթության մատչելիությունը բոլոր մակարդակներով

ապահովելու համար հավասար պայմաններ խրախուսող պարտավորությունները արտացոլում են Վիեննայի հռչակագրում արտահայտված մտահոգությունը:

Հոդված 13

Կետ 1

72. Կողմերի պարտավորությունը ճանաչել, որ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք իրավունք ունեն ստեղծել և ղեկավարել իրենց սեփական մասնավոր կրթական և վերապատրաստման հաստատությունները, ենթակա է պետությունների կրթական համակարգի, մասնավորապես, պարտադիր ուսուցմանը վերաբերող, կարգավորումների պահանջներին: Սույն կետով նախատեսվող հաստատությունները, այլ հաստատությունների օրինակով, կարող են ենթարկվել ղեկավարման միևնույն ձևերին, մասնավորապես, ուսուցման չափանիշների հարցում: Պահանջվող չափանիշներին համապատասխանելու դեպքում, անհրաժեշտ է, որպեսզի ցանկացած շնորհվող որակավորում ճանաչվի պաշտոնապես: Համապատասխան ազգային օրենսդրությունը պետք է հիմնվի օբյեկտիվ չափանիշի վրա և համապատասխանի խտրականության արգելման սկզբունքին:

Կետ 2

73. Կետ 1-ում նշված իրավունքների իրականացումը, համապատասխան Կողմի վրա չի դնում որևէ ֆինանսական պարտավորություն, բայց և չի բացառում նման օժանդակության հնարավորությունը:

Հոդված 14

Կետ 1

74. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձի կողմից, իր փոքրամասնության լեզուն սովորելու իրավունքի ճանաչման պարտավորությունը հանդիսանում է անձի կողմից իր ինքնությունը պահպանելու հիմնական միջոցներից մեկը: Այստեղ չեն կարող լինել որևէ բացառություններ: Չհակասելով 2-րդ կետում նշված սկզբունքին, սույն կետը չի հանգեցնում Պետության կողմից նշանակալից ֆինանսական բնույթի պոզիտիվ գործողության:

Կետ 2

75. Սույն դրույթն առնչվում է փոքրամասնության լեզվի ուսումնասիրման և այդ լեզվով կրթություն ստանալուն: Հաշվի առնելով փոքրամասնության լեզվով կրթություն ստանալու դեպքում հնարավոր ֆինանսական, վարչական

և տեխնիկական դժվարությունները՝ սույն դրույթը ձևակերպվել է շատ ճկուն կերպով՝ Պետություններից տալով գործողությունների լայն հնարավորություններ: Փոքրամասնության լեզվով կրթության ստացումը երաշխավորող պարտավորությունը ենթակա է մի շարք պայմանների, մասնավորապես, համապատասխան ազգային փոքրամասնությունների պատկանող անձանց կողմից «զգալի կարիքի» առկայության պայմանին: «Հնարավորությունների սահմաններում» ձևակերպումը ընդգծում է, որ կրթության ստացումը կախված է համապատասխան Կողմի առկա ռեսուրսներից:

76. Տեքստը, մտադրված կերպով, ձեռնպահ է մնում «զգալի կարիք» արտահայտության բնորոշումից, տալով ձևակերպման ճկուն մի ձև, որը հնարավորություն է տալիս Կողմերին հաշվի առնել իրենց պետությունների առանձնահատուկ պայմանները: Կողմերը, կրթության ստացումը երաշխավորելու հարցում, ունեն միջոցների և կարգավորումների ընտրություն՝ իրենց յուրահատուկ կրթական համակարգը հաշվի առնելու պայմանով:

77. Սույն կետում նշված փոքրամասնության լեզուն ուսումնասիրելու և փոքրամասնության լեզվով կրթություն ստանալու երկընտրանքները միմյանց չեն բացառում, և նույնիսկ եթե 14-րդ Հոդվածի 2-րդ կետով Պետությունների վրա երկուսը կատարելու հարցում ոչ մի պարտավորություն չի դրվում, այդ ձևակերպումը, միևնույն ժամանակ, չի խոչընդոտում Պետության կողմից լեզվի ուսումնասիրման, ինչպես նաև այդ լեզվով կրթության ստացման իրավունքների կիրառումը: Երկլեզու ուսուցումը կարող է հանդիսանալ սույն դրույթի նպատակների ձեռք բերման միջոցներից մեկը: Սույն կետից բխող պարտավորությունը կարող է տարածվել նախադպրոցական կրթության վրա:

Կետ 3

78. Փոքրամասնության լեզուն ուսումնասիրելու և այդ լեզվով կրթություն ստանալու հնարավորությունները չպետք է վնաս պատճառեն պաշտոնական լեզվի ուսուցմանն ու դասավանդմանը: Պաշտոնական լեզվի իմացությունը իսկապես հանդիսանում է սոցիալական համախմբվածության և ինտեգրացման գործոն:

79. Մեկից ավելի պաշտոնական լեզու ունեցող պետությունները պետք է կարգավորեն առանձնահատուկ հարցեր՝ սույն դրույթի կիրառումն ապահովելու համար:

Հոդված 15

80. Սույն Հոդվածը Կողմերից պահանջում է ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ՝ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց

արդյունավետ մասնակցությունը մշակութային, սոցիալական և տնտեսական կյանքում, ինչպես նաև պետական գործունեության մեջ, մասնավորապես, նրանց առնչվող հարցերում, ապահովելու համար: Սույն դրույթի նպատակն է ապահովել իրական հավասարություն ազգային փոքրամասնությունների և բնակչության մեծամասնությանը պատկանող անձանց միջև: Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց համար այդպիսի մասնակցության անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու համար Կողմերը, իրենց սահմանադրական համակարգերի շրջանակներում, կարող են խրախուսել հետևյալ միջոցառումները.

- Համապատասխան ընթացակարգերի միջոցով այդ անձանց հետ խորհրդատվությունների անցկացում, երբ Կողմերը մտադիր են ձեռնարկել փոքրամասնություններին ուղղակիորեն առնչվող օրենսդրական կամ վարչական միջոցառումներ,
- Փոքրամասնություններին ուղղակիորեն առնչվող ազգային և ռեգիոնալ զարգացման ծրագրերի պատրաստման, կիրառման և գնահատման հարցերում այդ անձանց ներգրավում,
- Փոքրամասնությունների հետ կապված ուսումնասիրություններ ձեռնարկելիս գնահատել ծրագրավորված զարգացման գործունեությունների հնարավոր ազդեցությունը փոքրամասնությունների վրա,
- Ապահովել Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց արդյունավետ մասնակցությունը, ազգային կամ տեղական մակարդակներով, օրենսդրական գործընթացներին և ընտրովի մարմիններում,
- Ապակենտրոնացված կամ տեղական կառավարման ձևեր:

Հոդված 16

81. Սույն հոդվածի նպատակն է ձեռնպահ մնալ այնպիսի միջոցների կիրառումից, որոնք փոխում են բնակչության կառուցվածքային կազմը ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանցով բնակեցված շրջաններում և նպատակ ունեն սահմանափակել սույն Շրջանակային Կոնվենցիայից բխող իրավունքներն ու ազատությունները: Որպես այդպիսի միջոցների օրինակ կարող է ծառայել այդ իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման նպատակով իրականացվող սեփականագրկումը, վտարումը և վարչական սահմանների վերացումն ու վերագծումը («խեղաթյուրում»):

82. Սույն Հոդվածը արգելում է միայն Շրջանակային Կոնվենցիայից բխող իրավունքներն ու ազատությունները սահմանափակելու նպատակ հետապնդող միջոցները: Համարվել է անհնար ընդլայնել իրավունքներին և ազատություններին առնչվող այդպիսի միջոցներն արգելող հասկացությունը, քանզի այդպիսի միջոցները երբեմն կարող են ամբողջովին արդարացված և օրինական լինել: Որպես օրինակ կարող է ծառայել գյուղի բնակիչների վերաբնակեցումը՝ ամբարտակ կառուցելու համար:

Հոդված 17

83. Սույն Հոդվածը ներառում է ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց մշակույթի պահպանման ու զարգացման, ինչպես նաև նրանց ինքնության պահպանման համար երկու կարևոր ձեռնարկում (տես նաև Հոդված 5-ի 1-ին կետը): Առաջին կետն առնչվում է ազատ ու խաղաղ միջսահմանային շփումներ հաստատելու և պահպանելու իրավունքին, իսկ երկրորդ կետը՝ ոչ-կառավարական կազմակերպությունների գործունեությանը մասնակցելու իրավունքին (այս կապակցությամբ, տես 7-րդ հոդվածի՝ դրույթները հանրահավաքների և միությունների մեջ ընդգրկվելու ազատության մասին):

84. Սույն Հոդվածի դրույթները մեծապես հիմնված են ԵԱՀԽ Կոպենհագենի փաստաթղթի 32.4 և 32.6 կետերի վրա: Համարվել է ավելորդ Պետության տարածքում շփումների հաստատման և պահպանման մասին առանձին դրույթի ընդգրկումը, քանզի դրանք համապատասխանաբար ընդգրկված են Շրջանակային Կոնվենցիայի այլ դրույթներում, անվանապես, 7-րդ Հոդվածում՝ հանրահավաքների և միությունների մեջ ընդգրկվելու ազատությունների առումով:

Հոդված 18

85. Սույն հոդվածը խրախուսում է Կողմերին, ի լրումն գոյություն ունեցող միջազգային փաստաթղթերի, երբ դա կարդարացվի առանձնահատուկ պայմաններով, կնքել երկկողմ և բազմակողմ համաձայնագրեր ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության համար: Այն նաև խրախուսում է միջսահմանային համագործակցությունը: Ինչպես նշված է Վիեննայի հռչակագրում և դրա II Հավելվածում, այդպիսի համաձայնագրերը և համագործակցությունը կարևոր են հանդուրժողականության, բարգավաճման, կայունության և խաղաղության աջակցման համար:

Կետ 1

86. Սույն կետով նախատեսվող երկկողմ և բազմակողմ համաձայնագրերը, օրինակի համար, կարող են կնքվել մշակութային, կրթության և տեղեկատվության բնագավառներում:

Կետ 2

87. Սույն կետը նշում է միջսահմանային համագործակցության կարևորությունը: Պետությունների միջև տեղեկատվության և փորձի փոխանակումը հանդիսանում է կարևոր միջոց փոխադարձ ըմբռնումը և վստահությունը աջակցելու հարցում: Մասնավորապես, միջսահմանային համագործակցությունը ունի այն առավելությունը, որ հնարավորություն է տալիս համապատասխան անձանց ցանկություններին և կարիքներին հատկապես համապատասխանող կարգավորումների իրականացումը:

Հոդված 19

88. Սույն հոդվածը սահմանում է սահմանափակումների կամ բացառությունների հնարավորություն: Այն դեպքում, երբ Շրջանակային Կոնվենցիայում ներառված ձեռնարկումները ունեն իրենց համարժեքները այլ միջազգային իրավական փաստաթղթերում, մասնավորապես, «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայում, ապա թույլատրվում են այդ փաստաթղթերում նախատեսված սահմանափակումներն ու բացառությունները: Այն դեպքում, երբ սույն Շրջանակային Կոնվենցիայում շարադրված ձեռնարկումները չունեն իրենց համարժեքները այլ միջազգային փաստաթղթերում, ապա թույլատրվում են այլ իրավական փաստաթղթերում ընդգրկված (ինչպիսին է «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիան) սահմանափակումներն ու բացառությունները այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են նշված ձեռնարկումներին:

Բաժին III

Հոդված 20

89. Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք պետք է հարգեն ազգային սահմանադրությունը և ազգային օրենսդրությունը: Այնուամենայնիվ, ազգային օրենսդրությանը կատարված այս հղումը Կողմերին իրավունք չի տալիս անտեսել Շրջանակային Կոնվենցիայի դրույթները: Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք պետք է հարգեն նաև մյուսների իրավունքները: Այդ կապակցությամբ կարելի է հղում կատարել այն իրավիճակին, երբ Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք, ազգությամբ հանդիսանալով փոքրամասնություն, կազմում են Պետության մեկ շրջանի բնակչության մեծամասնությունը:

Հոդված 21

90. Սույն դրույթը ընդգծում է միջազգային իրավունքի հիմնական սկզբունքների կարևորությունը և նշում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների պաշտպանությունը պետք է համապատասխանի այդ սկզբունքներին:

Հոդված 22

91. «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 60-րդ հոդվածի վրա հիմնված այս դրույթը սահմանում է հանրաճանաչ մի սկզբունք: Նպատակը հանդիսանում է երաշխավորել, որպեսզի ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք օգտվեն, իրենց համար առավել նպաստավոր, մարդու իրավունքների բնագավառին վերաբերող, ազգային կամ միջազգային, համապատասխան օրենսդրությունից:

Հոդված 23

92. Սույն դրույթն առնչվում է Շրջանակային Կոնվենցիայի և «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի հարաբերակցմանը, որի վրա հղում է կատարվում Նախաբանում: Ոչ մի հանգամանքներում, Շրջանակային Կոնվենցիան նպատակ չի հետապնդում ձևափոխել «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքներն ու ազատությունները: Ընդհակառակը, Շրջանակային Կոնվենցիայում նշված իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք հանդիսանում են նաև «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայի համապատասխան դրույթների առարկա, պետք է մեկնաբանվեն վերջիններիս համաձայն:

Բաժին IV

24-ից 26-րդ Հոդվածներ

93. Շրջանակային Կոնվենցիայի կիրառման վերահսկումն ապահովելու համար Նախարարների Կոմիտեն լիազորվել է հետևել Պայմանավորվող Կողմերի՝ Կոնվենցիայի իրագործմանը: Նախարարների Կոմիտեն պետք է սահմանի Եվրոպայի Խորհրդի անդամ չհանդիսացող Կողմերի՝ Կոնվենցիայի կիրառման մեխանիզմին մասնակցելու պայմանները:

94. Յուրաքանչյուր Կողմ, պարբերաբար և Նախարարների Կոմիտեի պահանջի դեպքում, Գլխավոր քարտուղարին պետք է ներկայացնի սույն

Շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործման մասին տեղեկատվություն: Գլխավոր քարտուղարը պետք է փոխանցի այդ տեղեկատվությունը Նախարարների Կոմիտեին: Այնուամենայնիվ, առաջին զեկույցը, որի նպատակը Կողմի ձեռնարկած օրենսդրական և այլ միջոցառումների մասին տեղեկատվության տրամադրումն է, պետք է ներկայացվի տվյալ Կողմի համար սույն Շրջանակային Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում: Հետագա զեկույցների նպատակը կհանդիսանա լրացնել առաջին զեկույցում ընդգրկված տեղեկատվությունը:

95. Շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործման վերահսկման արդյունավետությունը ապահովելու համար Կոնվենցիան նախատեսում է Խորհրդակցական Կոմիտեի ստեղծում: Խորհրդակցական Կոմիտեի նպատակը պետք է լինի սույն Շրջանակային Կոնվենցիայում շարադրված սկզբունքների իրականացման համար Կողմի ընդունած միջոցառումների նույնականության գնահատման ժամանակ Նախարարների Կոմիտեին օժանդակության ցուցաբերումը:

96. Խորհրդակցական Կոմիտեի կազմավորման կարգը և աշխատանքային ընթացակարգը, որի անդամները պետք է ճանաչված իրազեկություն ունենան ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության բնագավառում, պետք է սահմանվի Նախարարների Կոմիտեի կողմից սույն Շրջանակային Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելուց հետո, մեկ տարվա ընթացքում:

97. Շրջանակային Կոնվենցիայի իրագործման վերահսկումը, հնարավորության սահմաններում, պետք է թափանցիկ լինի: Այդ առումով նապատակահարմար կլինի հրապարակել զեկույցները և վերահսկման արդյունքում կազմված այլ փաստաթղթերը:

Բաժին V

98. 27-ից 32-րդ հոդվածներում ընդգրկված վերջնադրույթները հիմնված են Եվրոպայի Խորհրդի շրջանակներում կնքված համաձայնագրերի և կոնվենցիաների եզրափակիչ դրույթների մոդելի վրա: Վերապահումների մասին ոչ մի դրույթ չի ընդգրկված. վերապահումներ թույլատրվում են այնքանով, որքանով դրանք թույլատրվում են միջազգային իրավունքով: Սույն Բաժնում, 27 և 29 Հոդվածներից բացի, առանձնահատուկ մեկնաբանություն չի պահանջվում:

27 և 29 Հոդվածներ

99. Շրջանակային Կոնվենցիան բաց է Եվրոպայի Խորհրդի անդամ-երկրների ստորագրման համար, ինչպես նաև Նախարարների Կոմիտեի առաջարկությամբ՝ այլ պետությունների ստորագրման համար: «Այլ

պետություններ» հասկացության տակ նկատի են առնվում ԵԱՀԽ մասնակից պետությունները: Սույն դրույթները հաշվի են առնում Վիեննայի հռչակագիրը, համաձայն որի Շրջանակային Կոնվենցիան պետք է բաց լինի նաև անդամ չհանդիսացող պետությունների ստորագրման համար (տես Եվրոպայի Խորհրդի Վիեննայի Գազաթաժողովի Հռչակագրի II Հավելվածը):__

4. ՎԵՐԱՆԱՅՎԱԾ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱՎՈՐՈՒՄ⁴¹ (քաղվածքներ)

Մաս 2

Հոդված 1 Աշխատանքի իրավունքը

Աշխատանքի իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են՝ ...

2. պաշտպանել արդյունավետ կերպով իր ապրուստը վաստակելու աշխատողի իրավունքը նրա կողմից ազատորեն ընտրված ցանկացած աշխատանքով,

Հոդված 16 Ընտանիքի սոցիալական, իրավական և տնտեսական պաշտպանվածության իրավունքը

Հասարակության հիմնական միավոր հանդիսացող ընտանիքի ամբողջական զարգացման համար անհրաժեշտ պայմաններ ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են նպաստել ընտանեկան կյանքի տնտեսական, իրավական և սոցիալական պաշտպանվածությանը այնպիսի միջոցներով, ինչպիսիք են սոցիալական և ընտանեկան նպաստները, ֆիսկալ միջոցառումները, ընտանեկան կացարանի տրամադրումը, նորապսակներին նպաստների հատկացումը և այլ համապատասխան միջոցները:

Հոդված 31 Բնակարանի իրավունքը

Բնակարանի իրավունքի արդյունավետ կիրառումը ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են միջոցներ ձեռնարկել, որոնք ուղղված կլինեն՝

1. նպաստելու համապատասխան ստանդարտի բնակարանի մատչելիությանը,
2. կանխելու և կրճատելու անօթևանությունը՝ նպատակ ունենալով դրա աստիճանական վերացումը,

⁴¹ Պաշտոնական քարգմանություն

3. բնակարանի գները մատչելի դարձնել համապատասխան ռեսուրսներ չունեցողների համար:

Մաս 5

Հոդված Ե Անխտրականություն

Սույն Խարտիայում նշված իրավունքներից օգտվելը պետք է երաշխավորվի առանց խտրականության որևէ հիմքի, ինչպիսիք են ռասան, գույնը, սեռը, լեզուն, կրոնը, քաղաքական կամ այլ կարծիքը, ազգային կամ սոցիալական ծագումը, առողջությունը, ազգային փոքրամասնությանը միացումը, ծնունդը կամ այլ կարգավիճակը:

5. ԵՆԽՎ 1201 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (1993)⁴²

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների լրացուցիչ արձանագրության վերաբերյալ⁴³

1. Վեհաժողովը վկայակոչում է փոքրամասնությունների իրավունքների վերաբերյալ իր 1134 (1990) և 1177 (1992) հանձնարարականները և թիվ 456 (1990) և 474 (1992) կարգադրությունները: 1992թ. փետրվարի 5-ին ընդունած տեքստերում այն խնդրանքով դիմել է Նախարարների կոմիտեին.
 - i. հնարավորինս արագ ավարտել Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների խարտիայի մշակման աշխատանքները և անել առավելագույնը՝ ապահովելու խարտիայի արագ կիրառումը,
 - ii. մշակել Փոքրամասնությունների իրավունքների վերաբերյալ լրացուցիչ արձանագրություն՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի համար,
 - iii. ապահովել Եվրոպայի խորհրդին միջնորդական համապատասխան գործիքով:
2. 1992թ. հունիսի 22-ին, ընդունելով Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան, որը Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա է, Նախարարների կոմիտեն առաջին կետով բավարարել է Վեհաժողովին: Խարտիան, որի վրա պետք է հիմնվի մեր անդամ պետությունների օրենսդրությունը, նաև ուղենիշ

⁴² Վեհաժողովի բննարկում, I-ը փետրվարի, 1993թ. (22-րդ նստաշրջան) (տես՝ Doc. 6742, Իրավական հարցերի և մարդու իրավունքների հանձնաժողովի զեկույց, Ջեկուցող՝ պրն. Ուորմա, և Doc. 6749, Քաղաքական հարցերի հանձնաժողովի կարծիքը, Ջեկուցող՝ պրն. դը Պուլ): Տեքստն ընդունված է Վեհաժողովի կողմից, 1993թ. փետրվարի 1-ին (22-րդ նստաշրջան):

⁴³ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական բարգձմանություն

կհանդիսանա շատ այլ պետությունների համար մի դժվարին և զգայուն հարցում:

3. Մնում է Խարտիայի արագ կիրառումը: Խրախուսիչ է այն, որ 1992թ. նոյեմբերի 5-ից ստորագրության համար բաց խարտիան անմիջապես ստորագրեցին Եվրոպայի խորհրդի անդամ տասնմեկ պետություններ: Սակայն պետք է առաջ շարժվել:
4. Վեհաժողովը, հետևաբար, կոչ է անում դեռևս Խարտիան չստորագրած անդամ պետություններին ստորագրել այն, և նրանց բոլորին հորդորում է արագորեն վավերացնել այն՝ ընդունելով հնարավորինս մեծ թվով դրույթներ:
5. Վեհաժողովն իրեն իրավունք է վերապահում, ավելի ուշ փուլում, վերադառնալու Եվրոպայի խորհրդի համար համապատասխան միջնորդական գործիքի հարցին, որի հիմնումն արդեն առաջարկել էր:
6. Վեհաժողովը տեղեկացված է պարտավորությունների այն շրջանակին, որ տրվել է Մարդու իրավունքների գլխադասային կոմիտեին և Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության փորձագիտական կոմիտեին Նախարարների կոմիտեի կողմից, և ցանկանում է իր լիարժեք օժանդակությունը տրամադրել այդ աշխատանքին և ակտիվորեն խթանել այն:
7. Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայում փոքրամասնություններին պատկանող անձանց և նրանց ներկայացնելու իրավասություն ունեցող կազմակերպությունների իրավունքների ներառմամբ այդ անձինք կարող են օգտվել կոնվենցիայով առաջարկվող պաշտպանության միջոցներից, մասնավորապես՝ ունենալ Եվրոպական հանձնաժողով և Մարդու իրավունքների դատարան դիմումներ ներկայացնելու իրավունք:
8. Հետևաբար, Վեհաժողովն առաջարկում է, որպեսզի Նախարարների կոմիտեն ընդունի Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների լրացուցիչ արձանագրություն՝ հիմնվելով ստորև ներկայացված տեքստի վրա, որը սույն հանձնարարականի բաղկացուցիչ մասն է:
9. Քանի որ այս հարցը չափազանց հրատապ է և ներկայումս Եվրոպայի խորհրդի գործունեության ամենակարևոր բաղադրիչներից մեկն է, Վեհաժողովը Նախարարների կոմիտեին մասն առաջարկում է արագացնել իր աշխատանքների ժամանակացույցը, որպեսզի Պետությունների և կառավարությունների ղեկավարների գագաթաժողովը (Վիեննա, 8-9-ը հոկտեմբերի, 1993թ.) կարողանա

ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների մասին արձանագրություն ընդունել և այդ առիթով բացել այն ստորագրելու համար:

Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության առաջարկության տեքստ՝ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց վերաբերյալ

Ներածություն

Եվրոպայի խորհրդի՝ սույն փաստաթուղթը ստորագրող կողմ հանդիսացող անդամ պետությունները,

1. համարելով, որ ժողովուրդների և մշակույթների բազմազանությունը, որով վերջինս ներշնչված է, եվրոպական քաղաքակրթության հարստության և կենսունակության հիմնական աղբյուրներից է,
2. հաշվի առնելով այն կարևոր ներդրումը, որ ազգային փոքրամասնությունները բերել են Եվրոպայի պետությունների մշակութային բազմազանությանը և դինամիզմին,
3. համարելով, որ պետության տարածքում ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց իրավունքների ճանաչմամբ և այդ իրավունքների միջազգային պաշտպանությամբ է միայն հնարավոր տևականորեն վերջ դնել էթնիկ բախումներին ու դրանով նպաստել արդարության, ժողովրդավարության, կայունության և խաղաղության երաշխավորմանը,
4. համարելով, որ շոշափվող հարցերն այն իրավունքներն են, որոնք ցանկացած անձ կարող է իրականացնել ինքնուրույն կամ այլոց հետ համատեղ,
5. համարելով, որ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների միջազգային պաշտպանությունը մարդու իրավունքների միջազգային պաշտպանության էական ասպեկտ է և, որպես այդպիսին, միջազգային համագործակցության ոլորտ, համաձայնության եկան հետևյալի շուրջը.

Մաս I — Մահմանում

Հոդված 1

Սույն Կոնվենցիայի նպատակներից ելնելով⁴⁴՝ «ազգային փոքրամասնություն» արտահայտությունը վերաբերում է պետության տարածքում այն անձանց խմբին, որոնք

- ա. բնակվում են այդ պետության տարածքում և հանդիսանում նրա քաղաքացիները,

⁴⁴ Սույն տեքստում «Կոնվենցիա» եզրը վերաբերում է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիային:

- բ. պահպանում են հարատև, ամուր և տևական կապեր այդ պետության հետ,
- գ. դրսևորում են առանձնահատուկ էթնիկ, մշակութային, կրոնական կամ լեզվական հատկանիշներ,
- դ. ունեն բավարար թվով տիպային գծեր, չնայած ավելի փոքրաթիվ են, քան այդ պետության կամ այդ պետության որևէ շրջանի մնացած ազգաբնակչությունը,
- ե. շահագրգռված են համատեղ կերպով պահպանելու այն, ինչը նրանց ընդհանուր ինքնությունն է, այդ թվում՝ իրենց մշակույթը, ավանդույթները, կրոնը կամ իրենց լեզուն:

Մաս 2 — Ընդհանուր սկզբունքներ
Հոդված 2

1. Անդամությունն ազգային փոքրամասնությանը անհատի ազատ ընտրության հարց է:
2. Այդ անդամության ընտրությունը կամ դրանից հրաժարումը չպետք է հանգեցնի որևէ բացասական հետևանքի:

Հոդված 3

1. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ միանգամայն ազատորեն իրավունք ունի արտահայտելու, պահպանելու և զարգացնելու իր կրոնական, էթնիկ, լեզվական և/կամ մշակութային ինքնությունը՝ առանց ենթարկվելու ուժման որևէ փորձի իր կամքին հակառակ:
2. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ կարող է իրականացնել իր իրավունքները և օգտվել դրանցից անհատական կարգով կամ այլոց ընկերակցությամբ:

Հոդված 4

Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող բոլոր անձինք իրավահավասար են: Ազգային փոքրամասնության անդամության հիմքով խտրականությունն արգելվում է:

Հոդված 5

Արգելվում է այն տարածաշրջանի ժողովրդագրական կազմի դիտավորյալ փոփոխությունը, որտեղ բնակվում է ազգային փոքրամասնությունը՝ ի վնաս այդ փոքրամասնության:

Մաս 3 – Նյութական իրավունքներ

Հոդված 6

Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող բոլոր անձինք իրավունք ունեն ստեղծելու իրենց սեփական կազմակերպությունները, այդ թվում՝ նաև քաղաքական կուսակցությունները:

Հոդված 7

1. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի ազատորեն օգտագործելու իր մայրենի լեզուն մասնավոր կարգով և հրապարակավ, բանավոր և գրավոր: Այս իրավունքը վերաբերում է նաև իր լեզուն հրապարակումներում և տեսաձայնային հատվածում օգտագործելուն:
2. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ ունի իր ազգանունը և անունը մայրենի լեզվով օգտագործելու և իր անուն-ազգանվան պաշտոնական ճանաչման իրավունք:
3. Այն շրջաններում, որտեղ բնակվում են զգալի թվով ազգային փոքրամասնություններ, ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք իրավունք ունեն օգտագործելու իրենց մայրենի լեզուն կառավարման մարմինների հետ շփումներում, ինչպես նաև դատարաններում և իրավապահ մարմիններում վարույթների ընթացքում:
4. Այն շրջաններում, որտեղ բնակվում են զգալի թվով ազգային փոքրամասնություններ, ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք իրավունք ունեն իրենց լեզվով կոչելու տեղանունները, նշանները, ցուցանակները և հանրությանը տեսանելի այլ նմանատիպ տեղեկությունները: Սա չի զրկում իշխանություններին վերոհիշյալ տեղեկությունները պետության պաշտոնական լեզվով կամ լեզուներով կոչելու իրավունքից:

Հոդված 8

1. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի սովորելու իր մայրենի լեզուն և իր մայրենի լեզվով ստանալու կրթություն համապատասխան թվով դպրոցներում և պետական ուսումնական ու վերապատրաստման հաստատություններում, որոնք տեղակայված են տվյալ փոքրամասնության աշխարհագրական տեղաբաշխման համաձայն:
2. Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք իրավունք ունեն հիմնելու և կառավարելու իրենց սեփական դպրոցները և ուսումնական ու վերապատրաստման հաստատությունները տվյալ պետության իրավական համակարգի շրջանակներում:

Հոդված 9

Եթե հարց է բարձրացվում այս արձանագրությանը պաշտպանվող իրավունքների խախտման վերաբերյալ, ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ կամ ներկայացուցչական կազմակերպություն ունի պետական մարմնի առջև արդյունավետ պաշտպանության միջոցի իրավունք:

Հոդված 10

Ազգային փոքրամասնությանը պատկանող յուրաքանչյուր անձ, պետության տարածքային ամբողջականությունը պատշաճորեն հարգելու հետ մեկտեղ, իրավունք ունի ազատորեն և անարգել շփվելու այլ պետության քաղաքացիների հետ, որոնց հետ տվյալ փոքրամասնությունն ունի էթնիկ, կրոնական կամ լեզվական ընդհանրություններ կամ մշակութային ընդհանուր ինքնություն:

Հոդված 11

Այն շրջաններում, որտեղ ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձինք մեծամասնություն են, իրավունք ունեն իրենց տրամադրության տակ ունենալու տեղական կամ ինքնավարության մարմիններ կամ հատուկ կարգավիճակ, որը համապատասխանում է իրենց առանձնահատուկ պատմական ու տարածքային վիճակին, ինչպես նաև տվյալ պետության ներպետական օրենսդրությանը:

Մաս 4 - Արձանագրության կիրառումը

Հոդված 12

1. Սույն արձանագրությանը ամրագրված որևէ դրույթ չի կարող մեկնաբանվել այնպես, որ սահմանափակի կամ արգելի ազգային փոքրամասնությանը պատկանող անձանց որևէ անհատական կամ ազգային փոքրամասնության որևէ կոլեկտիվ իրավունք, որն արտացոլված է մասնակից պետության օրենսդրության մեջ կամ որևէ միջազգային համաձայնագրում, որի կողմ է հանդիսանում տվյալ պետությունը:
2. Այն միջոցառումները, որոնք ձեռնարկվում են միայն էթնիկ խմբերին պաշտպանելու, նրանց պատշաճ զարգացմանը զարկ տալու, մնացյալ ազգաբնակչության հետ հավասար իրավունքներ և վարչական, քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և մշակութային և այլ ոլորտներում հավասար վերաբերմունք ապահովելու նպատակով, չպետք է դիտվեն որպես խտրականություն:

Հոդված 13

Սույն արձանագրությանը թվարկված իրավունքների և ազատությունների իրականացումը ամբողջությամբ վերաբերում է այն անձանց, որոնք մեծամասնություն են ողջ պետության տարածքում, սակայն փոքրամասնություն են դրա մեկ կամ մի քանի շրջաններում:

Հոդված 14

Սույն արձանագրությանը թվարկված իրավունքների և ազատությունների իրականացումը պետության քաղաքացիների պարտականությունները և պատասխանատվությունը սահմանափակելու նպատակ չունի: Այդուհանդերձ, դրանց իրականացումը կարող է ենթակա լինել այնպիսի ձեականությունների, պայմանների, սահմանափակումների կամ պատժամիջոցների, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անվտանգության, անկարգությունների և հանցագործությունների կանխման, առողջության և բարոյականության պահպանման կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության:

Մաս 5 — Եզրափակիչ դրույթներ

Հոդված 15

Այս արձանագրության դրույթներից որևէ շեղում չի թույլատրվում Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի համաձայն, բացառությամբ արձանագրության 10-րդ հոդվածի պարագայում:

Հոդված 16

Այս արձանագրության դրույթներից որևէ վերապահում թույլ չի տրվում Կոնվենցիայի 64-րդ հոդվածին համապատասխան:

Հոդված 17

Մասնակից պետությունները դիտարկում են սույն արձանագրության 1-ից 11-րդ հոդվածների դրույթները որպես Կոնվենցիայի լրացուցիչ հոդվածներ, և Կոնվենցիայի բոլոր դրույթները կիրառվում են ըստ այդմ:

Հոդված 18

Սույն արձանագրությունը բաց է Եվրոպայի խորհրդի անդամ այն պետությունների ստորագրության համար, որոնք ստորագրել են Կոնվենցիան: Այն ենթակա է վավերացման, ընդունման կամ հաստատման:

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունը չի կարող վավերացնել, ընդունել կամ հաստատել այս արձանագրությունը, քանի դեռ զուգահեռաբար կամ մինչ այդ չի վավերացրել Կոնվենցիան: Վավերացման, ընդունման կամ հաստատման գործիքներն ի պահ են տրվում Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարին:

Հոդված 19

1. Այս արձանագրությունը ուժի մեջ է մտնում այն ամսաթվին հաջորդող ամսվա առաջին օրը, երբ Եվրոպայի խորհրդի հինգ անդամ պետություններ համաձայնեցին արձանագրության՝ իրենց համար պարտադիր ուժ ունենալու առնչությամբ՝ 18-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն:
2. Ինչ վերաբերում է որևէ այլ պետության, որը հետագայում համաձայն է, որ այն պարտադիր ուժ ունենա իր համար, արձանագրությունն ուժի մեջ է մտնում այն ամսաթվին հաջորդող ամսվա առաջին օրը, երբ վավերացման, ընդունման կամ հաստատման փաստաթուղթն ի պահ է տրվում:

Հոդված 20

Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը տեղեկացնում է խորհրդի անդամ պետություններին.

1. ցանկացած ստորագրության,
2. վավերացման, ընդունման կամ հաստատման ցանկացած փաստաթղթի ի պահ տրվելու,
3. սույն արձանագրության ուժի մետ մտնելու ամսաթվի,
4. սույն արձանագրությանը վերաբերող որևէ գործողության, իրազեկման կամ հաղորդակցության մասին:

Ի վավերացումն վերոգրյալի՝ ներքոստորագրյալներս, ունենալով այդ անելու պատշաճ լիազորագրեր, ստորագրում ենք սույն արձանագրությունը: Կատարված է Ստրասբուրգում այս օրը, անգլերեն և ֆրանսերեն, երկու տեքստերն էլ հավասարազոր են, մի օրինակից, որն ի պահ կհանձնվի Եվրոպայի խորհրդի արխիվում: Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը հավաստագրված կրկնօրինակները կփոխանցի Եվրոպայի խորհրդի անդամ յուրաքանչյուր պետության:

6. ԵՆԽՎ 1353 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (1998)⁴⁵
Բարձրագույն կրթության մատչելիությունը փոքրամասնությունների համար⁴⁶

1. Վեհաժողովը գտնում է, որ փոքրամասնությունները պետք է հնարավորություն ունենան արտահայտելու իրենց ինքնությունը և զարգացնելու իրենց կրթությունը, մշակույթը, լեզուն և ավանդույթները, և պետություններն այդ նպատակով պետք է ձեռնարկեն անհրաժեշտ բոլոր միջոցները: Ավելին, սա միակ ուղին է, որով Եվրոպան կարող է պահպանել իր մշակութային հարուստ բազմազանությունը:
2. Կրթությունը մարդու հիմնարար իրավունք է, և հետևաբար բոլոր մակարդակների, այդ թվում՝ բարձրագույն կրթության մատչելիությունը պետք է հավասարապես հասու լինի Եվրոպական մշակութային կոնվենցիան ստորագրած պետությունների բոլոր մշտական բնակիչների համար:
3. Ներկա դրությամբ դա դեռևս այդպես չէ, քանի որ ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները բարձրագույն կրթության առումով թերի են ներկայացված: Դրան նպաստում են սպասարկման ծախսերը, որակավորումների ճանաչման խնդիրները, համապատասխան սկզբնական ու միջնակարգ կրթության պակասը, իսկ որոշ դեպքերում՝ քաղաքական հակադրությունը:
4. Առանձին ուսումնասիրությունների և, մասնավորապես, Մշակութային համագործակցության խորհրդի Բարձրագույն կրթության և հետազոտությունների հանձնաժողովի (ՄՀ-ԲԿՀ) Եվրոպայում բարձրագույն կրթության մատչելիության վերաբերյալ եռամյա ծրագրի արդյունքների համաձայն, փոքրամասնությունների սոցիալ-տնտեսական դրությունը շատ հաճախ ևս մեկ խոչընդոտ է բարձրագույն կրթության մատչելիության համար: Սա ճիշտ է հատկապես գնչուների պարագայում:
5. Բարձրագույն կրթության ոլորտում փոքրամասնությունների մասնակցության վիճակագրական տվյալները եվրոպական շատ երկրներում տարբեր պատճառներով բավականին թերի են:
6. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Վեհաժողովը Նախարարների կոմիտեին առաջարկում է դիմել Եվրոպական մշակութային կոնվենցիան ստորագրած պետություններին՝ իրենց ազգային կրթական

⁴⁵ Վեհաժողովի 1998թ. հունվարի 27-ի քննարկում (3-րդ նիստ) (տես Փաստ. 7888, Մշակույթի և կրթության կոմիտե, գեկուցող՝ տկն. Բասիտոկանա Ասունմաա: Տեքստն ընդունվել է Վեհա-ոլովի կողմից 1998թ.ի հունվարի 27-ին 3-րդ (3-րդ նիստ):

⁴⁶ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական բարզմանություն

քաղաքականության վերանայման ընթացքում հետևյալ սկզբունքները հաշվի առնելու խնդրանքով.

- i. կառավարությունները պետք է խուսափեն պաշտոնական լեզվի բացառիկ օգտագործումից և ձեռնպահ մնան մեծամասնության մշակույթում ազգային փոքրամասնությունների ուժմանն ուղղված քաղաքականություն վարելուց,
- ii. լեզվական փառքամասնությանը պատկանող անձանց համար համապատասխան տեսակների և մակարդակների հանրային կրթությունը պետք է մատչելի լինի իրենց մայրենի լեզվով՝ բարձրագույն կրթությանը նախապատրաստվելու համար,
- iii. բոլոր քաղաքացիները պետք է հնարավորություն ունենան սովորելու իրենց մայրենի լեզուն և մշակույթը ընդհանուր, ինչպես նաև համալսարանական մակարդակում. փոքրամասնությունների խմբերին պատկանող անձինք պետք է խրախուսվեն իրենց երկրում, ինչպես նաև արտերկրում բարձրագույն կրթությանը մասնակցելու համար, պետք է զարգացվի որակավորումների փոխադարձ ճանաչումը, մասնավորապես՝ հարևան երկրներում,
- iv. կառավարությունները պետք է ճանաչեն բարձրագույն կրթությանն առնչվող գործունեությանը ներգրավվելու և այդ նպատակով հաստատություններ հիմնելու հիմնարար ազատությունը. նման հաստատությունները, դրանց բավարար որակի հաստատումից և իրական պահանջարկի դրսևորումից հետո, պետք է պաշտոնական աջակցություն ստանան ոչ խտրական և անաչառ հիմունքներով, լեզուն չի կարող չափանիշ լինել հաստատությունների կամ որակավորումների ճանաչման հարցում,
- v. բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները փոքրամասնությունների հնարավորություններն ավելացնելու նպատակով պետք է իրազեկման ծրագրեր մշակեն, օրինակ՝ ավելի սերտ համագործակցելով միջնակարգ ուսումնական հաստատությունների հետ,
- vi. փոքրամասնությունների խմբերի ուսանողները պետք է հնարավորություն ունենան բարձրագույն կրթության ընդունելության քննություններն իրենց մայրենի լեզվով հանձնելու համար,
- vii. որպես լեզվական փոքրամասնություններին պատկանող անձանց խրախուսման միջոց կարելի է ընդունելության քննությունների ընթացքում լեզվի վրա հիմնված արտոնությունների համակարգ նախատեսել,
- viii. փոքրամասնությունների խմբերի երիտասարդները, այլ երիտասարդների նման և նրանց համար էլ գործող նույն պայմաններով, հիմնական ընդհանուր կրթությունից հետո պետք է կարողանան մասնագիտական կրթություն ստանալ և հաճախել

- բոլոր մակարդակների կրթական հաստատություններ՝ անկախ այն բանից, թե իրենց մայրենի լեզվով է, թե՛ ոչ, առանց լրացուցիչ ֆինանսական սահմանափակումների,
- ix. փոքրամասնությունների լեզուների և մշակույթների դասընթացները պետք է ընդգրկվեն մանկավարժների համար դասընթացներ անցկացնող ինստիտուտների ուսումնական պլաններում,
 - x. պետք է ավելի լայնորեն օգտագործվեն տեղեկատվական և հաղորդակցության նոր տեխնոլոգիաները, քանի որ դրանք առավել համապատասխան են փոքրամասնությունների խմբերի և աշխարհագրական առումով հեռավոր տարածքների ուսանողների կրթությանը,
 - xi. փոքրամասնությունների համար բարձրագույն կրթության մատչելիությունը, ինչպես նաև նրանց հետագա մասնակցությունը դրանում, պետք է ենթարկվի մոնիտորինգի՝ ուսանողների կամավոր տրամադրած տվյալների հիման վրա և տվյալների պաշտպանության սկզբունքների համապատասխան:

7. Վեհաժողովը առաջարկում է նաև, որպեսզի Նախարարների կոմիտեն.

- i. ապահովի փորձագիտական օգնություն համալսարաններին և կառավարություններին, օրինակ՝ ՄՀ-ԲԿՀ-ի և փորձնական ծրագրերի իրականացման միջոցով, այն երկրներում, որտեղ փոքրամասնությունները բարձրագույն կրթության մատչելիության հարցում դժվարությունների են հանդիպում,
- ii. աջակցի ինստիտուցիոնալ առանձին ուսումնասիրություններին, որոնք հիմնական ուշադրություն են դարձնում փոքրամասնությունների թեմային՝ Եվրոպայում բարձրագույն կրթության տեսանկյունից,
- iii. քննարկի Մշակութային համագործակցության խորհրդի կողմից 1998թ.-ի հունվարի 22-ին ընդունված փոքրամասնությունների բարձրագույն կրթության մատչելիության առնչությամբ հանձնարարականի նախագծի ընդունումը:

7. ԵՆԻՆՎ 1383 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (1998)⁴⁷
Լեզվական բազմազանեցումը⁴⁸

1. Եվրոպայի լեզվական բազմազանությունն արժեքավոր մշակութային միջոց է, որ պետք է պահպանվի և պաշտպանվի:
2. Բացի մշակութային և գործնական նշանակություններից, օտար լեզուների իմացությունը որոշիչ գործոն է մարդկանց միջև ընկալման, բնիկ կամ օտար այլ համայնքների հանդեպ հանդուրժողականության և ազգերի միջև խաղաղության հարցում, ինչպես նաև արդյունավետ խոչընդոտ է իր տարբեր դրսևորումներով բարբարոսության վերադարձի դեմ:
3. Առկա վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ Եվրոպայում աշակերտների ստվար մեծամասնությունը սովորում է անգլերեն, մինչդեռ եվրոպական «հիմնական» այլ լեզուները, ինչպիսիք են ֆրանսերենը, գերմաներենը, իսպաներենը և իտալերենը, բավականին ետ են մնացել: Այն լեզուները, որոնցով աշխարհում հարյուր միլիոնավոր մարդիկ են խոսում, ինչպիսիք են ռուսերենը, պորտուգալերենը, արաբերենը և չինարենը, դպրոցական ուսումնական պլանում շատ փոքր տեղ ունեն: Ավելին, այդ լեզուներով դասավանդման չափորոշիչը միշտ չէ, որ բավարար է:
4. Քննարկումից դուրս է լինգվա-ֆրանկայի՝ ներկայիս անգլերենի կարևորությունը հեռահաղորդակցության, զբոսաշրջության և առևտրի կողմից ստեղծված գլոբալացման համատեքստում: Մակայն միայն անգլերենի իմացությունը, որ դիտվում է որպես հաղորդակցման միջազգային լեզու, բավարար չէ, եթե Եվրոպան պետք է ամրապնդի իր դիրքերը՝ առնչվելով միջազգային տնտեսական մրցակցությանը և պահպանի իր մշակութային բազմազանությունը:
5. Հետևաբար, Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում ժամանակակից լեզուների դասավանդման հարցում պետք է ավելի մեծ բազմազանություն լինի. դա պետք է հանգեցնի ոչ միայն անգլերենի, այլև եվրոպական և համաաշխարհային այլ լեզուների յուրացմանը Եվրոպայի քաղաքացիների կողմից՝ իրենց սեփական մայրենի և, որտեղ համապատասխանում է, տարածաշրջանային լեզուներին զուգահեռ:

⁴⁷ Վեհաժողովի 1998թ.-ի սեպտեմբերի 23-ի քննարկում (29-րդ նիստ) (տես Փաստ. 8173, Մշակույթի և կրթության հարցերի հանձնաժողովի հաշվետվություն, զեկուցող՝ պրն. Լեզենդրե): Տեքստն ընդունվել է Վեհաժողովի կողմից 1998թ.-ի սեպտեմբերի 23-ին (29-րդ նիստ): ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

⁴⁸ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

6. Եվրոպայի կրթական համակարգերում ժամանակակից լեզուների նկատմամբ նոր մոտեցումը պետք է ուշադրություն բևեռի հետևյալ նպատակներին.

- i. լեզուների ավելի լայն ընտրություն՝ միջազգային փոխանակումների զարգացմամբ առաջացած նոր կարիքների բավարարման համար,
- ii. տեղական փոքրամասնությունների լեզուների դասավանդում դպրոցում՝ բավարար պահանջարկի առկայության դեպքում,
- iii. դպրոցն ավարտելու պահին բոլոր աշակերտների կողմից առնվազն երկու օտար լեզուներով բավարար հմտությունների ձեռքբերում,
- iv. ժամանակակից լեզվի ուսումնասիրումը որպես երկարաժամկետ գործունեություն,
- v. մասնակի հմտությունների և սովորելու ունակության ճանաչում,
- vi. այն երկրների սոցիալական, տնտեսական և մշակութային իրողությունների իմացություն, որտեղ խոսում են այդ լեզուներով:

7. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Վեհաժողովն առաջարկում է Նախարարների կոմիտեին՝

- i. գերակայություն դարձնել լեզվական բազմազանեցման քաղաքականությունը: Գործնական առումով, Մշակութային համագործակցության խորհուրդը (ՄՀԽ) պետք է իր անդամ երկրներում կանոնավոր կարգով համեմատական ուսումնասիրություններ անցկացնի լեզվական բազմազանեցման ուղղությամբ՝ այդ հարցում եվրոպական քաղաքականությունը կազմելու գործում հիմք ընդունելու համար: Կրկնությունից խուսափելու նպատակով այդ ուսումնասիրությունները պետք է լրացնեն Եվրոպական միության «Eurydice» գրասենյակի աշխատանքը: Առաջին ուսումնասիրությունը պետք է իրականացվի լեզվական ուսուցման քաղաքականության վերաբերյալ համաժողովի շրջանակներում, որ նախատեսված է անցկացնել 1999թ.–ին,
- ii. խթանել ուսանողների կողմից դպրոցն ավարտելու պահին առնվազն երկու օտար լեզվի իմացությունը՝ երկրորդ լեզվի ուսումնասիրությունը սկսելով միջնակարգ մակարդակից,
- iii. ընդգրկել Խորհրդարանական վեհաժողովը Լեզուների եվրոպական տարվա նախապատրաստական աշխատանքներում, որը Մշակութային համագործակցության խորհրդի կողմից ծրագրվում է անցկացնել 2001թ.–ին,
- iv. արագացնել աշխատանքը «Եվրոպայի մակարդակներում», Ընդհանուր եվրոպական բազային համակարգի և Եվրոպական լեզվական ծրագրերի փաթեթի վրա և շարունակել

- փորձաքննության ապահովումը ազգային լեզվական քաղաքականություն կազմելու համար,
- v. երաշխավորել, որ շարունակական կրթության և նոր տեխնոլոգիաների ոլորտներում ՄՀԿ–ի կողմից իրականացվող աշխատանքն ընդգրկի լեզվական ուղղությունը:
8. Վեհաժողովը նաև հանձնարարում է Նախարարների կոմիտեին անդամ երկրներին կոչ անել՝
- i. նպաստել տարածաշրջանային ընտրված ներկայացուցիչների ու տեղական իշխանությունների համագործակցությամբ կազմված տարածաշրջանային լեզվական ծրագրերի ստեղծմանը՝ գոյություն ունեցող լեզվական ներուժը բացահայտելու և քննարկվող լեզուների դասավանդումը զարգացնելու նպատակով, հաշվի առնելով ոչ բնիկ բնակչության խմբերը, երկվորյակային համաձայնությունները, արտասահմանյան երկրների փոխանակումներն ու մոտիկությունը,
 - ii. զարգացնել լեզվական համագործակցության համաձայնագրեր սահմանամերձ տարածաշրջանների միջև,
 - iii. նպաստել հեռահար կրթությանը՝ եվրոպական հիմնական լեզուները բոլոր դպրոցների ու քոլեջների համար հասանելի դարձնելու և դասավանդման առումով ավելի փոքր տարածում ունեցող լեզուների զարգացմանն աջակցելու նպատակով,
 - iv. հիմնել դպրոցների և քոլեջների ցանցեր՝ առաջարկվող լեզուների շարքում բազմազանություն երաշխավորելու համար (ներառյալ փոքրամասնությունների և դասավանդման առումով փոքր տարածում ունեցող լեզուները),
 - v. նպաստել ու զարգացնել երկլեզու կրթությունը և հնարավորությունները աշակերտների համար՝ դպրոցի ավարտական քննությունները ամբողջությամբ կամ մասնակի ձևով իրենց նախընտրած լեզվով հանձնելու հարցում,
 - vi. ընդլայնել հնարավորությունները լեզվական ուսումնական այցելությունների համար.
 - ա. դարձնելով դրանք դպրոցական կրթության պարտադիր առանձնահատկություն,
 - բ. նորմ դարձնելով բացառապես պետական ֆինանսավորումը,
 - գ. հնարավորություն ընձեռնելով ամբողջ դասարանների մասնակցելու փոխանակումներում,
 - դ. դարձնելով դրանք ուսուցիչների պատրաստման բաղկացուցիչ մաս,

- vii. խրախուսել անդամ պետություններին ավելի լայնորեն օգտագործելու օտարերկրացի ուսուցիչներին, պետությունների միջև ուսուցիչների փոխանակման այնպիսի ընդարձակ սխեմաներ մշակելով, որոնք ապահովված են ուսուցիչների աշխատանքի և զբաղվածության պայմանների երաշխիքներով,
- viii. երաշխավորել փոքրամասնությունների լեզուների ուսուցիչների առաջարկը՝ յուրաքանչյուր երկրի համար աշխատանքի հավաքագրման ծրագրերի միջոցով, որոնք կազմվում են միջնաժամկետ և երկարաժամկետ պահանջարկների ուսումնասիրության արդյունքում,
- ix. գերակայություն տալ դասավանդման այն մեթոդներին, որոնք ուղղված են բանավոր արտահայտման զարգացմանը՝ տեսալսողական նյութերի և ինտերակտիվ միջոցների օգտագործման միջոցով, համագործակցության համաձայնություններ հաստատելով հեռուստատեսային կրթական ալիքների հետ և հեռուստատեսությամբ ու կինոթատրոններում ներկայացնելով ֆիլմեր իրենց բնագիր լեզուներով,
- x. նպաստել յուրաքանչյուր երկրում տարածաշրջանային տարբեր լեզուներով տեսալսողական նյութերի ստեղծմանը, ինչպես նաև տարածաշրջանային լեզուներով թերթերի և գրքերի հրատարակմանը՝ ամբողջ բնակչության օգտագործման համար,
- xi. նպաստել կրթության այն տեսակին, որն ավելի մեծ շեշտադրում է անում քննարկվող երկրների մշակույթի և հասարակության վրա,
- xii. վերահսկել մասնավոր լեզվական դպրոցների համար լիցենզավորման համակարգի ստեղծումն ու կիրառումը՝ լեզվական ստացված հմտությունների պաշտոնական չափորոշիչներին համապատասխանությունը ապահովելու նպատակով:

8. ԵՆԽՎ 1492 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (2001)⁴⁹
Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները⁵⁰

1. Վեհաժողովը կրկին շեշտում է Եվրոպայում փոքրամասնությունների իրավունքներն արդյունավետ պաշտպանելու կարևորությունը: Այն գտնում է, որ ազգային փոքրամասնություններին պատկանող

⁴⁹ Վեհաժողովի 2001թ.-ի հունվարի 23-ի քննարկում (3-րդ նիստ) (տես Փաստ. 8920, Իրավական հարցերի և մարդու իրավունքների հանձնաժողովի հաշվետվություն, զեկուցող՝ պրն. Բինդիզ, Փաստ. 8939, Քաղաքական հարցերով հանձնաժողովի կարծիք, զեկուցող՝ պրն. Գժելերոդ, Փաստ. 8943, Միգրացիայի, փախստականների և ժողովրդագրության հանձնաժողովի կարծիք, զեկուցող՝ պրն. Տաբաջոյի և Փաստ. 8941, Մշակույթի և կրթության հանձնաժողովի կարծիք, զեկուցող՝ պրն ղե Պուչ: Տեքստը ընդունվել է Վեհաժողովի կողմից, 2001թ.-ի հունվարի 23-ին (3-րդ նիստ):

⁵⁰ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական թարգմանություն

անձանց և նրանց համայնքների պաշտպանությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության բաղկացուցիչ մաս է և միակ ուղին, որով պետությունները կարող են կրճատել ավելի ընդգրկուն բախումների վերաճելու հավանականություն ունեցող ազգային լարվածությունները:

2. Վեհաժողովը դատապարտում է փոքրամասնությունների և փոքրամասնությունների իրավունքների առկայության ժխտումը Եվրոպայի խորհրդի անդամ մի քանի երկրներում և այն փաստը, որ մի շարք փոքրամասնություններ Եվրոպայում պատշաճ պաշտպանության չեն արժանանում:
3. Վեհաժողովը ճանաչում է, որ մեծամասնությունն ունի փոքրամասնությունների հետ կապված պարտավորություններ, և, մյուս կողմից, փոքրամասնությունն ունի պատասխանատվություն մասնակցելու իր բնակության երկրի քաղաքական և հանրային կյանքում՝ մեծամասնության հետ մեկտեղ նպաստելով այն պետությունների ժողովրդավարական համախմբվածությանը և բազմակարծությանը, որոնց նրանք արտահայտել են իրենց հավատարմությունը:
4. Վեհաժողովը նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների լեզուներին և մշակույթներին մեծամասնության քաջատեղյակ դառնալն և իշխանությունների՝ ոչ կառավարական կազմակերպությունների օգնությամբ փոքրամասնությունների մշակույթները հայտնի դարձնելուն ուղղված ջանքերն ունեն կարևոր նշանակություն:
5. Վեհաժողովը իր բոլոր անդամ պետություններին կրկին անգամ կոչ է անում երաշխավորելու այն, ինչը կարող է համարվել Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության մասին շրջանակային կոնվենցիայով սահմանված ազգային փոքրամասնությունների նվազագույն իրավունքների պաշտպանություն: Այն գտնում է, որ փոքրամասնությունների պաշտպանությունն էական նշանակություն ունի եվրոպական մայրցամաքում մարդու հիմնարար իրավունքների, կայունության, ժողովրդավարական անվտանգության ու խաղաղության իրագործման համար: Այն նաև նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունների կարիքներին դրական արձագանքի ձախողման դեպքում վճարելիք գինը կարող է լինել սոցիալական լարվածության աճը, ապաստան հայցողների քանակի մեծացումը, Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների միասնությունն ամրապնդելու դժկամությունը և անապահովության մթնոլորտը, որ վնասակար կլինեն առևտրի և ներդրումների համար:

6. Անդրրբան, Բելգիան, Ֆրանսիան և Թուրքիան առ այսօր ո՛չ ստորագրել և ո՛չ վավերացրել են Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության մասին շրջանակային կոնվենցիան, ինչը նշանակում է, որ այն մայրցամաքի տարածքում ուժի մեջ մտնել չի կարող: Այդ երկրները զգալի թվով փոքրամասնություններ ունեն, որոնք պետք է պաշտպանվեն, և որոնց իրավունքները պաշտոնապես ճանաչված չեն: Այլ երկրներ՝ Վրաստանը, Հունաստանը, Իսլանդիան, Լատվիան, Լյուքսեմբուրգը, Նիդեռլանդները և Պորտուգալիան ստորագրել, բայց դեռ չեն վավերացրել շրջանակային կոնվենցիան:
7. Վեհաժողովը հիշեցնում է իր Հանձնարարական 1201-ը (1993), որում այն Նախարարների կոմիտեին խնդրում էր Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրություն կազմել փոքրամասնությունների իրավունքների մասին, ցանկություն հայտնելով, որպեսզի Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները փոքրամասնություններին առնչվող իրենց օրենսդրությունը և քաղաքականությունը հիմնեն այդ հանձնարարականին կից հավելվածում սահմանված արձանագրության նախագծի վրա, որը պարունակում էր «ազգային փոքրամասնության» Եվրոպայի մակարդակով ամենաընդունելի սահմանումը:
8. Վեհաժողովը նաև նշում է, որ վերը նշված հանձնարարականին կից ընդունված լրացուցիչ արձանագրության նախագծում սահմանված քաղաքական ձեռնարկումները և չափորոշիչները բարձրացվել են իրավական պարտավորությունների կարգավիճակին Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների միջև կնքված բարեկամության պայմանագրերում: Արդյունքում այդ պայմանագրային պարտավորությունները կարող են ձեռք բերել տարածաշրջանի մակարդակով սովորույթի կարգավիճակ:
9. Առ այսօր Ալբանիան, Անդրրբան, Բելգիան, Բուլղարիան, Էստոնիան, Վրաստանը, Հունաստանը, Իռլանդիան, Լատվիան, Լիտվան, Մոլդովան, Լեհաստանը, Պորտուգալիան, Ռուսաստանի Դաշնությունը, Սան Մարինոն, Սլովակիան և Թուրքիան ո՛չ ստորագրել են և ո՛չ էլ վավերացրել Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան:
10. Վեհաժողովը նշում է, որ Եվրոպական միության Հիմնարար իրավունքների մասին խարտիան, որ ընդունվել է 2000թ.-ի դեկտեմբերին Նիցայում կայացած գագաթաժողովում, չի շոշափում փոքրամասնությունների իրավունքների հարցը և սահմանափակվում է իր հոդված 22-ում հռչակելով, որ «Միությունը հարգում է մշակութային, կրոնական և լեզվական բազմազանությունը»:

11. Վեհաժողովը ճանաչում է, որ ներգաղթյալ բնակչությունները, որոնց անդամներն իրենց բնակության երկրի քաղաքացիներ են, փոքրամասնությունների հատուկ խմբեր են կազմում, և առաջարկում է, որպեսզի նրանց նկատմամբ Եվրոպայի խորհրդի հատուկ գործիք կիրառվի:
12. Ելնելով վերոգրյալից՝ Վեհաժողովն առաջարկում է Նախարարների կոմիտեին՝
 - i. կոչ անել անդամ պետություններին ավելի մեծահոգի վերաբերմունք ցուցաբերել՝ փոքրամասնություններին առնչվող իրենց քաղաքականության կիրառմանը և Եվրոպայի խորհրդի գործիքների իրականացմանը փոքրամասնությունների ոլորտում,
 - ii. կոչ անել անդամ պետություններին բարելավել և, որտեղ անհրաժեշտ է, զարգացնել միջազգային համագործակցությունը փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում՝ ինչպես նրանց երկկողմանի հարաբերություններում, այնպես էլ եվրոպական միջազգային կազմակերպությունների մակարդակով,
 - iii. խնդրանքով դիմել Ազգային փոքրամասնությունների մասին շրջանակային կոնվենցիան դեռևս չստորագրած չորս պետություններին՝ ներդաշնակեցնելու իրենց սահմանադրությունն ու օրենսդրությունը գործող եվրոպական չափորոշիչների հետ՝ կոնվենցիայի ստորագրման և վավերացման ցանկացած խոչընդոտ վերացնելու նպատակով,
 - iv. խնդրանքով դիմել պարբերություն 6-ում նշված պետություններին՝ հնարավորինս սեղմ ժամկետներում և առանց վերապահումների ու հայտարարությունների ստորագրել և/կամ վավերացնել Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիան, նաև դիմել արդեն իսկ ստորագրած երկրներին՝ այն իրականացնելու և իրենց վերապահումները և հայտարարությունները ետ վերցնելու խնդրանքով,
 - v. խրախուսել դեռևս դա չարած պետություններին, որպեսզի նրանք վավերացնեն Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների մասին եվրոպական խարտիան, խրախուսել նաև կողմ պետություններին և ապագա կողմ պետություններին՝ այն համապատասխանաբար կիրառելու հարցում,
 - vi. ավելացնել Եվրոպայի խորհրդի ընդհանուր տնօրինությունների մարդկային և ֆինանսական ռեսուրսները, որոնք զբաղվում են վերը նշված երկու գործիքների կիրառմամբ,
 - vii. խնդրանքով դիմել անդամ պետություններին հնարավորինս սեղմ ժամկետներում ստորագրել Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 12 արձանագրությունը, հույս ունենալով, որ

- ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձինք իրենց իրավունքները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում հաստատելու հնարավորություն կունենան,
- viii. կոչ անել Նախարարների կոմիտեին բարձր գերակայություն տալ Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիայի խորհրդատվական կոմիտեի և Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի Փորձագետների կոմիտեի քննարկմանը և կարծիքների ու զեկույցների ընդունմանը՝ հարմար ընթացակարգ ստեղծելով դրանց արագ հրապարակման և ընդհանուր տարածման համար,
- ix. ուժեղացնել Եվրոպայի խորհրդի ներսում գործող մոնիտորինգի մեխանիզմները և նույն սկզբունքներն ու չափորոշիչները կիրառել բոլոր անդամ երկրների նկատմամբ,
- x. սկսել Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության նախագծումը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանին կամ Եվրոպայի խորհրդի ընդհանուր դատական մարմնին լիազորություն տալով շրջանակային կոնվենցիայի մեկնաբանության վերաբերյալ տրամադրել խորհրդատվական կարծիքներ,
- xi. սկսել Մարդու իրավունքների պաշտպանության եվրոպական կոնվենցիայի արձանագրության նախագծումը՝ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների մասով, մոտենալով Հանձնարարական 1201 (1993)–ում պարունակվող սկզբունքներին և փորձելով այնտեղ ներառել նույն հանձնարարականում ընդունված ազգային փոքրամասնության սահմանումը,
- xii. կցել Եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների հարցերով հանձնակատարին փոքրամասնությունների իրավունքները պաշտպանելու հատուկ պատասխանատվությանը մի անձ՝ այդ նպատակով համապատասխան ֆինանսական ապահովում կատարելով,
- xiii. տալ Եվրոպայում օգտագործվող տարբեր լեզուներին այնպիսի պաշտպանություն, որը մնան է տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կողմից տրամադրվող պաշտպանությանը, հնարավոր է՝ անդամ պետությունների կողմից հանձնարարականի ընդունման միջոցով,
- xiv. հրապարակել հաշվետվություններ, որոնք ներկայացվում են Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի Փորձագետների կոմիտեի կողմից:

9. ԵՆԽԵՎ 1623 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (2003)⁵¹
Ազգային փոքրամասնությունների իրավունքները⁵²

1. Խորհրդարանական վեհաժողովը վկայակոչում է ազգային փոքրամասնությունների մասին իր նախորդ Հանձնարարական 1492 (2001)-ը և հաշվի առնում այդ հանձնարարականի առնչությամբ Նախարարների կոմիտեի պատասխանը (Doc 9492), ինչպես նաև միջկառավարական հանձնաժողովների, Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնակատարի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կարծիքները:
2. Վեհաժողովը ողջունում է ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության ոլորտում կարևորագույն մի փաստաթղթի՝ Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիայի հաջողությունը, որն այս տարի նշեց իր ուժի մեջ մտնելու հնգամյակը: Շրջանակային կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելը նոր փուլ էր Եվրոպայի խորհրդում փոքրամասնությունների պաշտպանության համակարգի զարգացման առումով: Փոքրամասնությունների պաշտպանության հիմնական չափորոշիչներ մշակելու փոխարեն կազմակերպությունը կենտրոնացել է մոնիտորինգի մեխանիզմների և Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունների կողմից հիմնական այդ սկզբունքների պահպանումն ապահովող ինստիտուտների և ընթացակարգերի արդյունավետությունը բարձրացնելու վրա:
3. Վեհաժողովը ողջունում է Տարածաշրջանային և փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի կարևոր դերը՝ հաստատված Գլխավոր քարտուղարի կողմից Փաստաթուղթ 9540-ում ներառված խարտիայի կիրառության մասին հաղորդագրությունում, ինչպես նաև վերջին զեկույցից ի վեր ստորագրությունների ու վավերացումների աճող թիվը և ընդգծում է ավելի շատ ստորագրությունների ու վավերացումների հասնելու կարևորությունը: Վեհաժողովը նաև ողջունում է խարտիայի փորձագիտական հանձնաժողովի կատարած արժեքավոր աշխատանքը:
4. Առ այսօր Հանձնարարական 1492 (2001)-ում նշված չորս պետություններից երեքը՝ Անդորան, Ֆրանսիան և Թուրքիան, դեռևս չեն ստորագրել շրջանակային կոնվենցիան: Վեհաժողովը, վկայակոչելով իր Բանաձև 1301 (2002)-ը, վերստին ափսոսանք է

⁵¹ 2003թ. սեպտեմբերի 29-ի՝ Վեհաժողովի քննարկումը (27-րդ նստաշրջան) (տես Doc. 9862, Իրավական հարցերի և մարդու իրավունքների հանձնաժողովի զեկույցը, զեկուցող՝ պրն Սիլվիկա). *Տեքստն ընդունված է Վեհաժողովի կողմից 2003թ. սեպտեմբերի 29-ին (27-րդ նստաշրջան):*

⁵² ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական քարզմանություն

հայտնում Բելգիայի կողմից փաստաթղթի ստորագրման ժամանակ արված վերապահման առնչությամբ:

5. Վեհաժողովը վերստին կրկնում է այն դիրքորոշումը, որ ընդունել էր շրջանակային կոնվենցիայի կապակցությամբ Հանձնարարական 1492 (2001)-ում, այն է՝ անդամ պետությունների կողմից առանց վերապահումների կամ հայտարարությունների արագ ստորագրման ու վավերացման պահանջը: Այս փաստաթուղթը ստորագրելու և վավերացնելու, ինչպես նաև նրանում արտահայտված չափորոշիչները կիրառելու հետևողական մերժումը պետք է, հարկ եղած դեպքում, դառնա Նախարարների կոմիտեի, Խորհրդարանական վեհաժողովի և Եվրոպայի տեղական ու տարածաշրջանային իշխանությունների կոնգրեսի (CLRAE) ուշադրության առարկան:
6. Իր մի քանի կարծիքներում խորհրդատվական հանձնաժողովը նշել է, որ չնայած շրջանակային կոնվենցիայի կիրառության հարցում մասնակից պետություններն ունեն հայեցողության որոշակի սահման, այն պետք է համահունչ լինի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում ներառված հիմնարար սկզբունքներին. մասնակից պետությունների կողմից տրվող մեկնաբանությունները ոչ մի դեպքում չեն կարող լինել կանայական կամ չարդարացված տարբերակումների աղբյուր: Իր հերթին, Նախարարների կոմիտեն խնդրել է մասնակից պետություններին զգուշորեն վերաբերվել վերապահումների և հայտարարությունների ներկայացման հարցին: Համաձայն այս դիրքորոշումների՝ Վեհաժողովը գտնում է, որ մասնակից պետությունները չունեն անսահման իրավունք որոշելու, թե իրենց տարածքներում շրջանակային կոնվենցիայի իմաստով որ խմբերը կարող են որակվել որպես ազգային փոքրամասնություններ: Այս կարգի որևէ որոշում պետք է հարգի խտրականության բացառման սկզբունքը և համապատասխանի շրջանակային կոնվենցիայի տառին ու ոգուն:
7. Վեհաժողովը վերստին կրկնում է իր Հանձնարարական 1589 (2003)-ում արտահայտված հայացքները Եվրոպայում լրատվամիջոցների արտահայտվելու ազատության վերաբերյալ, որ բոլոր եվրոպական պետությունները պետք է վերացնեն փոքրամասնությունների լեզուներով մասնավոր լրատվամիջոցների հեռարձակման ստեղծման և գործունեության սահմանափակումները: Այսօրինակ սահմանափակումները հակասում են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածին այնպես, ինչպես այն զարգացվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով:

8. Վեհաժողովը համարում է, որ շրջանակային կոնվենցիայի և խարտիայի մասնակից պետությունները պետք է առավել աչալրջորեն պահպանեն զեկույցների ներկայացման վերջնաժամկետները:
9. Պետք է հնարավորինս շատ օժանդակել շրջանակային կոնվենցիայի խորհրդակցական հանձնաժողովի և խարտիայի փորձագիտական հանձնաժողովի աշխատանքին, հատկապես հեռանկարում ունենալով մոնիտորինգի երկրորդ փուլը:
10. Վեհաժողովը գտնում է, որ Եվրոպայի խորհրդի՝ ազգային փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանության և խտրականության, ռասիզմի, այլատյացության և անհանդուրժողականության դեմ պայքարում ներգրավված մարմինները պետք է բարելավեն իրենց աշխատանքների համակարգումը առավել մեծ համագործակցության հասնելու նպատակով: Չուգահեռաբար, պետք է բարձրացնել Եվրոպայի խորհրդի և այլ համապատասխան եվրոպական կազմակերպությունների (այդ թվում՝ Եվրոպական միության և ԵԱՀԿ-ի), ինչպես նաև ենթատարածաշրջանային կազմակերպությունների (այդ թվում Բալթիկ ծովի պետությունների խորհրդի, Կենտրոնական Եվրոպայի նախաձեռնության և այլ կազմակերպությունների) համագործակցության մակարդակը:
11. Վեհաժողովը կոչ է անում.
 - i. այն անդամ պետություններին, որոնք դեռևս չեն արել դա (այն է՝ Անդորային, Ֆրանսիային և Թուրքիային) անհապաղ ստորագրել և վավերացնել շրջանակային կոնվենցիան՝ առանց վերապահումների կամ հայտարարությունների,
 - ii. այն անդամ պետություններին, որոնք ստորագրել, սակայն չեն վավերացրել (Բելգիա, Վրաստան, Հունաստան, Իսլանդիա, Լատվիա, Լյուքսեմբուրգ և Նիդեռլանդներ) անհապաղ վավերացնել շրջանակային կոնվենցիան՝ առանց վերապահումների կամ հայտարարությունների,
 - iii. այն մասնակից պետություններին, որոնք վավերացրել են շրջանակային կոնվենցիան, սակայն նաև արել են հայտարարություններ կամ վերապահումներ, չեղյալ հայտարարել դրանք՝ բացառելու կամայական և չարդարացված տարբերակումները, ինչպես նաև որոշ փոքրամասնությունների չճանաչումը,
 - iv. մասնակից պետություններին՝ հատուկ ուշադրություն դարձնել շրջանակային կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի (արտահայտվելու ազատություն) բարեխիղճ կատարման վրա՝ չեղյալ հայտարարելով այն անտեղի սահմանափակումները, որոնք պարտադրված են փոքրամասնությունների լեզուներով

մասնավոր հեռարձակման ու գրավոր լուրերի հրապարակման վրա:

- v. մասնակից պետություններին՝ հատուկ ուշադրություն դարձնել փոքրամասնությունների լեզուների ազատ օգտագործման վրա այն աշխարհագրական տարածքներում, որոնցում նրանք զգալի թիվ են կազմում, և ապահովել փոքրամասնությունների ներկայացվածությունը խորհրդարանում,
- vi. մասնակից պետություններին՝ հատուկ ուշադրություն դարձնել ամենախոցելի ռոմա փոքրամասնությունների համար շրջանակային կոնվենցիայով նախատեսված պաշտպանությունից լիարժեքորեն օգտվելու հնարավորության վրա:

12. Վեհաժողովը նաև հանձնարարում է Նախարարների կոմիտեին.

- i. մշակել շրջանակային կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրություն, որով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իրավասու կլինի խորհրդատվական կարծիք հայտնել շրջանակային կոնվենցիայի իր մեկնաբանությունների վերաբերյալ,
- ii. ձեռնարկել անհրաժեշտ քայլեր հավաստիանալու, որ Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությանն առնչվող հարցերի փորձագիտական հանձնաժողովը (DH-MIN) հանդես է գալիս որպես ազգային փոքրամասնություններին վերաբերող հարցերի քաղաքական քննարկման պատշաճ միջկառավարական ֆորում, այդ թվում՝ Եվրոպական միության և այս ոլորտում միջազգային այլ կազմակերպությունների հետ համագործակցության հարցում,
- iii. բարելավել Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 12-րդ արձանագրության անհապաղ վավերացման ուղղությամբ գործադրվող ջանքերը,
- iv. քննության առնել շրջանակային կոնվենցիայի ստորագրման և վավերացման վերաբերյալ հարցում անցկացնելու հնարավորությունը,
- v. ավելացնել, առաջնահերթ կարգով, շրջանակային կոնվենցիայի քարտուղարության խորհրդատվական հանձնաժողովի տրամադրության տակ եղած ֆինանսական ու մարդկային ռեսուրսները՝ հաշվի առնելով մոնիտորինգի երկրորդ փուլի մոտալուտ սկիզբը և հաջորդական գործողությունների արդյունավետության կարևորությունը, ինչպես նաև խարտիայի փորձագիտական հանձնաժողովի քարտուղարության տրամադրության տակ եղած ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսները,

- vi. քննության առնել մանդատի՝ տարբեր աղբյուրներից, ինչպես նաև ՀԿ-ների հետ հանդիպումներից տեղեկություններ փնտրելու պահանջի վերացման հարցը,
- vii. փոփոխել շրջանակային կոնվենցիայի մոնիտորինգի ընթացակարգի կանոնները, որպեսզի խորհրդատվական հանձնաժողովն, անհրաժեշտության դեպքում, կարողանա այցելել քննության տակ գտնվող ցանկացած մասնակից պետություն,
- viii. վերստին քննության առնել Նախարարների կոմիտեի Բանաձև (97) 10-ում սահմանված խորհրդապահության պահանջները՝ թույլ տալու խորհրդատվական հանձնաժողովին, անհրաժեշտության դեպքում, անցկացնել համատեղ հանդիպումներ կառավարությունների և քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ,
- ix. խրախուսել խորհրդատվական հանձնաժողովին քննարկելու թեմատիկ հարցեր և մեկնաբանելու դրանք՝ լավագույն գործելակարգեր մշակելու հարցում պետություններին և փոքրամասնություններին օժանդակության տրամադրման առումով,
- x. ապահովել շրջանակային կոնվենցիայի և խարտիայի, ինչպես նաև դրանց առնչվող տեքստերի հասանելիությունը տարբեր, այդ թվում՝ ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով,
- xi. խրախուսել մասնակից պետությունների կողմից խորհրդատվական հանձնաժողովի կարծիքների անհապաղ հրապարակումը, որպեսզի իշխանությունների և քաղաքացիական հասարակության միջև ծավալվի բաց երկխոսություն շրջանակային կոնվենցիայի և հանձնաժողովի եզրակացությունների կատարման վերաբերյալ:

13. Վերջապես, Վեհաժողովը Նախարարների կոմիտեին հանձնարարում է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել շարունակելու համագործակցությունը Եվրոպական միության հետ՝ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության ոլորտում ընդհանուր քաղաքականության իրագործման, ներառյալ՝ Եվրոպական հանձնաժողովի կողմից թեկնածու պետությունների ձեռնարկած միջոցառումների ընդլայնման և գնահատման շարունակական գործընթացը, և բոլոր անդամ պետությունների կողմից ազգային փոքրամասնությունների նկատմամբ հարգանքի ու նրանց պաշտպանության մասով Կոպենհագենի չափորոշիչների ապահովման նպատակով:

10. ԵՆԽՎ 1735 ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ (2006)⁵³
«Ազգ» հասկացությունը⁵⁴

1. 2003թ.–ին Խորհրդարանական վեհաժողովը քննարկեց ազգակից պետության կողմից ազգային փոքրամասնությունների համար նախընտրելի վերաբերմունքը՝ հարևան երկրներում բնակվող հունգարացիների վերաբերյալ («Մաղյարներ») Հունգարիայի 2001թ.–ի հունիսի 19–ի օրենքի լույսի ներքո: Բանաձև 1335 (2003)–ում Վեհաժողովը Հունգարիայի օրենքի նախաբանում «ազգ» հասկացության սահմանման առնչությամբ նշեց, որ մինչ այդ պահը չկար «ազգ» հասկացության ընդհանուր եվրոպական իրավական սահմանում:
2. Իրագեկ լինելով գործող սահմանադրություններում և օրենսդրություններում տարբեր երկրների քաղաքացիների խմբերի միջև էթնիկական, լեզվական և մշակութային կապերի զգայուն հարցերին առնչվող տերմինաբանության հստակեցման անհրաժեշտությանը, մասնավորապես «ազգ» բառի օգտագործման, նաև որոշակի պատմական կամ քաղաքական համատեքստում հարաբերակցության առումով՝ Վեհաժողովը քննարկեց, թե արդյոք, նաև ինչպես կարող է «ազգ» հասկացությունը (ըստ կիրառելիության՝ վերամտածված և արդիականացված հասկացություն) օգնել ազգային փոքրամասնությունների և նրանց իրավունքների հարցի լուծմանը 21–րդ դարի Եվրոպայում:
3. Իրավական հարցերի և մարդու իրավունքների հանձնաժողովը «ազգ» հասկացության և Եվրոպայում դրա կիրառման ուսումնասիրությունում, որ կատարվել էր 35 երկրների ազգային խորհրդարանական պատվիրակություններից ստացված հարցաթերթիկային պատասխանների և 2004թ.–ի հունիսի 7–ին Բեռլինում կազմակերպված լսումներին իրավագիտության և քաղաքականության բնագավառի փորձագետների արած հայտատարությունների հիման վրա, եզրակացրեց, որ «ազգ» հասկացության ընդհանուր սահմանման հանգեղը դժվար է, եթե չասել՝ անհնար:
4. «Ազգ» եզրույթը խորն արմատավորված է մարդկանց մշակույթում և պատմության մեջ և ներառում է նրանց ինքնության հիմնարար տարրերը: Այն նաև սերտորեն կապված է քաղաքական

⁵³ Վեհաժողովի 2006թ.–ի հունվարի 26–ի քննարկում (7–րդ նիստ) (տես Փաստ. 10762, Իրավական հարցերի և մարդու իրավունքների հանձնաժողով, գեկուցող՝ պրն. Ֆրունդա): Տեքստն ընդունվել է Վեհաժողովին 2006թ.–ի հունվարի 26–ին (7–րդ նիստ):

⁵⁴ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացված ոչ պաշտոնական բարգմանություն

գաղափարախոսությունների հետ, որոնք շահագործել են այն՝ խեղաթյուրելով դրա սկզբնական իմաստը: Այնուհետև, հաշվի առնելով եվրոպական երկրներում գործածվող լեզուների բազմազանությունը, այնպիսի մի հասկացություն, ինչպիսին «ազգ»-ն է, պարզապես թարգմանելի չէ շատ երկրներում, որտեղ, լավագույն դեպքում, ազգային լեզուներով կարելի է գտնել միայն մոտավոր թարգմանություններ: Եվ հակառակը, ազգային լեզուներում օգտագործվող բառերը չունեն համարժեք թարգմանություններ Եվրոպայի խորհրդի պաշտոնական լեզուներում՝ անգլերենում կամ ֆրանսերենում:

5. Վեհաժողովը հաստատեց, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ որոշ պետություններում «ազգ» հասկացությունն օգտագործվում է քաղաքացիությունը նշելու համար, որը պետության և անհատի իրավական կապ (հարաբերություն) է՝ անկախ վերջինի էթնո-մշակութային ծագումից, մինչդեռ որոշ անդամ պետություններում էլ նույն եզրույթն օգտագործվում է մնան մշակութային և պատմական ավանդույթներով, սեփական անցյալի մնանատիպ ընկալումներով, սեփական ներկայի մնանատիպ ձգտումներով և ապագայի մնանատիպ տեսլականներով, որոշակի լեզվով խոսող օրգանական համայնքը նշելու համար: Որոշ անդամ պետություններում երկու ընկալումներն օգտագործվում են միաժամանակ՝ համապատասխանաբար քաղաքացիությունը և ազգային (էթնո-մշակութային) ծագումը նշելու համար: Այդ նպատակով «ազգ» եզրույթը երբեմն օգտագործվում է երկակի իմաստով, իսկ այլ դեպքերում այդ իմաստներից յուրաքանչյուրն արտահայտելու նպատակով օգտագործվում են երկու տարբեր բառեր:
6. Վեհաժողովը հաստատում է նաև, որ երբ «ազգ» հասկացությունը նշանակում է քաղաքացիություն, այն սահմանում է ֆիզիկական անձի և պետության պայմանագրային որոշակի հարաբերություն: Իսկ երբ «ազգ» հասկացությունը նշանակում է էթնո-մշակութային համայնք, այն մշակութային իրողություն է (մշակութային փաստ կամ մշակութային կարգավիճակ), որը հիմնվում է տվյալ համայնքին ֆիզիկական անձի ազատ և միակողմանի միավորման վրա՝ ներառելով միայն այդ համայնքի անդամներին: Ազգն իր մշակութային ընկալմամբ դառնում է օրենքի առարկա (տես՝ միջազգային օրենքը) միայն այն դեպքում, եթե այն ինքնակազմակերպվում է որպես պետություն, որը միջազգայնորեն ճանաչված է:
7. Վեհաժողովը նշում է, որ ազգերի ստեղծման և ազգային պետությունների ծննդի բավականին բարդ գործընթացում եվրոպական ժամանակակից պետությունները հիմնել են իրենց

լեզվտիրմությունը՝ «ազգ» հասկացության քաղաքացիական կամ այդ հասկացության մշակութային իմաստով: Այդուհանդերձ, մինչ այդ երկու իմաստները դեռևս պետք է սահմանվեն Եվրոպայի խորհրդի որոշ պետությունների սահմանադրություններում, ազգ-պետության էվոլյուցիայի ընդհանուր միտումը ուղղված է փոխակերպության առանձին դեպքերի՝ ամբողջովին էթնիկ կամ էթնոկենտրոն պետությունից դեպի քաղաքացիական պետություն և ամբողջովին քաղաքացիական պետությունից՝ դեպի բազմամշակութային պետություն, որտեղ որոշակի իրավունքներ ճանաչվում են ոչ միայն ֆիզիկական անձի, այլև մշակութային կամ ազգային համայնքների առնչությամբ:

8. Վեհաժողովը նշում է նաև, որ 19-րդ դարի և 20-րդ դարի առաջին կեսի ազգ-պետությունների ձևավորման ուղու, ինչպես նաև Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից և Սառը պատերազմից հետո սահմանների փոփոխման պատճառով Եվրոպայի խորհրդի անդամ գրեթե բոլոր պետությունների տարածքում ապրում են մարդկանց տարբեր խմբեր, որոնք, միևնույն ժամանակ, նույն այդ պետության կամ քաղաքացիական ազգի քաղաքացիներ են, բայց պատկանում և մաս են կազմում տարբեր մշակութային ազգերի: Այդ խմբերը, որ միևնույն էթնո-մշակութային հենքն ունեցող քաղաքացիների ամենախոշոր խմբի համեմատությամբ ավելի փոքր են, ձևավորում են և կոչվում ազգային փոքրամասնություններ:
9. Ազգային այդ փոքրամասնությունները կամ համայնքները, որ հաճախ ստեղծվում են որպես պետական սահմանների փոփոխության արդյունք, ազգային այն պետության մաս են կամ համահիմնադիր, որում դրանց անդամները քաղաքացիներ են, օգտվում են ազգային ինքնության պահպանման, արտահայտման և խրախուսման իրենց իրավունքներից՝ Վեհաժողովի հանձնարարականներ 1201 (1993)-ի և 1623 (2003)-ի, Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիայի և Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիայի դրույթների համաձայն:
10. Վեհաժողովը նաև նշում է, որ ազգային փոքրամասնությունները, որպես այդպիսիք, չունենալով իրավական անհատականություն, չեն կարող լինել իրավական սուբյեկտներ, այդ պատճառով էլ չեն կարող լինել նաև պայմանագրերի կամ համաձայնությունների կողմ: Այդուհանդերձ, նրանք պետք է լինեն կոլեկտիվ պաշտպանության առարկա, և նրանց անդամները պետք է օգտվեն գործելու կարողությունից կամ որպես անհատական իրավական սուբյեկտներ, կամ իրավական անհատականություն հանդիսացող տարբեր միավորների շրջանակներում՝ ի պաշտպանություն տվյալ ազգային

փոքրամասնությունների ինքնության և մշակութային իրավունքների: Այդ իրավունքները տարածքային չեն կամ կապված տարածքի հետ, և նրանց ճանաչումն ու պաշտպանությունը պետք է կազմակերպվի օրենքով թե՛ քննարկվող յուրաքանչյուր ազգ-պետության մակարդակով, թե՛ անդրազգային (միջազգային) մակարդակով:

11. Վեհաժողովը հաստատում է, որ ազգային փոքրամասնությունների ինքնությունը պահպանելու կարևորագույն դերը բաժին է ընկնում այն պետությանը, որի քաղաքացիներ են նրանք: Հետևաբար, այն անդամ պետություններին առաջարկում է ընդունել ավանդական ազգային փոքրամասնություններին ճանաչող օրենսդրություն և կարգավորող ակտեր, և պարտաճանաչ կերպով կիրառել դրանք: Երբ խոսքը քաղաքական կառույցներում ներկայացվածության մասին է, ապա այն առաջարկում է, որպեսզի պետությունները դրական խտրականության սկզբունք կիրառեն ազգային փոքրամասնությունների անդամների նկատմամբ, մասնավորապես, կենտրոնական և ապակենտրոնացված կառույցներում (ներառյալ՝ գործադիր մարմինները) համաչափ ներկայացվածության ձևով, հատկապես այն տարածաշրջաններում, որտեղ այդ փոքրամասնություններն ապրում են:
12. Վեհաժողովը անհրաժեշտ է համարում ուժեղացնել Եվրոպայի յուրաքանչյուր քաղաքացու կապերի ճանաչումն իր ինքնության, մշակույթի, ավանդույթների ու պատմության հետ, թույլ տալ յուրաքանչյուր անհատի նույնացնել իրեն որպես մշակութային «ազգի» անդամ՝ անկախ իր քաղաքացիության երկրից կամ քաղաքացիական այն ազգից, որին նա պատկանում է որպես քաղաքացի և, ավելի կոնկրետ, բավարարել որոշակի մշակութային ազգի պատկանելու ընդգծված գագսում ունեցող փոքրամասնությունների աճող ձգտումները: Թե՛ քաղաքական, թե՛ իրավական տեսակետից կարևոր է, որպեսզի պետության և ազգային փոքրամասնությունների հարաբերություններում խրախուսվի ավելի հանդուրժողական մոտեցումը, որի գագաթնակետը բոլոր անհատների իրավունքն իրապես ընդունելն է՝ պատկանելու այն ազգին, որին, նրանց կարծիքով, նրանք պատկանում են՝ թե՛ քաղաքացիության, և թե՛ լեզվի, մշակույթի ու ավանդույթների առումով:
13. Վեհաժողովն հիշեցնում է, որ իր Բանաձև 1335 (2003)–ում նշել է, որ «փոքրամասնությունների պաշտպանության նոր և յուրահատուկ ձևերի առաջացումը, մասնավորապես իրենց ազգակից պետությունների կողմից, դրական միտում է»: Այն համարել է, որ արտերկրում ազգակից փոքրամասնությունների պաշտպանության համար միակողմանի միջոցներ ընդունելու պետությունների հնարավորությունը՝ անկախ հարևան, թե՛ այլ երկրներում նրանց

բնակությունից, պայմանական էր հետևյալ սկզբունքների պահպանության առումով. տարածքային ինքնիշխանություն, *pacta sunt servanda*, պետությունների բարեկամական հարաբերություններ և հարգանք մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների նկատմամբ, մասնավորապես՝ խտրականության արգելում: Չնայած ազգակից պետությունները կարող են օրինաչափորեն կարևոր դերակատարություն ունենալ փոքրամասնությունների իրավունքները պաշտպանելու գործում, հետաքրքրություն դրսևորելով այլ երկրներում ապրող իրենց ազգակից ժողովրդի հետ տեղի ունեցածի նկատմամբ, դրա հետ մեկտեղ, մեծապես կարևոր է, որպեսզի այդ աջակցությունը հարգի այն պետությունների օրենսդրությունը, որտեղ ապրում են դիտարկվող փոքրամասնությունները, և ցանկացած կարգավորող ակտ նախօրոք պետք է քանակցվի այդ պետությունների կառավարությունների հետ: Նույն իրավունքներն ու պարտավորությունները պետք է ճանաչվեն կամ պահպանվեն բոլոր այն պետությունների կողմից, որոնք մտադիր են միակողմանի միջոցներ ձեռնարկել տարբեր երկրներում բնակվող և այդ պետությունների քաղաքացիների կողմից ձևավորված մշակութային և ազգային փոքրամասնությունների ինքնության պաշտպանության ուղղությամբ:

14. Վեհաժողովը կարծում է, որ երբ խոսքը ազգային փոքրամասնությունների իրավունքներին աջակցելու մասին է, ապա Տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների կոնգրեսը կարևոր դեր ունի՝ եվրոպական համապատասխան կանոնների կիրառումն երաշխավորելու գործին աջակցելու տեսակետից: Այն համոզված է, որ Տարածքային ինքնավարության և ազգային փոքրամասնությունների մասին հանձնարարական 43 (1998)–ը և հանձնարարական 70 (1999)–ը՝ տեղական օրենքի/հատուկ կարգավիճակի մասին պետք է կրկին քննության առնվեն՝ հետագա կոնկրետ քայլերը սահմանելու նպատակով:
15. Հաշվի առնելով Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների ղեկավարների և կառավարությունների կողմից 2005թ.–ի մայիսի 16–ին և 17–ին ընդունված Վարչապալայի հռչակագիրը և Գործողությունների պլանը, Վեհաժողովը Նախարարների կոմիտեին կոչ է անում անհապաղ քննարկում նախաձեռնել՝ կայացված որոշումն արագորեն իրականացնելու նպատակով: Մասնավորապես, Գործողությունների պլանում նշվում է, որ «Եվրոպայի խաչաբողետ պատմությունը ցույց է տվել, որ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանությունն ունի կարևորագույն նշանակություն խաղաղության և ժողովրդավարական կայունության պահպանման համար: Իրեն բազմակարծիք համարող հասարակությունը պետք է թույլ տա, որպեսզի մեր հասարակությունների հարստացման աղբյուր

հանդիսացող փոքրամասնությունների ինքնությունները պահպանվեն և բարգավաճեն...»):

16. Ելնելով վերոգրյալից՝ Վեհաժողովն առաջարկում է Նախարարների կոմիտեին.

16.1. առաջարկել բոլոր երկրներին, որոնք դեռ դա չեն արել, ստորագրել և վավերացնել Ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության շրջանակային կոնվենցիան, Տարածաշրջանային կամ փոքրամասնությունների լեզուների եվրոպական խարտիան և Տեղական ինքնակառավարման մասին եվրոպական խարտիան, որոնք ազգային փոքրամասնությունների կամ համայնքների ինքնությունը պահպանելու հիմնարար փաստաթղթերն են, նաև ակտիվացնել ջանքերն այս ուղղությամբ,

16.2. առաջարկել անդամ երկրներին իրենց ազգային օրենսդրությունում զարգացնել ազգային փոքրամասնությունների մշակութային իրավունքների ճանաչումը, ի թիվս այլոց, Եվրոպայի խորհրդի տեղական և տարածաշրջանային իշխանությունների կոնգրեսի Տարածքային ինքնավարության ու ազգային փոքրամասնությունների մասին հանձնարարական 43 (1998)– ի և Տեղական իրավունքի/հատուկ կարգավիճակի մասին հանձնարարական 70 (1999)–ի հիման վրա,

16.3. ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ երաշխավորելու, որ անդամ պետությունները մերժեն էթնիկական մաքրությունը խրախուսելու կամ էթնիկ հիմքի վրա պետության տարածքն ու վարչական համակարգը կազմակերպելու յուրաքանչյուր փորձ՝ բացառությամբ դրական միջոցների, որոնք ուղղված են կենտրոնական կամ տեղական մակարդակով իրենց երկրի կառավարման գործում ազգային փոքրամասնությունների անաչառ ներկայացվածության հասնելուն,

16.4. առաջարկել անդամ պետություններին իրենց սահմանադրությունները համապատասխանեցնել Եվրոպական ժողովրդավարական ժամանակակից չափորոշիչներին, որոնք յուրաքանչյուր պետությանը կոչ են անում քաղաքացիական ու բազմամշակութային միասնության մեջ ինտեգրել իր բոլոր քաղաքացիներին՝ անկախ նրանց էթնո–մշակութային ծագումից, դադարեցնելով նրանց ինքնասահմանումը կամ ինքնակազմակերպումը որպես բացառապես էթնիկ կամ բացառապես քաղաքացիական պետություններ,

16.5. կազմել ընթացակարգային ուղենիշներ պետության և այլ (հիմնականում՝ հարևանությամբ գտնվող) պետությունում բնակվող ազգային փոքրամասնության հարաբերությունները զարգացնելու վերաբերյալ՝ հաշվի առնելով Վենետիկի հանձնաժողովի 2001թ.-ի հաշվետվության մեջ սահմանված չափանիշները՝ առկա օրենսդրությունների վերլուծության, ինչպես նաև Վեհաժողովի համապատասխան բանաձևերի և հանձնարարականների լույսի ներքո:

17. Վեհաժողովը հիշեցնում է փոքրամասնությունների իրավունքների մասին հանձնարարական 1623 (2003)-ը, որում նա կոչ է արել Նախարարների կոմիտեին «ձեռնարկել Եվրոպական միության հետ համագործակցությունը շարունակելու անհրաժեշտ միջոցներ՝ ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության ոլորտում ընդհանուր քաղաքականության հասնելու նպատակով»: Այն նկատում է, որ Նախարարների կոմիտեի պատասխանն այդ հանձնարարականին, մեղմ ասած, սեղմ էր: Հետևաբար, այն դիմում է Նախարարների կոմիտեին խնդրել այրն. Ժան-Կլոդ Ժունկերին՝ Եվրոպայի խորհրդի և Եվրոպական միության հարաբերությունների մասին առաջիկա հաշվետվության մեջ մեծ ուշադրություն հատկացնել ազգային փոքրամասնությունների պաշտպանության քաղաքականության և նրանց իրավունքների ճանաչման փոխլրացման հարցի վրա:

Տպագրված է «ԱՍՈՂԻԿ» հրատարակչության տպարանում:
Ք. Երևան, Մայաթ-Նովա 24, (գրասենյակ)
Ավան, Դավիթ Մալյան 45 (տպարան)
Հեռ. (374 10) 54 49 82, 62 38 63
Էլ. փոստ՝ info@asoghik.am